

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

พะฏอนีย์ ดารุสสะลามเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ในอดีต ครอบคลุมถึงจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสในปัจจุบัน ซึ่งเป็นอาณาจักรที่ได้สร้างบรรดาอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงจำนวนมากมาอย่างไม่ขาดสายนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 (Ahmad Fathiy, 2014 : 2) จนได้รับการขนานนามว่าเป็นอยู่แห่งอารยธรรมและศูนย์กลางทางการศึกษาที่มีบทบาทในการเผยแผ่ศาสนาอิสลามจนกลายเป็นศูนย์กลางสำคัญของโลกมลายูแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (A. Teeuw, D.K. Wyatt, 1970 : 4) หลังจากศตวรรษที่ 16 พะฏอนีย์ได้กลายเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่ของโลกมลายู ไม่เพียงแต่ได้รับความสนใจจากผู้คนในพื้นที่ใกล้เคียงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบรรดาพ่อค้าวานิชชาวตะวันตกและตะวันออกอีกด้วย ความยิ่งใหญ่ของพะฏอนีย์ไม่เพียงแต่มีความเจริญรุ่งเรืองด้านการค้าเพียงเท่านั้น แต่ยังมี ความเจริญ ทั้งด้านกิจกรรมวิชาการ ภาษา และอื่นๆ (Abd. Malik, 1994 : 14) ด้วยเหตุนี้เองพะฏอนีย์จึงกลายเป็นแหล่งที่สร้างอุละมาอ์ที่สำคัญยิ่ง อุละมาอ์จากพะฏอนีย์ได้มีส่วนในการเผยแผ่วิชาความรู้อิสลามใน นครมกกะฮ์จนได้สร้างชื่อเสียงอันเลื่องลือไปทุกแห่ง จึงทำให้ผู้สนใจศาสนาอิสลามทั้งจากมาเลเซีย อินโดนีเซีย พม่า กัมพูชา และจากภาคกลางของประเทศไทยได้หลั่งไหลเข้ามาศึกษาหาความรู้ศาสนา ที่พะฏอนีย์

อย่างน้อยมีเหตุปัจจัยสามประการที่ทำให้พะฏอนีย์ ดารุสสะลามได้กลายเป็นศูนย์กลางทางวิชาการอิสลามในภูมิภาคนี้ คือ ปัจจัยทางการศึกษาปอเนาะ ปัจจัยด้านอุละมาอ์ และ ปัจจัยด้านการเขียนตำรายาวีที่เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการจึงเป็นปัจจัยสำคัญของพะฏอนีย์ ดารุสสะลาม อีกทั้งยังทิ้งร่องรอยทางโบราณวัตถุอิสลามที่ทรงคุณค่ายิ่ง เช่น มัสญิด และสุสาน อันเป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกถึงความรุ่งโรจน์ของพะฏอนีย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Lawi, 2005 : 94 – 98) จากความรุ่งเรืองทางวิชาการอิสลามนี้เองจึงปรากฏมัสญิดประวัติศาสตร์อย่างน้อยจำนวน 4 แห่ง คือ มัสญิดวาติย อัลหุเซ็น เป็นมัสญิดที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดตั้งอยู่ที่บ้านตะโละมาเนาะ จังหวัดนราธิวาส มัสญิดกรือเซะ, มัสญิดรายอ ตั้งอยู่ที่อำเภอเมืองปัตตานี และมัสญิดสลินดงบาย อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี (Ahmad Fathiy, 2014 : 129 - 137)

จากความเจริญทางวิชาการนี้เอง พะฏอนีย์ ดารุสสะลามจึงกลายเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา อีกทั้งได้ผลิตบรรดาอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงที่เลื่องลือ ราวศตวรรษที่ 16 ได้มีอุละมาอ์ท่านหนึ่งชื่อว่า ฟากิฮ์วันมุซา เบน มุฮัมมัดคอสิย อัลละกีฮียได้เปิดปอเนาะแห่งแรกที่บ้านสะนอ ปอเนาะแห่งนี้ได้ผลิตอุละมาอ์จำนวนมากมา จนได้มีการขยายสู่การเปิดปอเนาะแห่งที่สองพร้อมๆ กับการสร้างมัสญิดวาติย อัลหุเซ็นที่บ้านตะโละมาเนาะโดยวันหุเซ็น สะนาวิย (Ahmad Fathiy, 2015 : 5)

บรรดาปอเนาะที่สำคัญของพะฎอนีย์ ได้แก่ ปอเนาะดาลอ ปอเนาะบิรมิน ปอเนาะสิมลา เป็นต้น อุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยกย่องของผู้คนในโลกมลายูได้ผลิตผลงานทางวิชาการทั้งในภาษามลายูและภาษาอาหรับอันเป็นคุณูปการในทางวิชาการทั้งในยุคต้นและยุคหลัง บรรดาผลงานทางวิชาการเหล่านั้นไม่เพียงแต่ถูกใช้เป็นตำราเรียนในโลกมลายูเท่านั้น แต่ยังแผ่ขยายไปยังโลกอาหรับอีกด้วย จากผลงานทางวิชาการอันโดดเด่นของอุละมาอ์นี้เองจึงได้รับความไว้วางใจจากอาณาจักรอูษมานียะฮ์ โดยการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการให้ชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์ดำรงตำแหน่งอัลอาลิม อัลอัลลามะฮ์ อัลอาริฟ อรร็อบบานีย์ และท่านยังได้รับการแต่งตั้งจากผู้ปกครองนครมักกะฮ์ให้ทำเป็นชัยคัฮ์ญ์ทำหน้าที่ในการดูแลเกี่ยวกับการประกอบฮัจญ์ของชาวมุสลิมที่มาจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Hasan, 2004 : 36)

อุละมาอ์พะฎอนีย์พอที่จะแบ่งออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ โดยบุคคลทั้งสองกลุ่มนี้ต่างก็มีคุณูปการต่อสังคมมุสลิมอย่างมากมาย กลุ่มแรกคือ อุละมาอ์ที่ทำหน้าที่สอนหนังสือ เผยแพร่ความรู้ อิสลามแก่ลูกศิษย์ในปอเนาะต่างๆ ของพะฎอนีย์ ขณะเดียวกันท่านยังเขียนหนังสือเพื่อเป็นตำราการเรียนการสอนและเผยแพร่วิชาความรู้ ส่วนกลุ่มที่สองคือ อุละมาอ์ที่มีบทบาทในการทำหน้าที่สอนและบริการวิชาการแก่สังคมเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีการเขียนตำราแต่อย่างใด (ราฮิมมูลา, 2541 : 8) อุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยกย่องกันมากในโลกมลายูมีจำนวนหลายท่าน เช่น ชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์, ชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์, ชัยคัมฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ เป็นต้น

ผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์เหล่านั้นโดยส่วนใหญ่ก็มีผลงานที่หลากหลาย ไม่เพียงแต่สาขาวิชาอูศูลุดดีน ฟิคว์ ตะเศวูฟ ตัจญูวิต และชีวประวัติของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ แต่รวมถึงสาขาวิชาอะดีบ์ สาขาวิชาการแพทย์ หลักภาษาอาหรับ และดาราศาสตร์ (Ahmad Fathiy, 2014 : 13 - 14) ผลงานเหล่านั้นได้รับการตีพิมพ์และนำมาใช้เป็นตำราหลักในการเรียนการสอนในปอเนาะทั้งในปัตตานีตลอดจนในโลกมลายูสืบมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีทั้งที่แยกเล่มเป็นรายวิชา และที่มีการรวมทั้งสามวิชาภายในเล่มเดียวกัน คือ เตาฮีด ฟิคว์ และตะเศวูฟ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานในสามสาขาวิชาหลักภายในเล่มเดียวกัน ซึ่งมีจุดเด่นที่ชัดเจนมากกว่าที่แยกเป็นรายวิชา อันเนื่องมาจากมีเนื้อหาที่กระชับรัดกุม และครอบคลุมหัวข้อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาทั้งสาม ไม่น้อยไปกว่าเนื้อหาที่อธิบายแยกเล่มออกจากทั้งสามวิชา ทั้งนี้ ใ้แก่ต่อการศึกษาและทำความเข้าใจเนื้อหาทั้งสามสาขาวิชา อันสอดคล้องกับอะดีบ์รายงานโดยอุมร์ บิน อัลค็อฎฎูบ (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 8) ทั้งสามวิชามีรายละเอียดที่วางอยู่บนหลักฐานนิกาย (วะฮฺย) และอักลีย (เหตุผลและสติปัญญา)

ผลงานนิพนธ์วิชาอูศูลุดดีนที่เขียนขึ้นโดยอุละมาอ์พะฎอนีย์ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ คุณลักษณะต่างๆ อันวิจิตรของพระองค์ บางครั้งจะเรียกวิชานี้ว่า วิชาเตาฮีด วิชาอะกีดะฮ์ อิสมุกะลาม หรือมักจะรู้จักในชื่อว่า ศิฟาต ดูวอ บูโละฮ์ ซึ่งอุละมาอ์พะฎอนีย์และอุละมาอ์ในโลกมลายูยึดมั่นตามหลักอะกีดะฮ์อะลิสสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์นั้นคือ

การยึดหลักอะกีดะฮ์ตามแนวทางอิมามอบุลอะฮ์สัน อัลอัชอะรียี และอิมามอบูมัมศูร อัลมาตุรีดี (Abdullah, 1999 : 4) ความรู้เกี่ยวกับหลักหลักอะกีดะฮ์มีเป้าหมายเพื่อให้มุสลิมมีความเชื่อมั่นอย่าง แน่วแน่ต่อพระองค์อัลลลอฮ์และคำบัญชาของพระองค์ อุละมาอ์พะฎอนียีได้นิพนธ์วิชาความรู้เหล่านี้ จำนวนมากมาย เช่น หนังสืออิรฎุ อัชชะวาฮิร นิพนธ์โดยซัยคุดาวูด อัลพะฎอนียี หนังสือพระรีดะฮ์ อัลพะรอดี นิพนธ์โดยซัยควันอะหมัด อัลพะฎอนียี หนังสืออะกีดะฮ์ อันนาฎีน นิพนธ์โดยซัยคุดัยนัล อาบิตีน อัลพะฎอนียี เป็นต้น

การนิพนธ์หนังสือเกี่ยวกับฟิกฮ์ในโลกมลายูมีมาอย่างยาวนานแล้ว หนังสือฟิกฮ์เล่ม แรกของโลกมลายูคือ อัศศิรอฎฎออลมุสตะกิม นิพนธ์โดยซัยคุดนุรุดดีน อรรอนิรียี และเล่มต่อมาคือ หนังสือสะบิลมุสตะดีย นิพนธ์โดยซัยคุดมุฮัมมัดอิรซาด อัลบันญารียี และอีกจำนวนหลายเล่ม รวมถึง หนังสือฮิตายะตุ อัลมุสตะดีน วะอุมตะตุ อัลมุอัลลิมีน นิพนธ์โดยซัยคุดาวูด อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนียี (Abdullah, 1999 : 97 - 100) โดยผลงานนิพนธ์ในสาขาวิชานี้จะเน้นเนื้อหาสำคัญที่เกี่ยวกับการ ประกอบอิบาเดฮ์ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอียีเป็นหลัก งานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนียีใน สาขาวิชานี้มีจำนวนมากมาย เช่น หนังสือฮิตายะตุ อัลมุตะอัลลิม วะอุมตะตุ อัลมุอัลลิม นิพนธ์โดย ซัยคุดาวูด อัลพะฎอนียี หนังสือกัซฟุลลิฆาม นิพนธ์โดยซัยคุดัยนัลอาบิตีน อัลพะฎอนียี หนังสือ อัลพะ ตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ นิพนธ์โดยซัยคอะฮ์มัด อัลพะฎอนียี และอื่นๆ อีกจำนวนมาก

ความรู้อีกสาขาหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญไม่แพ้ความรู้ในสาขาวิชาเดฮ์และวิชาฟิกฮ์ นั้นคือ วิชาตะเศวูฟ เป็นวิชาความรู้ที่เน้นการขัดเกลาจิตใจให้มีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง หรือมีจริยธรรม อันดีงาม เพื่อให้ตนมีความใกล้ชิดกับอัลลลอฮ์ ๕ (Ibn Khaldūn, 1995 : 631) ผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์ พะฎอนียีในสาขาวิชานี้มีจำนวนมากมาย เช่น หนังสือมันฮาจญ์ อัลอาบิตีน นิพนธ์โดยซัยคุดาวูด อัลพะฎอนียี หนังสืออัยยูฮะ อัลวะลัด แบลโดยซัยคอะฮ์สัน อัลพะฎอนียี (Ahmad Fathi, 2014 : 16)

จากผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนียีจำนวนมากมายเหล่านั้น ทั้งที่เป็นความรู้ วิชาอูศูลุดดีนอันเกี่ยวข้องกับศาสนา เชื่อ อีกทั้งความรู้วิชาฟิกฮ์ที่เกี่ยวกับบทบัญญัติต่างๆ ตามหลักคำ สอนของศาสนาอิสลาม ตลอดจนความรู้วิชาตะเศวูฟที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีผลต่อวิถี การดำเนินชีวิตของสังคมมุสลิม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาหนังสือที่เป็นผลงานของ อุละมาอ์พะฎอนียีที่มีผลงานนิพนธ์ทั้งสามสาขาวิชาหลักที่ปรากฏภายในเล่มเดียวกัน จำนวน 3 เล่ม คือ หนังสืออัลญะวาฮิร อัสนะนียะฮ์ ผลงานนิพนธ์ของซัยคุดาวูด อัลพะฎอนียี, หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ ผลงานนิพนธ์ของซัยคอะฮ์มัด อัลพะฎอนียี และหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดีย ผลงาน นิพนธ์ของซัยคุดมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียี หนังสือทั้งสามเล่มนี้ยังคงได้รับความนิยมใ้ใช้อยู่ในสังคมมุสลิม ตลอดจนถึงใช้ในการเรียนการสอนในปอเนาะต่างๆ ทั้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และประเทศเพื่อน บ้าน กระนั้นการนิพนธ์หนังสือทั้งสามเล่มดังกล่าวมักจะเขียนในลักษณะที่เป็นการอธิบายโดยไม่มี วรรคตอน ไม่ระบุอายุอะฮ์อัลกุรอาน รายละเอียดของอัลชะดีซ และไม่ปรากฏรายละเอียดของแหล่ง

อ้างอิงหรือทัศนะของอุลละมาอย่างชัดเจน นอกจากนั้นผลงานนิพนธ์ดังกล่าวยังใช้ภาษามลายูสมัยก่อนที่ใช้สำนวนภาษาค่อนข้างยากแก่การเข้าใจของผู้คนในสมัยปัจจุบัน

ดังนั้น เพื่อให้หนังสือดังกล่าวมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น จึงเห็นควรมีการศึกษาเกี่ยวกับชีวประวัติของผู้นิพนธ์และผลงานนิพนธ์ทั้งสามสาขาวิชาหลักภายในหนังสือเล่มเดียวกัน โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามในการศึกษาวิจัยหนังสือทั้งสามเล่มข้างต้น 3 ประการคือ 1) อุลละมาทั้งสามท่านมีชีวประวัติความเป็นมาความโดดเด่นและความเชี่ยวชาญพิเศษอย่างไร จึงสามารถนิพนธ์หนังสือที่ครอบคลุมทั้งสามสาขาวิชาหลักภายในเล่มเดียวกันได้ 2) อุลละมาพะฎอนีย์ทั้งสามท่านได้ใช้ส่วนประกอบการนิพนธ์หนังสือทั้งสามสาขาวิชาหลักภายในเล่มเดียวกันอย่างไร และ 3) ผลงานนิพนธ์ของอุลละมาทั้งสามท่านมีผลต่อวิถีชีวิตสังคมมุสลิมอย่างไร จนทำให้หนังสือที่เป็นผลงานเขียนของท่านได้รับความนิยมและการนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนได้รับการสืบทอดในทางวิชาการอย่างไม่ขาดสายเป็นเวลาอันยาวนานนับศตวรรษ

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้ทราบประวัติและผลงานนิพนธ์ของอุลละมาพะฎอนีย์ที่นิพนธ์ทั้งสามสาขาวิชาหลักภายในหนังสือเล่มเดียวกัน
2. ได้ทราบส่วนประกอบผลงานนิพนธ์ในทั้งสามสาขาวิชาหลักของอุลละมาพะฎอนีย์ ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่า ตลอดจนเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของอุลละมาพะฎอนีย์
3. ได้รับความรู้ใหม่เกี่ยวกับการนิพนธ์ตำราในทั้งสามสาขาวิชาหลัก อันจะเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย การเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา และสังคมโดยรวม
4. สาขาวิชาหลักทั้งสามสาขาวิชาเป็นมรดกทางวิชาการอันล้ำค่าของโลกมลายู การศึกษาบทบาทของทั้งสามสาขาวิชาได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวพะฎอนีย์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาวเคราะห์ผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลักของอุลละมาพะฎอนีย์กับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตสังคมมุสลิม” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษา ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

1. ชีวประวัติความเป็นมาของอุลละมาที่มีผลงานนิพนธ์ในทั้งสามสาขาวิชาหลักภายในเล่มเดียวกัน ประกอบด้วยเชื้อสายต้นตระกูล การกำเนิด ครอบครัวและบุตร การศึกษา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผลงานนิพนธ์ที่ผู้วิจัยทำการศึกษานี้เป็นผลงานนิพนธ์ที่ผู้เขียนได้นิพนธ์ขึ้นภายในเล่มเดียวกันทั้งสามสาขาวิชาหลักเท่านั้น
2. การแปลความหมายอายะฮ์อัลกุรอาน ผู้วิจัยยึดพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลภาษาไทย โดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับแห่งประเทศไทย ฮ.ศ. 1419 โดยผู้วิจัยจะอ้างอิงเพียงครั้งเดียวในบรรณานุกรม
3. การเทียบพยัญชนะอักษรภาษาอาหรับและศัพท์ด้านอิสลามศึกษา ผู้วิจัยยึดตารางการเทียบพยัญชนะภาษาอาหรับ – ไทย ของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2558
4. การอ้างอิงอัลกุรอาน กรณีตัวบทอายะฮ์ผู้วิจัยเขียนในภาษาอาหรับ โดยจะระบุชื่อสุเราะฮ์ และลำดับอายะฮ์ตามลำดับ ตัวอย่าง (อัลมาอิดะฮ์ : 15) หมายถึง สุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ อายะฮ์ลำดับที่ 15 เป็นต้น
5. การอ้างอิงอัลอะติษ ผู้วิจัยใช้ลำดับดังนี้ ชื่อผู้แต่ง ชื่อมัซฮูร ปีที่พิมพ์ และหมายเลขอะติษ ส่วนการพิมพ์อ้างอิงในภาษาไทย ผู้วิจัยจะพิมพ์ชื่อผู้รายงานอะติษโดยใช้พยัญชนะโรมัน เช่น (บันทึกโดย al-Bukhārī, 2008 : 125)
6. สัญลักษณ์ ﴿.....﴾ ใช้สำหรับอายะฮ์อัลกุรอาน
7. สัญลักษณ์ ((.....)) ใช้สำหรับตัวบทอะติษ
8. สัญลักษณ์ “.....” ใช้สำหรับการแปลอัลกุรอาน และอะติษ
9. อุละมาอ์พะฎอนีย์ทุกท่าน ผู้วิจัยจะระบุค่านำหน้าด้วยคำว่า “ชัยคุ”
10. สัญลักษณ์ ۞ อ่านว่า สุขฮานะฮ์ วะตะอาลา หมายถึง คำสวดแต่อัลลอฮ์ ۞
11. สัญลักษณ์ ۞ อ่านว่า ค็อลลัลลอฮ์ อะลัยฮิ วะสัลลัม หมายถึง คำสวดแต่ท่านนบีมุฮัมมัด ۞
12. การเขียนประวัติของบุคคลในการวิจัย ผู้วิจัยเขียนประวัติพอสังเขปเท่านั้น
13. การอธิบายศัพท์หรือข้อความจำเป็นเพิ่มเติม ผู้วิจัยจะอธิบายในเชิงอรรถ
14. อุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงหรือมอตะบَّر ผู้วิจัยจะไม่ระบุประวัติแต่อย่างใด

นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษาวิเคราะห์ หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์ผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลักของอุละมาอ์พะฎอนีย์

นิพนธ์สามสาขาวิชาหลัก หมายถึง สาขาวิชาเตฮีด ฟิกห์ และตะเศาวุฟ

สาขาวิชาเตฮีด หมายถึง ความรู้เรื่องหลักความเชื่อในศาสนาอิสลามที่เป็นผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์

สาขาวิชาฟิกห์ หมายถึง ความรู้เรื่องศาสนบัญญัติที่เป็นผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์

สาขาวิชาตะเศวูฟ หมายถึง ความรู้เรื่องหลักจริยศาสตร์ที่เป็นผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์

อุละมาอ์ หมายถึง บุคคลที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิทยาการอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกว่า อุละมาอ์พะฎอนีย์

อิมาม หมายถึง ผู้ที่เป็นผู้นำทางศาสนาหรือผู้นำทางวิชาการ โดยจะใส่ไว้หน้าหน้าอุละมาอ์ท่านนั้นๆ เช่น อิมามหะนะฟีอ์ อิมามมาลิก เป็นต้น

ชัยคฺ หมายถึง คำเรียกอุละมาอ์มุสลิม ทั้งในพะฎอนีย์และโลกอิสลาม เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ท่านเหล่านั้น

อายะฮ์อัลกุรอาน หมายถึง โองการอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพื่อเป็นหลักคำสอนแก่มวลมนุษย

สุเราะฮ์ หมายถึง บทของอัลกุรอาน ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 114 บท

อัลฮะดีษ หมายถึง คำพูด การกระทำ รวมถึงการยอมรับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

เราะฮ์ลุล หมายถึง ศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷻ ที่พระองค์ทรงประทานมายังโลกเพื่อทำหน้าที่ส่งศาสน์ของพระองค์เพื่อสั่งสอนมวลมนุษยให้ดำรงชีวิตตามเจตนารมณ์ของพระองค์

สังคมมุสลิม หมายถึง สังคมมุสลิมที่ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และจังหวัดใกล้เคียง

อัลพะฎอนีย์ หมายถึง ชื่อที่ใช้เรียกพวงท้ายชื่อของอุละมาอ์ปัตตานี เป็นการบ่งถึงอุละมาอ์ดังกล่าวกำเนิดที่ปัตตานี หรือมีเชื้อสายจากบิดามารดาที่มาจากพะฎอนีย์

พะฎอนีย์ หมายถึง พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ครอบคลุมจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส

ความสัมพันธ หมายถึง ผลของหนังสือที่นิพนธ์โดยอุละมาอ์พะฎอนีย์ในสามสาขาวิชาหลักภายในเล่มเดียวกันที่มีต่อชาวมุสลิมพะฎอนีย์ทั้งในด้านความเชื่อ การประกอบอะมัล และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม นับตั้งแต่เกิดจนถึงเสียชีวิต

วิถีชีวิต หมายถึง การดำเนินชีวิตของสังคมมุสลิม ทั้งที่เกี่ยวกับความเชื่อ การประกอบอะมัล พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และลักษณะการดำรงชีวิตของชาวมุสลิมพะฎอนีย์

ปอเนาะ หมายถึง สถาบันทางวิชาการที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของพะฎอนีย์ ซึ่งมีการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามในสาขาวิชาต่างๆ เช่น เตาฮีด ฟิกห์ และตะเศวูฟ เป็นต้น ที่สืบทอดมาอย่างยาวนานนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

นูซันตารา หมายถึง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครอบคลุมถึงพะฎอนีย์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ บรูไนดารุสลาม และฟิลิปปินส์

วัตถุประสงค์

การวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ผลงานนิพนธ์สามสาขาวิชาหลักของอุละมาอ์ พะฎอนีย์กับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตสังคมมุสลิม มีวัตถุประสงค์สำคัญ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประวัติของอุละมาอ์ พะฎอนีย์ที่มีผลงานนิพนธ์ทั้งสามสาขาวิชาหลักภายในตำราเล่มเดียวกัน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ส่วนประกอบผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์ พะฎอนีย์ที่มีผลงานนิพนธ์ทั้งสามสาขาวิชาหลักภายในตำราเล่มเดียวกัน
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตสังคมมุสลิม พะฎอนีย์กับผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์ พะฎอนีย์มีผลงานนิพนธ์ทั้งสามสาขาวิชาหลักภายในตำราเล่มเดียวกัน

อัลกุรอาน อัลฮะดีษ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัลกุรอานที่เกี่ยวข้อง

การศรัทธามั่นในอัลลอฮ์ ﷻ นั้น พระองค์ทรงแจ้งให้ทราบในคัมภีร์อัลกุรอานจำนวนมากมายเกี่ยวกับการเตาฮีดต่อชาติหรืออัตมาน ศิฟาตหรือคุณลักษณะ อัสมَاءหรือพระนามอันวิจิตร รวมทั้งอัฟออลหรือการกระทำของพระองค์ ซึ่งมุสลิมทุกคนจะต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธาอย่างลึกซึ้ง โดยการศรัทธาต่อพระองค์ย่อมจะต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ และเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ของพระองค์แจ้งให้ทราบเท่านั้น ดังนั้น มนุษย์รู้จักถึงชาติของพระองค์ก็เพียงในกรอบที่พระองค์และท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ แจ้งมาเท่านั้น เนื่องจากสติปัญญาของมนุษย์มีขีดจำกัด ไม่อาจไปเข้าใจถึงชาติของพระองค์ได้ อีกทั้งพระองค์ก็ได้แจ้งให้มนุษย์รับรู้อีกด้วย

อายะฮ์อัลกุรอานเกี่ยวกับการเตาฮีด

อายะฮ์อัลกุรอานที่เกี่ยวกับการเตาฮีด¹ มีจำนวนมากมายที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำชับให้มนุษย์มีความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อพระองค์ ดังพระองค์ตรัสว่า

¹ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ คือ อัลเตาเบฮ์ : 31, อันนิสาอ์ : 116, อัลอันบิยาอ์ : 25, อัลอะฮ์รอฟ : 54, ยูนุส : 31, อัซซาริยาต : 56 และอีกจำนวนหลายอายะฮ์

﴿ لَا تُدْرِكُهُ الْبُصْرُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْبُصْرَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴾

(الأنعام : 103)

ความว่า “สายตาทั้งหลายย่อมไม่ถึงพระองค์ แต่พระองค์ทรงถึงสายตาเหล่านั้น และพระองค์ก็คือนผู้ทรงปรานี ผู้ทรงรอบรู้อย่างถี่ถ้วน”

(อัลอันอาม: 103)

อิมามจากกลุ่มสะลัฟ¹ บางท่านมีทัศนะว่า มนุษย์ไม่อาจมองเห็นอัลลอฮ์ ﷻ ขณะอยู่ในโลกนี้ แต่จะสามารถมองเห็นพระองค์ได้ในโลกอาคิเราะฮ์ ส่วนอิบนุ อับบาสมีทัศนะว่า ความหมายของอายะฮ์ดังกล่าวคือ สายตาหรือการมองเห็นของมนุษย์ไม่อาจมองเห็นอำนาจการปกครองของอัลลอฮ์ ﷻ อย่างครอบคลุมได้ (‘Ibn Kathīr, 1999 : 3/309 - 310) อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสอีกว่า

﴿ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴾

(طه : 14)

ความว่า “แท้จริงข้าคือ อัลลอฮ์ ﷻ ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากข้า ดังนั้นเจ้าจงเคารพภักดีต่อข้าและจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาดเพื่อรำลึกถึงข้า”

(ฏอฮา: 14)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยืนยันว่าพระองค์คือ อัลลอฮ์ ﷻ พระผู้เป็นเจ้าของที่ควรแก่การเคารพภักดี และจะไม่มีผู้ที่ควรแก่การเคารพภักดีอื่นใดนอกจากพระองค์ผู้เดียว สิ่งนี้จึงเป็นหน้าที่ของมุกลัฟ² ทุกคนจะต้องรู้ว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่จะต้องทำการภักดีนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียว และไม่มีการตั้งภาคีใดๆ กับพระองค์โดยเด็ดขาด (‘Ibn Kathīr, 1999 : 5/277) อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ سُبْحٰنَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴾

(الزمر : 4)

ความว่า “มหาบริสุทธิ์แห่งพระองค์ท่าน พระองค์คือ อัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงเอกะ ผู้ทรงพิชิต”

(อัซซุมร : 4)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแจ้งให้ทราบถึงความบริสุทธิ์ของพระองค์จากภาคีใดๆ ทั้งสิ้น พระองค์ปราศจากการมีบุตร และพระองค์ยังทรงกล่าวถึงพระองค์เองว่าเป็นผู้ทรงเอกะ ทุกสรรพสิ่งจะขึ้นกับพระองค์และมีความประสงค์ต่อพระองค์ แต่พระองค์ไม่มีความประสงค์ใดๆ จากสรรพสิ่งทั้งมวล และพระองค์ยังทรงกล่าวถึงพระองค์เองว่าเป็นผู้ทรงพิชิต อันเป็นการแสดงถึงการปฏิเสธสิ่งๆ

¹ บรรพชนมุสลิมยุคสามศตวรรษแรกคือ ตั้งแต่ยุคท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ยุคเศาะหาบะฮ์ ยุคตาบออิน ยุคดาบอิฮ์ ดาบิอิน ซึ่งเป็นบรรพชนที่ท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ รับรองว่าเป็นยุคเจริญรอยตามหลักคำสอนของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ดีที่สุด

² บุคคลที่บรรลุมาศาสนาภาวะ หรือมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ และไม่เป็นผู้ที่มีสติพันเพื่อน ส่วนที่เป็นสตรีจะนับตั้งแต่การมาประจำเดือน

เป็นคู่เคียงกับพระองค์ เพราะทุกสิ่งย่อมถูกพิชิตภายใต้การพิชิตของพระองค์ ดังนั้น สิ่งนั้นย่อมจะคู่เคียงกับพระองค์ไม่ได้โดยเด็ดขาด (al-Fairuz Abadiy, 2015 : 3/181 -182)

อายะฮ์อัลกุรอานเกี่ยวกับพิภย์

บทบัญญัติแห่งอิสลามเป็นหลักการที่มุสลิมต้องนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หรือที่เรียกว่า พิกฮ์ออบาตาด¹ รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ในการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างมนุษย์ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หรือที่เรียกว่า พิกฮ์มุอามะลาต อีกทั้งเพื่อให้มนุษย์สามารถสืบสายตระกูลยืนยาวจนนานเท่านานได้อย่างปลอดภัย โดยอาศัยกระบวนการการแต่งงานมีครอบครัวอย่างถูกต้องตามวิถีปฏิบัติ หรือที่เรียกว่า พิกฮ์มุนากะหาต

การประกอบออบาตะฮ์ต่างๆ ในศาสนาอิสลามจะมีกระบวนการหรือวิธีการที่มุสลิมจะต้องยึดปฏิบัติอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแบบฉบับที่ป่าวของอัลลอฮ์ ﷻ จะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเป็นระเบียบเรียบร้อย ดังที่พระองค์ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ﴾
(المائدة : 6)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย เมื่อพวกเจ้ายืนขึ้นสู่การละหมาด พวกเจ้าจงล้างใบหน้าของพวกเจ้า และมือทั้งสองของพวกเจ้าจนกระทั่งจรดข้อศอก และจงลูบศีรษะของพวกเจ้า และล้างเท้าทั้งสองของพวกเจ้าจรดข้อเท้า”

(อัลมาอิดะฮ์ : 6)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงเรียกร้องให้ผู้ศรัทธาดำรงการละหมาด โดยอุละมาฮ์ส่วนใหญ่เห็นว่าประโยคที่ว่า “เมื่อพวกเจ้ายืนขึ้นสู่การละหมาด” หมายถึง เมื่อใดผู้ที่จะดำรงการละหมาดยังอยู่ในหะดัษ² และอุละมาฮ์บางส่วนเห็นว่า ขณะที่ผู้จะดำรงการละหมาดตื่นขึ้นมาจากนอนหลับเพื่อจะทำการละหมาดนั้น อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบัญชาให้อาบน้ำละหมาดชำระร่างกายให้สะอาดก่อนที่จะดำรงการละหมาด (Ibn Kathīr, 1999 : 3/44)

อัลกุรอานจำนวนหลายอายะฮ์ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ กล่าวถึงเรื่องมุอามะลาตหรือการทำธุรกรรมต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์อย่างมีระบบ มีความยุติธรรม รักษาเกียรติและน้ำใจระหว่างทั้งสองฝ่าย และเป็นหลักประกันในความสำเร็จในการประกอบธุรกรรม พระองค์ตรัสโดยมีใจความว่า “และหากเขา (ลูกหนี้) เป็นผู้ยากไร้ก็จงให้มีการรอคอยจนกว่าจะถึงคราวสะดวก และการที่พวกเจ้าจะให้เป็นการนั้นย่อมเป็นการดีแก่พวกเจ้า หากพวกเจ้ารู้” (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 280)

¹ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ เช่น อัลหัจร : 7, อันนิสาอ์ : 103, อัลบะเกาะเราะฮ์ : 222, อัลบะเกาะเราะฮ์ : 280 และอีกจำนวนหลายอายะฮ์

² ภาวะความสกปรกอันเนื่องจากร่างกายขจัดหรือขับถ่ายสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกจากร่างกายโดยผ่านทวารหนักและทวารเบา เช่น การอุจจาระ การปัสสาวะ หรือการหลั่งน้ำอสุจิ เป็นต้น ตามหลักพิภย์แล้วเมื่อจะดำรงการละหมาดก็ต้องอาบน้ำละหมาดทุกครั้ง

จากอายะห์ดังกล่าว พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ สั่งใช้ให้เจ้าหน้าที่มีความอดทนกับลูกหนี้ ยามที่พวกเขาไม่สามารถชำระหนี้ที่พวกเขาได้ติดหนี้ไว้ ซึ่งบทบัญญัติของศาสนาอิสลามจะแตกต่างไปจากสมัยอะฮ์ลิยะฮ์ โดยสมัยนั้นเมื่อใดที่ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ตามเวลาที่กำหนดไว้ พวกเขา ก็จะเพิ่มเงินเป็นดอกเบี้ยมากกว่าเงินต้นตามที่ได้ติดหนี้ไว้ (Ibn Kathīr, 1999 : 1/717) พระองค์ยังตรัสอีกว่า

﴿ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴾

(الزاريات : 49)

ความว่า “และจากทุกๆ สิ่งนั้นเราได้สร้าง (มัน) ขึ้นเป็นคู่ๆ เพื่อพวกเขาจะได้ใคร่ครวญ”

(อิซซารียาต : 49)

อายะห์อัลกุรอานจำนวนหลายอายะห์ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวถึงเรื่องการแต่งงาน พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแจ้งให้ทราบว่า พระองค์ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งหลายมาเป็นคู่ๆ พระองค์สร้างฟากฟ้าคู่กับแผ่นดิน แผ่นดินคู่กับท้องทะเล ความมืดคู่กับความสว่าง ความศรัทธาคู่กับความกุฟร เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้มนุษย์จะได้รำลึกถึงความยิ่งใหญ่ ความเอกละของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และปราศจากการตั้งภาคีใดๆ ต่อพระองค์ (Ibn Kathīr, 1999 : 7/424)

อายะห์อัลกุรอานเกี่ยวกับตะเศวูฟ

ตะเศวูฟหรือการสร้างจริยธรรมอันดีงามและการขัดเกลาจิตใจเพื่อให้มนุษย์มีจิตใจที่สะอาดผุดผ่อง มีความสงบเสงี่ยม มีความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ และมีความยำเกรงต่อพระองค์ โดยผ่านการประกอบอามัลต่างๆ นั้นเป็นสิ่งที่ศาสนาอิสลามส่งเสริมอย่างยิ่ง เพื่อให้มนุษย์มีความใกล้ชิดอัลลอฮ์ ﷻ ห่างไกลจากความเย่อหยิ่ง ความอิจฉาริชยา และอื่นๆ ดังพระองค์ตรัสว่า

﴿ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴾

(الرعد : 28)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธา และจิตใจของพวกเขาสงบด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้นทำให้จิตใจสงบ”

(อิรเราะฮุด : 28)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแจ้งให้ทราบว่า จิตใจของบรรดาผู้ศรัทธาจะมีความมั่นคงและมีความสงบขณะอยู่เคียงข้างและรำลึกถึงพระองค์ และยินยอมให้พระองค์เป็นผู้คุ้มครองช่วยเหลือ พวกเขา และด้วยการรำลึกถึงพระองค์นี่เองจึงทำให้จิตใจของพวกเขา มีความสงบและร่มรื่น และการรำลึกถึงนั้นย่อมเป็นสิทธิของพระองค์ (Ibn Kathīr, 1999 : 4/455) อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴾

(المؤمنون : 1 - 2)

ความว่า “แน่นอนบรรดาผู้ศรัทธาได้ประสบความสำเร็จแล้ว บรรดาผู้ที่พวกเขาเป็นผู้มอบน้อมถ่อมตนในเวลาละหมาดของพวกเขา”

(อัลมมูน : 1 - 2)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยืนยันถึงการประสบความสำเร็จ ชัยชนะ และความโชคดีของผู้ศรัทธา อันเนื่องจากพวกเขาดำรงการละหมาดอย่างนอบน้อมถ่อมตน ซึ่งการละหมาดอย่างนอบน้อมจะอยู่กับบุคคลที่สลัดสิ่งอื่นออกไปขณะที่ดำรงการละหมาด และมุ่งมั่นกับการละหมาดโดยไม่ได้ใส่ใจในสิ่งอื่น แต่จะตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาว่า ขณะนั้นเขากำลังดำรงการละหมาดอยู่ และบัดนี้เองจึงจะทำให้การละหมาดของเขามีความนอบน้อมและรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง (‘Ibn Kathīr, 1999 : 4/454)

การละหมาดสามารถจัดสิ่งที่ตนเองไม่ประสงค์ เช่น การกระทำความชั่วร้ายและอบายมุข เราจะพบกับสิ่งที่เรารักในการละหมาด นั่นคือ ความสุขกับการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ (‘Ibn Taymiyyah, 2014 : 47) ความรักและความรู้สึกที่ต่ำต้อยต่อผู้ที่ตนรัก ผู้ใดที่ทำให้ตนให้ต่ำต้อยต่อผู้ที่ตนรัก จึงหมายความว่า เขาได้ทำอิบาดะฮ์ต่อผู้นั้น (‘Ibn Qayyim, 2014 : 407) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُ رَبِّهِمْ إِذْ بَدَأَهُمْ رَبُّهُمْ يُسَبِّحُونَ ﴾

(2 : الأنفال)

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ที่ศรัทธานั้น คือ ผู้ที่เมื่ออัลลอฮ์ ﷻ ถูกกล่าวขึ้นแล้ว หัวใจของพวกเขาก็หวั่นเกรง และเมื่อบรรดาโองการของพระองค์ถูกอ่านแก่พวกเขา โองการเหล่านั้นก็เพิ่มพูนความศรัทธาแก่พวกเขา และแต่พระเจ้าของพวกเขาเท่านั้น พวกเขามอบหมายกัน”

(อัลอันฟาล : 2)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแจ้งให้ผู้ศรัทธาทราบว่า พวกเขาจะทำในสิ่งที่เป็นฟิรฎูเหนือพวกเขา ด้วยเหตุนี้เองทำให้ความศรัทธาของพวกเขายิ่งมีความล้ำลึกยิ่งขึ้น อีกทั้งไม่ได้หวังสิ่งใดนอกจากพระองค์เพียงผู้เดียวเท่านั้น อิบนู กะซีร์ยังได้อ้างคำพูดของมญูฮิดว่า ผู้ศรัทธานั้น เมื่อใดที่พระนามของอัลลอฮ์ ﷻ ถูกกล่าวขึ้น จิตใจของเขาหวั่นไหว เนื่องจากเกรงกลัวต่อพระองค์ ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงสนองทุกสิ่งที่เป็นคำสั่งใช้ และละทิ้งทุกสิ่งที่เป็นคำสั่งห้ามของพระองค์ (‘Ibn Kathīr, 1999 : 4/11)

ฮะดีษที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาอัลฮะดีษที่เกี่ยวกับเตาฮีด ฟิกห์ และตะเศาวุฟ พบว่ามีฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จำนวนมากมายที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับทั้งสามประการข้างต้นนี้ ดังปรากฏฮะดีษท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ
وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْحَجَّ وَصَوْمَ رَمَضَانَ))

(أخرجه البخاري، 2000 : 8)

ความว่า “ศาสนาอิสลามถูกสร้างขึ้นบนห้าประการ คือ การกล่าวชะฮาดะฮ์
ว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่ควรแก่การเคารพภักดีนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ นบีมุฮัมมัด
เป็นบ่าวและศาสนทูตของพระองค์ การดำรงการละหมาด การจ่ายซะกาต
การประกอบหัจญ์ ณ บัยติลลาฮ์ และถือศีลอดในเดือนรอมฎอน”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2000 : 8)

ศาสนาอิสลามเปรียบเสมือนสิ่งก่อสร้าง และสิ่งทั้งห้าประการนี้เปรียบเสมือนเป็น
เสาของศาสนาอิสลาม สิ่งก่อสร้างจะไม่แข็งแรงหากปราศจากเสาทั้งห้าต้นเฉกเช่นเดียวกันหากสิ่งทั้ง
ห้าประการของศาสนาอิสลามไม่แข็งแรงแล้ว ย่อมทำให้ศาสนาก็ไม่แข็งแรงเช่นเดียวกัน หากเสาใด
เสาหนึ่งของสิ่งก่อสร้างพังลงมา อาคารดังกล่าวพอจะยืนหยัดอยู่ได้ แต่หากเสาใดเสาหนึ่งของศาสนา
อิสลามพังทลายลงแล้ว ศาสนาอิสลามก็จะพังทลายลงอย่างแน่นอน (Ibn Rajab, 2002 : 91)

การละหมาดเป็นรูกุนอิสลามที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบัญญัติให้มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติวัน
ละห้าเวลา นอกจากนั้น การละหมาดยังเป็นเส้นแบ่งระหว่างความเป็นมุสลิมและความเป็นผู้ปฏิเสธ
ศรัทธา ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ยังกล่าวอีกว่า

((إِنْ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرَكَ الصَّلَاةَ))

(أخرجه مسلم، د.ت. : 82)

ความว่า “แท้จริงแล้วสิ่งที่อยู่ระหว่างบุคคลหนึ่งกับการชirikและกัฟรคือการ
ละเว้นการละหมาด”

(บันทึกโดย Muslim, n.d. : 82)

ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวถึงเส้นแบ่งระหว่างความศรัทธากับชirikคือการดำรงการ
ละหมาด เนื่องจากการละหมาดจะเป็นสิ่งที่จุดรั้งบุคคลไม่ให้ปฏิเสธศรัทธา ดังนั้น เมื่อใดที่มีการละทิ้งการ
ละหมาดแล้ว จึงแสดงให้เห็นว่าไม่มีม่านที่คอยสกัดกั้นระหว่างเขากับการปฏิเสธศรัทธาหรือกาฟิรอีก
ต่อไป ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผู้ที่ไม่ดำรงการละหมาดต้องตกอยู่ในสภาพที่กาฟิรไปแล้ว (al-Nawawiy, 1994 :
620) ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ยังกล่าวอีกว่า

((مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ
عَشْرِ وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ))¹

(أخرجه ابو داود، د.ت. : 495)

¹ อัลอัลบานียัรระบุว่า เป็นหะดีษหะสันเศาะฮีฮ (al-'Albānīy, n.d. : 1/2)

ความว่า “จงใช้ให้ลูกๆ ของพวกเจ้าดำรงการละหมาดพญามีอายุน้อยของพวกเขา ครบเจ็ดขวบ และเมื่อพวกเขาอายุครบสิบขวบหากยังยังละทิ้งละหมาด ก็จงตีพวกเขาเสีย และจงแยกที่นออกจากพวกเขา”

(บันทึกโดย Abū Dāwūd, n.d. : 495)

ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กำชับให้ปลูกฝังแก่ลูกๆ ให้ดำรงการละหมาดนับตั้งแต่ อายุยังเยาว์วัย แม้ว่าการละหมาดจะถูกบังคับให้มุสลิมดำรงการละหมาดตั้งแต่ที่พวกเขาบรรลุด ตามศาสนภาวะก็ตาม แต่เนื่องจากการละหมาดเป็นสิ่งที่หนักหนา ดังนั้น การฝึกฝนให้เด็กๆ ดำรง ละหมาดตั้งแต่อายุน้อยนั้นถือเป็นการเตรียมความพร้อมแก่พวกเขาตนเอง (al-Jazā'irī, 1994 : 154)

การถือศีลอดเป็นการประกอบศานกิจภาคบังคับอีกประการหนึ่งที่มุสลิมที่บรรลุด ศาสนภาวะจะต้องถือปฏิบัติในเดือนเราะมะฎอนตลอดทั้งเดือน ดังที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((صُومُوا لِرُؤُوسِهِ وَأَفْطَرُوا لِرُؤُوسِهِ فَإِنْ غَيَّبَ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبَانَ ثَلَاثِينَ))

(أخرجه البخاري، 2001 : 1909)

ความว่า “จงถือศีลอดด้วยการเห็นจันทร์เสี้ยว และจงออกอีดด้วยการเห็น จันทร์เสี้ยว แต่ถ้าหากมันไม่ปรากฏให้เห็นแก่พวกท่าน ก็จงนับจำนวน เดือนให้ครบสามสิบวัน”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 2001 : 1909)

การนับเดือนรอมฎอนเพื่อการถือศีลอดนั้นจะนับจากการมองเห็นจันทร์เสี้ยว เช่นเดียวกันกับการจะฉลองวันตรุษอีดิลฟิตรี และอีดิลอฎฮา ก็จะต้องอาศัยการเห็นจันทร์เสี้ยว เช่นเดียวกัน ซึ่งการเห็นจันทร์เสี้ยว นั้นจะต้องอาศัยพยานที่มีความน่าเชื่อถืออย่างน้อยสองคน (al-Ghazālī, 2000 : 130) แต่ถ้าไม่เห็นจันทร์เสี้ยว ก็จงนับจำนวนวันของเดือนชะอฺอบานจนครบ เดือน ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَعْيُنَائِهِمْ فُتْرُدُّ فِي فُقَرَائِهِمْ))

(أخرجه مسلم، د.ت. : 19)

ความว่า “แท้จริงแล้ว อัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญญัติแก่พวกเขาจ่ายซะกาต จาก ทรัพย์สินของคนรวยจากพวกเขา และแจกจ่ายให้แก่คนยากจนจากพวกเขา”

(บันทึกโดย Muslim, n.d.: 19)

อะดิซทั้งสองบทนี้ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้แจ้งให้ทราบ ว่า อัลลอฮ์ ﷻ ได้ บัญญัติว่า ซะกาตเป็นรากฐานอิสลามที่พระองค์ทรงกำหนดเหนือมุสลิมที่มีความร่ำรวยเพื่อไปจุนเจือ

ช่วยเหลือผู้ที่มีความยากจน ผู้มีหนี้สิน คนเดินทาง รวมทั้งเพื่อกิจการของมุสลิม เช่น เพื่อกิจการกุฮาด¹ ในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งภาระนี้จึงเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่มีทรัพย์สินเงินทอง เนื่องจากตามทัศนะของอิสลามแล้วทรัพย์สินที่เขาครอบครองนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ﷻ มนุษย์เป็นเพียงผู้ดูแลเจ้าของดั้งเดิมคือ คนยากจนและผู้ที่ยัดยง (al-Qarāḍawī, 2004 : 147)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างมนุษย์อันประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นเรือนร่าง และส่วนที่เป็นจิตใจหรือจิตวิญญาณ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดในตัวของมนุษย์คือ จิตวิญญาณ และส่วนนี้เองที่จะไปเกี่ยวข้องกับตะเศวฟูฟ นั่นคือ การทำให้จิตใจบริสุทธิ์ผุดผ่องเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวไว้โดยมีใจความว่า “พึงทราบเถิดว่า ภายในร่างกายของมนุษย์นั้นมีก้อนเนื้อก้อนหนึ่ง เมื่อมันตีร่างกายทั้งหมดก็จะตีไปด้วย และหากว่ามันเสีย ร่างกายทั้งหมดก็จะเสียตามไปด้วย พึงทราบเถิดว่ามันคือ หัวใจ” (บันทึกโดย al-Bukhārī, 2001 : 52) ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้แจ้งให้ทราบว่า ภายในร่างกายของมนุษย์นั้นมีก้อนเลือดก้อนหนึ่งที่เรียกว่า “มูฏฆะอะฮ์” หมายถึง หัวใจ ซึ่งมีคุณลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปเปลี่ยนมาอยู่ตลอดเวลา โดยหัวใจเปรียบเสมือนเป็นราชาภายในร่างกายของมนุษย์ หากหัวใจดีแล้ว สัดส่วนต่างๆ ของร่างกายซึ่งเปรียบเสมือนเป็นประชาราษฎร์ก็จะดีตามไปด้วย แต่เมื่อใดที่หัวใจเสียไป ทุกสัดส่วนของร่างกายก็จะเสียตามไปด้วย (Ibn Hajar, 1958 : 1/128)

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าหนังสือและเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์ในสามสาขาวิชาหลัก ผู้วิจัยพบว่า มีหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

ไพชอล หะยืออวัง (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย “ความศรัทธาตามทัศนะของชัยคดาอูด อัลพะฎอนีย์” ผลการวิจัยพบว่า การนำเสนอและถกปัญหาเรื่องความศรัทธาในอิสลามตามหลักคำสอนปฐมภูมินั้น จำเป็นต้องยึดหลักตามแนวคำสอนของอัลกุรอานและอัลฮะดีษเท่านั้น โดยชัยคดาอูด อัลพะฎอนีย์มีทัศนะว่า นอกจากหลักการตามแนวคำสอนของอัลกุรอานและอัลฮะดีษแล้ว กฎเกณฑ์ทางปัญญา และหลักการถกปัญหาแบบวิภาษวิธี (Dialectic Method) สามารถนำมาใช้ในการนำเสนอและถกปัญหาเรื่องหลักความศรัทธาแห่งอิสลาม ยืนยันเพื่อพิสูจน์การมีอยู่ของอัลลอฮ์ ﷻ และถกปัญหาเรื่องความเป็นเอกภาพแห่งอัลลอฮ์ ﷻ ชาติ พระนาม และคุณลักษณะแห่งพระองค์เช่นกัน

¹ การพลีชีพในหนทางของพระองค์อัลลอฮ์

มุนาตี๋ หะยีดาโอะ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “เชคดาวูด อัลพะฎอนี๋: ชีวิตประวัติ ผลงานและอิทธิพลต่อสถาบันการศึกษาระบบปอเนาะในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ระหว่างปี ค.ศ. 1945 - 2005” โดยการศึกษาวิจัยพบว่า ประวัติของเชคดาวูด อัลพะฎอนี๋ นับตั้งแต่ การเกิด การเสียชีวิต การศึกษาขณะอยู่ปัตตานี การเดินทางไปยังอาเงะห์ การเดินทางไปยังนครมังกะฮ์ จนกลายเป็น อุละมาอ์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านสาขาวิชาฟิกห์ เคาฮ์ดี และตะเศาฎุฟ จนได้รับฉายาว่า “อัลออลิม อัลอัลลามะฮ์ อัลอาริฟ อัลร็อบบานี๋” จากตัวแทนรัฐบาลอุษมานียะฮ์แห่งตุรกี โดยเชคดาวูด อัลพะฎอนี๋ ได้เขียนตำราไว้เป็นจำนวนมาก ครอบคลุมหลายสาขาวิชา แต่ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับวิชา อุศูลุดดีน ฟิกห์ และตะเศาฎุฟ ผลงานเหล่านั้นได้รับการตีพิมพ์ทั้งในและต่างประเทศ ตำราอุศูลุดดีน ที่เก่าแก่ที่สุดคือ ตำรา อัลดุรุษะมิน, วัรดู อัลชะวาอิร, อัลบะฮ์ญะฮ์ อัลสะนะียะฮ์ เป็นต้น ตำรา ฟิกห์ประกอบด้วย มุนะฮะฮ์ อัลมุค็อลลีฮ์, อิฎออฮ์ อัลบาบ, สุลลัม อัลมุบตะดีฮ์ เป็นต้น สำหรับผลงาน ด้านตะเศาฎุฟ ประกอบด้วย กันซุ อัลมันนान, มินฮาจญ์ อัลอาบิติน และอัลมันฮัล อัศศอฟีฮ์ ฟีฮ์ บะยาน รุมูช อะฮ์ลุ อัศศอฟีฮ์ ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นผลงานของชัยคดาวูด อัลพะฎอนี๋เช่นกัน ตำราบาง เล่มของเชคดาวูด อัลพะฎอนี๋ได้เขียนแบบบูรณาการระหว่างสาขาวิชาอุศูลุดดีน ฟิกห์ และ ตะเศาฎุฟภายในเล่มเดียวกัน เช่น อัลญะวาอิร อัลสะนะียะฮ์, ฮิตายะฮ์ อัลมุตะอัลลิม อุมตะฮ์ อัลมุอัลลิม ตำราของเชคดาวูด อัลพะฎอนี๋ที่ใช้ในการเรียนการสอนตามปอเนาะแบบดั้งเดิมมี จำนวนหลายเล่ม สาขาวิชาอุศูลุดดีนประกอบด้วย อัตุรุษะมิน, บิตายะฮ์ อัลฮิตายะฮ์ เป็นต้น สาขาวิชาฟิกห์ประกอบด้วย บุนยะฮ์ อัลฎุลาบ, มุนะฮะฮ์ อัลมุค็อลลีฮ์, ฟุรูก อัลมะฮะฮาล เป็นต้น และสาขาตะเศาฎุฟ ประกอบด้วย มินฮาจญ์ อัลอาบิติน และญัมอู อัลพะวาอิด ส่วนระบบปอเนาะ สมัยใหม่ใช้ตำราที่แปลเป็นภาษามลายูโดยเชคดาวูด อัลพะฎอนี๋มาใช้อ้างอิงในบางวิชาได้ เช่น หนังสือมันฮัจญ์ อัลอาบิติน และบิตายะฮ์ อัลฮิตายะฮ์ของอิมามอัลเฆาะซาลี

อิสมาอิล เบญจสมิทธิ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย “บทบาทด้านการศึกษาและ การเมืองของชัยควันอะหมัด อัลพะฎอนี๋ (พ.ศ. 2399 - 2451)” ผลการวิจัยพบว่า ชัยควันอะหมัด อัลพะฎอนี๋ เป็นหนึ่งในบรรดาอุละมาอ์ที่มีผลงานโดดเด่นและเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ หรือนูซันตารา เกิดเมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2399 ที่ตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และเสียชีวิตเมื่อวันที่ 25 พ.ศ. 2451 ศพของท่านถูกฝัง ณ สุสาน มะฮอลา ติดกับสุสาน ของท่านหญิงเคาะดีญะฮ์ ภรรยาของท่านนบีฮัมมัด ﷺ ณ มหานครมังกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย บทบาทด้านการศึกษาของชัยควันอะหมัด อัลพะฎอนี๋ คือ เป็นผู้รับภารกิจต่อจากบิดาของท่าน คือ ชัยควันมุฮัมมัดชัยน อัลพะฎอนี๋ ในการรวบรวมงานเขียนของชัยคดาวูด อัลพะฎอนี๋ ชัยคอบตุลกอดีร์ เป็น อับดุลเราะฮมาน อัลพะฎอนี๋ และชัยคมุฮัมมัด เป็น อิสมาอิล อัลดาวูดี อัลพะฎอนี๋ โดยทำการ พิมพ์ด้วยเครื่องพิมพ์สมัยใหม่เพื่อเผยแพร่ในวงการศึกษาทั้งในมหานครมังกะฮ์ อียิปต์ กรุงอิสตันบูล ประเทศตุรกี และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีสถานศึกษาปอเนาะหลายแห่งใช้กิตาบบลายูฉบับพิมพ์

นี้ในการเรียนการสอนให้กับสานุศิษย์ นับเป็นการพัฒนาด้านการเรียนการสอนที่เจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก ผลงานของท่านที่ได้รับการตีพิมพ์และนำมาใช้เป็นตำราหลักตามสถานศึกษา ครอบคลุมทั้งในและต่างประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนบทบาทด้านการเมืองของชัยควันอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ คือ ท่านเป็นอุละมาอ์ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองมีภาวะความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ท่านทุกขใจเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชาติมุสลิมต้องอยู่ภายใต้การปกครองของคนต่างศาสนา ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงเสนอให้บรรดาสุลต่านปัตตานี กลันตัน และตรังกานู รวมกันเป็นรัฐที่มีเอกภาพ ปกครองตามแนวทางอัลอิสลาม นอกจากนี้ชัยควันอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ยังเป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนรายอาลี เกอลานาในการปลดปล่อยอินโดนีเซียให้ได้รับเอกราชจากเนเธอร์แลนด์

รอย๊ะ หวันโละ๊ะ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ฟิกฮ์นิพนธ์ของชัยควันอะฮมัด เบ็น อิสมาอีล ดาวูด อัลพะฎอนีย์ในหนังสือวูซุหฺ อัลอัฟรฮฺ วะอิสมาบาย อัลพะลาฮฺ” ผลการศึกษาพบว่า การนิพนธ์ตำราฟิกฮ์ในปัตตานีเริ่มขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 โดยผลงานนิพนธ์จะเขียนในภาษามลายูอักษรยาวี และใช้ฟิกฮ์ตามมัซฮับอัชชาฟีอีย์ และได้รับการตอบรับจากนักศึกษาทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ แต่หลังจากศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ซึ่งสาขาวิชาฟิกฮ์เริ่มมีการพัฒนาขึ้น หลังจากได้มีการนำทัศนะของมัซฮับอื่นๆ มาใช้ในการเรียนการสอนในปัตตานี ซึ่งชัยควันอะฮมัด เบ็น อิสมาอีล ดาวูด อัลพะฎอนีย์ มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลามและมีผลงานนิพนธ์จำนวนมาก หนังสือที่มีชื่อเสียง ได้แก่ เล่มที่หนึ่ง วูซุหฺ อัลอัฟรฮฺ วะอิสมาบาย อัลพะลาฮฺ ซึ่งหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นสองตอน ตอนที่หนึ่งกล่าวถึงการทำความสะอาด และตอนที่สองกล่าวถึงการละหมาด ส่วนเล่มที่สอง มัจญลฮะ อัลบัตร์รียอน์ การอธิบายบทบัญญัติในหนังสือวูซุหฺ อัลอัฟรฮฺ วะอิสมาบาย อัลพะลาฮฺ ผู้เขียนได้อ้างหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลฮะดีษ อัจญ์มาอ์ กิยาส อูรฟุ และตรึงฎียะ โดยอ้างอัลกุรอานผู้เขียนไม่ได้ระบุสาเหตุ ส่วนการอ้างอัลฮะดีษ ผู้เขียนไม่ได้ระบุระดับของฮะดีษ

อันวา สะอู (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ตัจริญ์ญิบทอะดีษในหนังสือบุฆยะฮ์ อัฎฎุลลาบ เล่มที่ 1 ของชัยควันดาวูด อัลพะฎอนีย์” ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติของชัยควันดาวูด อัลพะฎอนีย์ การเกิด การเสียชีวิต ระยะเวลาในการศึกษาศาสนา ทั้งในปัตตานี อาเจะห์ นครมักกะฮ์และนครมะดีนะฮ์ ตลอดจนความเชี่ยวชาญของชัยควันดาวูดในสาขาวิชาฟิกฮ์ อุกูลุดดีน และตะเศววูฟ รวมทั้งศึกษาหนังสือบุฆยะฮ์ อัฎฎุลลาบ ลิมูรียะ มะอริฟะฮ์ อัลอะฮกาม บิศเศาะวาบ โดยหนังสือเล่มนี้ไม่มีการระบุว่าเสร็จสิ้นเมื่อใด เนื้อหาหลักของหนังสือเล่มนี้เกี่ยวกับฟิกฮ์อิบาดะฮ์ นอกจากนั้น ยังมีการศึกษาระดับของฮะดีษในสำนวนอาหรับที่ปรากฏในหนังสือบุฆยะฮ์ อัฎฎุลลาบ เล่มที่ 1 ทั้งที่เป็นฮะดีษเศาะฮิฮฺฮะดีษเศาะฮิฮฺ ลีหฺอัยริฮฺ ฮะดีษอะสัน ฮะดีษอะสันลีหฺอัยริฮฺ ฮะดีษฎะอ์อีฟ ฮะดีษฎะอ์อีฟญิดตัน และฮะดีษที่ผู้วิจัยไม่สามารถกำหนดระดับได้

การศึกษาวิเคราะห์ผลงานนิพนธ์สามสาขาวิชาหลักของอุละมาอ์พะฎอนีย์กับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตของสังคมมุสลิม เป็นงานวิจัยที่มีความแตกต่างไปจากผลงานวิจัยที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ชีวประวัติของอุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่าน คือ ชัยคุดาอูด อัลพะฎอนีย์, ชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ และชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ อีกทั้งยังศึกษาวิเคราะห์ส่วนประกอบหนังสือทั้ง 3 เล่ม คือ หนังสืออัลญะวาฮิร อัลสะนียะฮ์ หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ และหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮตะดียฺ ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์ของผลงานนิพนธ์ของทั้งสามท่านกับวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ซึ่งมีความแตกต่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ประการสำคัญ คือ ศึกษาหนังสือทั้งสามเล่ม และศึกษาความสัมพันธ์ของผลงานนิพนธ์กับวิถีชีวิตสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยยังไม่พบเอกสารงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์ผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลักของอุละมาอ์พะฎอนีย์กับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตสังคมมุสลิมครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน โดยกำหนดแบบแผนการวิจัยดังต่อไปนี้

เอกสารวิจัย

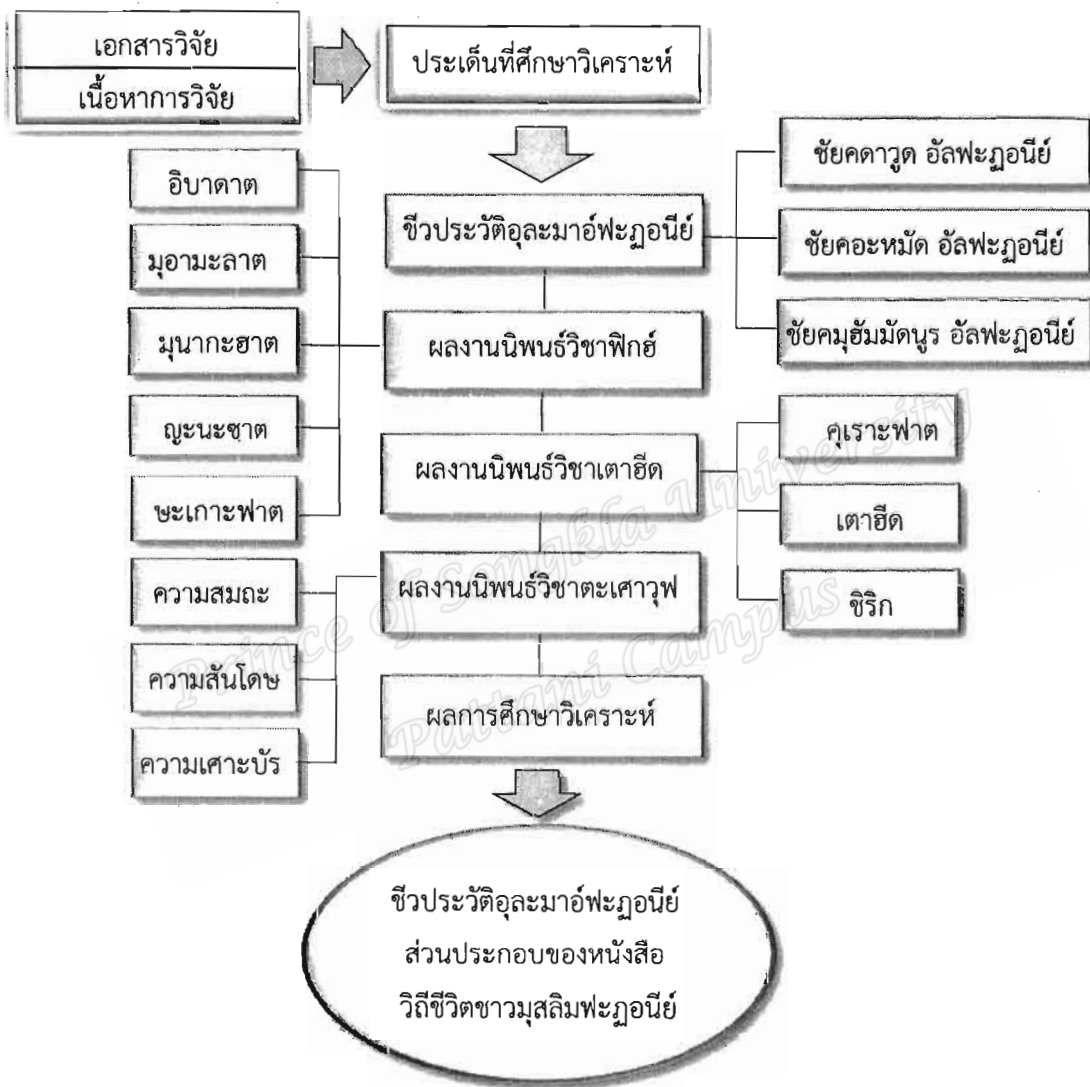
ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารวิจัยด้วยการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะหนังสือเป็นผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่นิพนธ์ขึ้นทั้งสามสาขาวิชาหลักภายในหนังสือเล่มเดียวกันเท่านั้น ดังนี้

1. หนังสือญะวาฮิร อัลสะนียะฮ์ ผลงานนิพนธ์ของชัยคุดาอูด อัลพะฎอนีย์ พิมพ์ที่โรงพิมพ์มุฮัมมัดนะฮ์ดี จังหวัดปัตตานี พิมพ์ครั้งที่และปีที่พิมพ์ ไม่มีระบุ (ดู : ภาพผนวก ก)
2. หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ ผลงานนิพนธ์ของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ พิมพ์ที่โรงพิมพ์ปัตตานีเพรส พิมพ์ครั้งที่ 3 ปีพิมพ์ ฮ.ศ. 1377 (ดู : ภาพผนวก ก)
3. หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮตะดียฺ ผลงานนิพนธ์ของชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ พิมพ์ที่โรงพิมพ์เบ็นอะลาบีย จังหวัดปัตตานี พิมพ์ครั้งที่และปีที่พิมพ์ ไม่มีระบุ (ดู : ภาพผนวก ก)

ทั้งนี้ หนังสือทั้งสามเล่มมีความโดดเด่นอันเนื่องจากมีสามสาขาวิชาหลักภายในเล่มเดียวกัน เป็นที่อ้างอิงของสังคมมุสลิม และได้รับการยอมรับในฐานะเป็นหนังสือหลักในการเรียนสอนของสังคมมุสลิมไปสู่การภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

แบบแผนการวิจัย

การศึกษาวិเคราะห์ผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลักของอุละมาอ์พะฎอนีย์กับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตสังคมมุสลิมครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร โดยใช้การพรรณनावิเคราะห์

ตารางภาพประกอบที่ 5 แบบแผนการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือ ดังนี้

1 แบบบันทึก

แบบบันทึกที่ใช้ในการบันทึกข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ใช้บันทึกชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ชื่อโรงพิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ และเมืองที่พิมพ์
ส่วนที่ 2 ใช้บันทึกเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ เช่น เล่ม และเลขหน้าหนังสือ
ส่วนที่ 3 ใช้บันทึกเกี่ยวกับการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงข้อมูลและการแสดง
ความเห็นเพิ่มเติม

การสร้างแบบบันทึก

กำหนดขนาดของแบบบันทึกเพื่อให้สามารถบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่าง
ครอบคลุม ได้แก่ หมายเหตุ อธิบาย อธิบาย หนังสือ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลังจากสร้างแบบบันทึกแล้ว นำแบบบันทึกที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์หลักตรวจสอบความถูกต้อง และนำไปปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด

หลังจากนั้นนำแบบบันทึกที่สมบูรณ์แล้วไปใช้ในการบันทึกข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้
บันทึกไว้ไปเรียบเรียงและวิเคราะห์

2 แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เป็นแบบที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญใน
ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแต่ละประเด็น ทั้งในเรื่องชีวประวัติของอุลมาอะฎอนีย์ ผลงานนิพนธ์ และ
บทบาทของผลงานนิพนธ์ของท่านเหล่านี้ที่มีผลต่อวิถีชีวิตชาวมุสลิม ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น ชื่อ นามสกุล การศึกษา ผลงานเขียน
และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 2 ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับผลงานนิพนธ์ของอุลมาอะฎอนีย์

การสร้างแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ร่างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลชีวประวัติและผลงาน
นิพนธ์ของอุลมาอะฎอนีย์ที่มีผลงานในสามสาขาวิชาหลักภายในตำราเล่มเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 2 นำแบบสัมภาษณ์สร้างขึ้นมาให้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
ตรวจสอบความถูกต้อง

ขั้นตอนที่ 3 ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้แบบ
สัมภาษณ์มีความสมบูรณ์มากที่สุด

3 แบบสังเกต

4 คอมพิวเตอร์

การใช้งานคอมพิวเตอร์แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การใช้คอมพิวเตอร์โดยการไม่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต โดยใช้โปรแกรม
ห้องสมุดอัลซามิละฮ์ใช้เพื่อสืบค้นข้อมูลเบื้องต้น

ลักษณะที่ 2 การใช้คอมพิวเตอร์โดยการต่ออินเทอร์เน็ต เพื่อใช้ในการสืบค้นข้อมูล หนังสืออิเล็กทรอนิกส์จากห้องสมุดวะเกาะพิยะห์ ห้องสมุดเมาสุอะฮ์ รวมทั้งบทความสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้อง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลที่เป็นเอกสารและข้อมูลภาคสนาม

ข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งสำคัญๆ มีดังนี้ อัลกุรอานและอัลฮะดีษ

เอกสารปฐมภูมิ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของอุละมาอ์พะฎอนีและผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนี หนังสืออธิบายอัลกุรอานเพื่อใช้ในการอธิบายอายะฮ์อัลกุรอานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการวิจัย เช่น ตัฟซีร์อิบน์ กะซีร์ ตัฟซีร์อัญญาอะบะรียี และหนังสืออธิบายอัลฮะดีษเพื่อใช้ในการอธิบายอัลฮะดีษต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เช่น หนังสือฟัตฮุลบารียี หนังสือชรัยเศาะฮียีมุสลิม โดยอิมามอันนะวะวี

เอกสารทุติยภูมิ

หนังสือและเอกสารเกี่ยวข้องกับชีวประวัติของอุละมาอ์พะฎอนีที่นิพนธ์ในทั้งสามสาขาวิชาหลัก เอกสารและบทความทางวิชาการเกี่ยวกับผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีในทั้งสามสาขาวิชาหลัก

เอกสารตติยภูมิ

พจนานุกรมภาษาอาหรับ - ภาษาไทย และภาษามลายู - มลายู สารานุกรมที่อธิบายคำและสถานที่ที่ปรากฏในผลงานนิพนธ์ทั้งสามสาขาวิชาหลัก

แหล่งค้นคว้าข้อมูล

ห้องสมุดอัสซอฟีอี วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ห้องสมุดสถาบันสมุทรรัฐเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หอสมุดมหาวิทยาลัยฟาฏอนี หอสมุดมหาวิทยาลัยกือบังสะอัน ประเทศมาเลเซีย (UKM) หอสมุดมหาวิทยาลัยมาลายา ประเทศมาเลเซีย (UM) หอสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติ ประเทศมาเลเซีย (IIUM)

การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 ข้อมูลจากอัลกุรอานและอัลฮะดีษ

ขั้นตอนที่ 2 ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ โดยการศึกษาอายุเฮอรัลด์กรานและอัลชะดีซต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์ และวิถีชีวิตของชาวมุสลิมพะฎอนีย์

ขั้นตอนที่ 3 ข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ โดยการรวบรวมหนังสือ ตำรา และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่มีผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลักภายในตำราเล่มเดียวกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ขั้นตอนที่ 4 รวบรวมหนังสือ ตำรา และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่มีผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลักภายในตำราเล่มเดียวกัน

ขั้นตอนที่ 5 ศึกษาเนื้อหาในตำราที่เป็นผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่มีผลงานในสามสาขาวิชาหลักภายในตำราเล่มเดียวกัน แล้วกำหนดเค้าโครงเนื้อหาที่จะศึกษาวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 6 ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวมุสลิมพะฎอนีย์ตามกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้

การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมาใช้บันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นต่างๆ ที่ผู้วิจัยต้องการทราบจากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์และชีวประวัติของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่มีผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลักภายในตำราเล่มเดียวกัน ตามขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำหนังสือจากวิทยาลัยอิสลามศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และผลงานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์ที่มีผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลักภายในเล่มเดียวกัน เช่น อะหมัด ฟัดลี, เฟาซี अबดุลคอดมัต, และนุร เบินยาซีน บิน มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูล

หลังจากได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทออกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

- ข้อมูลชีวประวัติของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่มีผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลักภายในเล่มเดียวกันออกเป็นประเด็นตามความเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้นิพนธ์

- ข้อมูลชีวประวัติและผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่มีผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลักภายในเล่มเดียวกันที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจะจำแนกออกมาเป็นประเด็นตามความเหมาะสมและครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับผู้นิพนธ์

- ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาหนังสือของอุละมาอ์ จะแยกออกเป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อยตามที่ปรากฏในเอกสารการวิจัย
 - ข้อมูลเกี่ยวกับส่วนประกอบต่างๆ ของหนังสือ แยกออกเป็นหมวด บท และเรื่อง
 - ข้อมูลการวิเคราะห์จะดำเนินการตามเนื้อหาของหนังสือที่มีเนื้อหาทั้งสามสาขาวิชาหลักภายในหนังสือเล่มเดียวกัน
 - ข้อมูลวิถีชีวิตของชาวมุสลิมพะฆอนีย์ที่มีผลจากผลงานนิพนธ์จากทั้งสามสาขาวิชาหลักของอุละมาอ์ทั้งสามท่าน จะแยกเป็นประเด็นตามกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้
- หลักการวิเคราะห์ข้อมูล
- การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้หลักการต่างๆ ดังนี้
- หลักการทางวิทยาศาสตร์ (Saintifik Method) ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้
 - ด้านอะกิดะฮ์ ความเชื่อ ใช้หลักการอุศูลุดดีน เช่น หลักการอนุมาน (หลักการลงความเห็นจากข้อมูลในภาพรวมนำสู่ข้อมูลเฉพาะ) หลักการอุปมาน (หลักการลงความเห็นจากข้อมูลเฉพาะสู่ข้อมูลที่เป็นภาพรวม) และหลักการพินิจพิเคราะห์ (การพิจารณาอายุษย์และอัลฮะดีษด้านความหมาย เจตนารมณ์ และการนำไปใช้เป็นหลักฐาน)
 - ด้านฟิกห์ ใช้หลักฟิกห์ อุศูลฟิกห์ เกาะวาอิดฟิกฮียะฮ์ และหลักทั่วไป
 - ด้านตะเศวูฟ ใช้หลักการทางนิเวศ (Ekologis Method) ในการวิเคราะห์ข้อมูล
 - หลักการทางประวัติศาสตร์ (Historis Method) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ประกอบด้วย หลักการวิพากษ์ภายในและการวิพากษ์ภายนอก เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล
 - ข้อมูลด้านผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฆอนีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตชาวมุสลิมพะฆอนีย์ ใช้หลักบริบททางสังคม (Sociologis Method) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลและการวิเคราะห์

การศึกษาวิเคราะห์ผลงานนิพนธ์สามสาขาวิชาหลักของอุละมาอ์พะฆอนีย์กับความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตสังคมมุสลิม มุ่งศึกษาประเด็นสำคัญๆ 3 ประเด็น คือ ศึกษาวิเคราะห์ชีวประวัติของอุละมาอ์พะฆอนีย์ ศึกษาวิเคราะห์ส่วนประกอบหนังสือของอุละมาอ์ฟาฆอนีย์ และศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์ฟาฆอนีย์กับวิถีชีวิตของสังคมมุสลิม ดังนี้

วิเคราะห์ชีวประวัติอุละมาอ์พะฆอนีย์ที่มีผลงานนิพนธ์ในสามสาขาวิชาหลัก

ชัยคุดาเวต อัลพะฆอนีย์

เชื้อสายตันตระกุล

ชัยคดาเวด ฝะฎอนีนียเกิดในตระกูลอุละมาอ์ มารดาของท่านชื่อว่า วันฟาฎิมะฮ์ บุตร วันสะละมะฮ์ บุตร วันนีสะฮ์ ผู้เป็นภรรยาของบินดาฮารา¹ วันซุ เบ็น วันยูสุฟ ซึ่งมีฉายาว่า โตะกายอ รัตนา เบ็น ฟากีฮ์ อะลีฮ์ (Ahmad Fathy, 2014 : 29) บิดาชื่อว่า ชัยควันอับลลฮ์ เบ็น ชัยควันอิตรีส เบ็น ชัยควันสือนิก อัลกรีสกีฮ์² อัลฝะฎอนีนีย ('Abdullah, 2000 : 3) นักวิชาการบางคนที่ศึกษาเกี่ยวกับ ชีวิตประวัติของชัยคดาเวด อัลฝะฎอนีนียยังเชื่อว่าสายตระกูลของท่านทางฝ่ายบิดามีความเชื่อมโยงและ สัมพันธ์กับเชื้อสายท่านชัยดินาอะลีฮ์ เราะฎียัลลฮู อันฮุ³

การกำเนิดชัยคดาเวด อัลฟาฎอนีนีย

การกำหนดชัดถึงปีของการกำเนิดชัยคดาเวด อัลฝะฎอนีนีย ยังคงเป็นทัศนะที่แตกต่าง กันระหว่างนักเขียนประวัติศาสตร์ของท่าน โดยวันมุฮัมมัดเศาะฆิรเห็นว่าเป็นปีเกิดของชัยคดาเวด อัลฝะฎอนีนียยังคงมีความเห็นที่แตกต่างกันไป บ้างระบุว่าท่านเกิดในปี ฮ.ศ. 1133 บ้างเห็นว่าท่านเกิด ในปี ฮ.ศ. 1153 และในปี ฮ.ศ. 1183 แต่ตนเห็นว่าชัยคดาเวด อัลฝะฎอนีนียน่าจะเกิดในปี ฮ.ศ. 1133 ตรงกับ ค.ศ. 1720 โดยเขาได้อ้างจากผลงานเขียนของต่วนกูรูฮาญีอับลลฮะมีด เบ็น อับลลเกาะฮิร อัสนะนาวีฮ์ ระบุไว้ตอนหนึ่งว่า “ท่านมีอายุยืนยาวถึง 166 ปี และเสียชีวิตในรัชสมัยของสุลต่านเซรีฟ มุฮัมมัดอิรซาด คาน อัลอับบาสีฮ์ ฮ.ศ. 1297” เมื่อมาคำนวณโดยการเอาตัวเลข 1297 ซึ่งเป็นปีที่ เสียชีวิตของท่านมาตั้ง แล้วลบด้วยตัวเลข 166 ซึ่งเป็นอายุของท่านแล้ว ก็จะเท่ากับ 1131 ผลที่ได้นี้ มุฮัมมัดศอฆิรมีความเห็นว่าตัวเลขดังกล่าวมีคลาดเคลื่อนไปจากปี ฮ.ศ. 1133 ซึ่งเป็นปีเกิดของ ชัยคดาเวด อัลฝะฎอนีนียเพียง 2 ปีเท่านั้น ('Abdullah, 2000 : 2 - 3) ดังนั้น เมื่อนำปีเกิด 1133 ตามความเห็นของมุฮัมมัดศอฆิร มาลบด้วยปีการเสียชีวิตของท่านคือ 1265 อายุของชัยคดาเวด จะเท่ากับ 132 ปี

นักบันทึกประวัติของชัยคดาเวด อัลฝะฎอนีนียมีความเห็นว่า ท่านเกิดในปี ฮ.ศ. 1183 โดยยึดข้อมูลปีเกิดของชัยคจากฮาญีนิกอิสฮาก ตีกัต (Haji Nik Ishak Tikat) ระบุว่าชัยคดาเวด อัลฝะฎอนีนียเกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 1183 โดยวันและเดือนที่เกิดไม่มีการระบุไว้ในสมุดบันทึกประจำตระกูล ของชัยคดาเวดแต่อย่างใด หากยึดตามปฏิทินแล้วจึงปรากฏชัดว่า วันที่ 1 มุฮัรรัม ฮ.ศ. 1183 ตรงกับ 7 มิถุนายน ค.ศ. 1769 (Che Daud, 2012 : 15, Fathy, 2013 : 30) ดังนั้น เมื่อเอาปีเกิด ฮ.ศ. 1183 มาลบ ด้วยปีการเสียชีวิตของท่านคือ ฮ.ศ. 1265 แล้ว อายุของชัยคดาเวดก็จะเท่ากับ 82 ปี

ขณะที่บางคนเห็นว่า ชัยคดาเวด อัลฝะฎอนีนียเกิดในปี ฮ.ศ. 1153 และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 1265 โดยยึดจากผลงานชิ้นสุดท้ายของชัยคดาเวด อัลฝะฎอนีนีย เสร็จสิ้นในปี ฮ.ศ. 1259

¹ หมายถึง ผู้รักษาพระราชทรัพย์ของพระมหากษัตริย์ หรือนายกรัฐมนตรี (Kamus Dewan, 1993 : 124) บินดาฮาราเป็นตำแหน่ง ข้าราชการชั้นสูงในสมัยการปกครองนครฝะฎอนีนียและโลกมลายู โดยผู้ที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งนี้จะทำหน้าที่เป็นผู้นำประเทศ และ บางครั้งยังทำหน้าที่ในการรักษาการแทนพระมหากษัตริย์ ปัจจุบันตำแหน่งนี้สามารถที่จะเทียบเท่ากับนายกรัฐมนตรี

² หมายถึง กรือเซะ โดยทั่วไปแล้วชื่ออุละมาอ์คนในยุคนั้นจะผูกชื่อของตนกับชื่อของถิ่นกำเนิดของตน เช่น ชัยคมุฮัมมัดอิรซาด อัลบันญารีฮ์ หมายถึง ถิ่นกำเนิดของชัยคมุฮัมมัดอิรซาด คือ บันญูร์ เป็นต้น

³ ดู : Muhamad Saghir Abdullah, *Syeikh Daud al-Fathanii Pengarang Ulung Asia Tenggara* 2016 : 10 - 11

(Azra, 2004 : 327) นั้นแสดงให้เห็นว่าหลังจากที่ท่านผลิตผลงานชิ้นสุดท้ายเสร็จสิ้นแล้ว ท่านมีอายุ 106 ปี และ 6 ปีหลังจากนั้นท่านจึงเสียชีวิต เมื่อนำตัวเลขปีการเสียชีวิตมาลบด้วยตัวเลขปีการเกิดของท่าน ปรากฏว่าท่านมีอายุเท่ากับ 112 ปี

เมื่อสังเกตแล้วจึงเห็นว่าตัวเลขปีเกิดของชัยคดาอุด อัลพะฎอนีย์มีความคล้ายคลึงกัน นั่นคือ 1133, 1153 และ 1183 ปรากฏว่าตัวเลขที่มีความแตกต่างกันคือ ตัวเลขที่อยู่ในหลักสิบของปีเกิดเท่านั้น คือ 3, 5 และ 8 ส่วนตัวเลขอื่นๆ มีความเหมือนกันทุกตัว โดยปกติแล้วการเขียนตัวเลขทั้งสามตัวนี้ด้วยมือ โอกาสที่ตัวเลขดังกล่าวจะมีความคล้ายคลึงกันมีค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการเขียนตัวเลขโดยไม่ได้เขียนตัวบรรจง จึงมีความเป็นไปได้สูงการเขียนตัวเลขดังกล่าวจะมีความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวเลข 3 กับ 8 จนอาจเข้าใจว่าเลขหลักเดียวกันนั้นเป็นได้ทั้งเลข 3, 5 หรือเลข 8 ส่วนความเป็นไปได้ประการหนึ่งคือ อาจเกิดจากความคลาดเคลื่อนของผู้บันทึกในการจดบันทึกตัวเลขจำนวนดังกล่าว

เมื่อมาพิจารณาอายุของชัยคดาอุด อัลพะฎอนีย์ พบว่ามี 3 จำนวน คือ 82, 112 และ 132 ดังนั้น อายุที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดของท่าน คือ 82 และ 112 โดยมีเหตุผลโดยยึดอายุของคนปกติทั่วไป นั่นคือ อยู่ระหว่าง 60 – 80 ปี หรือบางคนอาจจะมีอายุยืนยาวจนถึง 100 ปี

ส่วนสถานที่เกิดของชัยคดาอุดนั้น ผู้ศึกษาชีวประวัติของท่านมีความเห็นที่แตกต่างกัน บางคนเห็นว่า ชัยคดาอุด อัลพะฎอนีย์กำเนิดที่บ้านปาเราะมัรซุม (Ahmad Fathy, 2013 : 30, Che Daud, 2012 : 16) สอดคล้องกับชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ ผู้เขียนหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดีย โดยท่านได้ระบุว่า ชัยคดาอุด อัลพะฎอนีย์ เกิดที่หมู่บ้านปาเราะมัรซุม (Muhammad Nūr, n.d. : 386) ส่วนบางคนเห็นว่า ชัยคดาอุด อัลพะฎอนีย์เกิดที่หมู่บ้านกรือเซะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในบริเวณพระราชวังสุลต่านพะฎอนีย์ในอดีต (‘Abdullah, 2000 : 3) โดยทั้งสองหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่บนถนนสายเอเชียระหว่างจังหวัดปัตตานีกับจังหวัดนราธิวาส ห่างจากตัวจังหวัดปัตตานีโดยประมาณ 7 กิโลเมตร

ผู้วิจัยเห็นว่า โดยทางภูมิศาสตร์แล้วหมู่บ้านกรือเซะกับหมู่บ้านปาเราะมัรซุมเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในละแวกเดียวกันและมีอาณาเขตติดกัน จนอาจทำให้ผู้คนทั่วไปมีความเข้าใจว่าทั้งหมู่บ้านกรือเซะและหมู่บ้านปาเราะมัรซุมเป็นอาณาบริเวณหมู่บ้านเดียวกัน ปัจจุบันนี้สังเกตแล้วจะเห็นได้ชัดว่า ระหว่างบ้านกรือเซะกับบ้านปาเราะมัรซุมมีระยะห่างกันเพียงไม่กี่ร้อยเมตรเท่านั้น และอาจเป็นไปได้ว่าในอดีตนั้นบ้านเกิดของชัยคดาอุดตั้งอยู่ระหว่างทั้งสองหมู่บ้านข้างต้น จนทำให้ผู้เขียนชีวประวัติของชัยคดาอุด อัลพะฎอนีย์เกิดความเข้าใจและความคิดเห็นที่แตกต่างกันไป

ครอบครัวและบุตร

ผู้บันทึกประวัติของชัยคดาอุด อัลพะฎอนีย์มีทัศนะเกี่ยวกับจำนวนพี่น้องของท่านต่างกัน บ้างเห็นว่าท่านมีพี่น้องจำนวน 5 คน และบ้างเห็นว่าท่านมีจำนวน 6 คน (Che Daud, 2012 :

15, 'Abdullah, 2000 : 28 - 29) ซึ่งต่อมาท่านเหล่านี้ได้เป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงและทำหน้าที่สืบทอดเจตนารมณ์ของท่านสืบมา¹

บุคคลที่สืบทอดเจตนารมณ์ของชัยคดาวัต อัลพะฎอนีนี้นั้นจะเป็นพี่น้องและลูกหลานของท่าน อันเนื่องจากท่านไม่มีบุตรที่สืบทายาทหลังจากที่ท่านได้เสียชีวิตลงแม้แต่คนเดียว โดยหลายฝ่ายยอมรับว่าท่านเป็นหมั่นจนไม่สามารถที่จะมีทายาทสืบทอดความเป็นอุละมาอ์ของท่านโดยตรงได้ (Che Daud, 2012 : 52) ผู้เขียนประวัติของท่านบางคนระบุว่า ชัยคมุฮัมมัด เป็น อิสมาอิล ดาวัตีย อัลพะฎอนีนี ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูมาตั้งแต่เด็กเสมือนเป็นบุตรชายแท้ๆ ของท่าน เนื่องจากชื่อสกุลของเขาปรากฏชื่อ ดาวัตีย อัลพะฎอนีนี้นี้เอง จึงทำให้บางคนเข้าใจว่าชัยคมุฮัมมัดผู้นี้เป็นบุตรชายของชัยคดาวัต อัลพะฎอนีนี ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วดาวัตียที่ใช้กับชื่ออะหมัดนั้นก็เพื่อเป็นการตะบັรูกหรือความเป็นสิริมงคลเท่านั้น ('Abdullah, 2000 : 27 - 29)

กระนั้นท่านก็มีผู้ที่สืบทอดเจตนารมณ์ความเป็นปราชญ์ผู้รู้ผ่านหลานของท่านจำนวนหลายคน แต่ที่โดดเด่นมากที่สุดจำนวนสองคนคือ ชัยควันอับดุลเกาะติร์ เป็น อับดุลเราะฮ์มาน อัลพะฎอนีนี และชัยควันมุฮัมมัด เป็น อิสมาอิล ดาวัต อัลพะฎอนีนี ซึ่งท่านมักจะรู้จักในชื่อว่า ชัยคนิมัตกือจิก ผู้เขียนหนังสือมัจญลอะฮ์ อัลบัตริอัยน

การศึกษา

การศึกษาขั้นพื้นฐานของชาวพะฎอนีนี้นั้นในยุคของชัยคดาวัต อัลพะฎอนีนีมักจะเริ่มต้นด้วยการเรียนการสอนที่จัดขึ้นโดยสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวผู้รู้แล้ว บุตรหลานก็ย่อมจะต้องได้รับการปลูกฝังความรู้ศาสนาขั้นพื้นฐาน คุณธรรมจริยธรรมอันดีจากครอบครัว เฉกเช่นเดียวกับชัยคดาวัต อัลพะฎอนีนี ท่านได้รับการปลูกฝังวิชาความรู้จากคุณปู่ของท่านที่ชื่อว่า ชัยควันอิติริส อัลพะฎอนีนี และบิดาของท่านเองที่ชื่อว่าชัยควันอับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีนี ก่อนที่จะต่อยอดวิชาความรู้ยังสถานที่อื่นๆ ('Abdullah, 1990 : 25)

ด้วยความใฝ่ฝันและความมุ่งมั่นสูงที่จะศึกษาเล่าเรียน หลังจากนั้นท่านจึงเดินทางต่อไปเพื่อศึกษาเล่าเรียนยังเมืองอาเจห์เป็นเวลา 2 ปี ณ สถานที่แห่งนี้ท่านได้เล่าเรียนกับชัยคมุฮัมมัดชัยน เป็น ฟากิฮ์ญะลาอุดดีน อัลอาซีฮ์ อุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงในยุคสมัยของการปกครองของสุลต่านอะลาอุดดีน มะฮมูด ซาฮ์ (Azra, 2004 : 328)

ต่อจากนั้นท่านได้เดินทางไปศึกษาต่อที่นครมักกะฮ์ โดยใช้เวลานานถึง 30 ปี และศึกษาหาความรู้ที่นครแห่งมะดีนะฮ์ใช้เวลาเพียง 5 ปี (Ahmad Fathiy, 2014 : 31) ขณะที่ชัยคดาวัต อัลพะฎอนีนีเดินทางไปยังนครมักกะฮ์นั้นท่านมีอายุราวๆ 20 ปี โดยเริ่มออกเดินทางในปี ค.ศ. 1758 และได้แวะที่เมืองอาเจห์เพื่อศึกษาเล่าเรียนในแขนงวิชาฟิคว์กับคณาจารย์ที่อยู่ ณ เมืองแห่งนี้ ในปี ค.ศ. 1760 ท่านจึงเริ่มออกเดินทางต่อไปยังนครมักกะฮ์ (Azra, 2004 : 328 - 329) ณ แผ่นดินฮะรอมนี

¹ บุคคลที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ ชัยควันอับดุลกอดิร อัลพะฎอนีนี และชัยควันมุฮัมมัด อัลพะฎอนีนี (Abdullah, 2000 : 29)

เองท่านได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญด้านอะดีซจำนวนหลายท่าน เช่น ชัยคมุฮัมมัดอัศอัด ชัยคอะฮมัด มัรซูกีย์ และชัยคอัลบรอรอวีย์ (Zainal Abidin, 2001 : 3)

การเดินทางเพื่อไปศึกษาที่แผ่นดินฮะรอมนั้นย่อมเป็นความใฝ่ฝันของนักศึกษาจาก โลกมลายูอยู่แล้ว เนื่องจากนครดังกล่าวเป็นศูนย์รวมทุกแขนงวิชาของการศึกษาอิสลาม อีกทั้งสถานที่ แห่งนั้นเป็นแหล่งรวมของปรมาจารย์โลกอิสลามอีกด้วย

คณาจารย์และสานุศิษย์

ชัยคดาวูด อัลพะฎอนีย์ได้รับการศึกษาจำนวนหลายแห่งและระยะเวลาที่ค่อนข้าง ยาวนาน ด้วยเหตุนี้เองคณาจารย์ที่ท่านได้ศึกษาเรียนรู้้นั้นย่อมมีหลายคนเช่นเดียวกัน นับตั้งแต่ท่าน ศึกษาความรู้เบื้องต้นที่พะฎอนีย์ อาเจะห์ ตลอดจนถึงที่แผ่นดินอิญาซ บรรดาคณาจารย์ของท่านที่ สำคัญๆ มีจำนวนหลายท่าน¹

ชัยคดาวูด อัลพะฎอนีย์ขึ้นชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ในทุกแขนงวิชา ทุกครั้งที่ท่านรู้ ว่าที่ใดมีอาจารย์ที่ทรงความรู้แล้ว ท่านก็จะเดินทางไปหาเพื่อขอเป็นศิษย์ ด้วยเหตุนี้ความสามารถ ในทางวิชาการที่ท่านมีนั้น ไม่เพียงแต่สาขาวิชาอุศูลุดดีน ฟิกห์ และตะเศวฟเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึง แขนงวิชาอื่นๆ เช่น แขนงวิชาอะดีซ ฎะฮารีเกาะห์ อิลมุกะลาม และแขนงวิชาอื่นๆ หลังจากที่ท่านได้ เปิดสอนที่มัสญิดอัลฮะรอมนั้น ชื่อเสียงของท่านขจรขยายไปยังทุกสารทิศ จึงทำให้บรรดาสานุศิษย์ ได้มาหาและเล่าเรียนกับท่าน จากความรู้ที่สูงส่งและผลงานของท่านจำนวนมากมายี่สิบปีเอง ทำให้ สานุศิษย์ที่ผ่านหะละเกาะฮ์ของท่านจำนวนมากมายี่สิบปี ทั้งที่มาจากพะฎอนีย์และโลกมลายูได้สร้าง ชื่อเสียงและผลิตผลงานวิชาการเป็นจำนวนมากมายี่สิบปี

จากการที่ท่านเป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงมาก จึงทำให้ท่านมีสานุศิษย์จำนวนมากมาย ี่สิบปีได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนกับท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสานุศิษย์ที่มาจากแผ่นดินพะฎอนีย์ กลันตัน และ อินโดนีเซีย ส่วนหนึ่งได้แก่ ชัยคอะลี เบ็น อิสฮาก อัลพะฎอนีย์, ชัยคมุฮัมมัดชัยน เบ็น มุสตาฟา อัลพะฎอนีย์, ชัยคอบตุลกอดีร์ เบ็น อับดุลเราะฮมาน อัลพะฎอนีย์ และอีกจำนวนหลายท่าน²

ชัยคดาวูด อัลพะฎอนีย์เป็นบุคคลที่มีความรู้อย่างกว้างขวางในหลากหลายแขนงวิชา และมีผลงานทางวิชาการจำนวนมากมายี่สิบปีจนสามารถดึงดูดผู้คนเพื่อเข้าศึกษาเรียนรู้ศาสนาอิสลามใน

¹ คณาจารย์ของชัยคดาวูด อัลพะฎอนีย์ ได้แก่ 1. ชัยคอะฮมัดอัลลอฮ์ 2. ชัยคมุฮัมมัดชัยน อาเจะห์ 3. ชัยคมุฮัมมัด อัลฮัมมานีย์ อัล มะดานีย์ 4. สัยยิดสุลัยมาน มักบูล อัลอะฮ์ดัล 5. ชัยคมุฮัมมัดนาฟิส อัลบันญารีย์ 6. ชัยคอบตุลเศาะมัด อัลฟาหิมบานีย์ 7. ชัยค มุฮัมมัด อัลกุรตีย์ 8. ชัยคหัมมัด อัศอัด 9. ชัยคอะฮมัด มัรซูกีย์ 10. ชัยคอิซา อัลบรอรอวีย์ 11. ชัยคมุฮัมมัดศอลิฮ อัลซัมชะมีย์ ('Abdullah, 2000 : 5, Ahmad Fathiy, 2014 : 32 - 33, Zainal Abidin, 2001 : 3 - 4)

² 1. ชัยคมุฮัมมัด อัศดาวูดีย์ อัลพะฎอนีย์ 2. ชัยคฮาญีมุฮัมมัดศอลิฮ เคาะตบ อัลพะฎอนีย์ 3. ชัยควันมุซา อัลพะฎอนีย์ 4. ลือบัย ติน อัลพะฎอนีย์ 5. ชัยคอบตุลฮาติม อัลกลันตันีย์ 6. ฮาญีมุฮัมมัดศอลิฮ อัลกลันตันีย์ 7. ชัยคอบตุลศอมัด ปุลัย จันดง 8. ฮาญี วันอับดุลลอฮ์ ปุเลาตุยง 9. ชัยควันมุซา บ้านตาบิง รัฐกลันตัน 10. ชัยคอิสมาอิล มินังกาเบา 11. ชัยคชัยนุดดีน อาเจะห์ 12. ชัยคอะฮมัด เคาะฎิบ สัมบัส 13. ชัยคมุฮัมมัดอามีน อิมามญัมบีย์ 14. ฮาญีชีฮาบูตติน อัลบันญารีย์ 15. ฮาญีมุฮัมมัดฮาซิม อีระเราะมานีย์ 16. มุฮัมมัดศอลิฮ มินังกาเบา (Ibrahim, 2001 : 4, Ahmad Fathiy, 2013 : 44, 'Abdullah, 2016 : 42, Che Daud, 2012 : 51, Ibrahim, 2001 : 4 - 5)

แขนงวิชาต่างๆ เป็นจำนวนมาก ตลอดจนผลงานของท่านยังคงปรากฏอยู่และใช้เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันบอเนาะและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ จวบจนทุกวันนี้ ส่วนงานศิษย์ของท่านดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ต่อมาได้กลายเป็นอุละมาอ์ที่มีความรู้ในหลากหลายสาขาวิชาและมีชื่อเสียงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้งในแผ่นดินอิญาซเป็นจำนวนมากมาย

อะกีตะฮ์และมัซฮับ

อุละมาอ์ที่มาจากโลกมลายูโดยทั่วไปแล้วมักจะได้รับการสืบทอดเจตนารมณ์ทางอะกีตะฮ์และมัซฮับสอดคล้องกับบรรพบุรุษคนก่อนๆ นั่นคือ การยึดมั่นในอะกีตะฮ์อะฮ์ลิสสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์ ตามแนวของอัลอัชอะรีฮ์ ส่วนการยึดถือมัซฮับทางฟิกฮ์คือ มัซฮับอิหม่ามอัชชาฟีอีย์ ทั้งนี้ เป็นสิ่งที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าผู้คนที่อยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยภาพรวมแล้วจะยึดมั่นตามหลักอะกีตะฮ์และมัซฮับข้างต้น

ด้วยเหตุนี้ หากเราสังเกตในหนังสือที่เขียนโดยชัยคุดาเวด อัลพะฎอนีย์ จะปรากฏชัดเจนในหน้าปกด้านในของหนังสือวัรุด อัชชะวาอิร โดยระบุชื่อของท่านว่า ดาเวด อัลพะฎอนีย์ ถือมัซฮับชาฟีอีย์และยึดอะกีตะฮ์ตามแนวทางอัลอัชอะรีฮ์ ดังปรากฏในปกหนังสือฟูรูด อัลมะสาอิล ระบุไว้ดังนี้ “ส่วนนี้เป็นบทที่หนึ่งของหนังสือมีชื่อว่า ฟูรูด อัลมะสาอิล เป็นผลงานแปลของ เมาลานา ชัยคุดาเวด เบ็น อับดุลลอลอย์ พะฎอนีย์เป็นถิ่นกำเนิดของท่าน และชาฟีอีย์เป็นมัซฮับของท่าน เป็นผู้ที่มีความรู้ที่สูงส่งและสงเกียรติในนครมักกะฮ์ อัลมุซัรเราะฮ์พะฮ์” (Daud al-Fathani, n.d. : 1)

การยึดอะกีตะฮ์ตามแนวทางของอะชาอิเราะฮ์และตามมัซฮับฟิกฮ์อัชชาฟีอีย์นั้น เกิดขึ้นเนื่องมาจากการบูรณาการโดยสมาชิกในครอบครัว อาทิ จากบิดามารดาและปู่ของท่าน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้สภาพดังกล่าวจึงมีอิทธิพลและบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากต่อการยึดแนวทางอะกีตะฮ์และมัซฮับทางฟิกฮ์ของอุละมาอ์นั้นๆ เนื่องจากแต่ละครอบครัวมักจะบูรณาการทางด้านศาสนาแก่บุตรหลานตามแนวทางที่ตนยึดมั่นและนับถือเท่านั้น อีกทั้งส่งเสริมให้บุตรหลานเรียนรู้ตามแนวทางหรือกับคณาจารย์ที่ตนเห็นชอบด้วย ซึ่งกรณีของชัยคุดาเวด อัลพะฎอนีย์และอุละมาอ์ที่มาจากโลกมลายูท่านอื่นๆ ก็จะมีการยึดมั่นอะกีตะฮ์และถือมัซฮับเดียวกัน

การสอนศาสนาอิสลาม

บรรดากิจกรรมทางศาสนาอิสลามที่เป็นชีวิตจิตใจของชัยคุดาเวด อัลพะฎอนีย์คือ การเขียนตำรับตำราอิสลาม การสอนความรู้อิสลามแก่บรรดาสาธุศิษย์ของท่าน ทั้งที่มาจากพะฎอนีย์และดินแดนอื่นๆ และสอนศาสนาแก่ผู้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ มัสญิดอัลฮะรออม รวมทั้งการทำหน้าที่ในการดูแลกิจการหัจญ์ (Che Daud, 2012 : 22) นอกจากนี้ที่ท่านได้มีการสอนกิตาบภายในมัสญิดอัลฮะรออมแล้ว ครั้นที่ท่านกลับยังพะฎอนีย์ ท่านยังได้ถือโอกาสปลุกบ้านหลังใหญ่ไว้เป็นสมบัติทางสาธารณะและเป็นสถานที่สำหรับการเรียนการสอนศาสนาอิสลามของชุมชนบ้านเกิดของท่าน (‘Abdullah, 2000 : 11) การเป็นอุละมาอ์ของชัยคุดาเวด อัลพะฎอนีย์ไม่เพียงแต่ท่านเสียสละชีวิตจิตใจ

และสละเวลาในการสอนหนังสือตลอดชีวิตของท่านเท่านั้น แต่ท่านยังคงเสียสละทรัพย์สมบัติเพื่อศาสนาอิสลามและสังคมมุสลิมอีกด้วย

ชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์มีความรู้ในแขนงวิชามากมาย อย่างไรก็ตามในการสอนศาสนาของท่านนั้น ท่านได้ยึดหลักการลำดับความสำคัญของเนื้อหาการสอนศาสนาอิสลามเป็นสำคัญ นั่นคือ เริ่มต้นด้วยแขนงวิชาอูศูลหรือรากฐานในความเชื่อต่อพระผู้เป็นเจ้าบนพื้นฐานหลักอะกิดะฮ์ของอิหม่ามอัลอะซฮะรียฺ แล้วตามด้วยแขนงวิชาฟิกฮ์ ซึ่งเป็นบทบัญญัติของศาสนาที่จะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมุสลิมตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอียฺ และสุดท้ายเพื่อให้มุสลิมมีคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามนั้น จำเป็นจะต้องเสริมเติมด้วยแขนงวิชาตะเศวูฟตามแนวทางของชะฎะฮ์รียะฮ์

ผลงานนิพนธ์ทางวิชาการ

ชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์เป็นอุละมาฮ์ที่มีความโดดเด่นและมีชื่อเสียงมาก ผลงานกิตาบบัญชีของท่านได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งในนครมักกะฮ์และประเทศอียิปต์ โดยผลงานของท่านจะครอบคลุมทั้งความรู้สาขาวิชาเตฮะฮิด ฟิกฮ์ ตะเศวูฟ และอื่นๆ จำนวนหลายสาขาวิชา จนตำรับตำราที่เป็นผลผลิตของท่านยังคงได้รับการนำมาใช้เป็นตำราหลักของสถาบันปอเนาะต่างๆ ทั้งในปัตตานีและในโลกมลายู (Borhan, 2001 : 1) โดยเฉลี่ยแล้วท่านสามารถผลิตตำรับตำราในปีหนึ่งๆ จำนวนหนึ่งหรือสองเล่ม โดยตำรับตำราเหล่านั้นจะเขียนขณะที่ท่านอยู่ที่เมืองฮิญาซเสียเป็นส่วนใหญ่ ผลงานต่างๆ ของท่านจะเขียนโดยใช้ภาษามลายู กระนั้นชื่อของตำรับตำราเหล่านั้นล้วนแล้วแต่ใช้เป็นภาษาอาหรับ (Ahmad Fathy, 2014 : 39) หากจะไปเปรียบเทียบผลงานเขียนของท่านในภาษามลายูแล้ว คงไม่ผู้ใดที่สามารถไปเปรียบเทียบกับผลงานของท่านได้ ทั้งนี้ ผลงานเขียนของท่านมีความครอบคลุมนับตั้งแต่ความรู้ด้านอูศูลุดดีน ฟิกฮ์ และตะเศวูฟ นอกจากนี้ยังรวมถึงวรรณกรรมศาสนา (EI-Muhammady, 2009 : 37) ตำรับตำราทางด้านอูศูลุดดีนที่เก่าที่สุดของชัยคุดาวูด ได้แก่ หนังสืออัดดูร ฆะมีน หนังสืออะกิดะฮ์ อัล ญะวาฮิร หนังสือวัรดู อัชชะวาฮิร หนังสือบะฮ์ญะฮ์ อูสสุนันียะฮ์ และหนังสือบะฮ์ญะฮ์ อัลวัรดียะฮ์ ส่วนตำรับตำราด้านฟิกฮ์ที่เป็นผลงานของชัยคุดาวูดนั้นมีจำนวนมากมาย ตำราที่มีชื่อเสียงที่สุด ได้แก่ หนังสือมุนยาต อัลมุค็อลลีล หนังสืออิฎฮูฮ อัลบับ และอีกจำนวนหลายเล่ม สำหรับตำราตำราที่เป็นผลงานในสาขาตะเศวูฟ ได้แก่ หนังสือกันซุล มินัน หนังสือมินฮาญญ์ อัลอาบิตีน (Ahmad Fathy, 2016 : 10 - 12)

วันมุฮัมมัดศอฆิร อับดุลลอฮ์ได้รวบรวมตำราที่เป็นผลงานของชัยคุดาวูดมีจำนวนทั้งสิ้น 66 เล่ม (‘Abdullah, 2000 : 13 - 27) จำแนกแขนงวิชาออกเป็น 5 แขนงวิชาสำคัญๆ ดังนี้ แขนงวิชาที่หนึ่ง แขนงวิชาเตฮะฮิด ประกอบด้วย 11 เรื่อง¹ แขนงวิชาที่สอง คือ แขนงวิชาฟิกฮ์ ประกอบด้วย

¹ แขนงวิชาเตฮะฮิด เช่น หนังสือญาญู อัลมริด ฟัย มะอริฟะตุ กะลิมาดิต เตฮะฮิด, หนังสืออัลบะฮ์ญะตุ อัลสทานียะฮ์ ฟัย อะกออิด อัลสเนียยะฮ์ และหนังสือสิฟัต ดูวอ บูโละฮ์ เป็นต้น (ดู : Abdullah, 2000 : 13 - 27)

21 เรื่อง¹ แขนงวิชาที่สามคือ แขนงวิชาตะเศวฎ์ ประกอบด้วย 12 เรื่อง² แขนงวิชาที่สี่คือ แขนงวิชาประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 7 เรื่อง³ ส่วนแขนงวิชาอื่นๆ ประกอบด้วย 12 เรื่อง⁴

อันเนื่องด้วยความบะเราะกะฮ์และความอิดลาศของท่าน อีกทั้งความสูงส่งของเนื้อหาของท่านรับตำราตัวเอง จึงทำให้ตำรับตำราทางวิชาการที่ท่านผลิตขึ้นมาจำนวนมากมายังคงแพร่กระจายและไปทั่วโลกมลายู และยังคงได้รับการสืบสานอ้างอิงต่อเนื่องกันมาอย่างไม่ขาดสาย เป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงความรู้ทางวิชาการที่สูงส่งของท่าน ทั้งความรู้ด้านอูศูลุดดีน ฟิคว์ ตะเศวฎ์ และแขนงวิชาอื่นๆ ที่ทรงคุณค่าและเป็นที่ยอมรับของสังคมมุสลิม

การยอมรับและการชื่นชมจากสังคม

กิจกรรมหลักของชัยคุดาวูด อัลฟะฎอนีย์ขณะที่ท่านก้อยู่ที่นครมักกะฮ์ในฐานะเป็นอุละมาอ์ที่มีความรู้อันสูงส่งในหลากหลายแขนงวิชา คือ การเขียนตำรับตำราอิสลามและการสอนหนังสือ รวมทั้งการทำหน้าที่ในการดูแลกิจการหัจญ์เพื่อดูแลขุญญาตที่มาจากโชนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หน้าที่อันทรงเกียรตินี้นับว่าท่านเป็นบุคคลแรกของโลกมลายูที่ได้รับความไว้วางใจจากอาณาจักรอูษมานียะฮ์ที่ปกครองนครมักกะฮ์สมัยนั้น

เนื่องจากท่านเป็นบุคคลที่มีชีวิตอยู่กับตำรับตำราและเป็นบุคคลที่มีความกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลาตัวเอง จึงทำให้ท่านสามารถเขียนหนังสือได้ 1 - 2 เล่มต่อปี ทำให้ตลอดชีวิตของท่านสามารถเขียนตำรับตำราทั้งในภาษาอาหรับและภาษามลายูเป็นจำนวนมากมาย ทั้งที่ตีพิมพ์ในนครมักกะฮ์ อียิปต์ อิสตันบูล บุมบัย ตลอดจนตีพิมพ์ที่สุราบายา สิงคโปร์ เกาะป็นัง (Ahmad Fathiy, 2014 : 39 - 41) และสิ่งที่สำคัญคือ ตำรับตำราดังกล่าวยังคงได้รับความนิยมและใช้เป็นหนังสือเรียนในสถาบันปอเนาะ มัสญิด และสุเหร่าของผู้คนในโลกมลายูจวบจนทุกวันนี้

นอกจากท่านจะเป็นอุละมาอ์ที่เขียนตำราเป็นจำนวนมากมายแล้ว ท่านยังทำหน้าที่สอนหนังสือในมัสญิดอัลฮะรออมอีกด้วย โดยจะมีสานุศิษย์ทั้งที่เป็นชาวอาหรับและมีเชื้อชาวอาหรับจำนวนมากมายที่เข้ามาเรียนกับท่าน และเมื่อถึงฤดูการประกอบพิธีหัจญ์ก็จะมีขุญญาตเข้าร่วมฟังการสอนของท่านเป็นจำนวนมากมาย (Ahmad Ahmad Fathiy, 2014 : 45) ด้วยความลุ่มลึกในศาสตร์หลากหลายแขนงวิชาที่ท่านได้ศึกษามานั้น บางครั้งผู้เรียนที่มีความอูโสมากกว่าท่าน ต้องหาโอกาสเพื่อมาศึกษาเรียนรู้กับท่าน แม้ว่าท่านจะมีอายุไม่น้อยกว่าก็ตาม ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ท่านมีสานุศิษย์ที่

¹ แขนงวิชาฟิคว์ เช่น หนังสือบุมยะตุ อัญกุลลาบ, หนังสืออัชชะยตุ วัชชะบาอิ และหนังสือริสาละฮ์ อัลมาสาอิล เป็นต้น (ดู : Abdullah, 2000 : 13 - 27)

² แขนงวิชาตะเศวฎ์ เช่น หนังสือวะชะยะ อัลอับร็อร วะมะวาอิฮ์ อัลอัคยาร์, หนังสือบิดายะตุ อัลฮิดายะฮ์ (แปล) และหนังสือมันฮาล อัลสาฟีย์ ฟัย รัมซีย์ อะฮ์ลิล อัศศุฟีย์ เป็นต้น (ดู : 'Abdullah, 2000 : 13 - 27)

³ แขนงวิชาประวัติศาสตร์ เช่น หนังสือเรื่องราวของท่านนบียุซุฟ อะลัยฮิสสลาม, หนังสือเรื่องราวของชายที่ศอลิฮ และหนังสือประวัติศาสตร์พระฎอนีย์ เป็นต้น (ดู : 'Abdullah, 2000 : 13 - 27)

⁴ แขนงวิชาอื่นๆ เช่น หนังสือกัซฟู อัลมุम्मะฮ์, หนังสือกัยฟิยาต เคาะตัม อัลกุรอาน และหนังสือตันบียุ อัลฆอฟิลา เป็นต้น (ดู : 'Abdullah, 2000 : 13 - 27)

คอยติดตามการเรียนการสอนของท่านมีเป็นจำนวนมากมาย ทั้งที่มาจากพะฆวนีย์ กลันตัน อินโดนีเซีย และจากภูมิภาคอื่นๆ ของโลกมลายู

อัยยูมร์ตี อัยชรา ได้ยกย่องถึงความยิ่งใหญ่ของชัยคุดาวูด อัลพะฆวนีย์ โดยเขาได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่า ในบรรดาอุละมาอ์มลายู – อินโดนีเซียแล้ว ชัยคุดาวูด อัลพะฆวนีย์นับว่าเป็นอุละมาอ์ที่ผลิตผลงานทางวิชาการที่กล่าวถึงทุกศาสตร์ อิสลามเป็นจำนวนมากมาย ท่านได้เขียนตำรับตำราไม่น้อยกว่า 57 เล่ม กระนั้น เกือบทั้งหมดของผลงานเขียนของท่านได้รับการตีพิมพ์ทั้งในตะวันออกกลาง และในโลกมลายู” (Azra, 2004 : 334 - 335)

ส่วนอะฮมัด ฟัตฮี (Ahmad Fathy) ได้ยกย่องถึงคุณงามความดีของชัยคุดาวูด อัลพะฆวนีย์ต่อการสร้างคุณูปการต่อวงการวิชาการในโลกอิสลาม โดยเขาได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“คุณูปการของชัยคุดาวูด อัลพะฆวนีย์ อันเป็นมรดกตกทอดแก่คนรุ่นหลังก็คือ ผลงานเขียนอันมากมายและทรงคุณค่าของท่านตราบจนถึงบัดนี้ ในบรรดาผลงานเขียนที่ได้รับการตีพิมพ์ในระดับต้นๆ ของท่าน คือ หนังสือญุมอ์ อัลพะวาอิด หนังสืออัลบะฮ์ญะฮ์ อัลสันนียะฮ์ และหนังสือมินฮาจญ์ อัลอาบิติน ตลอดจนหนังสือ มุนยะฮ์ อัลมุศ็อลลีฮ์ หนังสือฟุรูก อัลมะซาอิด หนังสืออัดดุรฺรุ อัยชะมีน หนังสือ มินฮาจญ์ อัลอาบิติน และหนังสือสุลละม อัลมูฮ์ตะดีฮ์ ซึ่งการยอมรับต่อผลงานเขียนของท่านอย่างกว้างนี้ จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า สิ่งนี้เป็นการบ่งบอกถึงความบะเราะกะฮ์ และเป็นสัญญาณชี้ให้เห็นว่าคุณูปการของท่านได้รับการยอมรับ โดยอัลลอฮ์ ﷻ” (Ahmad Fathy, 2014 : 49 - 50)

สิ่งนี้จึงบ่งบอกถึงการยอมรับของผู้คนว่าท่านเป็นบุคคลที่มีคุณูปการต่อโลกมลายู และโลกมุสลิมอย่างมหาศาล กระทั่งปัจจุบันไม่มีใครที่สามารถเทียบเคียงในความรู้ความสามารถของท่านได้ และผลงานที่มีเป็นจำนวนมากของท่านนั้นยังคงได้รับการนำมาใช้ตลอดไป

การเสียชีวิต

อุละมาอ์พะฆวนีย์ที่มีชื่อเสียงจำนวนหลายท่านที่ใช้ชีวิตอยู่ที่นครมักกะฮ์ และเสียชีวิตที่นั่น หลังจากตลอดชีวิตของท่านเหล่านั้นได้ทุ่มเทกับวิชาความรู้ รวมทั้งชัยคุดาวูด อัลพะฆวนีย์ด้วย ท่านเสียชีวิตขณะที่พำนักอยู่ที่เมืองฆออิฟ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เมื่อวันที่พฤหัสบดี 22 เดือนเราะฎ็อบ ฮ.ศ. 1262 ด้วยวัย 79 ปี (Che Daud, 2012 : 53) โดยศพของท่านถูกฝังไว้ใกล้เคียงกับหลุมฝังศพของอับดุลลอฮ์ เบน อับบาส ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ (Ahmad Fathy, 2013 : 46)

ผู้ศึกษาชีวประวัติของชัยคุดาวูดมีความขัดแย้งเกี่ยวกับปีการเสียชีวิตของท่าน บ้างเห็นว่าท่านเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 1262 บ้างเห็นว่าท่านเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 1265 ซึ่งการขาดความชัดเจนของปีเกิดและปีการเสียชีวิตนี้เองจึงไม่อาจกำหนดชัดว่าท่านมีอายุเท่าไร

ด้วยเหตุนี้เมื่อนำปีเกิดต่างๆ ตามที่นักบันทึกชีวประวัติของชัยคุดาวูดอัลพะฎอนีย์ได้ระบุไว้ แล้วนำมาลบกับปีการเสียชีวิตของท่าน ก็จะพบว่าอายุของท่านจะอยู่ระหว่าง 80 - 132 ปี ใกล้เคียงคำพูดของท่านเราะสูลลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((أَعْمَارُ أُمَّتِي مَا بَيْنَ السِّتِينَ إِلَى السَّبْعِينَ وَأَقْلُهُمْ مَنْ يَجُوزُ ذَلِكَ))

(أخرجه ابن ماجه، د.ت. : 4236)

ความว่า “อายุประชาชาติของฉันอยู่ระหว่าง 60 – 70 ปี มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่จะมีอายุมากไปกว่านั้น”¹

(บันทึกโดย Ibn Majah, n.d. : 4236)

นายมุฮัมมัดคอซิม์ อับดุลลลอฮ์ เล่าจากคำบอกเล่าของมารดาของตนว่า หลังจากชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์ได้เสียชีวิตไปช่วงหนึ่งแล้ว ราชวงศ์สะอูดได้มีนโยบายการปราบปรามและขจัดพฤติกรรมที่ส่อไปทางการตั้งภาคีและพฤติกรรมอันมงายที่กระทำในบริเวณสุสานของอุละมาอ์ด้วยเหตุนี้ หลังจากที่ได้ทราบข่าวคราวว่าทางการจะมีการรื้อถอนสุสานของชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์ตั้งนั้น ชัยคุดิมัต ก็จึงได้ย้ายสุสานของชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์ไปฝังไว้ตรงหน้าบ้านของท่านโดยเร็ว (‘Abdullah, 2016 : 24)

ชีวประวัติของชัยคุดอฮมัด อัลพะฎอนีย์

เชื้อสายต้นตระกูล

ชัยคุดอฮมัด อัลพะฎอนีย์มีชื่อเต็มว่า ออฮมัด เบ็น มุฮัมมัด เบ็น มุฮัมมัดชัยน เบ็น มุศฎะฟา อิบนุ มุฮัมมัด พะฎอนีย์² สืบเชื้อสายมาจากนักเผยแพร่ศาสนาอิสลามที่มาจากฮัฎรอเมาต์ประเทศเยเมน (Che Daud, 2012 : 137) ท่านถูกกำเนิดในครอบครัวอุละมาอ์พะฎอนีย์ครอบครัวหนึ่งที่มีชื่อเสียงมากที่สุด และเป็นครอบครัวที่มีบทบาทในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในภูมิภาคนี้

บิดาของชัยคุดอฮมัด อัลพะฎอนีย์มีชื่อว่า ชัยควันมุฮัมมัดชัยน³ หรือมักจะเรียกชื่อของท่านว่า “วันดีน” ท่านเป็นบุตรชายของชัยควันมุศฎะฟา อัลพะฎอนีย์ ส่วนชัยควันมุศฎะฟา⁴ อัลพะฎอนีย์เป็นบุตรชายของชัยควันมุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ ท่านเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงมาก เนื่องจาก

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นอะดีษะฮ์สันเศาะฮีย (al-'Albani, n.d. : 9/236)

² ดูหนังสือ อะดีษะฮ์ อัลอัซฮาร์ วัลเราะยาฮีน ผลงานนิพนธ์ของชัยคุดอฮมัด อัลพะฎอนีย์ หน้า 211

³ ท่านเกิดที่หมู่บ้านสะนอยันยา ในปี ฮ.ศ. 1233 หรือค.ศ. 1817 และเสียชีวิตที่นครมักกะฮ์ในเดือนซุลฮิจญะฮ์ ปี ฮ.ศ. 1325 หรือค.ศ. 1908 เป็นอุละมาอ์ที่มีหน้าที่ทั้งสอนหนังสือและคัดสำเนาผลงานนิพนธ์ของชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์ (Abdullah, 2005 : 33)

⁴ ท่านเป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากสุลต่านให้มีอำนาจในการแต่งตั้งหรือถอดถอนข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในรัฐปัตตานี แต่ในช่วงปลายชีวิตของท่านได้เปิดสอนตำรับตำราศาสนาอิสลาม ณ หมู่บ้านสะนอยันยา โดยมีสานุศิษย์มาจากทุกสารทิศ (‘Abdullah, 2000 : 2)

ท่านเป็นนักรบของสุลต่านพะฎอนีย์ ดารสุลาม โดยได้รับการสมญานามว่า “ตะโตะปังลีมากายา” หรือจะเรียกชื่อของท่านว่า “แม่ทัพวันปา” บางครั้งท่านได้รับการขนานนามว่า “โตะบิงดังตายอ 1” (‘Abdullah, 2005 : 25) ชัยควันมุศฎาะฟา อัลพะฎอนีย์มีบุตรชายจำนวนทั้งสิ้น 4 คน อันได้แก่ 1) ชัยควันมุฮัมมัด ชัยนัลอาบิติน อัลพะฎอนีย์¹ หรือทวนกูร์วันติน อัลพะฎอนีย์ 2) ชัยควันอับลุกอติร์ อัลพะฎอนีย์² หรือโตะบิงดังตายอ 2 3) ชัยควันอับลุลละตีฟ อัลพะฎอนีย์³ 4) ชัยควันดาวูด อัลพะฎอนีย์⁴ หรือโตะจิวันดาวูด (‘Abdullah, 2005 : 25 – 27) ส่วนมารดาของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ มีชื่อว่า วันจิก⁵ เป็นติ วันมุฮัมมัดคอลลิส เป็นชาวปาเสร์มัส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียปัจจุบัน เป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากชัยคเศาะฟิยุดดีน⁶ อุละมาอ์ที่มาจากเมืองปาไซ รัฐอาเจะห์ ประเทศอินโดนีเซีย (‘Abdullah, 2000 : 41)

จากเชื้อสายวงศ์ตระกูลที่มีความโดดเด่นทั้งสายบิดาและสายมารดาที่ตั้งได้กล่าวมาข้างต้นนี้เอง จึงไม่แปลกเลยที่ชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ได้กลายเป็นอุละมาอ์ที่มีความรู้ที่สูงส่งและเปี่ยมไปด้วยผลงานนิพนธ์อันมากมายที่ยากจะมีอุละมาอ์ในโลกมลายูมาเทียบเคียงกับท่านได้ อีกทั้งยังเป็นนักกิจกรรมที่ได้สร้างกิจกรรมต่างๆ เป็นประโยชน์ต่อสังคมและศาสนาอย่างมหาศาล กระนั้นบุตรหลานของอุละมาอ์พะฎอนีย์จำนวนหนึ่งก็ไม่ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษของพวกเขาในฐานะอุละมาอ์เช่นเดียวกับชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ เหตุนี้เองจึงทำให้สถาบันปอเนาะในพะฎอนีย์จำนวนหลายแห่งต้องถึงยุคอวสาน อันเนื่องจากไม่มีผู้ใดที่จะมาสืบสานวัฒนธรรมการเรียนรู้และการบริการวิชาการของอุละมาอ์ในอดีตในยืนหยัดตลอดไป

การกำเนิดชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์

ชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์เกิดในตระกูลอุละมาอ์และตระกูลนักรบพะฎอนีย์ที่มีชื่อเสียง ซึ่งเป็นแม่ทัพของพะฎอนีย์ในอดีต และผู้ตั้งรกรากหมู่บ้านสะนอ อีกทั้งเป็นผู้ก่อตั้งปอเนาะบิงดังตายาที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรดาอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงจำนวนมากมาย ทั้งที่มาจากพะฎอนีย์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และกัมพูชา (Rahimmula, 1992 : 313) ชัยคอะฮมัดเกิดที่บ้านสะนอ

¹ ผู้เป็นบิดาของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์

² บุตรชายที่เป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงมาจำนวน 2 คน คือ ชัยควันอิสมาอิล อัลพะฎอนีย์ หรือมักเป็นที่รู้จักด้วยชื่อว่า “ปะตอแอ” ท่านที่สอง คือ ชัยควันอิบรอฮิม หรือเป็นที่ขึ้นชื่อว่า “ปะจุเฮม” เป็นอุละมาอ์คนสำคัญของปอเนาะกาเยาะมาตี รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย (‘Abdullah, 2005 : 28)

³ อุละมาอ์ที่มีชีวิตและทำหน้าที่เป็นนักเผยแพร่อิสลามที่กรุงเทพฯ มหานคร ท่านมีบุตรจำนวนหลายคน ในจำนวนบุตรชายของท่านที่เป็น อุละมาอ์ ได้แก่ ทวนกูร์ฮาญิวันอิสมาอิล และบุตรชายของท่านชื่อว่า ทวนกูร์ฮาญีเยฮยา ลาฎีฟี อัลพะฎอนีย์ ส่วนน้องชายของฮาญิวันอิสมาอิลมีชื่อว่า ฮาญีอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ เสียชีวิตที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย (‘Abdullah, 2005 : 28)

⁴ ท่านมีบุตรชายเพียงคนเดียวเท่านั้น ชื่อว่า ฮาญีวันอะฮมัด หรือมักจะถูกเรียกในชื่อว่า ปาคอมัต (‘Abdullah, 2005 : 28)

⁵ วันจิก เป็นติ วันมุฮัมมัดคอลลิส มีพี่น้องอีกจำนวน 4 คน คือ 1. วันอิมส 2. วันมัยสุรี 3. วันจิก และ 4. วันอาอิซซฮ ส่วนวันอาอิซซฮได้แต่งงานกับชัยควันอะลีย กูตัน อัลกลันตานีย์ (ค.ศ. 1837 - 1913) ซึ่งเป็นอุละมาอ์จากกลันตันที่มีชื่อเสียงมาก อีกทั้งยังเป็นอาจารย์และพ่อตาของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ ผลงานนิพนธ์ของท่านที่มีชื่อเสียงคือ หนังสือญะฮาร อัลมาฮูบ วะ มุญับบิยะตุ อัลกุฎูบ และหนังสือซุรเราะฮ์ อัลมุรืด

⁶ มุฮัมมัดคอลลิส เห็นว่า สายตระกูลของท่านสืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์อับบาซที่เดินทางมาเผยแพร่ศาสนาอิสลามมายังอาเจะห์ โดยชัยคเศาะฟิยุดดีนได้เดินทางมายังพะฎอนีย์ในปี ค.ศ. 1400 และท่านเป็นผู้ที่เผยแพร่ศาสนาอิสลามให้แก่พระยาอินทรา กษัตริย์พะฎอนีย์สมัยนั้น จนในที่สุดท่านได้รับการสมญานามว่า “ดาโตะศรีรายาฟาเกีย” (‘Abdullah, 2005 : 34)

ยานยา เมืองยะหริ่ง รัฐปัตตานี ในคำคืนวันศุกร์ที่ 5 เดือนชะอบาน ฮ.ศ. 1272 เมื่อคำนวณแล้ว วันเดือนปีเกิดของท่านจะตรงกับวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1856 ดังที่ได้ระบุไว้ในหนังสือฮะดีเกาะตุ อัลอัซฮาร์ วีรเราะยาฮีน ดังนี้

“อะฮมัด เบ็น มุฮัมมัด เบ็น มุศฎาะฟา อิบน์ มุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ถูกกำเนิดในคำคืนวันศุกร์ เวลาญินตรา บุคก วันที่ห้าของเดือนชะอบาน ปี ฮ.ศ. 1272 ในปีมะโรง ซึ่งตรงกับเดือนห้าของศักราชไทย ตรงกับวันที่หกเดือนที่หกของเดือนมลายู และสถานที่เกิดคือที่บ้านญัมบู ยะหริ่ง แผ่นดินพะฎอนีย์ และสถานที่มันซาล¹ของเขา ณ บ้านญัมบูและบ้านสะนอยันยา” (‘Ahmad al-Faḡānī, n.d. : 211)

คำว่า Jendera budak มุฮัมมัดเศาะซีร์ ได้ให้ความหมายคำดังกล่าวว่า เป็นคำที่ใช้สำหรับการนับช่วงเวลาที่ใช้โดยชาวพะฎอนีย์ในอดีต² แต่ผู้วิจัยเห็นว่า คำว่า Jendera ปัจจุบันชาวมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางอำเภอของจังหวัดสงขลา ยังคงใช้คำดังกล่าว ด้วยสำเนียงภาษามลายูถิ่นปัตตานี โดยพยัญชนะ d ถูกตัดไป เหลือเพียงคำว่า Jenera เป็นคำเฉพาะในภาษาถิ่นในปัจจุบัน หมายถึง นอนหลับ ไม่ใช่หมายถึงช่วงเวลาหรือคำที่ใช้ในการนับช่วงเวลาของชาวพะฎอนีย์แต่อย่างใด ส่วนคำว่า budak หมายถึง เด็กหรือทารก เมื่อคำสองคำนี้มารวมกันแล้ว จึงหมายถึง เด็กหรือทารกนอนหลับ ดังนั้น ประโยคที่เกี่ยวกับช่วงเวลาของการเกิดของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ จึงน่าจะหมายถึง ท่านเกิดในช่วงเวลาคำคืน ขณะที่เด็กหรือทารกนอนหลับไปแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับที่ชัยค อะฮมัด อัลพะฎอนีย์ได้ระบุว่า “ท่านเกิดในเวลากลางคืนของวันศุกร์” นั่นก็หมายความว่า ตอนที่ท่านเกิดมานั้นเป็นเวลาที่เด็กๆ นอนหลับไปแล้ว

ปัจจุบันบ้านสะนอเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ในตำบลสะนอ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ซึ่งแต่เดิมนั้นหมู่บ้านแห่งนี้อยู่ในเขตปกครองของอำเภอยะหริ่ง แต่หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงการปกครองใหม่แล้ว หมู่บ้านแห่งนี้จึงถูกจัดอยู่ในอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีจนถึงปัจจุบัน

ภรรยาและบุตร

ชัยคอะฮมัด อัลฟาฎอนีย์ มีภรรยาจำนวน 2 คน (Rahimmula, 1992 : 310) คือ ภรรยาคนที่หนึ่งมีชื่อว่า วันตันหยง จากการแต่งงานครั้งนี้ท่านได้รับบุตรด้วยจำนวน 2 คน คือ ฮาญี วันอิสมาอิล เป็น อะฮมัด เบ็น มุฮัมมัดชัยน หรือวันอิสมาอิล กอฎี³ และวันพะฎิมะฮ์ เบ็นดิ อะฮมัด เบ็น มุฮัมมัดชัยน

¹ หมายถึง เกิดขึ้น เจริญเติบโต เริ่มต้น เกิดมา (Qamus Idris al-Marbawiy, nd.: 316)

² ดู: Haji Wan Mohd, Saghir Abdullah, 1998. *Hadiqatul Azhar War Rayahin Asas Teori Takmilah Sastera Melayu Islam* Jilid 1, Khazana Fathanijyah Kuala Lumpur. ฉบับตีพิมพ์เมื่อ 16 เดือนซุลหิจญะฮฺ 1354 โดย Persama Press, Pulau Pinang, Malaysia.

³ ชื่อของท่านผู้นี้ได้มีระบุไว้ในหนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนีย์จำนวนหลายจุด ในฐานะเป็นผู้แปลทั้งข้อความและคำตอบในจากภาษาอาหรับเป็นภาษามลายูในหนังสือดังกล่าว

ภรรยาคนที่สองชื่อ สตีเสาดะฮ์ เบ็นติ วันอับลลอส เป็นหลานสาวของชัยคูนิมัตกือจิก¹ จากการแต่งงานครั้งนี้ท่านจึงมีบุตรอีกจำนวนหนึ่งคนชื่อว่า วันชัยนับ² เบ็นติ อะฮมัด เบ็น มุฮัมมัดชัยน อย่างไรก็ตาม พีรยศ ราฮิมมูลา ระบุว่า ภรรยาคนแรกของท่านมีชื่อว่า วันตันหยง³

การศึกษา

อุละมาอะพะฎอนีย์โดยส่วนใหญ่ที่กำเนิดที่พะฎอนีย์มักได้รับการศึกษาเบื้องต้นที่แผ่นดินพะฎอนีย์ก่อนที่จะเดินทางเพื่อศึกษาในลำดับที่สูงกว่าที่แผ่นดินมักกะฮ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาระดับเบื้องต้นนั้นบรรดาอุละมาอ์ดังกล่าวมักจะได้รับการศึกษาความรู้ศาสนาในระดับเบื้องต้นจากบิดามารดาหรือปู่ย่าตายายที่เป็นอุละมาอ์เช่นเดียวกัน หลังจากนั้นราวในปี ค.ศ. 1276 ชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์จึงเดินทางต่อไปยังแผ่นดินอิญาซ⁴ ตามลำดับเพื่อต่อยอดความรู้ในหลากหลายแขนงวิชาที่สูงกว่า ประจวบเหมาะกันในช่วงเวลาดังกล่าวรัฐพะฎอนีย์กำลังอยู่ในภาวะที่ไม่สงบเท่าใดนัก หลังจากที่รัฐพะฎอนีย์ต้องพ่ายแพ้สงครามกับรัฐสยาม

การศึกษาของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์สามารถจำแนกออกเป็น 4 ลำดับ คือ

1. การศึกษาระดับเบื้องต้น ณ พะฎอนีย์ ดารุสลาม

ชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ได้รับการศึกษาด้านนี้จากบิดาของท่านเอง นั่นคือ ฮาญี วันมุฮัมมัดชัยน จากนั้นท่านได้ร่ำเรียนกับลุงของท่านคือ ชัยควันอับลกอติร์ เบ็น ชัยควันมุศฎาะฟา เบ็นที่รู้จักด้วยชื่อว่า “โตะะบีนดิงตายอ” (Ahmad Fathiy, 2014 : 51) ตั้งแต่อายุ 2 ขวบ ท่านได้รับการปลูกฝังให้ท่องจำมะตันหรือตัวบทต่างๆ ซึ่งโดยปกติทั่วไปแล้วเด็กๆ จะเริ่มมีการท่องจำมะตันนับแต่อายุ 6 หรือ 7 ขวบขึ้นไป ทั้งนี้ บิดาและปู่ของท่านรู้จักอย่างลึกซึ้งถึงลักษณะนิสัยของท่านที่แตกต่างไปจากเด็กๆ ทั่วไป โดยนิสัยของท่านแล้วเป็นเด็กที่มักจะอยู่เงียบๆ และปลีกตัวออกจากผู้คนเพียงลำพังนานเป็นสัปดาห์ หรือบางครั่งนานเป็นเดือนก็มี (‘Abdullah, 2005 : 39) สิ่งนี้จึงนับได้ว่าท่านเป็นเด็กที่มีสมาธิมาก แตกต่างไปจากเด็กทั่วไปที่มักจะมีสมาธิเพียงสั้นๆ เท่านั้น จากจุดนี้เองจึงทำให้การท่องจำหรือการทบทวนบทเรียนของท่านจึงมีประสิทธิภาพได้เป็นอย่างดีเยี่ยม

2. การศึกษา ณ นครมักกะฮ์ อัลมุกัรเราะมะฮ์

เมื่ออายุของท่านย่างเข้า 4 ขวบ บิดาและมารดาของท่านมีความจำเป็นต้องย้ายไปยังนครมักกะฮ์ ณ สถานที่แห่งนี้ท่านได้เล่าเรียนวิชาความรู้กับทั้งคณาจารย์จากโลกอาหรับและโลกมลายูไปพร้อมๆ กัน โดยมีเพื่อนร่วมรุ่นทั้งมาจากแผ่นดินอาหรับและจากแผ่นดินมลายู (‘Abdullah,

¹ คือ ชัยมุฮัมมัด เบ็น อิสมาอิล อัลพะฎอนีย์ (ค.ศ. 1844 - 1915) เป็นผู้พนันหนังสือที่มีชื่อมากที่สุดคือ อัฎลอะ อัลบัคร์รียอน และเป็นบิดาของชัยคูนิมัตนุร อัลพะฎอนีย์ ผู้พนันหนังสือกี ฟายะฮ์ อัลมุศฎะดี

² บุตรชายของหัจญะฮ์ชัยนับคนหนึ่งมีชื่อว่า วันมุฮัมมัดเศาะฟีร์ เบ็น อับลลอส เป็นหลานของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ ท่านได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอุละมาอ์ในโลกมลายูจำนวนมากมาย รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับปู่ของท่านเองด้วย

³ ดู Perayot Rahimula, 1992. *The Patani Fatāwā a Case Study of the Kitab al-Fatāwā al-Fataniyyah*. Thesis Degree of Philosophy in South East Asian Study. University of Kent.

⁴ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

2005 : 39) โดยส่วนตัวของชัยอะฮ์มัด อัลฟาฏอนีย์แล้ว ขณะที่ท่านมีอายุราว 12 ขวบ ท่านมีความสามารถในการสอนหลักไวยากรณ์อาหรับแก่ผู้อื่นที่มีอายุมากกว่าท่านได้แล้ว เรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นถึงประกายขอความเป็นอุละมาอ์ของท่านนับตั้งแต่ยังเยาว์วัย

3. การศึกษา ณ บัยติลมักดีส

อันเนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นและมีสมาธิในการศึกษาและท่องจำบทเรียนได้เป็นอย่างดี จากความใฝ่รู้นี้เองจึงทำให้ท่านมีความมุ่งมั่นที่จะได้รับความรู้ในหลากหลายแขนงวิชา ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเดินทางไปต่อเพื่อศึกษายังบัยตุลมักดีสกับชัยค อับดุลเราะหีม อัลเกาะบูลียฺในแขนงวิชาการแพทย์เป็นเวลา 2 ปี จนนับได้ว่าท่านเป็นคนแรกของโลกมลายูที่ได้เรียนในแขนงวิชานี้ ผลจากการศึกษาในแขนงวิชาการแพทย์นี้เอง ทำให้ท่านได้นิพนธ์หนังสือที่ชื่อว่า ฎ็อยยิบูล อีสานฟีย์ ฎ็อบบิล อินसान ('Abdullah, 2005 : 42) จากศาสตร์การแพทย์ที่ท่านได้ศึกษา ณ บัยติลมักดีส ท่านได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทางการแพทย์โดยตรงแล้ว ท่านยังเขียนความรู้ทางการแพทย์อีกจำนวนมากมายในหนังสือหะดีเกาะตุ อัลอัซฮาร วัรเราะยาฮีน¹

4. การศึกษา ณ มหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร

หลังจากนั้นท่านจึงเดินทางกลับยังนครมักกะฮ์ แต่การกลับมาครั้งนี้เป็นผู้เป็นบิดามารดาของท่านยังไม่ประจักษ์ชัดในสายตาของท่านว่า ชัยอะฮ์มัด อัลฟาฏอนีย์ได้กลายเป็นอุละมาอ์ตามที่ท่านทั้งสองได้คาดหวังไว้ ด้วยเหตุนี้บิดาของท่านจึงได้เข้มงวดให้ท่านได้ศึกษาตำรับตำราอิสลามเพื่อจักได้เป็นเหมือนอุละมาอ์ฟาฏอนียฺในอดีต ด้วยเหตุนี้ต่อมาท่านได้เดินทางไปยังอียิปต์เพื่อศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร นับได้ว่าท่านเป็นนักศึกษารุ่นแรกๆ ของโลกมลายูที่ เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ('Abdullah, 2005 : 42, Ahmad Fathiy, 2014 : 51) ขณะที่ท่านเป็นนักศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยอัลอัซฮัรนั้น ท่านได้นิพนธ์บทกวีในภาษาอาหรับจำนวนมากมาย รวมถึงบทกวีที่มีชื่อว่า “การผจญภัย ณ แผ่นดินอียิปต์” บทกวีดังกล่าวประกอบด้วย 34 บท นอกจากนั้นยังมีบทกวีจำนวนหลายบทที่ถูกนำมาใช้สอนในมัสนัดญามิอ อัลอัซฮัร เช่น ญุมานะฮ์ อัดเตอาฮิด, มุนญิยะฮ์ อัลอะฮวาม, อัชชะฮาดะฮ์ อัจจาฮิยะฮ์ และอุญูด อัลลาอะลี ('Abdullah, 2005 : 2)

จากความสามารถที่สูงส่งและโดดเด่นนี้เอง หลังจากสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยอัลอัซฮัรและกลับมายังนครมักกะฮ์แล้ว ท่านได้รับสมญานามว่า أحمد الزاكي (อ่านว่า อะฮ์มัด อัชชะากียฺ) หมายถึง ผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด ('Abdullah, 2005 : 54) ทั้งนี้ หลังจากที่ท่านได้ชนะเลิศในการประกวดการอ่านบทกวีต่อหน้าเซรียฟ ฮุสซิน เจ้าผู้ครองนครมักกะฮ์ และจากการชนะการประกวดครั้งนี้เองท่านจึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา โดยมีหน้าที่ในการร่างและ

¹ ดู : Hadiqtul Azhar War Rayahin Asas Teori Takmilah Sastera Melayu-Islam Jilid 1, Wan Muhammad Saghir Abdullah, 1998 : 203

ตรวจทานหนังสือราชการของนครมักกะฮ์ อีกทั้งมีหน้าที่ในการประพันธ์วีสำหรับทางราชการ (‘Abdullah, 2005 : 56)

จากผลงานที่ประจักษ์นี้จึงชี้ให้เห็นถึงความรู้ความสามารถที่สูงส่งของท่าน ทั้งในด้านการเขียนตำราทางศาสนาอีกทั้งบทกวีภาษาอาหรับ ซึ่งนับว่าเป็นงานเขียนที่มีความละเอียดอ่อน และมีความลุ่มลึก จนผลงานได้รับการยอมรับและถูกนำมาใช้สอนในมัสนิดญามิอ อัลอัซฮัร ประเทศอียิปต์อีกด้วย นั่นเป็นการแสดงให้เห็นถึงผลงานที่มีคุณภาพสูงจนสามารถนำมาใช้สอนในมัสนิดดังกล่าวได้ ดังที่ทราบกันว่ามัสนิดญามิอ อัลอัซฮัรเป็นมัสนิดที่ใหญ่ และเป็นศูนย์รวมของผู้คนมากมายหลายชาติและยังเป็นศูนย์รวมของบรรดาคณาจารย์ที่ทรงความรู้และสาธุศิษย์ที่มาจากทุกมุมโลก หากไม่ใช่เป็นผลงานนิพนธ์ที่มีคุณภาพสูงแล้ว คงไม่อาจนำมาใช้สอนในมัสนิดแห่งดังกล่าวได้อย่างแน่นอน

คณาจารย์และสาธุศิษย์

จากที่ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนจากหลายสถานที่และด้วยระยะเวลาอันยาวนาน แน่แน่นอนที่สุดท่านจะต้องมีคณาจารย์ที่คอยให้ความรู้ นับตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงย่อมมีจำนวนมากมาย ท่านได้รับการปลูกฝังความรู้ศาสนาเบื้องต้นที่บ้านเกิดของท่านโดยอาจารย์ท่านแรกซึ่งเป็นบิดาของท่านเอง คือ ฮาญญิวันมุฮัมมัดซัยน และซัยควันอับดุลกอดีร์ เป็น ซัยควันมุศฎาอะฟา มีฉายา นามว่า “โตะบีนดิงตายอ” ผู้เป็นลุงของท่าน (Ahmad Fathiy, 2014 : 51)

ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า หลังจากที่ท่านมีอายุได้ 4 ขวบ ท่านได้ติดตามบิดามารดาย้ายไปเพื่อดำรงชีวิตอยู่ที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ท่านได้ศึกษาเรียนรู้ศาสนาในแขนงวิชาต่างๆ กับคณาจารย์จำนวนมาก ท่านทั้งคณาจารย์ที่มาจากโลกอาหรับและที่มาจากโลกมลายู ฉะนั้น การศึกษาของท่านกับคณาจารย์ที่มาจากโลกมลายู จึงไม่อาจจะหลีกเลี่ยงไปจากคณาจารย์ที่มีชื่อเสียงด้วยอัลพะฎอนีย์ อันได้แก่ ซัยควันมุฮัมมัด เป็น อิสมาอิล ดาวูด อัลพะฎอนีย์ หรือจะคุ้นกับชื่อซัยควันมุฮัมมัด กือจิก และซัยควันอับดุลกอดีร์ เป็น อับดุลเราะฮมาน อัลพะฎอนีย์

นอกจากนั้นท่านยังเรียนกับคณาจารย์ที่มาจากรัฐกลันตันจำนวนมาก ท่าน ได้แก่ ซัยควันมุฮัมมัดสะอิด อัลกลันตานีย์, ซัยควันอับดุลมุฏฏอลิบ กูตา อัลกลันตานีย์ และซัยควันอาลีญ กูตัน อัลกลันตานีย์ (ดู : ‘Abdullah, 2005 : 78 - 81) กระนั้นท่านยังใช้โอกาสเพื่อศึกษาเล่าเรียนในสาขาวิชาต่างๆ จากอุละมาอ์แผ่นดินอาหรับซึ่งเป็นธรรมเนียมของอุละมาอ์พะฎอนีย์ในอดีต ซึ่งมักจะศึกษาเรียนรู้วิชาการจากคณาจารย์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะที่มีมัสนิดอัลฮะรออมแล้วจะมีคณาจารย์จำนวนมากหลายท่านที่ทำการสอนเป็นกลุ่มๆ หรือที่เรียกว่าชะละเกาะฮ์¹ ตามมุมหรือจุดต่างๆ ภายในมัสนิดอัลฮะรออม (Madmarn, 1999 : 34) ทั้งนี้ การศึกษาจากหลากหลายคณาจารย์นี้จึงเป็นการ

¹ หมายถึง วงกลม เป็นวง มีรัศมีเป็นวงกลม ตุ่มหู เกาะ เชือก ที่ประชุมเป็นวงกลม (ปทานุกรมอาหรับ - ไทย, มปป : 87) เป็นการเรียนการสอนอิสลามที่นิยมกันในมัสนิดอัลฮะรออม มหานครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย การเรียนการสอนลักษณะนี้ผู้สอนทำการสอนให้ผู้เรียนที่นั่งล้อมผู้สอนเป็นวง ภายในมัสนิดอัลฮะรออม ซึ่งมีเป็นชะละเกาะฮ์จำนวนหลายชะละเกาะฮ์ที่อาจารย์เปิดสอนตำราอิสลามตามมุมหรือจุดต่างๆ ภายในมัสนิดดังกล่าว ปัจจุบันธรรมเนียมการเรียนสอนลักษณะดังกล่าวยังคงใช้อยู่ในมัสนิดอัลฮะรออมและมัสนิดอันนะบะวี

เสริมสร้างให้วิชาความรู้ที่ท่านมีอยู่นั้นมีความแข็งแกร่งยิ่งขึ้น ซัยคอะฮมัด อัลฟะฎอนียได้ศึกษากับคณาจารย์ที่ทำหน้าที่สอนในศาสตร์แขนงต่างๆ ที่นครมักกะฮ์จำนวนหลายท่าน ทั้งที่เป็นคณาจารย์ที่มีเชื้อสายอาหรับและเชื้อสายมลายู ได้แก่ ซัยคอะฮมัด เบน ซัยนี ตะหุลาน, ซัยคฮัสบูลลอฮ์ หรือมุฮัมมัด เบน สุลัยมาน และซัยคนิเดร์ อัลฟะฎอนีย และอีกจำนวนหลายท่าน (ดู : Ahmad Fathiyy, 2014 : 50)

ครั้นหลังจากท่านเดินทางไปยังประเทศอียิปต์เพื่อศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยอัลอัซฮาร์ ท่านได้ศึกษากับคณาจารย์ที่มีชื่อเสียงจำนวนหลายคน อันได้แก่ ซัยคมุศฏาะฟา อะฟีฟี, ซัยคอุมัร อัชชามีย อัลบะกออียี และสัยยิดฮุสัยนุ อัลฮับซียี และอื่นๆ (‘Abdullah, 2005)

จากจุดนี้เองจึงเห็นได้ว่าท่านไม่ได้เลือกที่จะศึกษาเรียนรู้กับคณาจารย์ที่มาจากโลกอาหรับเพียงอย่างเดียว แต่หลากหลายแขนงวิชาที่ท่านยังต้องศึกษาเรียนรู้กับคณาจารย์ที่มาจากโลกมลายู ด้วยเหตุนี้ท่านจึงมีความสามารถทางภาษามลายูจนสามารถนิพนธ์ตำราในภาษามลายูได้เป็นจำนวนหลายเล่ม อีกทั้งยังเป็นผู้บรรณาธิการหนังสือต่างๆ อันเป็นผลงานของอุละมาอ์ที่ยิ่งใหญ่ อย่างเช่นซัยคดาูด อัลฟะฎอนียได้เป็นอย่างดี ดังที่ท่านได้ระบุไว้ในหนังสือของท่านชื่อว่า ฮะดีเกาะตุ อัลอัซฮาร์ วัลเราะยาฮีน

“อัลฟะกีร์ อีลา อัฟวิลลาฮ์ ตะอาลา คอฮิบ ฮาซา อัลมััจญูมูอ์ ได้ดำรงไว้ด้วยฟิรฎูกิฟายะฮ์ในการบรรณาธิการkitabมลายูที่สำนักพิมพ์อัลมัยริยะฮ์ ประจำนครมักกะฮ์ นับตั้งแต่ปี ฮ.ศ. 1300 จนถึงปี ฮ.ศ. 1307 นั่นคือปีนั้น ก่อนหน้านั้นข้าพเจ้าได้บรรณาธิการหนังสือที่ประเทศอียิปต์ที่สำนักพิมพ์มัยริยะฮ์ และอื่นๆ และตามเจตนารมณ์ของข้าพเจ้าแล้ว ด้วยประการดังกล่าวนั้นเป็นการช่วยเหลือแก่ชาวมุสลิมที่จะใช้ประโยชน์จากหนังสือทั้งหมดจนวันกียามะฮ์ และข้าพเจ้านับว่าเป็นบุคคลแรกที่บรรณาธิการหนังสือมลายูที่สำนักพิมพ์ประเทศอียิปต์และนครมักกะฮ์”

(Ahmad al-Faṭānī, n.d., 206)

ดังนั้น ความสามารถทางภาษามลายูของท่านนั้นจึงมิใช่เป็นเรื่องธรรมดาสามัญ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางภาษาของนครมักกะฮ์ในสมัยนั้นถูกห้อมล้อมไปด้วยบรรยากาศการใช้ภาษาอาหรับ ไม่ว่าจะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน สื่อต่างๆ เป็นต้น กระนั้นท่านยังมีความสามารถในทางภาษามลายูที่เยี่ยมยอด ไม่เพียงแต่มีความสามารถในการพูดสนทนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังสามารถถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ออกมาเป็นภาษาชั้นสูงหรือภาษาหนังสือที่ผู้คนยุคหลังสามารถใช้ตำรับตำราของท่านมาใช้ศึกษาได้จนถึงบัดนี้

ด้วยชื่อเสียงในฐานะเป็นอุละมาอ์ที่มีความสามารถในหลากหลายแขนงวิชา จึงทำให้ชื่อเสียงของท่านขจรกระจายไปทั่ว จึงทำให้สานุศิษย์จากที่ต่างๆ จำนวนมากมาย ทั้งจากแผ่นดิน

พะฏอนีย์และโลกมลายูมาขอเป็นลูกศิษย์ บรรดาสานุศิษย์ของท่านคนสำคัญๆ ที่มาจากหลากหลายแห่ง ทั้งจากโลกมลายูและจากสถานที่อื่นๆ มีจำนวนหลายคน¹ (Ahmad Fathiy, 2014 : 59 - 61)

นอกจากนั้นมุฮัมมัดศอฟีร अबดุลลอฮียังได้ระบุว่า ยังมีสานุศิษย์ที่เป็นบุคคลสำคัญๆ จำนวนหลายคนที่เป็นสานุศิษย์ของชัยคอะฮมัด อัลพะฏอนีย์ ประกอบด้วย สุลต่านอบูบักร์ ประจำรัฐยะโฮร์, ราชารัฐติออลา, ฮาญีมุฮัมมัดนุร มุฟตีประจำเมืองลังกัต, ฮาญีมุฮัมมัดนุร กอฎี๋ประจำเมืองลังกัต, ฮาญีอับดุลมุฏฏาะลิบ โรกัน ('Abdullah, 2005 : 134)

จากสานุศิษย์จำนวนหลายคนของชัยคอะฮมัด อัลพะฏอนีย์ ทั้งที่มาจากโลกมลายูและที่อื่นๆ โดยสานุศิษย์ของท่านจำนวนหลายคนที่ได้กลายเป็นทั้งอุละมาอ์ ผู้นำศาสนา และปฏิบัติงานในด้านกระบวนการทางกฎหมาย จึงประจักษ์ชัดว่า ท่านเป็นอาจารย์ที่มีความรู้สูงส่งที่สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้จนสานุศิษย์สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถ้วนหน้ากัน

อะกีตะฮ์และมัซฮับ

เมื่อศึกษาประวัติของอุละมาอ์พะฏอนีย์นับตั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน ก็พบว่าอุละมาอ์เหล่านั้นล้วนแล้วแต่ยึดอะกีตะฮ์และมัซฮับอันเดียวกัน อันเนื่องมาจากท่านเหล่านั้นได้รับการสืบทอดเจตนารมณ์ทางอะกีตะฮ์และมัซฮับสอดคล้องกับอุละมาอ์ท่านก่อนๆ โดยได้รับการปลูกฝังอย่างเหนียวแน่นเพื่อให้ยึดมั่นในอะกีตะฮ์อะฮ์ลิ อัสสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ ตามแนวของอะฮาอิเราะฮ์ ส่วนการยึดถือมัซฮับทางฟิกฮ์คือ มัซฮับอิมามอัชชาฟีอีย์ ดังที่ทราบกันดีว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยภาพรวมแล้วยึดมั่นในหลักอะกีตะฮ์และมัซฮับข้างต้น

ชัยคอะฮมัด อัลพะฏอนีย์ก็เช่นเดียวกัน ท่านได้รับการบ่มเพาะในหลักอะกีตะฮ์จากครอบครัวของท่านในหลักอะกีตะฮ์อะฮ์ลิ อัสสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ นับตั้งแต่ท่านเริ่มเรียนรู้ในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ด้วยเหตุนี้ หากสังเกตจากหนังสือที่นิพนธ์โดยชัยคอะฮมัด อัลพะฏอนีย์ จึงปรากฏชัดว่าในหน้าปกของหนังสืออุมานะฮ์ อัดเตอาฮิด ระบุไว้ว่า ท่านเป็นผู้ที่ยึดถือในฟิกฮ์มัซฮับชาฟีอีย์ และตามอะกีตะฮ์อะฮ์ลิ อัสสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ (อัลอ์อะริยะฮ์และอัลมาตุริดียะฮ์) และยึดตะเศาว์ฟูตามฎะฮะรีเกาะฮ์ชะฎะฮะรียะฮ์ ('Abdullah, 2005 : 95)

¹ สานุศิษย์ที่มาจากแผ่นดินพะฏอนีย์ประกอบด้วย เช่น 1. ฮาญีวันอับดุลลอฮ์ บินดังกูเจ 2. ฮาญีเจ๊ะอิบรอฮีม เบ็น มูซา บินดังกูเจ 3. ฮาญีอับดุลอะฮ์มัด เบ็น มุฮัมมัดสะมัน ญากา และอื่นๆ

สานุศิษย์คนสำคัญของชัยคอะฮมัด อัลพะฏอนีย์ที่มาจากรัฐกลันตันประเทศมาเลเซีย ประกอบด้วย 1. ตะโตะฮาญีอับดุลลอฮ์ เบ็น มูซา อัลกลันตานีย์ มุฟตีรัฐยะโฮร์ 2. ฮาญีวันอะฮมัด เบ็น ฮาญีอ่าวัง มุฮัมมัดซัยน 3. ฮาญีวันอิสฮาก เบ็น ฮาญีอับดุลลอฮ์ มุฟตีรัฐ กลันตัน และอื่นๆ

สานุศิษย์ที่มาจากอินโดนีเซียมีจำนวนมากมาย อันได้แก่ 1. ชัยคอะฮ์มัดดิน เบ็น ชัยคมุฮัมมัด มะคุม จากสุมาตรา 2. ชัยคมุฏฏาะฟา เบ็น ฮุเส็น ปุรบา จากมันดาอิลิง สุมาตรา 3. เมาลานา ชัยคสุลัยมาน อ์เราะฮ์สุลัย บุกิด ดิงกี สุมาตรา และอื่นๆ ส่วนสานุศิษย์ที่มาจากอื่นๆ เช่น กัมพูชา หรือจากโลกอาหรับ ซึ่งบางครั้งก็เป็นสานุศิษย์ที่มีเชื้อสายพะฏอนีย์ แต่ไปพำนักหรือกำเนิดที่นครมักกะฮ์ เช่น 1. ชัยควันดาวูด เบ็น ชัยคมุฏฏาะฟา อัลพะฏอนีย์ 2. ชัยคมุฮัมมัดนุร เบ็น ชัยคนิมัต กือจิก อัลพะฏอนีย์ 3. ฮาญีมุฮัมมัดศอฟีร จากกัมพูชา (Ahmad Fathiy, 2013 : 59 - 61)

จึงเห็นได้ชัดว่า อุละมาอ์พะฎอนีย์จากรุ่นสู่รุ่นนั้นยังคงยึดมั่นในหลักอะกีดะฮ์อะฮ์ลิ อัสสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ และยึดหลักฟิกฮ์ของอิมามอัชชาฟีอีย์มาโดยตลอด ซึ่งสอดคล้องกับบริบท สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของสังคมพะฎอนีย์และโลกมลายู ด้วยเหตุนี้ผลงานนิพนธ์ของท่านจึงยังคง ได้รับการสืบสานจวบจนทุกวันนี้

การสอนศาสนาอิสลาม

ธรรมเนียมทางวิชาการของอุละมาอ์พะฎอนีย์และอุละมาอ์ของโลกมลายูคือ อุละมาอ์ท่านใดที่มีความรู้ที่ปราดเปรื่องแล้วมักจะปักหลักและทำหน้าที่สอนประจำมัสญิดอัลฮะรอมนครมกกะฮ์ตลอดมา นับตั้งอุละมาอ์ยุคของชัยคดาอุด อัลพะฎอนีย์ และท่านอื่นๆ เรื่อยมา ชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ก็เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ มัสญิดอัลฮะรอมนับได้ว่าเป็นสถาบันการศึกษาอิสลามที่เป็นศูนย์รวมของสานุศิษย์ที่มาจากทั่วทุกมุมโลกได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้วิทยาการอิสลาม รวมถึงสานุศิษย์ที่มาจากโลกมลายูอีกด้วย เมื่อใดที่คณาจารย์ผู้นั้นเป็นบุคคลที่เปี่ยมไปด้วยความรู้ในศาสตร์แขนงต่างๆ อันมากมายแล้ว แน่นอนที่สุดผู้คนที่ใฝ่ศึกษาเรียนรู้ย่อมจำต้องเข้ามาหาและขอเป็นศิษย์ ซึ่งไม่ต่างประการใดเลยกับชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์

หลังจากสำเร็จการศึกษาจากนครมกกะฮ์ บัยติลมักติส และมหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร แล้ว ท่านจึงมีความรู้ในหลากหลายแขนงวิชา เช่น ภาษาอาหรับ อุศูลุดดีน ตัฟสีร์ อัลกุรอาน ฮะดีษ มะอานีย์ และอื่นๆ อีกหลายแขนงวิชา ท่านจึงได้ทุ่มเทชีวิตของท่านกับการทำหน้าที่สอนศาสนาประจำมัสญิดอัลฮะรอมน ('Abdullah, 2000 : 85) จนท่านได้กลายเป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงอันเนื่องมาจากมีความรู้ที่สูงส่งและผลงานนิพนธ์ที่มีจำนวนมากมายสู่สังคมวิชาการ

ประจวบเหมาะแก่ในปีเดียวกันที่ท่านกลับมาจากมหาวิทยาลัยอัลอัซฮัรนั้น ชะรีฟ หุซัยนซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครมกกะฮ์ได้มีการจัดประกวดการปาฐกถาธรรม ณ มัสญิดอัลฮะรอมน โดยการประกวดครั้งนี้ได้มีอุละมาอ์จำนวนหลายคนเข้าร่วมการประกวด โดยการประกวดครั้งนี้จะให้ความสำคัญกับคุณค่าทางวรรณกรรมภาษาอาหรับ จนในที่สุดท่านได้รับคัดเลือกเป็นผู้ชนะในการประกวด และเป็นที่น่าประทับใจของผู้ครองนครดังกล่าว ท่านได้รับการเชื้อเชิญให้ทำหน้าที่สอนความรู้ในมัสญิดอัลฮะรอมน

ผลงานนิพนธ์ทางวิชาการ

ผลงานของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์มีจำนวนมากมายที่อยู่ในรูปของผลงานนิพนธ์ทั้งที่เป็นภาษาอาหรับและภาษามลายู ชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์นับได้ว่าเป็นอุละมาอ์ที่มีผลงานเขียนตำรับตำราทั้งที่เป็นภาษาอาหรับและภาษามลายูมากที่สุดเป็นอันดับสองรองจากชัยคดาอุด อัลพะฎอนีย์ (Lawi, 2005 : 107) มุฮัมมัดศอฟีร์ เห็นว่า ผลงานนิพนธ์ของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์มีจำนวนมากกว่า 160 ชิ้น ทั้งที่อยู่ในรูปของผลงานนิพนธ์ในภาษามลายูและภาษาอาหรับ ทั้งที่เป็น

ผลงานนิพนธ์ที่เป็นวิชาการและกวีนิพนธ์ ตลอดจนที่เป็นผลงานการบรรณาธิการหนังสือทั้งที่เป็นภาษามลายูและอาหรับ สามารถที่จะจำแนกได้ดังนี้

1. ผลงานนิพนธ์ภาษาอาหรับ

ผลงานนิพนธ์ของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ที่นิพนธ์ไว้ในภาษาอาหรับมีไม่น้อยกว่า 35 เล่ม ส่วนหนึ่งได้แก่ หนังสืออุมมานะตุ อัดเตอาฮีด, หนังสือมุนญิยะตุ อัลอะวาม ลี มันฮาญี อัลฮุตา มา อัชชะลาม, หนังสืออัชชีมารู อัชชาฮิยะฮ์ และอีกจำนวนหลายเล่ม ('Abdullah, 2005 : 95 - 106)

2. ผลงานนิพนธ์ภาษามลายู

หนังสือที่เป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ที่เป็นผลงานนิพนธ์ในภาษามลายูมีจำนวนหลายเล่มเช่นเดียวกัน อันได้แก่ หนังสือบิชาเราะตุ อัลอามิสัน วันะชะเราะตุ อัลฆอฟิลีน, หนังสืออิกตุ อัลอุมาน ฟิย์ อะกออิดุ อัลอิมาน, หนังสือสะอะตะตุ อัลมุตะนับบิฮ์ ฟิย์ อัลเมาต์ วัมะ ยะตะอัลละกูบิฮิ และอีกจำนวนหลายเล่ม (ดู : Ahmad Fathiy, 2013 : 56)

3. ผลงานนิพนธ์ที่อยู่ในรูปของกวีนิพนธ์

นอกจากหนังสือทั้งที่เป็นภาษาอาหรับและภาษามลายูแล้ว ท่านยังประพันธ์บทกวีจำนวนมากมายที่มีมักจะบรรจุไว้ในหนังสือต่างๆ ของท่าน ได้แก่ บทนะซัมนูร อัลอะนาม, บทนะซัม ฟิกร ปือลีตา ฮาดี, บทกวีในหนังสือฮิตายะตุ อัศสาละกีน และอีกจำนวนหลายเล่ม (ดู : 'Abdullah, 2005 : 106 - 113)

4. ผลงานการบรรณาธิการตำรับตำราภาษาอาหรับ

นอกจากท่านจะเป็นอุละมาอ์ที่เขียนตำรับตำราในภาษาอาหรับและมลายูแล้ว ท่านยังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่บรรณาธิการตำรับตำราต่างๆ ของอุละมาอ์ ทั้งที่อยู่ในภาษาอาหรับและภาษามลายูก่อนที่จะนำไปตีพิมพ์สู่ตลาดหนังสือ ตำรับตำราในภาษาอาหรับที่ท่านได้บรรณาธิการมีจำนวนหลายเล่ม (ดู : 'Abdullah, 2005 : 114)

นอกจากท่านได้บรรณาธิการตำรับตำราในภาษาอาหรับเพื่อตีพิมพ์แล้ว ท่านยังได้บรรณาธิการตำรับตำราในภาษามลายูที่เขียนโดยอุละมาอ์ของโลกมลายู ทั้งที่เป็นผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์จากพะฎอนีย์และอินโดนีเซีย ตำรับตำราที่เขียนโดยอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่ได้รับการบรรณาธิการโดยชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์มีจำนวนมากมาย (ดู : 'Abdullah, 2005 : 115)

6. ผลงานวิชาการอื่นๆ

นอกจากท่านเป็นผู้ทำหน้าที่ในการบรรณาธิการหนังสือต่างๆ ก่อนที่จะนำไปตีพิมพ์แล้ว ยังปรากฏอีกจำนวนหลายกิจกรรมที่ท่านได้ทำควบคู่กับงานนิพนธ์หนังสือ แพล และบรรณาธิการแล้ว ท่านยังดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมด้านสมาคมอุมมียะฮ์ อัลพะฎอนิยะฮ์ นอกจากนั้นท่านยังทำหน้าที่เป็นหมอรักษาโรค ท่านนับได้ว่าเป็นชาวมลายูคนแรกที่มีความเชี่ยวชาญด้านการแพทย์ ด้วยความเชี่ยวชาญในแขนงวิชานี้เองท่านได้นิพนธ์หนังสือชื่อว่า ฎ็อยยิบิ อัลอิฮสาน ฟิย์ ฎ็อบิ อัลอิฮสาน ('Abdullah, 2005 : 42)

จากผลงานนิพนธ์ของท่านดังที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งที่เป็นผลงานนิพนธ์ของท่านเอง หรือผลงานการแปล และการบรรณาธิการตำรับตำรา จึงเป็นการแสดงศักยภาพทางวิชาการของท่าน อันเป็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่แก่สังคมมุสลิมพะฎอนีย์และโลกมลายูอย่างมหาศาลเทียบเท่ากับอุละมาอ์พะฎอนีย์ท่านอื่นๆ ในอดีต โดยผลงานทั้งหมดนั้นล้วนแล้วแต่เพื่อประโยชน์ของสังคมมุสลิมโดยรวม

การยอมรับและการชื่นชมจากสังคม

การยอมรับและการชื่นชมของอุละมาอ์แต่ละท่านนั้นสังเกตได้ด้วยผลงานที่ท่านได้นิพนธ์ขึ้นมา นั่นคือ เมื่อใดที่ผลงานนิพนธ์ของท่านได้รับการสานต่อหรือถูกนำมาใช้ในการศึกษาเรียนรู้ หรือการอ้างอิงในทางใดทางหนึ่งแล้ว นั่นก็แสดงให้เห็นชัดว่าอุละมาอ์ท่านนั้นๆ เป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นอย่างดี

ปัจจุบันผลงานนิพนธ์ของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ จำนวนมากมายที่ยังคงไหลเวียนในตลาดหนังสือ อีกทั้งได้รับการศึกษาวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาอย่างไม่ขาดสาย และที่สำคัญคือ หนังสือต่างๆ เหล่านั้นยังคงมีชีวิตอยู่ในสถาบันปอเนาะต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะปอเนาะต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล ตลอดจนการเรียนตามมัสญิดและสุเหร่าต่างๆ ที่ยังคงสืบสานวัฒนธรรมการเรียนกิตาบบัญญาวีตลอดมา อันสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมในภูมิภาคนี้ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ความโดดเด่นของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์มีจำนวนมากมาย บางประการที่อะฮมัด ฟัตฮีได้กล่าวไว้ (Ahmad Fathiy, 2013 : 52 - 54) ดังนี้

1. อุละมาอ์โลกมลายูที่มีความสามารถในทางเคมีและมีความรู้ในการหลอมทองคำ และเป็นอุละมาอ์โลกมลายูท่านแรกที่ศึกษาทางวิชาการแพทย์ ด้วยเหตุนี้ ผลงานนิพนธ์เล่มต้นๆ ของท่านที่นิพนธ์เกี่ยวกับวิชาการแพทย์คือ ลูกแกะยี่ อัลอิญญ์ลาน อีกทั้งเนื้อหาทางการแพทย์จำนวนมากที่บรรจุไว้ในหนังสือหะดีเกาะฮ์ อัลอัซฮาร์ วัลเราะยาฮีน

2. อุละมาอ์โลกมลายูยุคต้นๆ ของโลกมลายูที่ทุ่มเทกับงานบรรณาธิการหนังสือของอุละมาอ์รุ่นก่อนๆ เช่น ชัยคอบุคเศาะมัด อัลพะลิบบานีย์ ชัยคมุฮัมมัดอัรชาด อัลบันญารีย์ และชัยคดาวูด อัลพะฎอนีย์ ก่อนที่จะเข้ารับการตีพิมพ์ที่สำนักพิมพ์ทั้งในอียิปต์ มักรกะฮ์ และอิสตันบูล นับได้ว่าท่านเป็นชาวมลายูคนแรกที่ใช้คำว่า ตศหีหฺ หรืออาจจะใช้คำว่า บรรณาธิการ ก่อนที่จะนำหนังสือไปตีพิมพ์ในโรงพิมพ์ต่างๆ ทั้งในมักรกะฮ์ อียิปต์ และอิสตันบูล โดยการบรรณาธิการหรือตรวจทานของท่านนั้น ไม่เพียงเฉพาะตำรับตำราที่เป็นภาษามลายูเท่านั้น หากยังรวมถึงตำรับตำราที่เป็นภาษาอาหรับอีกด้วย (‘Abdullah, 2000 : 24)

3. อุละมาอ์โลกมลายูที่มีความสนใจในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้เราจึงพบว่าท่านได้เขียนเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นประวัติศาสตร์ เช่น การปกครองของราชวงศ์อูษมานียะฮ์ ดังที่

ปรากฏในหนังสือหะดีเกาะษ อัลอัซฮาร์ วัรเราะยาฮีน อีกทั้งมีความปรีชาสามารถที่สูงส่งในด้านบทกวีอาหรับและมลายู

4. อุละมาอ์โลกมลายูที่มีความสามารถในศาสตร์ต่างๆ จำนวนมากถึง 47 แขนงวิชา และมีผลงานที่เทียบเท่ากับอุละมาอ์ชาวอาหรับ

6. อุละมาอ์โลกมลายูท่านแรกที่เปิดโอกาสให้มีการถาม - ตอบปัญหาอย่างเปิดเผย ดังที่ปรากฏในหนังสือของท่านคือ อัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ นอกจากนั้นท่านยังเป็นอุละมาอ์ที่มีความสามารถในการเจรจาและโน้มน้าวเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในวงวิชาการ ดังที่ท่านได้เดินทางไปเยือนสุลต่าน अबดุลหะมีดที่ 2 เพื่อขออนุญาตตีพิมพ์ตำรับตำราภาษามลายูที่สำนักพิมพ์ของรัฐบาลอุษมานียะฮ์ ณ นครมักกะฮ์ ด้วยเหตุนี้เองนับตั้งแต่ ค.ศ. 1884 ท่านประสบผลสำเร็จในการตีพิมพ์ตำรับตำราในภาษาอาหรับจำนวน 30 เรื่อง และภาษามลายูจำนวน 20 เรื่อง (Hassan, 2004 : 52)

นอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว มุหัมมัดศอซีร์ अबดุลลอฮ์ ยังยอมรับและชื่นชมชัยคอะฮ์มัด อัลพะฎอนีย์ว่าเป็นบุคคลที่มีความพิเศษมากมาย (Abdullah, 2000 : 46) ดังนี้

1. ท่านเป็นที่ปรึกษาของบรรดาสุลต่านในโลกมลายู รวมทั้งสุลต่านรัฐกลันตัน ดังที่ท่านได้รับการติดต่อและสอบถามปัญหาศาสนาผ่านจดหมายจำนวนหลายครั้งจากสุลต่านองค์ต่างๆ เช่น สุลต่านพะฎอนีย์ สุลต่านกลันตัน สุลต่านริเยา เป็นต้น

2. ท่านเป็นอุละมาอ์ที่ผลิตบรรดาศาสนาศิษย์จำนวนมากมาย

จากผลงานอันประจักษ์ของชัยคอะฮ์มัด อัลพะฎอนีย์ ทั้งในรูปของวิชาการและกิจการที่สร้างคุณูปการแก่สังคมมุสลิมแล้ว จึงเป็นการสมควรเป็นอย่างยิ่งที่ท่านได้รับการยอมรับและการเชิญชมจากสังคม โดยเฉพาะจากสังคมโลกมลายูเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ผลงานของท่านนั้นยังประจักษ์ชัดแก่วงการวิชาการของโลกอิสลามในภาพรวมอีกด้วย โดยผลงานทั้งหมดของท่านนั้นชาวมุสลิมยังคงได้รับคุณูปการนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสาย

การเสียชีวิต

อุละมาอ์พะฎอนีย์คนสำคัญ จำนวนหลายท่านที่ตลอดอายุของท่านเหล่านั้นได้ทุ่มเทกับวิชาการอิสลาม และเสียชีวิต ณ นครมักกะฮ์ ไม่ว่าจะเป็นชัยคตาวูต อัลพะฎอนีย์ หรือชัยคนิมัตกัจจิก อัลพะฎอนีย์ นับได้ว่าการเสียชีวิต ณ สถานที่แห่งนี้เสมือนเป็นความมุ่งหวังประการหนึ่งของชัยคอะฮ์มัด อัลพะฎอนีย์ และอุละมาอ์ท่านอื่นๆ อันเนื่องจากแผ่นดินฮะรอมถือเป็นแผ่นดินที่บริสุทธิ์และเปี่ยมไปด้วยความบะเราะกะฮ์

หลังจากชัยคอะฮ์มัด อัลพะฎอนีย์ได้เสียชีวิตลง ณ นครมักกะฮ์แล้ว ชัยควันตาวูต เป็น มุศฎาะฟา ผู้เป็นลุงของท่านได้มีจดหมายส่งยังตังกูลง เบ็น ตังกูเงาะ บือสุต (Tenku Long Bin Tengku Ngah Besut) เพื่อแจ้งให้ท่านได้ทราบการเสียชีวิตของชัยคอะฮ์มัด อัลพะฎอนีย์มีใจความว่า

“แต่พระองค์ผู้ทรงเกียรติ ข้าพระองค์ขอนำถวายว่า วันอะฮมัด เป็น อัลมัรฮูม มุฮัมมัดซัยน ได้กลับสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ เมื่อค่ำวันที่ 11 เดือนซุลฮิจญะฮ์ (ฮ.ศ. 1325) ณ ทุงมินา โดยศพของท่านได้นำกลับไปยังนครมักกะฮ์ และฝังไว้ที่ สุสานมะอลา สาเหตุเพราะเป็นอัมพฤติ ท่านเริ่มป่วยตั้งแต่วันที่ 20 ญะมาดีลอาศิร (ฮ.ศ. 1325) อาการของท่านเริ่มดีขึ้นเล็กน้อย จากนั้นอาการก็ทรุดลง แต่หลังจาก การถือศีลอดหกวัน อาการก็ดีขึ้นเล็กน้อย และท่านสามารถประกอบพิธีหัจญ์ได้ แต่หลังจากเวลาซูริของวันอีดิลอัฎฮา อาการก็ทรุดลงอีกครั้งหนึ่ง จนหลังจาก เวลามัฆริบท่านจึงเสียชีวิตลง ส่วนอัลหาจญ์วันมุฮัมมัดซัยน เป็น อัลมัรฮูม อัลฮาจญ์มุศฎาะฟา (บิดาซัยคอะฮมัด) ก็เสียชีวิตลงอีกคน สาเหตุด้วยโรคชรา” (Zaidi Hassan : ออนไลน์)

หลังจากที่ซัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ได้ทุ่มเทในงานวิชาการอิสลามและกิจกรรมทาง สังคมตลอดชีวิตของท่านแล้ว ในวันที่พุธ ที่ 12 เดือนซุลฮิจญะฮ์ ฮ.ศ. 1325 หรือตรงกับวันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1908 ท่านจึงกลับสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ ณ ทุงมินา ด้วยโรคอัมพฤติ ในวัยเพียง 53 ปีเท่านั้น โดยศพของท่านถูกนำไปฝังไว้ ณ สุสานมะอลา ใกล้กับมัสญิดอัลฮะรออม มหานครมักกะฮ์

ด้วยความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ทรงประทานความบะเราะกะฮ์แต่บ่าวที่พระองค์ ทรงรักใคร่ จึงเห็นได้ว่าซัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ได้เสียชีวิตลงในช่วงเวลาที่เปี่ยมไปด้วย ความบะเราะกะฮ์ นั่นคือ ขณะท่านกำลังประกอบพิธีหัจญ์อันเป็นรูกุนที่ห้าในศาสนาอิสลาม และ สถานที่ที่ท่านเสียชีวิตนั้นเป็นสถานอันบริสุทธิ์ อันเป็นสถานที่ของการประกอบพิธีหัจญ์เช่นเดียวกัน สิ่งที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งคือ ผู้คนจำนวนมหาศาลจากทั่วทุกมุมโลกมาร่วมกันการละหมาด ญะนาซะฮ์และร่วมขอดุอาอ์ให้แก่ท่าน สิ่งนี้จึงนับได้ว่าท่านได้รับความบะเราะกะฮ์ที่สูงสุด อันเป็นสิ่งที่คู่ควรสำหรับอุละมาอ์ที่ตลอดทั้งชีวิตของท่านได้ทุ่มเทเพื่อศาสนาอิสลามอย่างต่อเนื่องและไม่รู้จัก เหน็ดเหนื่อย

ชีวประวัติของซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์

เชื้อสายต้นตระกูล

ซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ มีชื่อเต็มว่า มุฮัมมัดนุร เป็น ซัยคมุฮัมมัด เป็นอิสมาอิล เป็น อิดริส เป็น อะฮมัด อัลพะฎอนีย์ อัลมักกี (Muhammad Nūr, 2001 : 23) ท่านเป็นบุตรชาย ของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่มีชื่อเสียงอันเลื่องลือ คือ ซัยคมุฮัมมัด เป็น อิสมาอิล หรือมักจะรู้จักใน ชื่อว่า ซัยคนิมัต กือจิก¹ หรือเรียกในภาษาอาหรับว่า มุฮัมมัดเศาะฆีร์ ('Abū al-Khair, 1986 : 474) โดยซัยคนิมัต กือจิกเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากบิดาของท่านชื่อว่า วันอิสมาอิล เป็น อะฮมัด

¹ ผู้พบหนังสือที่มีชื่อเสียงมากที่สุดเล่มหนึ่งของอุละมาอ์พะฎอนีย์คือ หนังสือมัจญลอะฮ์ อัลบัตรียอน ท่านเป็นหลานของของซัยคดาอูด อัลพะฎอนีย์¹ (Ahmad Fathy, 2014 : 78) ซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์จึง มีศักดิ์เป็นเหลนของซัยคดาอูด อัลพะฎอนีย์ในสายของ มารดา

เป็น วันอิตรีส หรือมักจะรู้ด้วยชื่อว่า ซัยคอิสมาอิล ญังกุตเมระฮ์ (ซัยคอิสมาอิล เคราแดง) โดยมีมารดาชื่อว่า โต๊ะวันซัยนับ เบนติ อิตริส ซึ่งเป็นหลานของซัยคดาอูด อัลพะฎอนีย์ (Ahmad Fathy, 2013 : 76) ส่วนมารดาของซัยคมุฮัมมัดนุรมีชื่อว่า เซรีพะฮ์ อะมีนะฮ์ เบนติ สัยยิดฟิรฎ เป็นสตรีชาวอียิปต์

ซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์มีเชื้อสายที่เชื่อมโยงกับซัยคดาอูด อัลพะฎอนีย์ ซัยคอับลกออ์ดีย์ ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงของโลกมลายู ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ใช่เป็นเรื่องแปลกเลยที่ว่า ซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์เป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของผู้คนอันมากมาย ไม่ต่างไปจากบรรพบุรุษของท่านแต่อย่างใด

ซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ เป็นบุตรคนที่สองจากพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน จากพี่น้องจำนวน 7 คน และมีพี่น้องต่างมารดาอีกจำนวน 1 คน¹ (Ahmad Fathy, 2013 : 339)

อุละมาอ์พะฎอนีย์ในอดีตโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันโดยการแต่งงานในสายตระกูลอุละมาอ์ จากการแต่งงานดังกล่าว ท่านจึงได้รับการประทานอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่ยิ่งใหญ่อีกท่านหนึ่งคือ ซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์

โดยส่วนใหญ่แล้วญาติพี่น้องในสายตระกูลของท่านมักจะเป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงของพะฎอนีย์ เช่น ซัยคดาอูด อัลพะฎอนีย์ ซัยคนิเคร์ อัลพะฎอนีย์ รวมถึงซัยคนิมัตก็อจิก ผู้เป็นบิดาของท่านเองด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากประเพณีของอุละมาอ์พะฎอนีย์มักจะมีการเชื่อมสัมพันธ์เครือญาติ โดยการแต่งงานในสายตระกูลของอุละมาอ์ด้วยกัน อันเป็นประเพณีปฏิบัติมาช้านานแล้ว ด้วยเหตุนี้ มักจะพบว่าจะมีการแต่งงานกันระหว่างลูกหลานของอุละมาอ์ด้วยกัน (Fauzi Abdul Samad, สัมภาษณ์ : 29 ธันวาคม 2560) ทั้งนี้ เพื่อให้บุตรหลานที่สืบเชื้อสายนั้นจะได้เป็นอุละมาอ์เหมือนกับบรรพบุรุษที่พวกเขามีความภาคภูมิใจไว้มากที่สุด โดยเชื่อกันว่าบุตรหลานที่จะออกมาดูโลกย่อมเป็นบุตรหลานที่มีอนาคตเป็นอุละมาอ์ที่มีความรู้ที่สูงส่งและสืบทอดวัฒนธรรมแห่งวิชาการสืบไปเช่นเดียวกับพวกเขา

การกำเนิดซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์

หลังจากที่ซัยคมุฮัมมัด เบน อิสมาอิล ได้รับการประทานบุตรชายคนที่สอง ท่านจึงได้ตั้งชื่อว่า มุฮัมมัดนุร โดยมีชื่อเต็มว่า มุฮัมมัดนุร เบน ซัยคมุฮัมมัด เบน อิสมาอิล เบน อิตริส เบน อะฮมัด อัลพะฎอนีย์ อัลมักกี (Muhammad Nūr, 2001 : 23) ท่านเป็นอุละมาอ์ที่เป็นเชื้อสายพะฎอนีย์ แต่ไม่ได้ถูกกำเนิดในแผ่นดินพะฎอนีย์ เจกเช่นเดียวกับบิดาของท่าน แต่สิ่งที่แตกต่างไปจากบิดาของท่านเพียงสถานที่กำเนิดเท่านั้น โดยบิดาของท่านเกิดที่ปูเลาตุง กือเจล รัฐตรังกานู ประเทศมาเลเซีย ส่วนตัวของซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์เกิดที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย (Amin Bin Yasin, สัมภาษณ์ : 29 ธันวาคม 2560)

¹ ประกอบด้วย 1. ซัยคอับลกออ์ดีย์ เบน มุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ 2. ซัยคมุฮัมมัดนุร เบน มุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ 3. มุฮัมมัดอะมีน เบน มุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ 4. วันพะฎิมะฮ์ เบนติ มุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ 5. วันกัลซุม เบนติ มุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ 6. วันเคาะตีญะฮ์ เบนติ มุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ 7. ซัยคดาอูด เบน มุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ 8. วันอับลเราะฮ์ดี เบน มุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ ผู้เป็นพี่น้องต่างมารดา (Ahmad Fathy, 2013 : 339)

ชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์มีความแตกต่างไปจากอุละมาอ์พะฎอนีย์ท่านอื่นๆ บรรดา อุละมาอ์พะฎอนีย์โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะถูกกำเนิดในแผ่นดินพะฎอนีย์ แต่ท่านถูกกำเนิดที่ วาติยัศยัดดินาอิบรอฮีม อะลัยฮิสลาม นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ในปี ฮ.ศ. 1290 ตรงกับ ค.ศ. 1873 (Ahmad Fathy, 2014 : 347) นับได้ว่าท่านเป็นอุละมาอ์ที่มีชีวิตอยู่ในสองรัชสมัยคือ สมัย การปกครองของชะรีฟ ฮุสซัยน์ และรัชสมัยการปกครองราชวงศ์อัสสุต ('Abd al-Jabbār, 1982 : 269)

ชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์กำเนิดในครอบครัวที่มีบรรยากาศอิสลามและมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ในฐานะเป็นครอบครัวและตระกูลอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญในทางการศึกษาอิสลามของมัสญิดอัลฮะรออมด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้รับการปลูกฝังจรรยาบรรณทางอันงดงาม รากฐานและความรู้อิสลาม อีกทั้งมีชีวิตอยู่ในบรรยากาศแห่งศาสนาอิสลาม (Muhammad Nūr, 2001: 23) นอกจากนี้ยังได้รับการปลูกฝังด้วยจรรยาบรรณและความนอบน้อมถ่อมตนนับตั้งแต่วัยเยาว์ และให้ซึมซับในหลักคำสอนอัลกุรอานและอัซสุนนะฮ์ของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ เฉกเช่นเดียวกับอุละมาอ์พะฎอนีย์ท่านอื่นๆ

ภรรยาและบุตร

ชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ ได้แต่งงานกับเคาะฟิยะฮ์ บุตรีของชัยควันอาลียกุตัน อัลกลันตานีย์ ซึ่งเป็นอุละมาอ์ชาวกลันตันที่มีชื่อเสียงมากในนครมักกะฮ์ในศตวรรษที่ 19 และเป็นทีละคนของผู้เรียนทั้งในโลกมลายูและโลกอาหรับเป็นอย่างมาก (Muhammad Nūr, สัมภาษณ์ : 29 ธันวาคม 2560) จากการแต่งงานรวมทั้งจากมิลกุ อัลยะมิน ท่านได้รับการประทานบุตรธิดา จำนวน 15 คน¹ (Fauzi 'Abdul Samad, 'Amin Bin Yasin, สัมภาษณ์ : 29 ธันวาคม 2560)

กระนั้นลูกๆ ของท่านยังคงมีบทบาทที่สำคัญและมีความโดดเด่นในนครมักกะฮ์ แม้ว่าความโดดเด่นนั้นไม่ได้เท่าเทียมกับผู้เป็นบิดาก็ตาม อย่างไรก็ตาม ในจำนวนลูกๆ ทั้งหมดของท่านนั้น มีจำนวนหลายคนที่มีบทบาทสำคัญในวงการวิชาการของประเทศซาอุดีอาระเบีย ('Amin Bin Yasin, สัมภาษณ์ : 29 ธันวาคม 2560) จึงนับได้ว่าเชื้อสายของท่านยังคงสืบสานวัฒนธรรมของอุละมาอ์อย่างไม่ขาดสาย บุตรชายของชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์จำนวนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในวงการวิชาการและตำรับตำราศาสนาอิสลาม ได้แก่ 1. ชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ ท่านได้สมทบทุนเพื่อสร้างโรงเรียนแห่งหนึ่งมีชื่อว่า โรงเรียนชั้นนอลาบิดีน อัลอะเราะเบียฮ์ ณ รัฐตรังกานู ประเทศมาเลเซีย

¹ 1. ชัยคอะฮมัด เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 2. ชัยคซัยน เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 3. ชัยคอัลคูลีฮ็อฟฟาร์ เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 4. ชัยคอะฮ์มัด เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 5. ชัยคยาซีน เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 6. ชัยเคาะฮ์อามีนะฮ์ เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 7. ชัยเคาะฮ์ชะกียะฮ์ เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 8. ชัยคมุฮัมมัด เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 9. ชัยคฮามิด เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 10. ชัยเคาะฮ์มัยมุนะฮ์ เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 11. ชัยเคาะฮ์เคาะดีญะฮ์ เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 12. ชัยเคาะฮ์พะฎิมะฮ์ เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 13. ชัยเคาะฮ์รูทียะฮ์ เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 14. ชัยคอบดุลลอฮ์ เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ 15. ชัยเคาะฮ์สะลิมะฮ์ เป็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ (Muhammad Nur, 2001 : 51)

โดยท่านทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการคนแรกของโรงเรียนดังกล่าว¹ 2. ชัยคุซัยน อัลพะฎอนีย์ ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการของโรงเรียนชั้น อัลอาบิตีน อัลอะเราะเบียะฮ์ เป็นคนที่สองหลังจากพี่ชายของท่าน และ 3. ชัยคอะฮ์มัด อัลพะฎอนีย์ ได้สร้างผลงานทางวิชาการจำนวน 2 เล่ม² (Muhammad Nūr, 2001 : 52 – 57, 'Amin Bin Yasin, สัมภาษณ์ : 29 ธันวาคม 2560)

ด้วยเหตุนี้ อันเนื่องมาจากความบะเราะกะฮ์และความบริสุทธิ์ใจของอุละมาอ์ในการดำรงไว้ซึ่งปณิธานของท่านนั่นเอง จึงประจักษ์ชัดว่าเชื้อสายของความเป็นอุละมาอ์ของชัยคุซัยน อัลพะฎอนีย์ยังคงไหลเวียนอยู่บนเส้นทางวิชาการ สอดคล้องกับชะติษของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ว่าด้วยทุกการงานนั้นขึ้นอยู่กับการตั้งใจตน³ (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 1/6, 'Ibn Mājah, n.d. : 2/1413) อย่างไรก็ตามอาจมีบางช่วงของสายตระกูลของท่านอาจมีความถดถอยไปบ้าง จึงถือว่าเป็นสิ่งปกติสามัญ อย่างไรก็ตาม สายเลือดของอุละมาอ์มักจะมีการหมุนเวียนจากรุ่นสู่รุ่นตลอดไป

การศึกษา

ชีวิตเบื้องต้นในวัยเรียนของชัยคุซัยน อัลพะฎอนีย์ เป็น มุฮัมมัด อัลพะฎอนีย์ ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากอุละมาอ์พะฎอนีย์ท่านอื่นๆ แต่อย่างไร ด้วยเหตุที่ท่านถูกกำเนิดในครอบครัวอุละมาอ์ที่ทรงความรู้และได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวที่เปี่ยมไปด้วยบรรยากาศแห่งศาสนาอิสลาม ดังนั้นการศึกษาของชัยคุซัยน อัลพะฎอนีย์สามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ชัยคุซัยน อัลพะฎอนีย์ นับได้ว่าเป็นเด็กที่ได้เปรียบเป็นอย่างมากที่เกิดมาในตระกูลอุละมาอ์และได้รับการเลี้ยงดูและการปลูกฝังด้วยรากฐานศาสนาอิสลามจากครอบครัวได้เป็นอย่างดี การศึกษาของชัยคุซัยน อัลพะฎอนีย์ในระดับนี้ท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักคำสอนศาสนาอิสลามกับคณาจารย์ที่เป็นเครือญาติและเป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดและทำหน้าที่เป็นอาจารย์สอนในมัสญิดอัลฮะรอมาอย่างน้อย 3 ท่าน คือ 1. ชัยคุซัยน อัลพะฎอนีย์หรือชัยคุนิมัต กือจิก ผู้เป็นบิดาของท่านเอง⁴ 2. ชัยควันอะลีย์ กูตัน⁵ และ 3. ชัยอะฮ์มัด เป็น มุฮัมมัดชัยน อัลพะฎอนีย์⁶ (Muhammad Saghīr : ออนไลน์)

¹ การเปิดโรงเรียนดังกล่าว ณ รัฐรงกานู ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะเป็นการรำลึกถึงปู่ของท่านคือ ชัยคุนิมัต กือจิก อันเนื่องจากปู่ของท่านได้ถือกำเนิด ณ รัฐรงกานู ประเทศมาเลเซีย

² หนังสืออัตตุฟะฮ์ อัลมัรฎียะฮ์ ฟัย มัจญมูอาต อัลอัฎียะฮ์ วะ อัลคุฎ็อบ อัลมิมบาเรียฮ์ หนังสือชาต อัลฮัจญ์ เป็นผลงานเขียนร่วมกับอาตัม เบิน อับดุลลอฮ์ อัลลันตานีย์ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์อัลซัยรียะฮ์ เมืองญิดดะฮ์ ค.ศ. 1938 หนังสือทั้งสองเล่มข้างต้น ท่านได้แปลมาเป็นฉบับภาษามลายูอีกด้วย (Muhammad Nūr, 2001 : 57)

³ บันทึกโดย al-Bukhari หะดีษลำดับที่ 1, บันทึกโดย Ibn Mājah ลำดับหะดีษที่ 4227

⁴ อุละมาอ์ผู้พิมพ์หนังสือที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ หนังสือมัฎละอะ อัลบัคร์รียัน ปัจจุบันหนังสือเล่มนี้ยังคงได้รับความนิยมจากผู้เรียนในสถาบันปอเนาะทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน

⁵ ชื่อเต็มของท่านคือ ชัยควันอะลีย์ เบิน อับดุลเราะหมาน เบิน อับดุลเขาะฟูร เกิดที่บ้านกูตัน เป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากเมืองโกตาบารู รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ท่านเกิดราวปี ค.ศ. 1820 ท่านเคยศึกษาเรียนรู้กับชัยคอะฮ์มัด บิน อัซฮัด อัคตะฮซาน และโต๊ะปูลัย จนตง และเชื่อว่าท่านเคยเรียนกับชัยคดาอูด อัลพะฎอนีย์ เคยเป็นอาจารย์สอนประจำที่มัสญิดอัลฮะรอมา นครมักกะฮ์ ผลงานนิพนธ์ที่มีชื่อเสียงที่สุดของท่านคือ ลุมอาต อัลเอาร็อด และญะวาฮิร อัลมาฮูบ (Ahmad Fathy, 2015: 192)

⁶ ดู สังเขปชีวประวัติของผู้พิมพ์หนังสืออัลพะฎาวา อัลพะฎอนียะฮ์ (Muhammad Saghīr, 2005 : 33)

นอกเหนือจากท่านได้รับการปลูกฝังความรู้อิสลามเบื้องต้นจากบิดาของท่านแล้ว ท่านได้เรียนกับคณาจารย์ทั้งที่เป็นชาวอาหรับและมีโซอาหรับ (Fathy, 2014 : 347) ภายใต้การดูแลของคณาจารย์ของท่านอย่างน้อย 2 ท่าน คือ 1) ซัยค้อับดุลหัก ผู้ก่อตั้งโรงเรียนอัลฟัครียะฮ์ 2) ซัยค้อาบิดผู้พิพากษาประจำนครมักกะฮ์ ('Abd al-Jabbār, 1982: 269)

จากการศึกษาเบื้องต้นกับอาจารย์จากโลกมลายู เป็นผลทำให้ซัยค้อหมัหมัดนุร อัลพะฎอนีย์สามารถสื่อสารและขีดเขียนในภาษามลายูได้ ไม่ได้แตกต่างไปจากผู้เรียนในปอนเนาะที่พะฎอนีย์เท่าใดนัก ประกอบกับครอบครัวของท่านและครอบครัวชาวพะฎอนีย์ในนครมักกะฮ์ นอกเหนือจากมีการปลูกฝังการเรียนการสอนในภาษามลายูแล้ว ยังคงมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันด้วยภาษามลายูอีกด้วย อีกทั้งผู้เรียนจำนวนมากมาที่มาจากโลกมลายูเดินทางมาศึกษาในนครมักกะฮ์จะมีการสื่อสารด้วยภาษามลายูระหว่างชาวมลายูด้วยกัน¹ ดังนั้น ความสามารถในทางภาษามลายู ผนวกกับการมีทักษะทางการสื่อสารภาษามลายูของท่าน จึงมีอิทธิพลสำคัญที่ส่งผลให้งานนิพนธ์ในภาษามลายูของท่านมีคุณภาพสูงยิ่ง

แหล่งเรียนรู้ทักษะภาษามลายูของซัยค้อหมัหมัดนุรอีกประการหนึ่ง จากบรรดามุสลิมที่มาจากโลกมลายูที่เดินทางมายังนครมักกะฮ์เพื่อประกอบพิธีหัจญ์ในปีหนึ่งๆ จำนวนมากมาย จากจำนวนผู้คนจำนวนมากมาในแต่ละปีๆ ละนานราวๆ 4 – 5 เดือน เป็นประจำทุกปี จึงทำให้ซัยค้อหมัหมัดนุร อัลพะฎอนีย์ได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้และสนทนา อีกทั้งโดยอาศัยกระบวนการเรียนการสอนของท่านทั้งที่บ้านพักของท่าน และที่มัสญิดอัลฮะรออม ด้วยเหตุนี้ทำให้ทักษะการใช้ภาษามลายูของท่านอยู่ในระดับที่มีคุณภาพสูง จนทำให้ท่านสามารถนิพนธ์ตำรับตำราในแขนงวิชาต่างๆ เป็นภาษามลายูจำนวนหลายเล่ม

2. การศึกษาระดับสูง

หลังจากที่ซัยค้อหมัหมัดนุร อัลพะฎอนีย์ได้ศึกษาเรียนรู้กับคณาจารย์ที่นครมักกะฮ์อย่างเต็มเปี่ยมแล้ว เป้าหมายเพื่อการตักตวงวิชาความรู้ในลำดับต่อไปคือ มหาวิทยาลัยอัลอัสฮัรตามร็องรอยของผู้เป็นอาจารย์ของท่านคือ ซัยค้ออะหมัด อัลพะฎอนีย์ ณ มหาวิทยาลัยอัลอัสฮัร (Muhammad Saghīr, 214 : ระบบออนไลน์) ท่านได้มีโอกาสศึกษากับคณาจารย์จำนวนหลายท่านที่มีบทบาทสำคัญในโลกอิสลาม อีกทั้งยังนับได้ว่าเป็นนักฟื้นฟูคนสำคัญของโลกอิสลาม

การศึกษาของซัยค้อหมัหมัดนุร อัลพะฎอนีย์ที่มหาวิทยาลัยอัลอัสฮัรกับบรรดาอุละมาอ์ผู้ยิ่งใหญ่ในแขนงวิชากฎหมายอิสลาม อุกุลุดดีน แลภาษาอาหรับ (Muhammad Nūr, สัมภาษณ์ : 29 ธันวาคม 2560) ส่วนความรู้แขนงวิชาดาราศาสตร์นั้นท่านน่าจะศึกษากับคณาจารย์ทั้งชาวอาหรับและไม่ใช่ชาวอาหรับขณะที่ท่านพำนักอยู่ที่นครมักกะฮ์

¹ ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมผัสกับครอบครัวชาวมลายูในนครมักกะฮ์ และปรากฏว่า การสื่อสารของพวกเขายังคงใช้ภาษาภาษามลายูในการสื่อสารระหว่างชาวมลายูด้วยกัน โดยปกติแล้วชาวพะฎอนีย์ที่อาศัยอยู่ในนครมักกะฮ์มักจะเป็นชุมชนๆ ละ จำนวนหลายครอบครัว เช่น บริเวณชุมชนญะบัลชูดาน ชุมชนลับอ อะลีย ชุมชนมะอับตะฮ์ เป็นต้น

บรรดาสหทัยร่วมรุ่นที่เป็นบุคคลสำคัญๆ ของท่านที่มาจากหลากหลายสถานที่ ต่อมาบุคคลเหล่านี้ได้เข้าไปดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ทั้งในแวดวงวิชาการและตำแหน่งทางการเมือง¹ (Muhammad Nūr, 2001 : 34 - 35)

ธรรมเนียมการศึกษาหาความรู้ของผู้เรียนจากพะฎอนีย์ หลังจากที่ได้ศึกษาความรู้ได้ในระดับหนึ่งแล้ว ผู้เรียนย่อมจะต้องเดินทางและพบเจอเพื่อเสาะหาคณาจารย์ท่านอื่นๆ เพื่อขอเป็นศิษย์ นับว่าเป็นธรรมเนียมของการไฝหาความรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเดินทางหาความรู้สู่นครแห่งอุละมาอ์ อันได้แก่ นครมักกะฮ์ นครมะดีนะฮ์ และนครอียิปต์ ทั้งนี้ นอกเหนือจากจะได้รับความรู้ที่กว้างขวางและในหลากหลายแขนงวิชาแล้ว ยังเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่ผู้เรียนและการสร้างเครือข่ายทางวิชาการและเครือข่ายอุละมาอ์ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ได้ความรู้ที่มีความลึกซึ้งกว่าที่มีอยู่นั้น ท่านจึงเดินทางเพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่า

คณาจารย์และสานุศิษย์

โดยปกติแล้วอุละมาอ์พะฎอนีย์จะมีการปลูกฝังความรู้ทางศาสนาแก่บุตรหลานภายในครอบครัวด้วยตนเองอันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาอย่างยาวนาน มีการสืบทอดเจตนารมณ์ของความเป็นอุละมาอ์แก่บุตรหลาน ซึ่งไม่ต่างกับกับชัยคุฮ์มัคดุนูร์ อัลพะฎอนีย์ก็ได้รับความรู้ศาสนาอิสลามเบื้องต้นจากครอบครัวของตนเองเหมือนกันเกี่ยวกับอุละมาอ์พะฎอนีย์รุ่นก่อนๆ

ด้วยเหตุนี้คณาจารย์ที่ท่านได้เล่าเรียนในระดับเบื้องต้นก็คือ บิดาและญาติพี่น้องที่ใกล้ชิด นอกจากนั้นท่านยังเรียนกับชัยคุฮ์มัคดุนูร์ ผู้ก่อตั้งโรงเรียนฟัครียะฮ์ และชัยคอบาบิต อุละมาอ์ในนครมักกะฮ์ขณะนั้น ในฐานะเป็นผู้ที่มีความชื่นชอบที่จะไฝหาความรู้อิสลามในแขนงวิชาต่างๆ จึงทำให้ท่านต้องตัดสินใจเดินทางเพื่อศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยอิสลามที่เก่าแก่ที่สุดที่มีการเรียนการสอนในหลากหลายแขนงวิชา

ขณะที่ท่านศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร ท่านได้มีโอกาสศึกษาความรู้จากคณาจารย์ที่มีชื่อเสียงจำนวนหลายท่าน ได้แก่ 1. ชัยคุฮ์มัคดุนูร์เราะฮมาน อัซซุบีนีย 2. ชัยคุฮ์มัคดุนูร์บามิต อัลมุฏีอีย 3. ชัยคุฮ์มัคดุนูร์ อับดุลฮ์ 4. ชัยคุฮ์มัคดุนูร์เราะซิด ริฎอ 5. ชัยคุฮ์มัคดุนูร์ ซายิด ('Abd al-Jabbār, 1982: 269, Ahmad Fathy, 2013 : 340)

การที่อุละมาอ์แต่ละท่านได้รับการยอมรับให้เป็นอุละมาอ์ที่ทำหน้าที่ ณ มัสญิดอัลฮะรอมนั้น แสดงให้เห็นถึงความรู้ของอุละมาอ์ท่านนั้นๆ อยู่ในระดับที่สูงส่ง เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า มัสญิดอัลฮะรอมนั้นคือ ศูนย์รวมของศาสตร์อิสลามและปรมาจารย์ของโลกอิสลาม ดังนั้น อุละมาอ์ที่ทำหน้าที่สอนประจำมัสญิดอัลฮะรอมนั้นย่อมจะต้องได้รับการยอมรับจาก

¹ 1. สัยยิดบักร์ ฮัมดีย์ ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าผู้พิพากษา 2. สัยยิดอับดุลเราะฮมาน มัรซูกียี ประธานศาลฎีกา ประธานนคร มักกะฮ์ 3. ชัยคุฮ์มัคดุนูร์ เบ็น อับดุลเราะฮมาน อัลพะฎอนีย์ อุละมาอ์แห่งนครมักกะฮ์ 4. สัยยิดอัลลีย อัลมาลิกียี อุละมาอ์ประธานนครมักกะฮ์ 5. สัยยิดอัลฮ์ดี มุขพะอ์ อุละมาอ์ประธานนครมักกะฮ์ 6. สัยยิดศอดีเกาะฮ์ อับดุลญับบาร คณะกรรมการสภาชุรอ 7. ชัยคุฮ์มัคดุนูร์ อามีน เฟาตะฮ์ ผู้อำนวยการและประธานอัลมะฮารีฟ

วิชาฟิกฮ์ตามมัซฮับชาฟีอีที่ถูกต้อง และส่งท้ายด้วยคำตักเตือนของบรรดา
อุละมาอ์ที่ทรงความรู้ และจรรยาบรรณอิสลามที่สมบูรณ์” (Muhammad
Nūr, n.d. : 1)

นอกจากนั้นชัยคุหมมัดนุร อัลพะฎอนียยังได้กล่าวอีกว่า

“เนื่องจากหนังสือกิฟายะฮ์ อับมุฮ์ตะดียประกอบไปด้วยศาสตร์เกี่ยวกับ
เตาฮีดสำหรับผู้คนรุ่นก่อนที่ศอลิฮ์ เช่น บรรดาสหยาของท่านเราะสูล ﷺ
ตาบิอิน และอื่นๆ ศาสตร์ว่าด้วยฟิกฮ์มัซฮับอิมามชาฟีอีที่รอฎียและ
บทเรียนต่างๆ ในศาสนา และจรรยาบรรณอันดีงามของผู้ที่ศอลิฮ์”
(Muhammad Nūr, n.d. : 1)

ประโยคข้างต้นนี้สามารถเห็นถึงแนวคิดสะลัฟของท่านอย่างชัดเจน สิ่งที่ท่าน
กล่าวถึงคือ การยอมรับในเตาฮีดของบรรพบุรุษรุ่นก่อน นั่นก็คือ บรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่าน
เราะสูลุลลอฮ์ บรรดาตาบิอิน และอื่นๆ บุคคลที่ท่านกล่าวมานั้นล้วนแล้วแต่ยึดมั่นในหลักอะกิดะฮ์
สะลัฟ ต่อมาท่านยังได้อธิบายเนื้อหาในหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดีย ว่าด้วยอายะฮ์การอิสติวอ์
ของอัลลอฮ์ ﷻ เหนืออะรัช ดังนี้

“อิสติวอ์เหนืออะรัชของอัลลอฮ์ ﷻ นั้น เป็นการอิสติวอ์ที่เหมาะสมสำหรับ
ความยิ่งใหญ่ของพระองค์ โดยไม่อาจที่รับรู้ได้ว่ารูปแบบเป็นอย่างไร
ชัยคุบะฆะมาะวีได้อธิบายคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ (ثم استوى على
العرش) สุเราะฮ์อัลอะอ์รอฟท่านกล่าวว่า อัลกัลบียและมุกอติล กล่าวว่า
ความหมายของอิสติวอ์ (อิสตะก้อรเราะฮ์) หมายถึง มั่นคง ส่วนอู
อัยตะฮ์ กล่าวว่า (สะอะตะ) หมายถึง ขึ้นไป โดยมุอะตะฮิละฮ์ได้ะวิลคำ
ว่าอิสติวอ์ด้วยคำว่า อิสติอลาฮ์ หมายถึง (ครอบครองหรือปกครอง)
แต่อะฮ์ลิสสุนนะฮ์กล่าวว่า การอิสติวอ์ของอัลลอฮ์เหนืออะรัชเป็น
คุณลักษณะหนึ่งของอัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่อาจจะรับรู้ได้ว่าเป็นอย่างไร ทุกคน
วาญิบจะต้องศรัทธาและมอบหมายสิ่งนี้ยังอัลลอฮ์ ﷻ” (Muhammad Nūr,
n.d. : 11)

สิ่งนี้จึงเป็นการตอกย้ำถึงความสำคัญของอะกิดะฮ์สะลัฟให้แก่สังคมชาวมุสลิมในโลก
มลายูได้ตระหนักถึงหลักอะกิดะฮ์ดังกล่าว ทำให้ท่านได้ใช้ความพยายามอย่างสูงในการแปลหนังสือ
อัลอิติบายะฮ์ อัลสะเนียยะฮ์ ฟิ อัลอะกิดะฮ์ อัลสะละฟียะฮ์ ผลงานนิพนธ์ของชัยคุสุลัยมาน บิน สะฮมาน
จากภาษาอาหรับเป็นภาษามลายูเป็นการเฉพาะ (‘Abd al-Jabbār, 1982: 270)

การถือมัซฮับทางฟิกฮ์ท่านยังคงยึดมั่นในมัซฮับอัชชาฟีอี สอดคล้องกับการ
ถือมัซฮับของอุละมาอ์พะฎอนียในอดีต (‘Abdullah Mirdad, 1986 : 474) กระนั้นท่านยังมีส่วนในการ
เขียนตำรับตำราแนวเก่าและแนวใหม่ควบคู่กันไป โดยปกติแล้วอุละมาอ์พะฎอนียในอดีตมักจะเขียน

เจ้าผู้ครองนครมักกะฮ์ และจากสานุศิษย์ที่มาจากทั่วทุกมุมโลกโดยปริยาย ด้วยเหตุนี้ จึงมีสานุศิษย์จำนวนมากที่เข้าร่วมศึกษาเรียนรู้ในอะละเกาะฮ์ของชัยมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ ทั้งสานุศิษย์ที่มาจากโลกมลายูและที่อื่นๆ เช่น อะโตะฮาญิมุฮัมมัดนุร มุฟตีร์รูกุลันตัน, ฮาญญ์อับดุลลอฮ์ เปาะฮิม เกาะปิ้ง และฮาญญ์อะฮมัด อับดุลวะฮฮาบ อัลฟูซานีย์ เป็นต้น (Ahamd Fathy, 2013 : 340)

กระนั้นไม่เพียงแต่ผู้เรียนที่มาจากแผ่นดินพะฎอนีย์เท่านั้นที่เรียนกับท่าน แต่ยังมีผู้เรียนที่มาจากพื้นที่อื่นๆ ทั้งที่มาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และชาติอื่นๆ ซึ่งเป็นธรรมเนียมทางวิชาการของมัสญิดอัลอะรอม ซึ่งเมื่อใดที่ผู้เรียนมีความเลื่อมใส ศรัทธา อีกทั้งยอมรับในความรู้ของอุละมาอ์ท่านใดแล้ว ผู้เรียนก็มักจะติดตามการเรียนการสอนของอุละมาอ์ท่านนั้นๆ ซึ่งรูปแบบการศึกษาในยุคนี้จะเป็นลักษณะเป็นอะละเกาะฮ์¹ ซึ่งมีอยู่จำนวนหลายกลุ่มอะละเกาะฮ์ที่มีผู้สอนที่มีเชื้อชาติที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นชาติอาหรับและมีเชื้อชาติอาหรับ ซึ่งธรรมเนียมทางวิชาการลักษณะนี้ยังคงสืบทอดอยู่จวบจนทุกวันนี้

อะกิตะฮ์และมัซฮับ

ชัยมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ เป็นผู้ทีถือกำเนิดในครอบครัวที่มีความยึดมั่นในหลักการอิสลามและปลูกฝังให้สมาชิกครอบครัวมีความเชื่อมั่นและยึดมั่นในหลักคำสอนศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด มีความเชื่อมั่นในอัลลอฮ์ ﷻ เพียงพระองค์เดียว ด้วยเหตุนี้ หลักอะกิตะฮ์ที่ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวและครูบาอาจารย์ นั่นคือ อะกิตะฮ์สะลัฟ (‘Abd al-Rahmān, 2000: 729) โดยที่ท่านได้รับการปลูกฝังเบื้องต้นจากบิดาของท่านเอง

ต่อมาท่านได้รับการศึกษาเรียนรู้จากอาจารย์ของท่านคือ ชัยมุฮัมมัดอับดุลนอกจากนั้นท่านยังได้มีการทบทวนตำรับตำราผลงานเขียนของชัยค้อลอิสลาม อิบนุ ตัยมียะฮ์ อิบนุก็อยยิม และชัยมุฮัมมัด บิน อับดุลวะฮฮาบ (Muhammad Nūr, 2001 : 44) ด้วยเหตุดังกล่าว จึงไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าอะกิตะฮ์ที่ชัยมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ยึดมั่นคือ อะกิตะฮ์สะลัฟ² (‘Abd al-Jabbār, 1982 : 270) โดยยึดอัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เป็นสำคัญ ดังที่ท่านได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในปกในของหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดีย

“กิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดีย เป็นการส่องแสงสุลละมู อัลมุบตะดีย ผลงานนิพนธ์ของชัยมุฮัมมัดนุร เป็น มุฮัมมัด เป็น อิสมาอิล อัลพะฎอนีย์ อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานให้ท่านยังโลกดุนยาและอาคิเราะฮ์ด้วยการได้รับความสงบสันติ เป็นหนังสืออธิบายและขยายความหนังสือสุลละมู อัลมุบตะดียในแขนงวิชาเตาฮีดตามแนวทางชาวสะลัฟ อัศศอลิฮ แขนง

¹ รูปแบบการเรียนการสอนที่มีอยู่ในมัสญิดอัลอะรอมในอดีตและยังใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน เป็นรูปแบบการเรียนเป็นกลุ่ม โดยผู้เรียนจะล้อมครูผู้สอนเป็นวงกลม โดยมีหนังสือหรือตำราตามที่ผู้สอนกำหนดว่าใช้ในการเรียน เช่น อุซูลุดดีน วิชาฟิกฮ์ วิชาตะเศวาฟ และวิชาอื่นๆ ซึ่งรูปแบบนี้เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในยุคหนึ่งของการศึกษาศาสนาอิสลาม

² ดู : คำอธิบายเกี่ยวกับอะกิตะฮ์ในหัวข้อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์กับวิถีชีวิตสังคมมุสลิม หน้า 85

จำนวนหลายท่าน อีกทั้งได้รับอิทธิพลจากผลงานเขียนของบรรดาอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงและมีความโดดเด่นมากที่สุดจากประเทศอียิปต์ คือ ชัยคมุฮัมมัด อับดุลฮ์ ชัยคอบินุตัยมียะฮ์ ชัยคอบินู ก็อยยิม และ ชัยคมุฮัมมัด บิน อับดุลวะฮฮาบ บรรดาอุละมาอ์ที่กล่าวถึงนี้ล้วนแล้วแต่เป็นนักฟื้นฟูแห่งโลกอิสลามทั้งสิ้น

การสอนศาสนาอิสลาม

โดยปกติของอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงและทรงความรู้ที่อยู่ในนครมักกะฮ์นั้น มักจะได้รับการเชื้อเชิญให้ทำหน้าที่เป็นอาจารย์สอนประจำหะละเกาะฮ์ต่างๆ ภายในมัสนิดอัลฮะรออม ส่วนการเลือกที่จะเรียนวิชาความรู้ หรือเลือกที่จะเรียนกับผู้รู้ท่านใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับความประสงค์และความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ชัยคมุฮัมมัดนูร อัลฟะฎอนีย ก็เป็นอุละมาอ์เชื้อสายพะฎอนียอีกท่านหนึ่งที่เจริญรอยตามบรรพบุรุษของท่านนับแต่อดีตมา โดยอาศัยความรู้ในแขนงวิชาต่างๆ ที่ได้ศึกษาเรียนรู้ทั้งจากแผ่นดินมักกะฮ์และแผ่นดินอียิปต์ จนทำให้ท่านได้รับการเชื้อเชิญเพื่อทำหน้าที่สอนในมัสนิดอัลฮะรออม โดยการสอนของท่านนั้นจัดเป็นหะละเกาะฮ์เช่นเดียวกับธรรมเนียมปฏิบัติของอุละมาอ์ท่านอื่นๆ ที่สอนอยู่ในมัสนิดอัลฮะรออม โดยหะละเกาะฮ์ของท่านประจำอยู่ทางด้านประตูอัลชียาดะฮ์ของมัสนิดอัลฮะรออม ส่วนการเรียนการสอนของท่านมีความครอบคลุมในหลากหลายแขนงวิชา เช่น วิชาฟิกฮ์ ตัฟสีร์อัลกุรอาน ฮะดีษ และหลักภาษาอาหรับ (Muhammad Nūr, 2001 : 105) รวมทั้งศาสตร์ที่เกี่ยวกับแขนงวิชาดาราศาสตร์ ซึ่งศาสตร์แขนงนี้ท่านมักจะได้รับอาการอ้างอิงจากมุสลิมในโลกมลายู (Muhammad Saghir : ออนไลน์) สาธุศิษย์ที่ติดตามการเรียนการสอนของท่านโดยส่วนใหญ่มาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีหลายเชื้อชาติและภาษา ไม่ได้ต่างไปจากผู้เรียนในยุคก่อนๆ แต่อย่างใด

นอกจากการสอนประจำที่มัสนิดอัลฮะรออมแล้ว ท่านยังเปิดการเรียนการสอนที่บ้านพักของท่านเอง ท่านเปิดสอนความรู้ในแขนงวิชาที่คล้ายคลึงกับแขนงวิชาที่สอนประจำที่มัสนิดอัลฮะรออม แต่การสอนที่บ้านพักของท่านนั้น ท่านได้เพิ่มแขนงวิชาอื่นๆ เป็นกรณีพิเศษ นอกเหนือจากที่สอนในมัสนิด อัลฮะรออม เช่น วิชาดาราศาสตร์ และวิชาคณิตศาสตร์ (Muhammad Nūr, สัมภาษณ์ : 29 ธันวาคม 2560) โดยทุกครั้งที่ท่านถ่ายทอดวิชาความรู้ในแขนงต่างๆ นั้นมักจะได้รับ ความประทับใจจากสาธุศิษย์ของท่านเสมอ กระทั่งว่าชัยคอบุร อับดุลญับบาร์ระบุว่า “ท่านเป็นอุละมาอ์ที่มีความสามารถในการดึงดูดผู้เรียนด้วยการอธิบายและคำพูดที่สั้นไหลเสมือนว่าท่านใช้เวทย์มนตร์คาถาในการสะกดหัวใจของผู้เรียน” (‘Abd al-Jabbār, 1982 : 270)

ผู้ที่ติดตามการเรียนการสอนตามที่ท่านได้เปิดสอนที่บ้านพักนั้น มักจะเป็นชาวมลายู โดยเฉพาะชาวมลายูพะฎอนีย์ที่เดินทางเพื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ เดิมทีเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชาวมุสลิมในโลกมลายูเมื่อเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์แล้ว มักจะพักอาศัยที่นครมักกะฮ์

ตำรับตำราตามแนวคิดตามที่ท่านเหล่านั้นได้ยึดถือเท่านั้น (Saghīr : ระบบออนไลน์) สิ่งนี้จึงนับว่าเป็นวิธีการที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างไปจากแนวทางและวิธีการของอุละมาอ์พะฎอนีย์ท่านอื่นๆ ซึ่งมักจะนิพนธ์ตำรับตำราที่เน้นเนื้อหาเฉพาะตำรับตำราตามแนวอุละมาอ์พะฎอนีย์ในอดีตเท่านั้น

ชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์เป็นอุละมาอ์ที่มีวิสัยทัศน์ในการเผยแผ่ศาสนาอิสลามที่กว้างไกล อีกทั้งมีวิธีการที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง อันสามารถเข้ากันกับผู้คนที่สองแนวคิดเป็นอย่างดี¹ อีกทั้งยังเป็นการเผยแผ่สัจธรรมอิสลามด้วยวิธีที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยแก่ผู้ที่เลื่อมใสในแนวความคิดของทั้งสองแนวคิดดังกล่าวอย่างลงตัว

ด้วยเหตุนี้เองจึงไม่ปรากฏความขัดแย้งทางวิชาการและการต่อต้านจากอุละมาอ์และผู้เรียนในโลกมลายูแต่อย่างใด อีกทั้งท่านยังสามารถดำรงตำแหน่งทางราชการของนครมักกะฮ์ถึงสองสมัยคือ สมัยการปกครองของชะรีฟ ฮุสซัยน ('Abd al-Jabbar, 1982: 269) และรัชสมัยการปกครองราชวงศ์อัสสุอูด ('Abd al-Rahman, 2000 : 729)

การนำเสนอเนื้อหาสาระในผลงานนิพนธ์ของท่านจึงเป็นการนำเสนอที่ด้านหนึ่งท่านพยายามโน้มน้าวให้ผู้อ่านและผู้เรียนได้ตระหนักถึงอะกิดะฮ์สะลัฟตามที่ท่านยึดมั่นไว้ ขณะที่อีกด้านหนึ่งท่านยังคงอนุรักษ์ตามแนวทางของอุละมาอ์พะฎอนีย์ เพื่อไม่ให้ผู้อ่านหรือผู้เรียนเกิดการปฏิเสธเนื้อหาสาระที่ท่านได้นำเสนอโดยทันทีทันใด จนอาจทำให้ผู้อ่านหรือผู้เรียนปิดโอกาสที่จะไฝ่หาความรู้ตามแนวทางที่ท่านได้เสนอ เนื่องจากในยุคของท่านนั้นแนวคิดอะฮาอิเราะฮ์ยังคงมีอิทธิพลอย่างแข็งแกร่งในโลกมลายู อย่างไรก็ตาม การนำเสนอของท่านนั้นค่อนข้างมีความแตกต่างไปจากชัยคญะลาละตุดีน อัลมินังกะบะวียี การนำเสนอของท่านผู้นี้ค่อนข้างเด็ดขาด ไม่มีการถ้อยทีถ้อยอาศัยจนท่านได้รับการคัดค้านจากชาวมุสลิมที่ไม่เห็นด้วยกับท่านอย่างซ้นแซ้ง (Muhammad Saghīr : ออนไลน์)

ชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์เห็นว่า อะกิดะฮ์นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากที่สุด และหลักความเชื่อของชาวมุสลิมในโลกมลายูเป็นความเชื่อที่ยังลึกลงตามแนวคิดของอะฮาอิเราะฮ์ ซึ่งยากต่อการเปลี่ยนแปลงภายในเวลาอันสั้น ด้วยเหตุนี้ ลักษณะการนำเสนอเนื้อหาอันเกี่ยวกับหลักอะกิดะฮ์สะลัฟอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยของชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์จึงเป็นวิธีการ (Method) ทางวิชาการที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท่านที่แตกต่างไปจากวิธีการของอุละมาอ์พะฎอนีย์ท่านอื่นๆ อันจะทำให้ผู้อ่านหรือผู้เรียนเกิดการยอมรับอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยปราศจากการปฏิเสธเนื้อหาวิชาการที่ท่านได้นำเสนออย่างกะทันหัน ซึ่งวิธีการนี้ท่านน่าจะได้รับอิทธิพลทางวิชาการและซึมซับแนวทางการนำเสนอความรู้ต่อสังคมจากคณาจารย์ของท่านหลังจากที่ท่านได้ไปศึกษาที่อัลอัซฮัรกับคณาจารย์

¹ ปัจจุบันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจเกี่ยวกับเตาหีด อย่างน้อยเกิดกลุ่มความเชื่อสำคัญๆ จำนวน 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่หนึ่งยึดแนวคิดตามอะฮาอิเราะฮ์ ส่วนกลุ่มหลังยึดแนวคิดสะลัฟ โดยกลุ่มบุคคลทั้งสองนี้ มักจะมีการโยนความผิดซึ่งกันและกัน สาเหตุสำคัญที่นอกเหนือจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งแล้ว สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ การใช้วิธีการในการเผยแผ่ศาสนาอิสลามที่แย่งกระด้าง โดยปราศจากการถ้อยทีถ้อยอาศัย จนสุดท้ายยากแก่การบรรลุผล

โดยใช้เวลาค่อนข้างยาวนาน ราว 4 – 5 เดือน¹ โดยปกติแล้วพวกเขาจะเดินทางตั้งแต่ก่อนเดือนเราะมะฎอน ทั้งนี้ เพื่อพวกเขาจะได้มีโอกาสประกอบอิบาเดาะห์ ถือศีลอดและละหมาดตะรอวีฮ์ ณ มัสญิดอัลฮะรออม เนื่องจากผลบุญที่พวกเขาจะได้รับนั้นมหาศาลยิ่ง

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ระหว่างเวลา 4 – 5 เดือนที่พำนักอยู่ที่นครมักกะฮ์นั้น พวกเขาได้ใช้โอกาสเพื่อศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนศาสนาอิสลามจากอุละมาอ์ที่เป็นเชื้อสายมลายูและให้การบรรยายในภาษามลายู ผู้เรียนที่ติดตามการสอนศาสนาของชัยคุหมัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) ผู้เรียนหรือลูกศิษย์ที่ติดตามการเรียนการสอนอยู่เป็นประจำ ผู้เรียนประเภทนี้จะสำเร็จการศึกษาได้ก็ต่อเมื่อได้รับการรับรอง (ajza) จากผู้สอน อันได้แก่ การสอนที่ท่านสอนเป็นประจำที่มีสติอัลฮะรออมจนจบหลักสูตรการสอน และ 2) ผู้เรียนทั่วไป การเรียนการสอนสำหรับกลุ่มผู้เรียนกลุ่มนี้ ท่านได้เปิดบ้านพักของท่านเพื่อสอนในแขนงวิชาต่างๆ อยู่เป็นประจำ โดยผู้เรียนประเภทนี้คือ ชาวมลายูที่พำนักและใช้ชีวิตที่นครมักกะฮ์ และชาวมุสลิมจากโลกมลายูที่เดินทางยังนครมักกะฮ์เพื่อประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮ์ ระหว่างที่คอยช่วงเวลาการประกอบพิธีฮัจญ์นั้น ผู้เรียนได้ใช้เวลาช่วงดังกล่าวเพื่อศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

สิ่งเหล่านี้จึงเป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและความจริงจังของชัยคุหมัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ในการบริการวิชาการแก่สังคม ไม่เพียงแต่ท่านสอนที่มีสติอัลฮะรออมเพียงที่เดียวเท่านั้น หากยังเปิดการเรียนการสอนที่บ้านพักเพื่อเปิดโอกาสบุคคลทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้อีกทางหนึ่งด้วย สิ่งนี้นับว่าเป็นประเพณีปฏิบัติของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่ได้ทุ่มเทชีวิตของท่านไม่ใช่เพื่ออื่นใด เว้นแต่เพื่อเผยแผ่หลักคำสอนของอัลลอฮ์ ซ็ว และหวังความพอพระทัยของพระองค์ ซ็ว ตลอดจนเป็นการเจริญรอยตามแนวทางของอุละมาอ์พะฎอนีย์ท่านก่อนๆ ที่ทำหน้าที่ในการประสาทวิชาความรู้แก่สานุศิษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไม่รู้จักเบื่อหน่าย

ผลงานนิพนธ์ทางวิชาการ

ความเป็นเล็ดเนื้อเชื้อไขของอุละมาอ์พะฎอนีย์ของผู้รู้ท่านผู้นี้ไม่ได้จางหายไปจากอุละมาอ์พะฎอนีย์ท่านอื่นๆ แต่อย่างใด ทั้งนี้ วัฒนธรรมการประพันธ์ตำรับตำรายังคงสืบทอดสู่คนรุ่นหลังอย่างไม่ขาดสายแต่ประการใดเลย นั่นเป็นการบ่งบอกถึงความบะเราะกะฮ์ของบรรพบุรุษในอดีต

ชัยคุหมัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ เป็นอุละมาอ์เชื้อสายพะฎอนีย์อีกท่านหนึ่งที่ยังคงสืบทอดเจตนารมณ์ของอุละมาอ์ผู้เป็นบรรพบุรุษในอดีตให้ยื่นหยัดสู่คนรุ่นหลังอย่างเหนียวแน่นท่ามกลางความยุ่งเหยิงกับหน้าที่การงานในฐานะเป็นผู้พิพากษาศาลสูงประจำนครมักกะฮ์ ภายใต้การ

¹ ผู้วิจัยยังพองจำได้ว่า ราวปี 2516 - 2518 การเดินทางของชาวพะฎอนีย์ยังนครมักกะฮ์ในยุคนี้จะอาศัยเรือยนต์ไฟ การเดินทางระหว่างพะฎอนีย์ยังท่าเรือในกรุงญิดดะฮ์อาจต้องใช้เวลานานเป็นแรมเดือน อันเป็นผลทำให้ผู้ที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์มีเวลาพักผ่อนสมควรที่จะศึกษาเรียนรู้หลักคำสอนศาสนาอิสลามกับอุละมาอ์พะฎอนีย์ ดังนั้น ในอดีตเรามักจะพบเห็นหุจญาญอยู่ที่เพิ่งกลับจากการประกอบพิธีฮัจญ์มักจะมีความรู้เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนที่พวกเขาจะออกเดินทางไปยังนครมักกะฮ์เสียอีก ทั้งนี้ พวกเขาเหล่านั้นได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้กับอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่ทรงความรู้ในหลากหลายสาขาวิชา

นำของস্যยิดคอลลี ชะฎอ์ และต่อมาชัยคอามีน เฟาตะฮ์ ('Abd al-Rahmān, 2000: 730) นับว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องอาศัยเวลาค่อนข้างมาก ท่านยังใช้โอกาสและเวลาอีกส่วนหนึ่งเพื่อนิพนธ์ตำรับตำรา ทั้งที่อยู่ในรูปของการเขียนตำราของท่านเอง หรือแม้แต่การแปลตำรับตำราของอุละมาอ์ท่านก่อนๆ เช่น ชัยคดาวิด อัลพะฎอนีย์ เป็นต้น อีกทั้งยังนิพนธ์ตำราในภาษาอาหรับสำหรับผู้เรียนที่มาจากภูมิภาคอื่นๆ และภาษามลายูสำหรับผู้เรียนที่มาจากโลกมลายู

ชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ทราบดีว่าภาษามลายูเป็นภาษาที่มีผู้นิยมใช้ในโลกมลายูเป็นจำนวนมาก เป็นภาษาแห่งโลกมลายู (lingua franca) ครอบคลุมประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน กัมพูชา ฟิลิปปินส์ และบางพื้นที่ของประเทศไทย (Hasnuddin, 2011: ออนไลน์) ด้วยเหตุนี้เองท่านจึงเลือกภาษามลายูในการนิพนธ์ตำราอิสลามจำนวนหลายเล่ม เพื่อให้ชาวมุสลิมจำนวนมากสามารถนำไปใช้เป็นตำราในการศึกษาหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

ผลงานการนิพนธ์และผลงานแปลตำรับตำราของท่านยังคงได้รับความนิยมจนถึงบัดนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัตตานีและโลกมลายูอื่นๆ (Muhammad Nūr, 2001 : 119 - 121) อันได้แก่

1. หนังสืออนิดาอ์ อาม มิน อุละมาอ์ บะละติลลาฮ์ อัลชะรอหม ฟัย มุอะตะกิตะอะฮ์ล อัลอิสลาม (نداء عام من علماء بلد الله الحرام في معتقد اهل الإسلام) เป็นหนังสือที่อธิบายหลักความเชื่อมั่นที่ถูกต้องโดยยึดคำสอนจากอัลกุรอาน อัลฮะดีษ และอิจญ์มาอ์ของชาวสลัฟ อัศศอลิฮ์

2. หนังสือกัฟายะฮ์ อัลมุฮิตะดีย บิ ชัรฮ อัลมุบตะดีย (كفاية المهتدي بشرح المبتدي) มีความหนา 388 หน้า เป็นหนังสือที่อธิบายผลงานเขียนของชัยคดาวิด อัลพะฎอนีย์ อันเนื่องจากหนังสือดังกล่าวค่อนข้างมีความกะทัดรัดและมีรายละเอียดที่ไม่มากเท่าควร

3. หนังสือดุซพะฮ์ อัลมรดียะฮ์ (تحفة المرديّة) มีความหนาทั้งหมด 250 หน้า โดยท่านนิพนธ์หนังสือเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ เมื่อปี ฮ.ศ. 1351

4. หนังสืออัลฮิตายะฮ์ อัลสะนียะฮ์ ฟัย อัลอะกิตะฮ์ อัลสะละฟียะฮ์ (الهداية السنية في العقيدة السلفية) เป็นผลงานแปลจากผู้เขียนที่ชื่อว่า ชัยคสุลัยมาน เบ็น สะฮมาน

อย่างไรก็ตาม ผลงานที่โดดเด่นที่สุดของท่านที่ยังคงสืบสานจวบจนทุกวันนี้คือหนังสือกัฟายะฮ์ อัลมุฮิตะดีย บิ ชัรฮ อัลมุบตะดีย โดยหนังสือเล่มนี้ยังคงได้รับตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องและยังคงได้รับความนิยมจากผู้เรียน โดยเฉพาะผู้เรียนที่เรียนอยู่ในสถาบันปอเนาะทั้งในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน และผู้เรียนที่เรียนตามมัสญิด สุเหร่า และบาลัยต่างๆ อาศัยหนังสือเล่มนี้เองจึงทำให้สังคมมุสลิมทั้งแผ่นดินพะฎอนีย์ ตลอดจนสังคมมุสลิมในโลกมลายูได้รับคุณูปการและประโยชน์อย่างสูงสุด เนื่องจากหนังสือเล่มนี้ได้มีส่วนสำคัญในการนำพาให้สังคมมุสลิมได้รู้จักหลักคำสอนที่แท้จริง ในความหมายที่ว่า ชาวมุสลิมได้รู้จักแสงสว่างของหลักคำสอนศาสนาอิสลาม ทั้งหลักคำสอนว่าด้วยหลักเตาฮีด ฟิกห์ และตะเศววฟ จนสิ่งต่างๆ เหล่านี้สามารถสร้างสังคมมุสลิมที่แข็งแกร่งที่

วางอยู่พื้นฐานของหลักการทางศาสนาอิสลาม กระทั่งคำชื่นชม “ระเบียงมักกะฮ์” จากโลกมลายูต่อแผ่นดินพะฎอนีย์ยังคงมีให้เห็นนับตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

ผลงานทางวิชาการอันประจักษ์ของท่านนี้ จึงเป็นการบ่งชี้ถึงความรู้ที่สูงส่งของท่าน ถูกถ่ายทอดยังคนรุ่นหลังจะได้ศึกษาวิชาความรู้ต่างๆ ที่ถ่ายทอดผ่านตำรับตำราของท่านให้ยั่งยืนตราบนานเท่านาน สิ่งนี้จึงเป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงเจตนาที่บริสุทธิ์และความบะเราะกะฮ์ของผู้นิพนธ์อย่างแท้จริง โดยเชื่อกันว่าด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ ซ็ว และความบะเราะกะฮ์เท่านั้นที่ทำให้ผลงานทางวิชาการของท่านสามารถยืนหยัดจวบจนทุกวันนี้ และสืบไปอีกนานเท่านาน

การยอมรับและการชื่นชมจากสังคม

ด้วยเนื้อหาของหนังสือที่ได้ซึมซับและส่งผลดีต่อสังคมนี้เอง จึงทำให้ผลงานนิพนธ์ของหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮตะดีย์ได้รับการยอมรับจากสังคมวิชาการอย่างแพร่หลาย จนทำให้หนังสือเล่มดังกล่าวได้รับการตีพิมพ์ซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างไม่ขาดสาย นับตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน โดยหนังสือดังกล่าวถูกนำไปใช้เป็นตำราเรียนตามสถาบันการศึกษาปอเนาะ มัสญิด และสุเหร่าทั้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และในประเทศเพื่อนบ้าน สิ่งนี้จึงแสดงให้เห็นถึงการยอมรับของสังคมอย่างแพร่หลายตลอดมา เฉกเช่นเดียวกับหนังสืออัลอรับะฮ์ของท่านอิมามอันนะวะวี และท่านอื่นๆ ผลงานของท่านเหล่านั้นได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่อย่างกว้างขวางนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัยจำนวนหลายครั้ง (พ.ศ. 2559) พบว่า ร้านจำหน่ายหนังสือมลายูอักษรญาวิ หรือกิต์บุงิงในตัวเมืองจังหวัดปัตตานีมีจำนวนหลายร้าน เช่น ร้านฮาริส เทรดิง ร้านสุไลมาน และร้านอื่นๆ ยังคงจำหน่ายหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮตะดีย์ ดูเหมือนว่าโรงพิมพ์ร้านจำหน่ายหนังสือ และผู้เรียนไม่รู้จักคำว่า “เบือหน่าย” กับการตีพิมพ์ จำหน่าย และศึกษาเรียนรู้หนังสือดังกล่าว สิ่งเหล่านี้จึงนับว่าตำราของท่านได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างกว้างขวาง ทั้งในปัตตานี ยะลา นราธิวาส จังหวัดใกล้เคียง และประเทศเพื่อนบ้านนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นการชี้ให้เห็นสัญญาณแห่งความบะเราะกะฮ์ของผู้นิพนธ์หนังสือดังกล่าวอย่างไม่อาจปฏิเสธได้

ชัยคุมฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์เริ่มต้นการนิพนธ์หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮตะดีย์ ณ นครมักกะฮ์ และเสร็จสิ้นที่นครมะดีนะฮ์ เมื่อวันที่ 9 เราะบิอุล อาวาล ฮ.ศ. 1351 ตรงกับวันที่ 12 สิงหาคม 1932 (Ahmad Fathy, 2013 : 341) หากนับอายุประมาณการของหนังสือดังกล่าวแล้วพบว่าหนังสือเล่มนี้ได้มีบทบาทและคุณูปการสำคัญต่อชาวมุสลิม ทั้งมุสลิมที่ใช้ชีวิตอยู่ในนครมักกะฮ์ และมุสลิมที่อาศัยอยู่ในโลกมลายูรุ่นแล้วรุ่นเล่าไม่น้อยกว่า 84 ปี ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏคำยอมรับและคำชื่นชมต่อท่านว่า “ท่านเป็นบุคคลที่มีความถ่อมตน จรรยา มารยาททั้งงดงาม และเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติที่งดงาม มีความรู้ที่กว้างขวาง เป็นนักดาราศาสตร์ มีสติปัญญาที่เฉียบแหลม มีความสมบูรณ์แบบ เป็นผู้สอนหนังสือที่ใช้วิธีการสอนของอัลอฮ์ฮ์ อีกทั้งมีความสามารถในการสะกดหัวใจของ

ผู้เรียนด้วยคำอธิบายและวาทะที่ไหลลื่นเสมือนถูกมนต์ขลังไม่มีผิด” (‘Abd al-Jabbār, 1982 : 270, ‘Abū al-Khair, 1986 : 474, al-Dahlawi, 2010: 1641)

ด้วยผลงานของท่านที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจวบจนทุกวันนี้ จึงประจักษ์ชัดถึงคุณค่าของตำรับตำราผลงานนิพนธ์ของท่านนั้นมีคุณค่าสูงส่งเป็นอย่างยิ่ง ท่านเป็นบุคคลที่มีจรรยา มารยาทอันงดงาม และความถ่อมตนจนเป็นที่ยอมรับของอุละมาอ์ด้วยกันและบรรดาศาสนิกชนของท่านนั้นเป็นการชี้ให้เห็นว่าท่านไม่ได้เขียนตำรับตำราที่เป็นภาคทฤษฎีเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วท่านได้สกัดศาสตร์ต่างๆ ที่เป็นภาคทฤษฎีออกมาสู่ภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

การเสียชีวิต

ชัยคุหมัมมัดนุร อัลพะฎอนียฺเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 1363 ตรงกับปี ค.ศ. 1944 รวมอายุของท่าน 73 ปี ท่านล้มป่วยได้เพียงสามวัน ท่านก็กลับไปสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ โดยศพของท่านได้รับการละหมาดที่มีสญูดอัลอะรอม ผู้คนจำนวนนับพันคนได้ร่วมละหมาดญะนาซะฮ์ของท่าน หลังจากนั้นศพของท่านจึงถูกฝังไว้ที่สุสานมะอลาเคียงข้างกับสุสานของท่านหญิงเคาะดีญะฮ์ภรรยาของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ (Muḥammad Nūr, 2001 : 24)

แผ่นดินฮะรอมถือเป็นแผ่นดินที่บริสุทธิ์และเปี่ยมไปด้วยความบะเราะกะฮ์ที่อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ได้ประทานให้แก่แผ่นดินอื่นๆ เป็นแผ่นดินที่มุสลิมทุกคนจะต้องเดินทางมาเยือนอย่างน้อยหนึ่งครั้งในชีวิตเพื่อประกอบรูกุนที่ห้าของรูกุนอิสลามทั้งห้าประการ ด้วยเหตุนี้แผ่นดินแห่งนี้จึงเป็นที่มุ่งหวังของมุสลิมจากทั่วทุกมุมโลกที่ประสงค์มาเยือน ฟานักพักอาศัย และเสียชีวิต ณ แผ่นดินแห่งนี้ ความดีนี้สามารถเห็นได้จากคำยืนยันของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ขณะที่ท่านได้อพยพยงนครมะดีนะฮ์ว่า นครมักกะฮ์เป็นแผ่นดินที่ดีที่สุดและเป็นแผ่นดินที่อัลลอฮ์ ﷻ รักมากที่สุด หากท่านไม่ถูกขับไล่จากชาวมักกะฮ์ให้ออกไปจากแผ่นดินดังกล่าวแล้ว ท่านจะไม่ยอมทอดทิ้งนครแห่งนี้ไปอย่างแน่นอน (บันทึกโดย Ibn Majah, n.d. : 3108) เป็นแผ่นดินที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความดีงามและความบะเราะกะฮ์ที่ไม่ได้ประทานให้แก่แผ่นดินอื่นๆ

สิ่งบางประการที่สื่อให้เห็นถึงความบะเราะกะฮ์ของอุละมาอ์ ในที่นี้ หากสังเกตแล้วพบว่า ในวันที่ท่านเสียชีวิตนั้น ท่านเสียชีวิตในแผ่นดินฮะรอม ซึ่งเป็นแผ่นดินที่มีเกียรติสูงส่งที่มุสลิมทุกหมู่เหล่าต่างก็ประสงค์ที่จะเดินทางไปเพื่อประกอบพิธีหัจญ์ และประกอบคุณงามความดีอื่นๆ ผนวกกับการละหมาดญะนาซะฮ์ของท่านนั้นได้มีผู้คนจำนวนนับไม่ถ้วนมาร่วมละหมาดและขอพรแต่ท่าน สิ่งนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความบะเราะกะฮ์ของอุละมาอ์นั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

วิเคราะห์ส่วนประกอบผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์ในสามสาขาวิชาหลัก
หนังสืออัลญะวาอิร อัซสะเนียยะฮ์ โดยชัยคฺดาอูด อัลพะฎอนีย์
หนังสือที่เป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคฺดาอูด อัลพะฎอนีย์ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาวิเคราะห์
คือ หนังสืออัลญะวาอิร อัซสะเนียยะฮ์ شرح العقائد لدينية وأحكام الفقه المرضية وطريق
(الجواهر السننية في شرح العقائد لدينية وأحكام الفقه المرضية وطريق السلوك المحمدية)
(นักเรียนศึกษาสถาบันปอเนาะและผู้เคยเรียนหนังสือเล่มนี้มักจะเรียกชื่อสั้นๆ ว่า หนังสือ
ญะวาอิร

จากชื่อหนังสือข้างต้นสามารถให้ความหมายได้ดังนี้

1. อัลญะวาอิร อัซสะเนียยะฮ์ (الجواهر السننية) หมายถึง อัญมณีแห่งสุนนะฮ์
ของท่านเราะซูลลลอฮ์ ﷺ อัญมณี อันได้แก่ เพชร นิล จินดา และอื่นๆ ที่มีมูลค่าและคุณค่าอันสูงส่ง
โดยธรรมชาติของอัญมณีและจะมีประกายที่เจิดจรัสแลงดงาม

2. อัลอะกออิด (العقائد) หมายถึง หลักการยึดมั่นที่มุสลิมทุกคนจะต้องยืนหยัดและ
เชื่อมั่นอย่างแท้จริงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชา ซึ่งการเชื่อมั่นต่อพระองค์
อย่างแท้จริงนี้จะทำให้มุสลิมเกิดความยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เพื่อให้มุสลิมมีความยำเกรงต่อ
พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ แล้ว

3. อะฮกาม อัลฟิกฮ์ อัลมัรฎียะฮ์ (أحكام الفقه المرضية) หมายถึง หลักการเกี่ยวกับ
ศาสนบัญญัติของอิสลามที่ได้รับการยินยอม เป็นหลักการเกี่ยวกับบทบัญญัติต่างๆ ในศาสนาอิสลามที่
ได้รับการยินยอมจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

4. ฎะริก อัซสุลุก อัลมุหัมมะดียะฮ์ (طريق السلوك المحمدية) หมายถึง แนวทาง
จริยธรรมแห่งท่านเราะซูลมูฮัมมัด ﷺ

เมื่อมาพิจารณาเนื้อหาของหนังสือข้างต้นแล้ว พบว่า หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายเนื้อหา
ต่างๆ ตรงกันและสอดคล้องกับชื่อหนังสือที่ผู้เขียนได้ตั้งชื่อไว้ทุกประการ ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในบท
นำของหนังสือของท่านว่า หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายเรื่องอะกิดะฮ์ ฟิกฮ์ และตะเศวูฟหรือมารยาทอันดี
ตามแบบฉบับท่านนบี ﷺ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ริเริ่มเรียนรู้หลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

สาเหตุของการนิพนธ์หนังสือ

การนิพนธ์หนังสือของอุละมาอ์ย่อมมีสาเหตุชัดเจนอันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย
ที่ผู้นิพนธ์ไว้ทุกประการ ชัยคฺดาอูด เป็น อัब्ดุลลอฮ์ อัลฟาฎอนีย์ก็เช่นเดียวกัน จากการทบทวนเนื้อหา
ในหนังสือ الجواهر السننية في شرح العقائد لدينية وأحكام الفقه المرضية وطريق السلوك المحمدية ของชัยคฺดาอูด
อัลพะฎอนีย์สามารถที่จะสรุปสาเหตุสำคัญๆ ของการนิพนธ์หนังสือดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

1. ขวามลายุมุสลิมในยุคสมัยของท่านยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับการ
ศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทั้งความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่วาญิบ มุสตะหิล และฮารุสสำหรับพระองค์
อัลลอฮ์ ﷻ ความรู้เกี่ยวกับสิทธิต่างๆ ของบรรดาเราะซูลของพระองค์

2. ขวามลายุมุสลิมยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหุกุมหรือหลักการต่างๆ ที่เป็นข้อปลีกย่อยที่ผู้บรรลุนิติภาวะทุกคนจะต้องรับรู้และถือปฏิบัติ นับตั้งแต่หลักการประกอบอิบาดะฮ์ และหลักการมูอามะลาต หลักการแต่งงาน หลักการอาชญากรรม

3. ขวามลายุมุสลิมยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามอันดีงามที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

จากทั้งสามสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเองชัยคุดาเวด อัลพะฎอนีย์จึงนิพนธ์หนังสือเล่มนี้เพื่อเป็นการชี้แนะให้ขวามุสลิมได้เรียนรู้และถือปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักคำสอนอันบริสุทธิ์ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อีกทั้งให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนอิสลามได้ศึกษาทั้งสามแขนงวิชาไปพร้อมๆ กันในเวลาเดียวกัน

ส่วนประกอบของหนังสือ

หนังสืออัลญะวาฮิร อัสสะเนียยะฮ์ ประกอบด้วยโครงสร้างหลัก 5 โครงสร้างคือ

1. ปกนอกและปกในของหนังสือ

ปกนอกของหนังสือประกอบด้วยชื่อหนังสือมีชื่อว่า (الجواهر السننية في شرح العقائد المرصية وأحكام الفقه المرضية وطريق السلوك المحمدية) โดยระบุว่าหนังสือเล่มนี้เป็นผลงานแปลที่ชื่อว่า ญะวาฮิร อัสสะเนียยะฮ์ ที่กล่าวถึงอะกิดะฮ์ที่แท้จริง และหลักฟิกฮ์ที่ได้รับความโปรดปราน อีกทั้งจริยธรรมตามแนวทางของนบีมุฮัมมัด ﷺ นอกจากนั้นยังระบุถึงชื่อผู้เขียนว่า อัลอาลิม อัลอัลลามะฮ์ อัลอารีฟ อัลร็อบบานีย์ เมาลานา อัชชัยคุดาเวด เป็น อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ และยังระบุโรงพิมพ์ที่จัดพิมพ์ชื่อว่า มักตะบะฮ์ วะมัฎบะอะฮ์ มุฮัมมัดนะฮ์ดี วะเอาลาตะฮ์

ส่วนปกในประกอบไปด้วย ชื่อหนังสือ ชื่อผู้เขียน จำนวนครั้งที่พิมพ์ และชื่อสำนักพิมพ์ เหมือนข้อความในปกนอกทุกประการ แต่ในปกในยังระบุว่า ก่อนที่จะมีการจัดพิมพ์ครั้งที่สอง ได้มีการนำหนังสือฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่งไปเทียบกับหนังสือต้นฉบับของหนังสืออัลญะวาฮิร อัสสะเนียยะฮ์ โดยเนื้อหาสาระทั้งในปกนอกและปกในพิมพ์ไว้ตรงกลางหน้ากระดาษ จึงทำให้ปกหนังสือดูแล้วมีความโดดเด่นด้วยลวดลายศิลปะการเขียนภาษาอาหรับ

2. บทนำหนังสือ

ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการกล่าวบัสมะละฮ์และกล่าวสรรเสริญต่ออัลลอฮ์ ﷻ การประสาทพรแด่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ โดยการกล่าวบัสมะละฮ์การสรรเสริญอัลลอฮ์ ﷻ และการประสาทพรแด่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ เขียนเป็นภาษาอาหรับภายในวงเล็บ โดยมีการถอดข้อความที่อยู่ในวงเล็บมาเป็นภาษามลายู เฉพาะเนื้อหาที่เป็นบทนำของหนังสือ ตั้งแต่หน้าที่ 2 จนถึงตอนกลางหน้าที่ 3 เท่านั้น

ส่วนการปิดท้ายบทนำหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้ใช้คำว่า (مع) อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการที่จะเริ่มต้นเข้าเนื้อหาของหนังสือ และมักจะพบเห็นในหนังสือและตำรับตำราศาสนาอิสลาม ซึ่งการใช้คำนี้นับว่าเป็นวัฒนธรรมในการนิพนธ์หนังสือของอุละมาอ์พะฎอนีย์และอุละมาอ์มุสลิม

โดยรวม โดยผู้เขียนได้เขียนบทนำโดยใช้ภาษาอาหรับอยู่ในวงเล็บ และมีการถอดความเป็นภาษามลายู ซึ่งเนื้อหาของบทนำนั้นผู้เขียนได้กล่าวเกริ่นด้วยการกล่าวบัสมะละฮ์และขอบคุณอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงนิรันดร และกล่าวถึงคุณลักษณะของพระองค์

3. การลำดับเนื้อหาสาระของหนังสือ

ผู้เขียนได้ลำดับเนื้อหาสาระหนังสือในภาพรวมแล้วเนื้อหาที่เป็นแขนงวิชาฟิกฮ์มีความชัดเจนมากที่สุด นั่นคือ ผู้เขียนได้เริ่มต้นของการลำดับเนื้อหา ดังนี้ 1) หัวข้อใหญ่หรือกิตาบ (كتاب) หมายถึง บท 2) หัวข้อย่อยหรือที่เรียกว่า บาบ (باب) หมายถึง หมวด 3) หัวข้อแยกย่อยหรือที่เรียกว่า ฟัศล (فصل) หมายถึง ตอน 4) ประเด็นปลีกย่อยหรือที่เรียกว่า ฟัรอ (فرع) 5) คำยืนยันของผู้เขียนหรือที่เรียกว่า (شهد) อ่านว่า ชะฮะดาน หมายถึง เป็นคำที่ใช้ในการยืนยันหรือเป็นพยานว่าสิ่งที่ได้กล่าวมากับสิ่งที่จะกล่าวต่อไปนั้นเป็นความจริงโดยผู้เขียนได้กำหนดไว้เพียงจุดเดียวเท่านั้นคือหน้า 229 โดยมีการเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นเรียกว่า ตะติมะฮะฮ์ (تتمة)

4. บทส่งท้าย

ก่อนที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงเนื้อหาในแขนงอุศูลุดดีน ผู้เขียนได้เขียนบทส่งท้ายที่เกี่ยวกับความประเสริฐของกะลิมะฮ์ เตอาฮิด อันเป็นประโยคที่ผู้กมัดให้มุสลิมมีความยำเกรงและศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ นั่นคือ لا اله الا الله محمد رسول الله หมายถึง ไม่มีพระเจ้าที่ควรแก่การภักดีนอกจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และนบีมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์ และหลังจากที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงเนื้อหาอุศูลุดดีนแล้ว ผู้เขียนได้เขียนบทส่งท้ายว่าด้วยการเจริญรอยตามสุนนะฮ์ของท่านเราะซูลุลลอฮ์ และหลังจากกล่าวถึงเนื้อหาในแขนงวิชาฟิกฮ์แล้ว ผู้เขียนจึงเขียนบทส่งท้ายของแขนงวิชาตะเศวูฟ แล้วจึงกล่าวถึงเนื้อที่เกี่ยวกับตะเศวูฟอันเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ควรมีสำหรับผู้ศรัทธา มุขนีย์ผู้ที่ทรงเกียรติที่สุด ความรักของชาวอาคิเราะฮ์ต่อโลกดุนยา เป็นต้น

5. สารบัญหนังสือ สารบัญของหนังสือค่อนข้างมีความแตกต่างกับสารบัญหนังสือยุคใหม่คือ โดยสารบัญหนังสือเล่มนี้ได้มีการจัดลำดับเลขหน้าหนังสือก่อน แล้วตามด้วยชื่อเรื่องหรือเนื้อหาสาระของหนังสือ ส่วนสารบัญหนังสือในปัจจุบันจะลำดับบทที่ ชื่อเรื่องหรือเนื้อหาสาระ แล้วตามด้วยเลขหน้าหนังสือ

การลำดับเนื้อหาในสารบัญมีการลำดับเนื้อหาอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย เริ่มตั้งแต่กิตาบ บาบ ฟัศล ฟัรอ ชะฮะดาน และตามด้วยตะติมะฮะฮ์ กระนั้นบางข้อความเดียวกันที่ปรากฏอยู่ในสารบัญเป็นข้อความที่เป็นภาษามลายู แต่ข้อความที่ปรากฏในเนื้อหาหนังสือเป็นข้อความที่เขียนในภาษาอาหรับ เช่น ในสารบัญของหนังสือเขียนว่า كتاب مباحن سمهيج แต่ในเนื้อหาของหนังสือเขียนว่า كتاب الصلاة เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีคำหรือประโยคบางประโยคซึ่งถือว่าเป็นคำที่คุ้นเคยในแวดวงวิชาการและรับรู้กันโดยทั่วไปของชาวมุสลิม ผู้เขียนจึงคงไว้ในภาษาอาหรับ เช่น كتاب أحكام الطهارة، كتاب الحج والعمرة เป็นต้น

เนื้อหาสาระของหนังสือ

เนื้อหาสาระของหนังสืออัลญะวาฮิร อัสสะนียะฮ์ เป็นหนังสือที่ผู้เขียนได้อธิบายหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ 1) หลักอิติคอดหรือการยึดมั่นต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่สูงส่ง 2) หลักการต่างๆ ทางฟิกฮ์ที่ได้รับการยินยอมและชื่นชอบ 3) หลักจรรยา มารยาทที่ดีงาม

หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายเนื้อหาต่างๆ อย่างละเอียดตรงกับชื่อหนังสือทุกประการ โดยชื่อของหนังสือเล่มนี้ได้ระบุชัดว่าเป็นหนังสือที่อธิบายเรื่องหลักการต่างๆ ดังนี้

1. หลักอะกัตะฮฺหรือหลักยึดมั่นต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ประกอบด้วยความรู้เรื่องรากฐานของศาสนาอิสลาม ความสำคัญของเตาฮีด เรื่องราวในวันกิยามะฮฺ เรื่องราวในญิบูร์ (หลุมฝังศพ) สวรรค์ นรก และการคิดบัญชี

2. หลักการทางฟิกฮ์หรือบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การประกอบอิบาตะฮ์ มูอามะลาต มุนากะหาต และอื่นๆ ที่เกี่ยวกับฟิกฮ์

3. หลักจรรยา มารยาทอันงดงามตามแบบฉบับของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ โดยได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ศรัทธา ผู้มีเกียรติสูงส่ง การรักต่อโลกดุนยาของชาวอาคิเราะฮ์ บุคคลที่มีความสุขมากที่สุดในโลกดุนยา การเป็นเพื่อนกับคนดี รวมทั้งการอธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่ให้โทษ

ส่วนรายละเอียดของเนื้อหาสาระของหนังสือสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1. เนื้อหาสาระในแขนงวิชาอุศูลุดดีน ผู้เขียนไม่ได้มีการจำแนกออกเป็นกิตาบ บาบ และฟัศลแต่อย่างใด โดยเนื้อหาสาระเกี่ยวกับอุศูลุดดีน ผู้เขียนได้อธิบายเรื่องสำคัญ 3 ประเด็น คือ ความรู้เรื่องอุศูลุดดีน ความประเสริฐของกะลิมะฮฺเตาฮีด และเหตุการณ์ในวันกิยามะฮ์

2. เนื้อหาสาระในแขนงวิชาฟิกฮ์ ผู้เขียนได้จำแนกเนื้อหาสาระ ดังนี้ 1) กิตาบ จำนวนทั้งสิ้น 61 กิตาบ 2) บาบ จำนวนทั้งสิ้น 37 บาบ 3) ฟัศล จำนวนทั้งสิ้น 106 ฟัศล 4) ฟัรอ จำนวน 2 ฟัรอ 5) ตะติมมะฮฺ จำนวน 6 ตะติมมะฮฺ และ 6) ชะฮะดาน จำนวน 1 ชะฮะดาน

3. เนื้อหาสาระในแขนงวิชาตะเศวูฟ ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 7 ฟัศล

เนื้อหาสาระในแขนงวิชาฟิกฮ์ อันเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับบทบัญญัติที่จะต้องนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันที่มุสลิมทุกคนจะต้องรู้ ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงรายละเอียดเป็นจำนวนมาก สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทอิบาตะฮ์ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงการประกอบอิบาตะฮ์ต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในรูปแบบของพิธีกรรมต่างๆ ตามที่ศาสนาอิสลามได้บัญญัติไว้ ประเภทนี้ผู้เขียนได้จำแนกเนื้อหาสาระทั้งหมด 6 บท

2. ประเภทอะมะลาต หมายถึง บทบัญญัติที่กล่าวถึงกิจกรรมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ประเภทนี้ผู้เขียนได้จำแนกเนื้อหาออกเป็น 20 บท

3. ประเภทมุนากะหาต หมายถึง บทบัญญัติของศาสนาอิสลามที่กล่าวถึงการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันโดยผ่านกระบวนการสมรส ประเภทนี้เขียนจำแนกเนื้อหาสาระประเภทออกเป็น 13 บท

4. ประเภทญินายาต หมายถึง บทบัญญัติอิสลามว่าด้วยอาชญากรรม ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดกระบวนการลงโทษของผู้ปกครองที่มีต่อประชาชนที่กระทำผิดในคดีอาญา ประเภทนี้ผู้เขียนได้จำแนกออกเป็น 22 บท

วิธีการนิพนธ์หนังสือ

การเรียบเรียงหนังสืออัลญะวาอิรฺ อัลสะนียะฮฺ ผู้เขียนใช้วิธีการเรียบเรียงดังต่อไปนี้

1. การเรียบเรียงเนื้อหาสาระของหนังสือ

ผู้เขียนหนังสืออัลญะวาอิรฺ อัลสะนียะฮฺ ได้เรียบเรียงเนื้อหาอย่างเป็นระบบ โดยการเรียบเรียงอย่างเป็นลำดับ โดยเริ่มต้นด้วยแขนงวิชาอุศูลุดดีน ตามด้วยแขนงวิชาฟิกห์ และสิ้นสุดด้วยแขนงวิชาตะเศวฟฺ ดังนี้ 1) แขนงวิชาอุศูลุดดีนลำดับเนื้อหาตั้งแต่หน้าที่ 4 – 27 2) แขนงวิชาฟิกห์ลำดับเนื้อหาตั้งแต่หน้าที่ 28 – 264 3) แขนงวิชาตะเศวฟฺลำดับเนื้อหาตั้งแต่หน้าที่ 265 - 276

2. การเริ่มต้นเขียนหนังสือของผู้นิพนธ์ด้วยการกล่าวบัสมะละฮฺ (بِسْمِ)

การกล่าวหัมตะละฮฺ (محمّد) และการสรรเสริญความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ ﷻ รวมทั้งการกล่าวเศาะละวาต (صلوات) และกล่าวประสาทพรแด่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ (Dawud al-Fatani, n.d. : 2 – 3)

จากบทนำของหนังสือข้างต้นนี้ จึงเห็นได้ชัดว่าการนิพนธ์หนังสือของผู้นิพนธ์มีการเริ่มต้นด้วยบัสมะละฮฺ ตามด้วยฮัมตะละฮฺ และเศาะละวาตแด่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และลงท้ายด้วยคำว่า (محمّد) เป็นการสิ้นสุดบทนำของหนังสือ และเริ่มต้นเนื้อหาหนังสือ ส่วนนี้เรียกว่ากฎบะฮฺหนังสือ นับว่าเป็นวัฒนธรรมการนิพนธ์หนังสือของอุละมาอ์มุสลิมินที่มักจะพบเห็นในหนังสือและตำรับตำราอิสลามโดยทั่วไป

การเริ่มต้นนิพนธ์หนังสือของผู้นิพนธ์ด้วยบัสมะละฮฺ (بِسْمِ) มีความสอดคล้องกับใจความอายะฮ์อัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า “แท้จริงมันมาจากสุลัยมาน และแท้จริงมันเริ่มว่าด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ” (อันนัมล : 30)

การเริ่มต้นด้วยการกล่าวบัสมะละฮฺนับว่าเป็นการอารัมภบทที่มีเกียรติยิ่ง และมีการประกาศความเป็นพระเจ้าของอัลลอฮ์ ﷻ แล้วเรียกร้องไปสู่ความเป็นเอกภาพของพระองค์และยอมปฏิบัติตามพระบัญชาของพระองค์ จึงนับว่าเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของบรรดาอุละมาอ์มุสลิมินที่

ทุกครั้งเมื่อต้องการนิพนธ์ตำรับตำราจะต้องมีการเริ่มต้นด้วยคำนี้อย่างขาดมิได้ การนิพนธ์หนังสือทุกครั้งของอุละมาอ์มุสลิมนอกจากจะเริ่มต้นด้วยการกล่าวบัสมะละฮ์แล้ว ผู้นิพนธ์จะมีการกล่าวถึงฮัมดะละฮ์และเศาะละวาตแด่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ทุกครั้ง สอดคล้องกับใจความอัลกุรอาน ความว่า “แท้จริง อัลลอฮ์ ﷻ และมะลาอิกะฮ์ของพระองค์ประสาทพรแก่นบี โอ้ บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย ! พวกเจ้าจงประสาทพรให้เขาและกล่าวทักทายเขาโดยคารวะ” (อัลอะฮซาบ : 56)

3. ไม่มีการย่อหน้ากระดาษ

การเรียบเรียงเนื้อหาในหนังสือ ผู้นิพนธ์ไม่ได้มีการย่อหน้ากระดาษ โดยจะเขียนเนื้อหาไปเรื่อยๆ จนจบเนื้อหาในเรื่องนั้นๆ จึงจะมีการขึ้นต้นบทและตอนใหม่ โดยมีการคั่นกลางหน้ากระดาษด้วยชื่อบทและชื่อหมวดใหม่ ด้วยคำว่า กิตาบ (كِتَابٌ) ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 58 กิตาบ และباب (بَابٌ) มีจำนวนทั้งสิ้น 37 باب ส่วนการเข้าฟัสลหรือตอนใหม่นั้น ผู้เขียนไม่ได้กำหนดให้อยู่ตรงกลางหน้ากระดาษ แต่ขึ้นต้นบรรทัดใหม่หลังจากสิ้นสุดเรื่องนั้นๆ เลย โดยไม่มีการย่อหน้ากระดาษแต่อย่างใด กระนั้น เพื่อให้สามารถสังเกตได้โดยง่ายว่าเมื่อสิ้นสุดเรื่องใดเรื่องหนึ่งและขึ้นต้นตอนใหม่แล้ว ผู้เขียนเริ่มต้นบรรทัดใหม่ด้วยระบุในวงเล็บด้วยคำว่า ﴿فصل﴾ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 114 ตอน

นอกจากนั้นผู้นิพนธ์ยังแบ่งประเด็นปลีกย่อยหรือที่เรียกว่า ฟัรอ (فُرُوعٌ) ซึ่งผู้นิพนธ์กำหนดไว้จำนวน 12 ประเด็นปลีกย่อย

ส่วนคำยืนยันของผู้นิพนธ์หรือที่เรียกว่า ชะฮะดาน (شَهِادَةٌ) ผู้นิพนธ์ได้กำหนดไว้ในหนังสือเล่มนี้จำนวนทั้งสิ้น 30 ชะฮะดาน

การเพิ่มเติมเพื่อให้เนื้อหาสาระของหนังสือมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หรือเรียกว่า ตะติมมะฮ์ (تَمِيمَةٌ) ภายในหนังสือเล่มนี้ผู้นิพนธ์ได้กำหนดไว้จำนวนทั้งสิ้น 12 ตะติมมะฮ์

กรณีที่ผู้เขียนได้มีการกล่าวถึงประเด็นปลีกย่อยหรือที่เรียกว่า ฟัรอ (فُرُوعٌ) การเพิ่มเติมเนื้อหาเพื่อให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หรือที่เรียกว่า ตะติมมะฮ์ (تَمِيمَةٌ) และการยืนยันถึงข้อมูลต่างๆ หรือที่เรียกว่า ชะฮะดาน (شَهِادَةٌ) ผู้เขียนจะเพิ่มเข้าไปในเนื้อหาโดยไม่ได้มีการย่อหน้าแต่ประการใด แต่ผู้เขียนได้ใส่คำต่างๆ ดังกล่าวนั้นภายในวงเล็บ เพื่อให้เห็นถึงความเด่นชัดในสิ่งที่ผู้นิพนธ์จะกล่าวให้ผู้อ่านได้รับรู้

ส่วนการอธิบายหรือขยายข้อความเพิ่มเติม ผู้นิพนธ์ได้เขียนตัวเลขอาหรับในวงเล็บท้ายข้อความที่ต้องการอธิบายเพิ่มเติม เช่น (٤) ในหน้าที่ 21 ของหนังสืออัลญะวาอิร อัซสะนียะฮ์ หลังจากนั้นผู้นิพนธ์ได้อธิบายข้อความดังกล่าวในเชิงอรรถของหน้าหนังสือ โดยมีการขีดเส้นชั้นกันระหว่างเนื้อหา กับข้อความที่อธิบายเพิ่มเติมอย่างเป็นสัดส่วนและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

เมื่อสังเกตถึงการเรียบเรียงเนื้อหาของหนังสือก็จะพบว่าการลำดับเนื้อหาอย่างเป็นระบบและดูสวยงาม โดยรูปแบบการเรียบเรียงเนื้อหาหนังสือเล่มนี้มีความแตกต่างไปจากรูปแบบการ

เรียบเรียงเนื้อหาของหนังสือต่างๆ ไปในปัจจุบันโดยสิ้นเชิง โดยรูปแบบการเขียนหนังสือสมัยปัจจุบันนี้ เมื่อสิ้นสุดเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่งแล้ว ผู้เขียนก็จะย่อหน้าเพื่อขึ้นต้นเนื้อหาใหม่

4. การนำเสนอโดยใช้คำศัพท์ในภาษามลายูผสมผสานกับคำศัพท์ในภาษาอาหรับ การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ในภาพรวมแล้ว ผู้นิพนธ์ได้นำเสนอเนื้อหาโดยใช้ภาษามลายูเป็นหลัก เนื่องจากเป้าหมายสำคัญของการเผยแพร่หนังสือเล่มนี้คือ บรรดาผู้เรียนจากโลกมลายู ทั้งผู้เรียนที่เรียนอยู่ที่สถาบันปอเนาะและผู้เรียนที่เป็นบุตรหลานชาวมลายูที่เรียนอยู่ที่นครมักกะฮ์ในสมัยนั้นเป็นสำคัญ กระนั้นผู้นิพนธ์ยังคงใช้คำศัพท์ในภาษาอาหรับซึ่งเป็นแบบฉบับของความรู้อิสลาม จากนั้นจึงแปลความหมายเป็นภาษามลายู

5. การใช้ตัวเลขภาษาอาหรับในการระบุลำดับของหน้าหนังสือ โดยตัวเลขระบุลำดับหน้าหนังสือระบุไว้ด้านบนของหน้าหนังสือ

6. เนื้อหาสาระของหนังสืออยู่ในกรอบตารางสี่เหลี่ยม โดยปกติแล้วเนื้อหาสาระของหนังสือที่เขียนโดยอุละมาอ์พะฎอนีย์จะอยู่ในกรอบตารางสี่เหลี่ยม ซึ่งบางครั้งเป็นการตีกรอบเป็นเส้น หรือบางครั้งเป็นกรอบเป็นลวดลายดอกไม้ เป็นต้น ส่วนหนังสือเล่มนี้มีการตีกรอบเป็นเส้นสี่เหลี่ยม โดยเนื้อหาทั้งหมดอยู่ในกรอบตารางสี่เหลี่ยมดังกล่าว เมื่อมองแล้วจึงเห็นถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงามของหนังสืออย่างเด่นชัด

ส่วนจำนวนบรรทัดในแต่ละหน้าของหนังสือเล่มนี้มี 31 บรรทัด ยกเว้นหน้าบทนำหน้าหนังสือมีเพียง 16 บรรทัดเท่านั้น

7. การระบุคำขึ้นต้นของหน้าถัดไป หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้ระบุคำขึ้นต้นของหน้าถัดไป โดยกำหนดคำขึ้นต้นคำแรกของหน้าถัดไปไว้ได้กรอบตารางสี่เหลี่ยมในหน้าหนังสือทางด้านขวาเท่านั้น ส่วนหน้าหนังสือทางด้านซ้ายไม่มีการระบุคำขึ้นต้นของหน้าถัดไปแต่ประการใด ซึ่งการระบุคำขึ้นต้นของหน้าถัดไปลักษณะเช่นนี้เสมือนเป็นคำเตือนให้ผู้เรียนหรือผู้อ่านได้ทราบว่าหลังจากสิ้นคำสุดท้ายของหน้าปัจจุบันแล้ว คำขึ้นต้นของคำแรกในหน้าถัดไปคือ คำที่อยู่ใต้กรอบตารางสี่เหลี่ยมของหน้าดังกล่าว

8. การระบุชื่อหนังสือโดยย่อด้านล่างของหนังสือ หนังสือเล่มนี้ผู้นิพนธ์ได้ระบุชื่อหนังสือไว้ด้านล่างด้านทางซ้ายมือของหน้าหนังสือ และระบุไว้ในวงเล็บใต้กรอบตารางสี่เหลี่ยม โดยระบุหน้าที่เปิดทุกๆ เปิดหน้า นั่นก็คือ นับจำนวนหน้าหนังสือตั้งแต่วันที่ 1 จนถึงหน้าที่ 8 จึงมีการระบุชื่อหนังสือครั้งหนึ่ง และนับหน้าถัดไปอีกจำนวนเปิดหน้าก็จะระบุไว้อีกครั้งหนึ่ง ระบุไปเรื่อยๆ จนจบเล่ม รวมจำนวนทั้งสิ้น 35 ครั้ง

การระบุชื่อหนังสือเช่นนี้จึงเป็นการแบ่งสัดส่วนของจำนวนหน้าหนังสืออย่างเท่าๆ กัน เมื่อนำเลข 8 ไปคูณกับเลข 35 จึงเท่ากับ 280 ซึ่งตรงกับจำนวนหน้าหนังสือ โดยมีความคลาดเคลื่อนเพียง 2 หน้าเท่านั้น ทั้งนี้ หลังจากได้มีการนับจำนวนหน้าสารบัญด้วยแล้ว

9. ผู้นิพนธ์ไม่ได้ระบุที่มาของอายะฮ์อัลกุรอาน ฮะดีษ หรือบทดุอาอ์ต่างๆ ว่าเป็นอัลกุรอานอายะฮ์และสุเราะฮ์ใด บทฮะดีษที่รายงานมาจากผู้ใด หรือบทดุอาอ์ที่มาจากแหล่งใด

10. ผู้นิพนธ์ไม่ได้ระบุหนังสืออ้างอิงในตอนท้ายเล่มของหนังสือ

11. สารบัญหนังสือ หนังสือเล่มนี้ได้จัดวางหน้าสารบัญของหนังสืออยู่ตอนท้ายของหน้าหนังสือ เหมือนกับกิตาบบัญชีทั่วไป โดยกำหนดให้ข้อความสารบัญอยู่ภายในตารางสี่เหลี่ยม ตารางถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน โดยมีเส้นชั้นกันระหว่างส่วนที่ 1 กับส่วนที่ 2 ในแต่ละส่วนประกอบไปด้วยหมายเลขหน้าหนังสือและชื่อเรื่องของแต่ละบท

รูปแบบการนำเสนอหนังสือเล่มนี้ไม่ได้มีความแตกต่างไปจากรูปแบบการนำเสนอหนังสืออื่นๆ ของอุละมาอ์พะฎอนียในยุคเดียวกัน เช่น หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ หนังสือฟูรูอุ อัลมะสาอิล เป็นต้น ผู้นิพนธ์ได้นำเสนอเนื้อหาสาระโดยไม่มีการระบุแหล่งที่มาของหลักฐานหรือการอ้างอิงในตอนท้ายของหนังสือแต่อย่างใด กระนั้นผู้นิพนธ์ได้อ้างชื่อของอุละมาอ์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น เช่น ผู้เขียนได้อ้างคำพูดของอิมามอัชชาฟีอียฺ ในหน้าที่ 6 บรรทัดที่ 24 และคำพูดของซัยคอบู อัลฮะสัน อัลอ์ฮะรีรีย์ หน้าที่ 18 บรรทัดที่ 21 โดยไม่ได้ระบุแหล่งที่มาของเนื้อหาดังกล่าวแต่อย่างใด

แหล่งที่มาของเนื้อหา

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนยึดเนื้อหาที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอาน และอัสสุนนะฮฺ นั่นคือ ฮะดีษจากท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ อีกทั้งยึดเนื้อหาที่มาจากตำราอิญมาอ์หรือมติเอกฉันท์จากบรรดาอุละมาอ์เป็นสำคัญ ดังที่เห็นได้จากบทนำที่ผู้นิพนธ์ได้ระบุไว้ในหน้าที่ 2 ของหนังสือเล่มนี้

นอกจากผู้เขียนได้อ้างเนื้อหาต่างๆ ที่มาจากอัลกุรอาน อัสสุนนะฮฺ และอิญมาอ์ของบรรดาอุละมาอ์แล้ว ท่านยังอ้างอิงจากบรรดาอุละมาอ์คนสำคัญๆ ของมัซฮับอัชชาฟีอียฺ เช่น ท่านอิมามอัชชาฟีอียฺอีกด้วย

ความสำคัญของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมองค์ความรู้อิสลามทั้งสามแขนงวิชาหลักให้มาอยู่ภายในหนังสือเล่มเดียวกัน ซึ่งทั้งสามความรู้อิสลามดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นความรู้ที่ครอบคลุมทุกอย่างทั้งเรื่องการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ การดำเนินชีวิตตามบทบัญญัติของพระองค์ อีกทั้งการมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีสอดคล้องกับเป้าหมายที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ มายังโลกแห่งนี้

จากการศึกษาหนังสืออัลญะวาฮิรฺ อัสสะนียะฮฺ พบว่า ผู้นิพนธ์ได้ให้ความสำคัญตามแขนงวิชาอย่างเป็นลำดับ นั่นคือ แขนงวิชาอะกิดะฮฺนับว่าเป็นแขนงวิชาที่มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ แขนงวิชาฟิกฮ์ ซึ่งเป็นแขนงวิชาที่มุสลิมทุกคนจะต้องนำมาใช้ถือปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตในชีวิตประจำวันจึงจัดไว้ให้อยู่ในลำดับที่สอง ส่วนลำดับที่สามคือ แขนงวิชา ตะเศวูฟ เป็นแขนงวิชาที่จะทำให้มนุษย์มีความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ

นอกจากความสำคัญที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่าหนังสือเล่มนี้ยังคงใช้เป็นหนังสือหลักในการเรียนการสอนในสถาบันปอเนาะต่างๆ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงบางรัฐของประเทศมาเลเซีย เช่น รัฐกลันตัน ตรังการนู และเคดาห์ สังเกตเห็นได้จากภารกิจที่โรงพิมพ์ในจังหวัดปัตตานียังคงตีพิมพ์และจำหน่ายหนังสือเล่มดังกล่าวตลอดมาอย่างไม่ขาดสาย

การพิสูจน์หนังสือผู้นิพนธ์

นอกเหนือจากที่ปรากฏชื่อของผู้นิพนธ์หนังสือเล่มนี้ที่ระบุไว้ทั้งในปกนอกและปกในแล้วว่าเป็นผลงานนิพนธ์ของอัลอาลิม อัลอัลลามะฮ์ อัลอาarif อรร็อบบานีย์ เมาลานา ชัยคุดาวูด เบ็น อับดุลลอฮ์ อัลฟาฏอนีย์ และยังเป็นທີ່ประจักษ์ชัดแก่บรรดาผู้บันทึกประวัติศาสตร์ของชัยคุดาวูด อัลฟาฏอนีย์ว่า หนังสือเล่มดังกล่าวเป็นผลงานนิพนธ์ของท่านโดยแท้จริง อาทิ

1. หนังสือ “Ulama Besar Dari Fathani” เขียนโดยอะหมัด ฟัตฮี จัดพิมพ์โดย Majelis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Kelantan ประเทศมาเลเซีย พิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 2014 เป็นหนังสือที่รวบรวมชีวประวัติของบรรดาอุละมาอ์พะฎอนีย์ ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงชัยคุดาวูด อัลฟาฏอนีย์ว่าหนึ่งในผลงานจำนวนมากมายของท่านคือ หนังสืออัลญะวาฮิรฺ อัลสะนียะฮ์

2. หนังสือ “Daud Al-Fathani Pengarang Ulung Asia Tenggara” เขียนโดยหาญิวัน มุฮัมมัดเศาะฆิร อับดุลลอฮ์ จัดพิมพ์โดย Khazanah Fathaniyah เมื่อปี ค.ศ. 2016 เป็นหนังสือกล่าวถึงชีวประวัติ สายตระกูล การศึกษา ผลงานและคุณูปการต่างๆ ของชัยคุดาวูด อัลฟาฏอนีย์ ตลอดจนอิมามต่างๆ ที่ท่านได้กล่าวถึงในตำราของท่าน ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้ระบุชัดว่าหนังสืออัลญะวาฮิรฺ อัลสะนียะฮ์ เป็นหนึ่งในผลงานทั้งหมดของชัยคุดาวูด อัลฟาฏอนีย์

3. หนังสือ “Tokoh-Tokoh Ulama’ Semenanjung Melayu (1)” บรรณาธิการโดย Ismail Che Daud จัดพิมพ์โดย Majelis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Kelantan ประเทศมาเลเซีย เมื่อปี ค.ศ. 2012 เป็นหนังสือที่ได้รวบรวมบทความต่างๆ ที่เคยได้เผยแพร่ใน Majalah Pengasuh นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 – 1987 หนังสือเล่มนี้ได้ระบุชัดว่า หนังสืออัลญะวาฮิรฺ อัลสะนียะฮ์ เป็นผลงานเขียนของชัยคุดาวูด อัลฟาฏอนีย์

4. หนังสือ *سجاره دان فرکمباغن اکلام انوتن مشارکت ملايو فطاني* (ประวัติศาสตร์และพัฒนาศาสตร์ในสังคมมลายูพะฎอนีย์) เขียนโดย ดร.มุฮัมมัดลาซิม ลาวิ จัดพิมพ์โดยศูนย์วัฒนธรรมอิสลาม วิทยาลัยอิสลามศึกษายะลา เมื่อปี ค.ศ. 2005 เป็นผลงานวิจัยทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติและพัฒนาการทางศาสนาอิสลามที่เกิดขึ้นในสังคมชาวมลายู ผลงานวิจัยเล่มนี้ผู้เขียนได้กล่าวชัดว่า หนังสืออัลญะวาฮิรฺ อัลสะนียะฮ์ เป็นหนึ่งในผลงานเขียนของชัยคุดาวูด อัลฟาฏอนีย์

การเผยแพร่หนังสือ

โรงพิมพ์สำคัญๆ ที่ยังคงตีพิมพ์หนังสือที่เขียนโดยอุละมาอ์พะฎอนีย์ในอดีตหรือมักจะเรียกว่า “กิตาบบุณิง” ซึ่งร่วมไปถึงหนังสืออัลญะวาฮิรฺ อัลสะนียะฮ์ ผลงานนิพนธ์ของ

ชัยคดาอุด อัลพะฎอนียะฮ์อีกด้วย โดยเฉพาะโรงพิมพ์ในจังหวัดปัตตานียังคงตีพิมพ์หนังสือเล่มดังกล่าวตลอดมาเช่น โรงพิมพ์มุฮัมมัดนยะฮ์ดี และยังคงมีร้านขายหนังสือที่ยังคงจำหน่ายหนังสือดังกล่าวมีจำนวนมากมาย เช่น ร้านฮาริซเทรตดิง ร้านสุไลมาน และอื่นๆ

เมื่อสังเกตลูกค้าที่มาซื้อหนังสือตามร้านหนังสือที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จึงพบว่ามือนักเรียนจากสถาบันปอเนาะมาจับจ่ายซื้อหนังสือเป็นจำนวนมากเป็นประจำทุกวัน และคนงานของโรงพิมพ์จำนวนหลายคนกระวีกระวาดทำงาน บรรจุหนังสือใส่กล่องเพื่อส่งหนังสือตามร้านค้าทั่วไปทั้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และประเทศเพื่อนบ้านที่ยังคงใช้หนังสือดังกล่าวเป็นหลักสูตรหลักในการเรียนการสอน

สิ่งนี้จึงบ่งชี้ว่าหนังสืออัลญะวาฮิร อัลสะนียะฮ์ ของชัยคดาอุด อัลพะฎอนียะฮ์ได้รับการเผยแพร่และความนิยมมากที่สุด ทั้งได้รับความนิยมจากผู้่าน นักเรียนนักศึกษา ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศตลอดมาอย่างไม่ขาดสาย

ความพิเศษและจุดเด่นของหนังสือ

เมื่อพิจารณาถึงจุดเด่นของหนังสือแล้ว พบว่า หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาที่ครอบคลุมในวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมทุกคน นับตั้งแต่เรื่องความเชื่อต่อพระผู้เป็นเจ้า บทบัญญัติที่จะทำให้การดำรงชีวิตมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยโดยปราศจากความโอหังและทะนงตน

หากสังเกตอีกด้านหนึ่งจะพบว่าหนังสือเล่มนี้มีเอกลักษณ์เฉพาะตน นั่นหมายความว่า นับตั้งแต่หนังสือเล่มนี้ถูกพิมพ์ครั้งที่สองแล้ว จึงไม่มีการแก้ไขหรือเพิ่มเติมเนื้อหาใหม่ใดๆ ทั้งสิ้น เนื่องจากการพิมพ์ครั้งนี้ได้มีการเทียบเคียงถึงความถูกต้องกับต้นฉบับหนังสือของผู้นิพนธ์โดยตรง นั่นแสดงว่าหนังสือเล่มนี้มีมาตรฐานที่สูงสุดจนกลายเป็นตำราทางศาสตร์อิสลาม

เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้หนังสือนี้แล้วจึงมีผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของมุสลิมทุกคน เนื่องจากเมื่อเสร็จสิ้นบทเรียนที่ตนได้เรียนรู้จากหนังสือแล้วสามารถนำไปปฏิบัติโดยทันที ทั้งความรู้ที่เกี่ยวกับอู่ศุลตินหรือรากฐานของศาสนาอิสลาม ความรู้เกี่ยวกับฟิกฮ์หรือบทบัญญัติอิสลาม และความรู้เกี่ยวกับตะเศวฺฟหรือคุณธรรมจริยธรรม

หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์

หนังสือที่เป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคอะฮ์มัดอัลพะฎอนียะฮ์ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาวิเคราะห์คือ อัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ (الفتاوى الفطانية) หรือการวินิจฉัยชี้ขาดแห่งพะฎอนียะฮ์ เป็นหนังสือถามตอบปัญหาโดยอาศัยการวินิจฉัยชี้ขาดเชิงลึกในหุกุมหรือหลักการต่างๆ ของศาสนาอิสลามโดยชัยคอะฮ์มัดอัลพะฎอนียะฮ์ หนังสือ “อัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์” พอที่จะให้ความหมายได้ดังนี้

1. อัลพะตาวา (الفتاوى) เป็นคำนามจากคำกริยาว่า อัฟตา (أفتى) หมายถึง การให้ความกระจ่างในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

อิบนุ มัซซุร¹ ได้กล่าวว่า *لَهُ فِي الْأَمْرِ أَكْبَرُ* (อ่านว่า วะ อัฟตาฮฺ ฟัย อัลอัมร์ อะบานะฮฺ ละฮฺ) หมายถึง ให้คำวินิจฉัยแก่เขาในเรื่องหนึ่ง นั่นคือ การอธิบายและให้ความกระจ่างเรื่องดังกล่าวให้แก่เขา *وَأَفْتَى الرَّجُلَ فِي الْمَسْأَلَةِ وَاسْتَفْتِيَتْهُ فِيهَا فَأَفْتَانِي إِفْتَاءً وَفْتَى* (อ่านว่า วะอัฟตา อัสเราะญฺ ลุ ฟัย อัลมัสะอะละติ วัสตัฟตียะตุฮฺ ฟัยฮา ฟะอัฟตานี อีฟตาอัน วะฟุตัน) หมายถึง และมีชายคนหนึ่งได้ให้คำวินิจฉัยต่อประเด็นปัญหา และเขาก็ได้ให้คำวินิจฉัยแก่ฉันในประเด็นดังกล่าว ดังนั้น เขาได้วินิจฉัยแก่ฉันหนึ่งประเด็นที่ชัดเจนและแจ่มชัด (Ibn Manzūr, n.d.: 15/145)

ส่วนอัลอะซิม อะบาดี² กล่าวว่า คำว่า *الفتوى* (อ่านว่า อัลฟุตยาอฺ วะฟุตวา) หมายถึง สิ่งใดที่ได้รับการพิตวาหรือวินิจฉัยจากฟากิฮหรือมุฟตีฮฺ ส่วนคำว่า *إجابة أي المسألة* (อ่านว่า อีฟตาฮฺ ฟัย อัลมัสะอะละติ อัย อิญญาบะฮฺ) หมายถึง ฉันทให้คำวินิจฉัยแก่เขาในเรื่องหนึ่ง นั่นก็คือ ฉันทตอบปัญหาของเขา (al-'Azīm 'Abadī, 1415 : 1/245)

ดังนั้น คำว่า พิตวา (*فتوى*) เป็นคำเอกพจน์ พหูพจน์ของคำดังกล่าวคือ *الفتاوى* (อ่านว่า อัลฟะตาวา) เมื่อนำคำนี้มาใช้ในทางวิชาการแขนงต่างๆ ในศาสตร์อิสลามแล้ว จึงหมายถึง คำวินิจฉัยชี้ขาดในหุกุมต่างๆ ของศาสนาอิสลามโดยยึดหลักฐานจากคัมภีร์อัลกุรอาน ฮะดีษของท่านเราะซูลุลลอฮ์^ﷺ และแหล่งที่มาของหุกุมอื่นๆ อันเป็นการให้ความกระจ่างเกี่ยวกับบัญญัติอิสลาม

2. อัลฟะฎอนียะฮ์ (*الفظانية*) หมายถึง ชื่อที่บ่งบอกถึงเมืองพะฎอนีย์ ดังที่อุละมาอ์พะฎอนีย์มักจะใช้กับชื่อของท่านเหล่านั้น เช่น ชัยคุดาอูด อัลฟะฎอนีย์ ชัยอะฮมัดอัลฟะฎอนีย์ เป็นการบ่งบอกถึงที่มาหรือแผ่นดินเกิดของท่านเหล่านั้น เฉกเช่นเดียวกับอุละมาอ์อื่นๆ

ด้วยเหตุนี้ เมื่อคำสองคำข้างต้น คือ อัลฟะตาวาและอัลฟะฎอนียะฮ์มารวมกันแล้ว จึงเป็นการบ่งบอกว่าคำวินิจฉัยนี้มุ่งตรงต่อปัญหาข้อคำถามที่มาจากพะฎอนีย์หรือเพื่อไขปัญหาของชาวพะฎอนีย์ แม้ว่าภายในหนังสือเล่มนี้ยังปรากฏบางคำถามที่มาจากท้องถิ่นอื่นที่นอกเหนือจากพะฎอนีย์ก็ตาม เช่น กัมพูชา กลันตัน และสยาม แต่พื้นที่ต่างๆ ที่มาจากแหล่งอื่นที่นอกเหนือจากพะฎอนีย์นั้นก็จัดว่าอยู่ในโซนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งถือว่าอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน

สาเหตุของการนิพนธ์หนังสือ

หนังสือเล่มนี้ผู้นิพนธ์ได้นิพนธ์ขึ้นเพื่อตอบปัญหาข้อคำถามและข้อข้องใจ โดยคำถามต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสืออัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์มาจากแผ่นดินพะฎอนีย์ กลันตัน และจามหรือกัมพูชาในปัจจุบัน แม้หนังสือเล่มนี้ผู้นิพนธ์ตั้งชื่อว่า อัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์ แต่คำถามและ

¹ ชื่อเต็มของท่านคือ มุหัมมัด บิน มุกริม บิน อะลีย์ อูฟฎุฏ ญะมาลุดดีน อิบนุ มัซซุร อัลอันศอรีย์ อรัฎวายฟัย อัลอริกีย์ หรือที่รู้จักกันชื่อว่า อิบนุ มัซซุร (Ibn Manzūr) เกิดในเดือนมกราคม ค.ศ. 630 หรือ ค.ศ. 1232 เสียชีวิตในอียิปต์ในเดือนชะอบาน ค.ศ. 711 หรือ ค.ศ. 1311 ท่านเป็นนักประวัติศาสตร์ นักนิติศาสตร์อิสลามและภาษาอาหรับ สถานที่เกิดของท่านมีทัศนะที่แตกต่างกัน เช่น บ้างระบุว่าท่านเกิดที่คือฟซา ประเทศตูนิเซีย บ้างระบุว่าท่านเกิดที่ตรีโปลี ประเทศลิเบีย ท่านเคยทำงานที่ตีวาน อัลอินซาย์ (Dīwān al-Insya) ในกรุงไคโร ต่อมาท่านได้เป็นผู้พิพากษาในกรุงตรีโปลี ประเทศลิเบีย

² ชื่อเต็มของท่านคือ อู อัยยูบ มุหัมมัด ซัมส อัลฮัก บิน ชัยคอบีร์ บิน อาลีย์ (เสียชีวิต ค.ศ. 1911) แต่ชื่อที่เป็นที่รู้จักคือ ซัมส อัลฮัก อะซิม อะบาดี (Shams al-Haq 'Azīm 'Abadī) ท่านเป็นอุละมาอ์หะดีษชาวอินเดียที่มีชื่อเสียงมากในด้านการวิพากษ์หะดีษของสุนันอบูดาอูด ผลงานนิพนธ์ที่สำคัญคือ หนังสืออานัล มะอูบูต

คำตอบที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ไม่ได้มุ่งตอบคำถามเฉพาะปัญหาที่เกิดกับชาวพะฆวนีย์เท่านั้น แต่ยังปรากฏคำถามต่างๆ ที่เกี่ยวกับพื้นที่อื่นของโลกมลายูนอกเหนือจากพะฆวนีย์ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ อัลฟาตาวา อัลพะฆวนีย์ยะฮ์

ส่วนประกอบของหนังสือ

หนังสืออัลฟาตาวา อัลพะฆวนีย์ยะฮ์เป็นหนังสือถามตอบปัญหาทางศาสนาอิสลามที่ผู้เขียนได้ตอบปัญหาต่างๆ ทั้งสามแขนงวิชาหลักคือ แขนงวิชาฮุกูมุดดีน แขนงวิชาฟิกห์ และแขนงวิชาตะเศวูฟ ส่วนประกอบของหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยโครงสร้างหลัก 5 โครงสร้างคือ

1. ปกนอกและปกใน โดยปกนอกและปกในมีข้อความที่เหมือนกันทุกประการ ประกอบด้วย ชื่อหนังสือ ชื่อผู้เขียน ชื่อผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดพิมพ์ จำนวนครั้งที่พิมพ์ ข้อความ ลิขสิทธิ์ และสำนักพิมพ์

2. บทนำ ผู้นิพนธ์ได้เริ่มต้นการนิพนธ์ด้วยการกล่าวบัสมะละฮ์ (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) และ (الحمد لله) เพื่อเป็นการสรรเสริญและขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ﷻ ตามด้วยการประสาทพรแต่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่าน ผู้นิพนธ์ได้กล่าวบทนำเพียงสั้นๆ ว่า เป็นข้อความจำนวนหนึ่งที่ถามชัยอะอะมัด อัลพะฆวนีย์

การลงท้ายของบทนำหนังสือด้วยคำว่า **و** (อ่านว่า วะบะอะดฺ หมายถึง หลังจากนั้น) ก่อนที่จะขึ้นต้นเนื้อหาหนังสือต่อไป นับว่าเป็นวัฒนธรรมการนิพนธ์หนังสือหรือการให้คำวินิจฉัยต่างๆ ของอุละมาฮ์อิสลาม โดยเฉพาะอุละมาฮ์พะฆวนีย์

3. การลำดับเนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้ ผู้นิพนธ์ได้ลำดับเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับหนังสือโดยทั่วไป โดยเฉพาะเนื้อสาระที่เป็นข้อความคำถามด้านฟิกห์ ซึ่งเป็นข้อความที่มีจำนวนมากที่สุดคือ 96 คำถาม คิดเป็นร้อยละ 89.71 ส่วนข้อความรองลงมาคือ ข้อความเกี่ยวกับฮุกูมุดดีน จำนวน 9 คำถาม คิดเป็นร้อยละ 8.41 และข้อความเกี่ยวกับตะเศวูฟ จำนวน 2 คำถาม คิดเป็นร้อยละ 1.87 อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ไม่ได้มีการแบ่งเนื้อหาออกมาเป็น กิตาบ (كِتَاب) บาบ (بَاب) ฟัศล (فَصْل) และฟัรอ (فَرْع) ส่วนคำถามและคำตอบที่อยู่ในภาษาอาหรับได้มีการแปลเป็นภาษามลายู

4. บทส่งท้าย

หนังสืออัลฟาตาวา อัลพะฆวนีย์ยะฮ์ ผู้นิพนธ์ไม่ได้มีการเขียนคำส่งท้ายของหนังสือแต่อย่างใด ดังนั้น หลังจากผู้นิพนธ์ได้ตอบคำถามข้อสุดท้ายแล้ว เป็นอันว่าการนิพนธ์หนังสือเล่มนี้เสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์ โดยไม่ได้มีการเขียนบทส่งท้ายเช่นหนังสือหรือตำราทั่วไปแต่อย่างใด

5. สารบัญหนังสือ สารบัญของหนังสือได้กำหนดตารางออกเป็นจำนวน 2 ช่อง คือ ช่องที่ 1 เป็นช่องหมายเลขลำดับคำถาม ส่วนช่องที่ 2 เป็นช่องหมายเลขหน้าหนังสือ พร้อมระบุข้อความทั้งหมดไว้ในสารบัญ โดยไม่ได้ระบุคำตอบของแต่ละคำถามนั้นแต่อย่างใด การลำดับของข้อ

คำถามต่างๆ ได้เริ่มต้นด้วยข้อความในแขนงวิชาอุศุลุดดีน ตามด้วยข้อความในแขนงวิชาด้านฟิกห์ และข้อความในแขนงวิชาตะเศวฎฟตามลำดับ

เนื้อหาสาระของหนังสือ

ข้อความและคำตอบในหนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วยข้อความและการวินิจฉัยต่างๆ ที่ครอบคลุมในแขนงวิชาสำคัญๆ ทั้งสิ้น 3 แขนงวิชาสำคัญๆ คือ แขนงวิชาอุศุลุดดีน แขนงวิชาฟิกห์ และแขนงวิชาตะเศวฎฟ โดยคำถามทั้งสิ้น 107 คำถาม การตอบคำถามของชัยคอะฮมัด อัลฟะฎอนียันั้น ท่านได้ตอบคำถามโดยใช้ภาษามลายูเป็นสำคัญ กระนั้นยังมีข้อความจำนวน 3 ข้อคำถามที่ท่านได้ตอบในภาษาอาหรับคือ ข้อคำถามที่ 48 คำตอบข้อคำถามที่ 67 คำถามและคำตอบข้อคำถามที่ 107 คำถามและคำตอบข้อคำถามที่ 10

ภาษาที่ใช้ในหนังสืออัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์ประกอบด้วย 2 ภาษาคือ ภาษาอาหรับและภาษามลายู โดยหนังสืออัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์ที่อยู่ในภาษาอาหรับเป็นคำตอบสำหรับคำถามที่มาจากโลกอาหรับ ส่วนหนังสืออัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์ที่อยู่ในภาษามลายูนั้นเป็นคำตอบสำหรับคำถามที่มาจากโลกมลายู (Muhammad Saghir, 2005 : 103)

หนังสือเล่มนี้ยังปรากฏข้อความต่างๆ ที่นอกเหนือจากประเด็นในทั้งสามแขนงวิชาข้างต้น เช่น การคำนวณทางดาราศาสตร์ ในคำถามข้อ 39 ะลี๋ยหรือผู้ปกครองบ้านเมืองในคำถามข้อที่ 73 - 76 การแพทย์ในคำถามข้อ 95 เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อคำถามประเด็นปลีกย่อยอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้สามารถนำมาขมวดเป็นกลุ่มประเด็นคำถามสำคัญๆ 3 ประเด็น คือ 1) ประเด็นคำถามด้านอุศุลุดดีน 2) ประเด็นคำถามด้านฟิกห์ 3) ประเด็นคำถามแขนงวิชาตะเศวฎฟ

วิธีการนิพนธ์หนังสือ

การเรียบเรียงหนังสืออัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์ ผู้นิพนธ์ได้ใช้วิธีการเรียบเรียงหนังสือ ดังต่อไปนี้

1. การเรียบเรียงเนื้อหาสาระดำเนินไปอย่างเป็นระบบ

ผู้นิพนธ์หนังสืออัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์ได้เรียบเรียงและลำดับเนื้อหาตามข้อคำถามอย่างเป็นระบบ โดยภาพรวมแล้วผู้นิพนธ์ได้ลำดับคำถามและคำตอบในแขนงวิชาสำคัญๆ ดังนี้ 1) คำถามและคำตอบในแขนงวิชาอุศุลุดดีน ตั้งแต่หน้าที่ 2 - 38 2) คำถามและคำตอบในแขนงวิชาฟิกห์ ตั้งแต่หน้าที่ 38 - 179 3) คำถามและคำตอบในแขนงวิชาตะเศวฎฟ ตั้งแต่หน้าที่ 179 - 217

การลำดับเนื้อหาคำถามและคำตอบนั้นนับว่ามีความสอดคล้องกับฮะดีษของท่านนบีร็อล บันทีกโดยมุสลิม (Muslim, n.d.: 8) นั่นคือ เริ่มต้นด้วยความรูุ้ศุลุดดีนอันประกอบไปด้วยความรู้เรื่องรากฐานของศาสนา ความเชื่อต่อพระผู้เป็นเจ้า ความเชื่อต่อท่านเราะซูลลลอฮ์

ภาวการณ์ตกจากศาสนาอิสลาม เป็นต้น ตามด้วยความรู้เรื่องฟิกห์หรือบทบัญญัติศาสนาอิสลาม และสุดท้ายความรู้ที่เกี่ยวกับตะเศวฟที่ครอบคลุมไปถึงการชุกรุลลอฮ์หรือการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ

2. คำนำของหนังสือประกอบด้วยประโยคบسمะละฮ์ (بِسْمِ) ประโยคหัมดะละฮ์ (محمّد) และคำสรรเสริญความยิ่งใหญ่ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ รวมทั้งคำกล่าวเศาะละวาตและกล่าวประสาทพรแต่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่าน

3. เนื้อหาของหนังสือประกอบด้วยคำถามและคำตอบตลอดทั้งเล่ม นับตั้งแต่หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้าย โดยมีบางข้อคำถามมีการตั้งคำถามในภาษาอาหรับ และตั้งคำถามในภาษามลายู ส่วนคำถามในภาษาอาหรับมีเพียงบางข้อเท่านั้น โดยฮาญีวันอิสมาอีล อัลพะฎอนียีได้แปลคำถามและคำตอบมาเป็นภาษามลายูอีกครั้งหนึ่ง โดยคำถามและคำตอบในภาษาอาหรับยังคงไว้ทุกข้อ นั่นก็หมายความว่า ข้อคำถามและคำตอบในข้อดังกล่าวมีอยู่ 2 ข้อ ดังตัวอย่างคำถามและคำตอบข้อ 48 หน้า 98

4. การลำดับข้อคำถามและคำตอบอย่างชัดเจน ผู้นิพนธ์ได้กำหนดลำดับข้อของคำถามและคำตอบไว้ในวงเล็บ เมื่อสังเกตแล้วจึงเห็นได้อย่างชัดเจน หลังจากลำดับคำถามและคำตอบก็จะมีการเว้นวรรคทุกครั้ง ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นความชัดเจนระหว่างเนื้อหา หลังจากได้มีการขึ้นต้นคำถามและคำตอบใหม่

5. การนำเสนอโดยใช้คำศัพท์ในภาษามลายูผสมผสานกับคำศัพท์ในภาษาอาหรับ การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้โดยภาพรวมแล้ว ผู้นิพนธ์ได้นำเสนอเนื้อหาโดยใช้ภาษามลายูเป็นหลัก เนื่องจากเป้าหมายสำคัญของการเผยแพร่หนังสือเล่มนี้คือ ชาวมุสลิมที่อยู่ในโลกมลายู บรรดาผู้เรียนทั้งที่เรียนอยู่ที่สถาบันปอเนาะในโลกมลายูและผู้เรียนที่เป็นบุตรหลานชาว มลายูที่เรียนอยู่ที่นครมักกะฮ์ในสมัยนั้นเป็นสำคัญ เฉกเช่นเดียวกับหนังสือที่เป็นผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนียีท่านอื่นๆ กระนั้นผู้นิพนธ์ยังคงใช้ศัพท์ในภาษาอาหรับซึ่งเป็นแบบฉบับของความรู้อิสลาม

6. การระบุชื่อหนังสือด้านบนของหน้าหนังสือทุกๆ หน้า หรือคำในภาษาอาหรับเรียกว่า ฮามิช (هامش)

7. การใช้ตัวเลขภาษาอาหรับในการระบุลำดับของหน้าหนังสือ โดยตัวเลขระบุลำดับหน้าหนังสือในภาษาอาราบิกภายในวงเล็บ โดยระบุไว้ด้านบนของทุกหน้าหนังสือ

8. เนื้อหาสาระของหนังสือจัดอยู่ในกรอบตารางสี่เหลี่ยม

โดยปกติแล้วเนื้อหาสาระของหนังสือที่เขียนโดยอุละมาอ์พะฎอนียีในยุคก่อนมักจะมีอยู่ในกรอบตารางสี่เหลี่ยม ซึ่งบางครั้งเป็นการตีกรอบเป็นเส้น หรือลวดลายดอกไม้ เป็นต้น ส่วนหนังสือเล่มนี้มีการตีกรอบเป็นเส้นสี่เหลี่ยม โดยเนื้อหาทั้งหมดอยู่ในกรอบตารางสี่เหลี่ยมดังกล่าว เมื่อมองแล้วจึงเห็นถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความโดดเด่นและสวยงามอย่างชัดเจน หาก

สังเกตแล้วก็จะพบว่าหนังสือเล่มอื่นๆ ก็มีความความคล้ายคลึงกัน จนอาจกล่าวได้ว่าลักษณะเช่นนี้เป็นรูปแบบหรือความนิยมของหนังสือในยุคนั้น

9. ผู้นิพนธ์ไม่ได้ระบุที่มาของอายะฮ์อัลกุรอาน และฮะดีษต่างๆ ว่าอายะฮ์และสุเราะฮ์ที่ยกมาอ้างอิงนั้นเป็นอัลกุรอานอายะฮ์และสุเราะฮ์ใด หรือฮะดีษรายงานมาจากผู้ใด มีเพียงบางอายะฮ์หรือบางฮะดีษเท่านั้นที่ผู้นิพนธ์ได้ระบุที่มาของอายะฮ์และบทฮะดีษดังกล่าว

10. การอ้างอิงผลงานเขียน ผู้นิพนธ์มักจะระบุชื่อผู้เขียนมาพร้อมๆ กับชื่อหนังสือมาใช้ในการอ้างอิง กระนั้นการอ้างอิงชื่อผู้เขียนและชื่อหนังสือ ผู้นิพนธ์ได้อ้างชื่อผู้เขียนและชื่อหนังสือเพียงสั้นๆ ที่เป็นที่รู้จักเท่านั้น อาทิ กิตาบอัชชะวาญิร งานเขียนของอิมามอิบนุ ฮะญูร กิตาบอียาฮ์ ผลงานเขียนของอิมามอัลเฆาะซาลี และกิตาบซุรฮิฮัม ผลงานเขียนของชัยค้อซซัรกอวียี เป็นต้น

11. สารบัญหนังสือ หนังสือเล่มนี้ได้จัดวางหน้าสารบัญของหนังสืออยู่ตอนท้ายของหน้าหนังสือ โดยกำหนดเป็นตารางออกเป็น 2 ส่วน แต่ละส่วนประกอบไปด้วย 3 ช่องคือ ช่องที่ 1 เป็นลำดับข้อความ ช่องที่ 2 เป็นลำดับหมายเลขหน้าของข้อความ ส่วนช่องที่ 3 เป็นชื่อหัวข้อข้อความ โดยระบุเลขหน้าสารบัญเป็นอักษรภาษาอาหรับอยู่ภายในวงเล็บ เริ่มต้นจากอะลีฟ (ا) บ่า (ب) และตาอ (ت) ตามลำดับ

แหล่งที่มาของเนื้อหา

แหล่งที่มาของเนื้อหาที่ผู้นิพนธ์ได้อ้างอิงและยกมาเป็นหลักฐานมีดังนี้

1. การอ้างอิงจากอายะฮ์อัลกุรอาน โดยผู้นิพนธ์ได้ยกอายะฮ์อัลกุรอานมาเป็นหลักฐานในการอ้างอิงในหนังสือเล่มนี้ จำนวนทั้งสิ้น 10 อายะฮ์

2. การอ้างอิงจากฮะดีษของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ โดยผู้นิพนธ์ได้ยกหลักฐานจากฮะดีษมาใช้ในการอ้างอิงในหนังสือเล่มนี้ จำนวนสิ้น 19 บทฮะดีษ

3. การอ้างอิงจากทัศนะของอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียง โดยผู้นิพนธ์ได้ยกหลักฐานจากทัศนะของอุละมาอ์มาใช้ในการอ้างอิงในหนังสือเล่มนี้ เช่น หนังสือญาฮะเราะฮ์ โดยอัลละกะอียี หนังสืออียาฮ์ อัลอูลุมิตดีน โดยอัลอิมามอัลเฆาะซาลี หนังสือตกริบู อัตตะฮะซิบ โดยอิบนุ ฮะญูร อัลอัสเกาะลานียี และอื่นๆ นอกจากนั้นผู้นิพนธ์ได้อ้างอิงทั้งชื่ออุละมาอ์และหนังสือแล้ว ผู้นิพนธ์ยังอ้างอิงชื่ออุละมาอ์ โดยไม่ได้ระบุชื่อหนังสือของท่านเหล่านั้น เช่น สิตีอะลียี อัลเคาะวาศ, อิบูฮะสัน อัชชะอรอนียี, สิตีอิบรอฮีม อีรเราะฮ์ซียี และอื่นๆ

ความสำคัญของหนังสือ

ความสำคัญของหนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์สามารถเห็นได้จากสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่รวบรวมปัญหาและข้อความที่มาจากโลกมลายู ล้วนเป็นคำถามที่เป็นปัจจุบันในยุคนั้น อีกทั้งยังเป็นปัจจุบันในทุกวันนี้ คงไม่น่าจะเป็นสิ่งเลยเถิดหากจะกล่าวไว้ในที่นี้ว่าคำถามและคำตอบในอัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์เป็นคำถามและคำตอบ “มีชีวิต”

เนื่องจากข้อคำถามและคำตอบที่ปรากฏในหนังสือเล่มที่สามารถไขข้อข้องใจของชาวมุสลิมได้เป็นอย่างดี แม้บางครั้งข้อคำถามดูแล้วเป็นปัญหาผิวเผินเท่านั้น แต่ความจริงแล้วมีความเกี่ยวโยงอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตในยุคของท่านและยุคปัจจุบัน

2. หนังสือเล่มนี้เป็นการถามตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมในแขนงวิชาสำคัญๆ 3 แขนงวิชาคือ แขนงวิชาอูศูลุดดีน แขนงวิชาฟิกห์ และแขนงวิชาตะเศาวุฟ อย่างไรก็ตาม คำถามที่มีจำนวนมากที่สุดคือ คำถามในแขนงวิชาฟิกห์ อันเนื่องมาจากเป็นแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติศาสนาอิสลามที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของมุสลิมทุกคน

นอกเหนือจากคำถามและคำตอบที่เกี่ยวข้องกับทั้งสามแขนงวิชาแล้ว ยังปรากฏคำถามต่างๆ นอกเหนือจากทั้งสามแขนงวิชา อันได้แก่ คำถามและคำตอบด้านภาษาศาสตร์ ด้านการแพทย์ ด้านอูศูลูฟิกห์ ด้านการเมืองการปกครอง เป็นต้น

3. ปัญหาและข้อคำถามไม่เพียงแต่มาจากบุคคลทั่วไปเท่านั้น แต่ข้อคำถามยังมาจากเจ้าผู้ครองนครกัณฑ์ได้มีคำถามมายังผู้นิพนธ์ ดังข้อคำถามที่ 106 หน้า 179 นั้นจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีความสำคัญต่อเหตุการณ์บ้านเมืองในโลกมลายูอีกด้วย จึงแสดงให้เห็นว่าชัยคอะหมัดได้กลายเป็นที่ปรึกษาของผู้ครองนครต่างๆ ของโลกมลายู เช่น กัณฑ์ ตรัง กานู เคดาห์ ยะโฮร์ รีเยา-ลิงคา ตือลี ลังกัต ปุนเตียนัก และสัมบัส (Muhammad Saghir, 2000: 46)

4. การตอบปัญหาข้อคำถาม ผู้นิพนธ์ได้ยึดและอ้างอิงจากหนังสือสำคัญๆ ของอุละมาอ์มัซฮับอัชชาฟีอีย์ ทั้งนี้ เพื่อให้การไขปัญหาต่างๆ นั้นสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในโลกมลายูได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสามารถสร้างสังคมมุสลิมที่ยึดมั่นและยืนหยัดในหลักการศาสนาอิสลามอย่างมั่นคงราบจนทุกวันนี้

5. คำตอบในหนังสือเล่มนี้สามารถนำไปใช้ได้ในพื้นที่ต่างๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น พะแวนีเย่ กัณฑ์ อินโดนีเซีย และกัมพูชา ทั้งนี้ การพิทวาของผู้นิพนธ์มีความครอบคลุมในแขนงวิชาต่างๆ ในฐานะเป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงของโลกมลายู อีกทั้งเข้าใจในบริบทของภูมิภาคนี้

นอกเหนือจากการวินิจฉัยข้างต้นสามารถใช้ในยุคของท่านแล้ว คำวินิจฉัยดังกล่าวยังเป็นการวินิจฉัยร่วมสมัยที่ในทุกวันนี้ยังคงสามารถนำไปใช้ได้โดยไม่ล้าสมัยแต่ประการใด ดังที่หนังสือเล่มนี้ยังคงได้รับการอ้างอิงและนำไปใช้ตามสถาบันปอเนาะ และการศึกษาตามมัสนัดต่างๆ (Rahimmula, 1992: 395) เนื่องจากข้อคำถามที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ยังคงทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของมุสลิมในภูมิภาคนี้ได้เป็นอย่างดี

การพิสูจน์หนังสือผู้นิพนธ์

การพิสูจน์ว่าหนังสืออัลพะตาวา อัลพะแวนีเยฮ์เป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคอะหมัดอัลพะแวนีเยฮ์ สามารถเห็นได้จากหลักฐาน ดังนี้

1. หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ได้ระบุไว้ชัดในปกหน้าและปกในของหนังสือไว้ชัดเจนว่า หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคอะหมัดอัลพะฎอนียะฮ์

2. การยืนยันจากอะหมัดฟัตฮี ในหนังสือ “Ulama Besar Dari Fathani” จัดพิมพ์โดย Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Kelantan ประเทศมาเลเซีย พิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 2014 เป็นหนังสือที่รวบรวมชีวประวัติของบรรดาอุละมาอะพะฎอนียะฮ์ที่มีชื่อเสียงนับตั้งแต่ยุคของชัยคดาอูด อัลพะฎอนียะฮ์ จนถึงอุละมาอะยุคหลังจากท่านมีจำนวน 547 หน้า

ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้ยืนยันอย่างชัดเจนว่าชัยคอะหมัดอัลพะฎอนียะฮ์เป็นผู้นิพนธ์หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์

3. การยืนยันจากอิสมาอิล เจะตาวูด ในหนังสือ “Tokoh-Tokoh Ulama’ Semenanjung Melayu (1)” พิมพ์โดย Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Kelantan ประเทศมาเลเซีย เมื่อปี ค.ศ. 2012 เป็นหนังสือที่ได้รวบรวมบทความต่างๆ ที่เคยเผยแพร่ใน Majalah Pengasuh ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 – 1987 โดยได้รวบรวมอุละมาอะจากกลันตันและอื่นๆ มากกว่า 50 คน

หนังสือเล่มนี้ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ชัยคอะหมัดอัลพะฎอนียะฮ์เป็นผู้นิพนธ์หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์

4. การยืนยันจาก ดร.มุฮัมมัดลาเซ็ม ลาวี ในหนังสือ *سجاره دان فر كمبراغن اكام* (ประวัติศาสตร์และพัฒนาการศาสนาในสังคมมลายูพะฎอนียะฮ์) จัดพิมพ์โดย ศูนย์วัฒนธรรมอิสลาม วิทยาลัยอิสลามศึกษายะลา เมื่อปี ค.ศ. 2005 เป็นผลงานวิจัยทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติและพัฒนาการทางศาสนาอิสลามที่เกิดขึ้นในสังคมชาวมลายู ผลงานวิจัยเล่มนี้ผู้วิจัยได้ยืนยันอย่างชัดเจนว่า หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ เป็นหนึ่งในผลงานนิพนธ์ของชัยคอะหมัดอัลพะฎอนียะฮ์

5. การยืนยันจากวันมุฮัมมัดคอซิม อับดุลลอฮ์ ในหนังสือ *Wawasan Pemikiran Islam Ulama Asia Tenggara Jilid 2* (วิสัยทัศน์และแนวคิดของอุละมาอะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 2) เป็นหนังสือที่กล่าวถึงนิพนธ์ต้นฉบับต่างๆ ของอุละมาอะพะฎอนียะฮ์ โดยเฉพาะที่เป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคอะหมัดอัลพะฎอนียะฮ์ ตลอดจนกล่าวถึงบทบาทสำคัญๆ ของอุละมาอะพะฎอนียะฮ์ในดินแดนอื่นๆ ของโลกมลายู

ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้ยืนยันอย่างชัดเจนว่า หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์เป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคอะหมัดอัลพะฎอนียะฮ์

6. การยืนยันจากฟิรียศ ราฮิมมูลา ในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยเคนต์ 1992 หัวข้อ “The Patani Fatawā: A Case Study of the Kitāb Al-Fatawā Al-Faṭāniyyah of Shaykh Ahmad Bin Muhammad Zain Bin Mustafa Al-Fatani” โดยหัวข้อวิทยานิพนธ์ได้ระบุไว้

อย่างชัดเจนว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากิตาบอัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์ ผลงานนิพนธ์ของชัยอะหมัดอัลฟะฎอนีย์

การเผยแพร่หนังสือ

หนังสืออัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ฮ.ศ. 1324 หรือ ค.ศ. 1906 เป็นหนังสือที่มีบทบาทสำคัญในการให้ความกระจ่างเกี่ยวกับปัญหาในหุกุมต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับเตาฮีด ฟิกห์ และตะเศวฎุฟ อีกทั้งสิ่งที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแพทย์ ภาษาศาสตร์ เป็นต้น จึงทำให้หนังสือเล่มนี้ได้ให้คำตอบที่สอดคล้องกับบริบทของโกลมลาฮูที่เป็นคำพิตาวามาจากอุละมาฮ์มลาฮูที่เข้าใจบริบทของภูมิภาคนี้อย่างแท้จริง จนทำให้หนังสือเล่มนี้ได้รับการยอมรับและนำมาใช้ในการไขข้อคำถามต่างๆ ได้เป็นอย่างดี หนังสืออัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์ยังคงได้รับการอ้างอิงและใช้อยู่ตามปอเนาะ มัสญิดต่างๆ ของปัตตานี อีกทั้งยังเป็นแหล่งอ้างอิงของบรรดาโต๊ะครูในการหาคำตอบในปัญหาต่างๆ อีกด้วย (Rahimmula, 1992: 395)

ความพิเศษและจุดเด่นของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ได้รวบรวมคำถามและคำตอบโดยผ่านกระบวนการวินิจฉัยตามองค์ความรู้อิสลามทั้งสามแขนงวิชาหลักกรรมอยู่ภายในหนังสือเล่มเดียวกัน อันได้แก่ แขนงวิชาอุศูลุดดีน แขนงวิชาฟิกห์ และแขนงวิชาตะเศวฎุฟ โดยผู้นิพนธ์ได้อ้างอิงตำรับตำราและอุละมาฮ์ที่สำคัญๆ ของโลกอิสลาม เช่น อิมามอัลเฆาะซาลีย์ อิมามฮ์ร็อมลีย์ และอิมามอิบนุ ฮะญัวร์ เป็นต้น การวินิจฉัยของผู้นิพนธ์ได้ยึดตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอีย์เป็นสำคัญที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของมุสลิมที่อยู่ในพะฎอนียะฮ์และโกลมลาฮูโดยรวม อย่างไรก็ตาม การใช้หนังสือเล่มนี้ผู้อ่านย่อมต้องมีความรู้พื้นฐานด้านอุศูลุดดีน ฟิกห์ และตะเศวฎุฟอยู่ในระดับหนึ่งจึงจะสามารถทำความเข้าใจได้ และการใช้ภาษาในหนังสือเล่มนี้โดยทั่วไปแล้วมักจะใช้คำทับศัพท์ภาษาอาหรับตามแบบฉบับของการนิพนธ์หนังสือของอุละมาฮ์พะฎอนียะฮ์ท่านก่อนๆ

เมื่อพิจารณาถึงจุดเด่นของหนังสือแล้ว พบว่า หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาที่ครอบคลุมในวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมในพะฎอนียะฮ์และโกลมลาฮูโดยรวม นับตั้งแต่การดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับแขนงวิชาอุศูลุดดีน อันเกี่ยวกับรากฐานของศาสนาอิสลาม แขนงวิชาฟิกห์ที่เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม และแขนงวิชาตะเศวฎุฟที่จะทำให้ชาวมุสลิมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถ่อมตน อย่างไรก็ตาม ในหนังสือเล่มนี้ยังปรากฏบางคำถามที่มีความล้าสมัย โดยบริบทดังกล่าวนี้ไม่มีให้เห็นอีกแล้วในยุคปัจจุบัน ดังปรากฏในคำถามข้อที่ 44, 45 และคำถามข้อที่ 47

เนื่องจากหนังสือเล่มนี้เป็นกรวินิจฉัยข้อคำถามที่จำเป็นต้องใช้รายละเอียดและการอ้างอิงจากตำรับตำราของอุละมาฮ์คนสำคัญของอิสลามหรือที่เรียกว่า กิบาร์ อัลอุละมาฮ์ ด้วยเหตุนี้ผู้นิพนธ์ได้อ้างอิงหนังสือที่เป็นผลงานเขียนของอุละมาฮ์คนสำคัญๆ เป็นจำนวนมาก จึงเป็นการมั่นใจว่า

ผลการวินิจฉัยของผู้นิพนธ์เป็นที่น่าเชื่อถือและสามารถนำมาถือปฏิบัติอย่างมั่นใจได้ จึงทำให้หนังสือเล่มนี้ทรงคุณค่าที่สูงส่ง ความโดดเด่น และเป็นที่อ้างอิงของโลกมลายูตลอดมา

หนังสือกีฟายะฮ์ อัลมุฮตะดีย์

หนังสือเล่มนี้มีชื่อเต็มว่า กีฟายะฮ์ อัลมุฮตะดีย์ ปาดา มือนือรังกัน จายายา สุลละมุ อัลมุบตะดีย์ เป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคุหมัมมัดนุร์ เป็น มุฮัมมัด เป็น อีสมอาอีล อัลฟาฏอนีย์ โดยทั่วไปแล้วหนังสือเล่มนี้เป็นที่รู้จักของชาวพะฎอนีย์ โดยเฉพาะผู้ที่ผ่านระบบการศึกษาปอเนาะในชื่อว่า (شرح سلم) ซึ่งเป็นหนังสือที่ขยายความหนังสือสุลละมุ อัลมุบตะดีย์ หรือ เป็นชั้นบันไดสำหรับผู้เริ่มต้นเล่าเรียน อันเกี่ยวกับประการต่างๆ ที่เป็นสิ่งพึงรู้

จากชื่อหนังสือข้างต้นสามารถที่จะให้ความหมาย ดังนี้

1. กีฟายะฮ์ อัลมุฮตะดีย์ แปลว่า ความเพียงพอสำหรับบุคคลที่ไฝ่หาทางนำ หมายถึง หากต้องการที่จะศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนศาสนาอิสลามเพื่อให้ได้มาซึ่งทางนำแล้ว หนังสือเล่มนี้นับว่าเป็นการเพียงพอแล้วสำหรับพวกเขา อันเนื่องจากหนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่ครอบคลุมครบด้วยทุกประการสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนศาสนาอิสลาม

จากการทบทวนเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้แล้ว พบว่าเนื้อหาสาระดังกล่าว นั้นเป็นการเพียงพอสำหรับบุคคลที่ริเริ่มเล่าเรียนเกี่ยวกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม อันเนื่องจากภายในหนังสือเล่มนี้ถูกบรรจุเนื้อหาสำคัญๆ สำหรับการริเริ่มทำความเข้าใจในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม (Muhammad Nur, n.d. : 7)

2. สุลละมุ อัลมุบตะดีย์ แปลว่า ชั้นบันไดสำหรับผู้ริเริ่มศึกษาเล่าเรียน หมายถึง หนังสือเล่มนี้เป็นรากฐานหรือพื้นฐานสำหรับผู้เรียนจะต้องเรียนรู้เพื่อเข้าสู่การเรียนในระดับที่สูงกว่า

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของหนังสือแล้ว พบว่า เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ได้อธิบายเกี่ยวกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามได้ตรงและสอดคล้องกับชื่อหนังสือ นั่นคือ ผู้นิพนธ์ได้เขียนเนื้อหาต่างๆ อย่างกะทัดรัดและใช้ภาษาที่เข้าใจได้ง่าย นับตั้งแต่ความรู้เรื่องอูซูลุดดีนหรือรากฐานความเชื่อต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อีกทั้งความรู้ที่เป็นศาสนบัญญัติที่สอนให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างมีระบบและระเบียบอย่างถ่วงน้ำหนัก

สาเหตุของการนิพนธ์หนังสือ

เนื่องจากหนังสือต้นฉบับสุลละมุ อัลมุบตะดีย์ ผลงานนิพนธ์ของชัยคุดาอุด อัลพะฎอนีย์ เป็นหนังสือที่มีความกะทัดรัดโดยปราศจากคำอธิบายถึงรายละเอียดต่างๆ จนทำให้ผู้ที่ริเริ่มศึกษาเล่าเรียนรากฐานศาสนาอิสลามไม่อาจทำความเข้าใจด้วยตนเองได้โดยง่ายนัก ดังนั้นการอธิบายเพิ่มเติมในรายละเอียดอย่างถ่วงน้ำหนักจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้หลังจากที่ชัยคุหมัมมัดนุร์ อัลพะฎอนีย์ได้พิจารณาและเล็งเห็นความสำคัญถึงคุณค่าที่สูงส่งของหนังสือ ทั้งคุณค่า

ในความรู้เกี่ยวกับอสุลุดดีน ความรู้เกี่ยวกับฟิกฮ์ และความรู้เกี่ยวกับตะเศวฟแล้ว ท่านจึงได้เริ่มต้นอธิบายและขยายความหนังสือดังกล่าวเพื่อเพิ่มรายละเอียดให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้โดยง่ายขึ้น

ส่วนประกอบของหนังสือ

หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ เป็นหนังสือที่อธิบายและขยายความของหนังสือสุลละมุน อัลมุบตะดียฺ โดยเนื้อหาของหนังสือประกอบด้วยโครงสร้างหลัก 5 โครงสร้างคือ

1. ปกนอกและปกใน

ปกนอกประกอบด้วย ชื่อหนังสือ *كِفَايَةُ الْمُهْتَدِي فِي مَرَاغِي كَهْيَا سَلْمِ الْمُبْتَدِي* กิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ ปาดา มือนือรังกัน สุลละมุน อัลมุฮ์ตะดียฺ และยังระบุชื่อสำนักพิมพ์ *مَطْبَعَةُ بِنِ هَلَايِي* ส่วนปกในประกอบด้วย ชื่อหนังสือ ชื่อผู้นิพนธ์ และสำนักพิมพ์ โดยชื่อของหนังสือในปกนอกพิมพ์ไว้ตรงกลางหน้ากระดาษ จึงทำให้ปกหนังสือมีความโดดเด่นด้วยศิลปะการเขียนอาหรับ

2. บทนำ ผู้นิพนธ์เริ่มต้นการเขียนด้วยการกล่าวว่ *بِسْمِ رَبِّ سِير* หมายถึง โอ้พระผู้อภิบาลของฉัน ขอจงทำให้ง่ายเถิด จากนั้นตามด้วยการกล่าวบัสมะละฮ์ (*بِسْمِ*) เพื่อเป็นการการสรรเสริญอัลลอฮ์ ﷻ และการประสาทพรแด่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ โดยเนื้อหาต้นฉบับของหนังสือเดิมผู้นิพนธ์ได้ยกมาและจัดให้อยู่ในวงเล็บ ส่วนการถอดข้อความมาเป็นภาษามลายูไม่ได้จัดอยู่ในวงเล็บ โดยเนื้อหาของบทนำอยู่ตั้งแต่หน้าที่ 2 จนถึงหน้าที่ 3

บทนำหนังสือหรือที่เรียกว่ากฎบะฮ์ของหนังสือเล่มมีอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นกฎบะฮ์ของชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียฺ ระหว่างหน้าที่ 2 – 3 ส่วนที่ 2 ระหว่างหน้าที่ 4 - 7 เป็นกฎบะฮ์ของชัยคฺดาอูด อัลพะฎอนียฺที่ชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียฺยกมาเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและวัตถุประสงค์ในการเขียนหนังสือของชัยคฺดาอูด อัลพะฎอนียฺ

การเขียนบทนำของอุละมาอ์จะขึ้นต้นด้วยการกล่าวบัสมะละฮ์ กล่าวหัมดะละฮ์ เพื่อเป็นการขอบคุณต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ กล่าวเศาะละวาตต่อท่านเราะสูล ﷺ และลงท้ายด้วยคำว่า *وَعَلَى* ก่อนที่จะขึ้นต้นเนื้อหาหนังสือต่อไป ส่วนนี้นับว่าเป็นวัฒนธรรมการนิพนธ์หนังสือของอุละมาอ์อิสลามและอุละมาอ์พะฎอนียฺและเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นแบบฉบับเดียวกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3. บทส่งท้ายหนังสือ ผู้นิพนธ์ได้เขียนบทส่งท้ายของหนังสือไว้จำนวน 2 จุดคือ บทส่งท้ายที่ 1 ว่าด้วยจรรยาบรรณที่ดีและไม่ดี ตั้งแต่หน้า 344 – 350 หลังจากที่ผู้นิพนธ์ได้กล่าวเสร็จสิ้นเนื้อหาในแขนงวิชาฟิกฮ์ ส่วนบทส่งท้ายที่ 2 เป็นคำส่งท้ายหนังสือที่ผู้นิพนธ์ได้เขียนขึ้นก่อนปิดเล่ม ตั้งแต่หน้า 386 – 387 โดยในคำส่งท้ายหนังสือผู้นิพนธ์ระบุว่าหนังสือเล่มนี้เขียนเสร็จเมื่อวันศุกร์ที่ 9 เดือนเราะบิอูลอาคิร ฮ.ศ. 1251 ณ นครมะดีนะฮ์ โดยกล่าวว่าหนังสือเล่มนี้นับว่าเป็นหนังสือเล่มแรกๆ ที่ได้มีการอธิบายและขยายความมาเป็นภาษามลายู

4. สารบัญหนังสือ สารบัญของหนังสือมีความเหมือนกับสารบัญหนังสือในยุคเดียวกันคือ หน้าสารบัญจะจัดลำดับเลขหน้าหนังสือก่อน แล้วตามด้วยชื่อเรื่องหรือเนื้อหาสาระ

ซึ่งมีความแตกต่างไปจากในหนังสือในปัจจุบัน ซึ่งจะลำดับชื่อเรื่องหรือเนื้อสาระก่อน แล้วตามด้วยเลขหน้าหนังสือ

เนื้อหาสาระของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายหลักการทางศาสนาอิสลามอันประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ 1) หลักการอิติกออดหรือการยึดมั่นต่อพระองค์อัลลอฮ์ ^ﷻ 2) หลักการฟิกฮ์หรือบทบัญญัติอิสลามที่ได้รับการยินยอมและชื่นชอบ 3) หลักจรรยา มารยาทที่ดั่งงามตามแบบฉบับของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ^ﷺ

เนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงสาระทั้งสามแขนงวิชา โดยผู้นิพนธ์ได้ลำดับเนื้อหาสาระตามความสำคัญของแขนงวิชา ดังนี้ แขนงวิชาอูศูลุดดีน แขนงวิชาฟิกฮ์ และแขนงวิชาตะเศาวฟตามลำดับ จำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับอูศูลุดดีน ผู้นิพนธ์มีการจำแนกออกเป็นبابเพียง 1 باب เท่านั้นคือ بابอะกีดะฮ์ และฟิสิกอีกจำนวน 3 ฟิสิก คือ 1) ฟิสิกว่าด้วยการมรุตต 2) ฟิสิกว่าด้วยการขอลูกโทษจากการตมรุตต 3) ฟิสิกว่าด้วยตำรางไวซึ่งสิ่งทีวาญิบของมุกัลลัฟ

2. เนื้อหาสาระเกี่ยวกับฟิกฮ์ ผู้นิพนธ์ได้แยกออกเป็นกิตาบ และฟิสิก คือ กิตาบมีจำนวน 16 กิตาบ และฟิสิกมีจำนวนทั้งสิ้น 68 ฟิสิก

3. เนื้อหาสาระเกี่ยวกับตะเศาวฟ ผู้นิพนธ์ได้แยกออกเป็น 7 ฟิสิก ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับแขนงวิชาฟิกฮ์ ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับบทบัญญัติที่จะต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวันที่มีสลิมทุกคนจะต้องรู้ ซึ่งผู้นิพนธ์ได้กล่าวถึงรายละเอียดเป็นจำนวนมากสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ 1) ประเภทอิบาดะฮ์ จำนวน 5 บท 2) ประเภทมูอามะลาต จำนวน 2 บท 3) ประเภทมุนากะหะต จำนวน 2 บท

4. ประเภทญินายัต หมายถึง บทบัญญัติอิสลามว่าด้วยอาชญากรรม เนื้อหาสาระประเภทนี้ผู้นิพนธ์ได้จำแนกออกเป็น 7 บท

เนื้อหาเกี่ยวกับแขนงวิชาตะเศาวฟ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมอันดีนั้น ผู้นิพนธ์ได้จำแนกเนื้อหาเป็นฟิสิกออกเป็น 7 ฟิสิก

เนื้อทั้งหมดที่ผู้นิพนธ์ได้ทำการเรียบเรียงมาข้างต้นนั้น นับว่าเป็นการเพียงพอแล้วสำหรับผู้ริเริ่มศึกษาเล่าเรียนในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เนื่องจากเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้มีรายละเอียดที่เพียงพอและครอบคลุมอันสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้โดยทันที

วิธีการนิพนธ์หนังสือ

การเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ ผู้นิพนธ์ได้ใช้วิธีการเรียบเรียงหนังสือโดยผู้นิพนธ์ได้ลำดับเนื้อหาสาระจากหัวข้อใหญ่หรือที่เรียกว่า กิตาบ สู่ว้อยย่อยเรียกว่า ฟิสิก โดยยึดหลักการตรتيبลำดับความสำคัญแขนงวิชา สอดคล้องกับชะติษญิบรีล บันทึกโดยมุสลิม (Muslim, n.d.: 8) ดังนี้

1. การเรียบเรียงเนื้อหาสาระเป็นไปอย่างเป็นระบบ

ผู้นิพนธ์หนังสือเล่มนี้ได้เรียบเรียงเนื้อหาเป็นไปอย่างเป็นระบบ นั่นคือ การเรียบเรียงเนื้อหาโดยลำดับแขนงวิชาที่สอดคล้องกับอะดิซที่บันทึกโดยอัลบุคอรีห์ เช่นเดียวกับการเรียบเรียงเนื้อหาของหนังสืออัลญะวาอิรฺ อัลสะนิยะฮ์ของซัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์ โดยยึดตามคำบอกเล่าของอุมร์ เป็น อัลคือฎฎอบเกี่ยวกับอัลอิมาน อัลอิสลาม และอัลอิหฺซาน (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 8)

2. การเริ่มต้นเขียนหนังสือด้วยการกล่าวด้วยประโยค (رب يسر) เป็นการขอให้พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความง่ายดายในการเขียนหนังสือ จากนั้นผู้นิพนธ์ได้เริ่มต้นด้วยประโยคบัสมะละฮ์ (بسم) การกล่าวหัมดะละฮฺ (حمد) และการสรรเสริญความยิ่งใหญ่ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ รวมทั้งการกล่าวเศาะละวาตและกล่าวประสาทพรแต่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ

3. ไม่มีการย่อหน้ากระดาษ

การเรียบเรียงเนื้อหาในหนังสือ ผู้นิพนธ์ไม่ได้มีการย่อหน้ากระดาษแต่อย่างใดเลย แต่จะเขียนเนื้อหาไปเรื่อยๆ จนจบเนื้อหาในเรื่องนั้นๆ จึงจะมีการขึ้นต้นบทและตอนใหม่

4. การลำดับเนื้อหาสาระ ผู้นิพนธ์ได้ลำดับคล้ายกับหนังสือทั่วๆ ไป คือ 1) หัวข้อใหญ่เรียกว่า กิตาบหมายถึง บท มีจำนวนทั้งสิ้น 16 บท 2) หัวข้อที่เป็นبابหรือ หมวด จำนวน 1 باب 3) หัวข้อแยกย่อยหรือตอนเรียกว่า ฟัศล จำนวน 78 ตอน กระนั้นเพื่อให้สามารถสังเกตได้ง่ายว่า เมื่อสิ้นสุดเรื่องใดเรื่องหนึ่งและขึ้นต้นตอนใหม่แล้ว ผู้นิพนธ์ได้เริ่มต้นด้วยการเขียนตอนใหม่ในวงเล็บ ด้วยคำว่า (باب) (باب) และ (فصل) 4) ประเด็นปลีกย่อยหรือที่เรียกว่า ฟัร็อ (فرع) 5) เพื่อเป็นการยืนยันถึงความสำคัญของเนื้อหาท่านจึงระบุคำว่า (منه) อ่านว่า ซะฮะดาน หมายถึง เป็นคำที่ใช้ในการยืนยันหรือเป็นสักขีพยานว่าสิ่งที่ได้กล่าวมากับสิ่งที่จะกล่าวต่อไปนั้นเป็นความจริง 6) การเพิ่มเติมเนื้อหาสาระ ผู้นิพนธ์ยังใช้คำว่า (منه) หมายถึง การเพิ่มเติมให้เนื้อหาสาระมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

จากการสังเกตเนื้อหาหนังสือ พบว่า หนังสือเล่มนี้ยังคงนำเนื้อหาหนังสือต้นฉบับหนังสือสุลละมุน อัลมุบตะดียฺ ผลงานนิพนธ์ของซัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันว่าการอธิบายขยายความของผู้นิพนธ์ยังคงอธิบายและขยายความอยู่ในขอบข่ายของหนังสือต้นฉบับจริง โดยผู้อ่านยังสามารถที่จะอ้างอิงถึงหนังสือต้นฉบับภายในตัวหนังสืออย่างเบ็ดเสร็จอย่างมีความมั่นใจ นอกจากนั้นแล้วหากสังเกตดูหน้าก่อนสุดท้ายจึงพบว่า หนังสือเล่มนี้ถูกพิมพ์เป็นจำนวนหลายครั้ง นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังไม่มีมีการแก้ไขจากต้นฉบับแต่ประการใด สิ่งนี้จึงแสดงให้เห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีมาตรฐานที่สูงสุดจนกลายเป็นตำราทางศาสตร์อิสลามอย่างสมบูรณ์แบบ

5. เนื้อหาสาระของหนังสืออยู่ในตารางสี่เหลี่ยม

เนื้อหาสาระของหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุยตะดียฺ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเนื้อหาต้นฉบับหนังสือจัดวางอยู่นอกตารางสี่เหลี่ยม เพื่อให้ผู้อ่านสามารถจำแนกได้ชัดว่า ประโยคที่

อยู่นอกกรอบตารางสี่เหลี่ยมนั้นเป็นเนื้อหาต้นฉบับของชัยคดาวุด อัลพะฎอนีย์ ส่วนที่สอง เนื้อหาสารระต้นฉบับของผู้นิพนธ์จัดอยู่ในวงเล็บภายในตารางสี่เหลี่ยม ส่วนเนื้อหาที่อยู่ในตารางสี่เหลี่ยมแต่ไม่ได้อยู่ในวงเล็บคือ เนื้อหาคำอธิบายและขยายความหนังสือ สุลละมุ อัลมุบตะดีย

5. การระบุค่าขึ้นต้นของหน้าถัดไป

หนังสือเล่มนี้ผู้นิพนธ์ได้ระบุค่าขึ้นต้นของหน้าถัดไป โดยกำหนดค่าขึ้นต้นค่าแรกของหน้าถัดไป ซึ่งระบุไว้ใต้กรอบตารางของหน้าทางด้านขวาของหนังสือเท่านั้น โดยค่าขึ้นต้นดังกล่าวจัดอยู่ในวงเล็บของทุกหน้าหนังสือ

6. การระบุชื่อหนังสือโดยย่อด้านล่างของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้ผู้นิพนธ์ได้ระบุชื่อหนังสือไว้ด้านล่างทางซ้ายมือของหน้าหนังสือ และระบุไว้ในวงเล็บใต้กรอบตารางสี่เหลี่ยม โดยระบุหน้าที่แปดของหน้าหนังสือ นั่นก็คือ ทุกๆ 8 หน้ามีการระบุชื่อหนังสือครั้งหนึ่ง นับเรื่อยๆ จนจบเล่ม รวมจำนวนทั้งสิ้น 49 ครั้ง การระบุชื่อหนังสือเช่นนี้นับว่าเป็นการแบ่งสัดส่วนของจำนวนหน้าหนังสืออย่างเท่าๆ กัน เมื่อนำเลข 8 ไปคูณกับเลข 49 จึงเท่ากับ 392 ซึ่งมีความใกล้เคียงกับจำนวนหน้าหนังสือทั้งหมด โดยมีความคลาดเคลื่อนเพียง 4 หน้าเท่านั้น ทั้งนี้ หลังจากได้มีการนับจำนวนรวมกับหน้าสารบัญด้วยแล้ว

7. ผู้นิพนธ์ไม่ได้ระบุที่มาของอายะฮ์อัลกุรอาน ฮะดีษ หรือคำพูดของอุละมาอ์ว่าเป็นอัลกุรอานอายะฮ์และสุเราะฮ์ใด หรือเป็นฮะดีษที่รายงานมาจากผู้ใด และใครเป็นผู้บันทึก หรือคำพูดนั้นๆ มาจากแหล่งใด

8. ผู้นิพนธ์ไม่ได้ระบุหนังสืออ้างอิงในตอนท้ายเล่มของหนังสือ

การนำเสนอหนังสือเล่มนี้ไม่ได้มีการนำเสนอเนื้อหาสาระโดยไม่มีการระบุแหล่งที่มาของหลักฐานหรือการอ้างอิงในตอนท้ายของหนังสือ กระนั้นผู้นิพนธ์ระบุเพียงแต่ชื่อของอุละมาอ์อย่างเดียวนั่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับหนังสือทั่วไปที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกัน แต่ปรากฏความแตกต่างไปจากหนังสือที่ถูกตีพิมพ์ในปัจจุบันโดยสิ้นเชิง

9. ใช้เลขฮินดีในการระบุหน้าหนังสือ

10. สารบัญหนังสือ หนังสือเล่มนี้ได้จัดวางหน้าสารบัญของหนังสืออยู่ตอนท้ายของหน้าหนังสือเหมือนหนังสือญาวิทั่วๆ ไป กำหนดเป็นตารางเพียงตารางเดียวนั่น โดยเนื้อหาสารบัญจัดอยู่ในตารางดังกล่าว ประกอบไปด้วยลำดับหมายเลขหน้าของหนังสือและชื่อเรื่องของแต่ละบท การจัดลำดับสารบัญด้วยการลำดับพยัญชนะอาหรับ ๓ ๒ 1 ตามลำดับ

แหล่งที่มาของเนื้อหา

หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุสตะดีย์ประกอบไปด้วยเนื้อหาในสามแขนงวิชา อันได้แก่ แขนงวิชาอูศูลุดดีนที่มาจำคำอธิบายจากชาวสะลัฟ อัศศอลิหฺ เช่น ความรู้จากการอธิบายของท่าน

เราะสุลุลลอฮ์ ﷺ บรรดาเศาะหาบะฮ์ และบรรดาตะบิอิน เป็นต้น ความรู้แขนงวิชาฟิกฮจากมัซฮับ อักฮาฟีฮียะฮ์ที่ชัดเจน และความรู้แขนงวิชาตะเศาะวูฟที่มาจากชาวศอลิหฺ (Muhammad Nūr, n.d.: 2 - 3)

ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อมั่นได้ว่าผู้นิพนธ์หนังสือเล่มนี้ได้หยิบยกเนื้อหาสาระและหลักฐาน ต่างๆ ทั้งในแขนงวิชาเตฮะฮิด ฟิกฮ และตะเศาะวูฟมาจากอัลกูรออันและอัลฮะดีษ อีกทั้งทัศนะที่มาจาก บรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ และบรรดาชาวสะลัฟ อัศศอลิหฺ ตลอดจนตะบิอิน ที่เจริญรอยตามสุนนะฮ์ของท่าน ﷺ

นอกจากอายะฮ์อัลกูรออันและอัลฮะดีษที่ท่านได้อ้างมาสำหรับการนิพนธ์หนังสือ เล่มนี้แล้ว ท่านยังอ้างอิงอุละมาอ์และตำรับตำราสำคัญๆ อีกด้วย ดังนี้

1. บรรดาอุละมาอ์ที่ท่านได้อ้างในหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ เช่น อิบน์ ฮะญูร์ (อัลฮัยตะมียฺ) ชัยค้อลมุฆานียฺ อิมามอันนะวะวียฺ ชัยค้อลบะฆะวะวียฺ ชัยค้อรโรฟิฮียฺ และอื่นๆ
2. ตำรับตำราที่ท่านใช้ในการอ้างอิง ได้แก่ ตัฟสีร์อันนะสะฟียฺ อัลอะฮฺลามา (อิบน์ฮะญูร์ อัลฮัยตะมียฺ) อรเราะฎาฮฺ อัลมุฮ์ซัซ (อ็ชชัรโรซียฺ) และอื่นๆ

ความสำคัญของหนังสือ

1. หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมองค์ความรู้อิสลามทั้งสามแขนงวิชาหลักให้มาอยู่ภายใน หนังสือเล่มเดียวกัน ซึ่งทั้งสามความรู้อิสลามดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นความรู้ที่ครอบคลุมทุกอย่างทั้ง เรื่องการศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และการมีคุณธรรมจริยธรรมอิสลามอันดีงาม

2. หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงรายละเอียดของความรู้ต่างๆ ได้อย่างชัดเจน และสามารถ นำไปปฏิบัติโดยทันที เนื่องจากผู้นิพนธ์ได้แจกแจงประเด็นต่างๆ จากหนังสือต้นฉบับได้อย่างละเอียด จนทำให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อได้อย่างไม่ยากเท่าที่ควร

3. หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺได้รับความนิยมและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางใน โลกมลายูอันเนื่องจากทุนเดิมอยู่แล้ว นั่นคือ เป็นหนังสือที่อธิบายหนังสือสุลละมุน อัลมุบตะดียฺของ ชัยคุดาวูด อัลพะฎอนียฺ ซึ่งเป็นหนังสือที่มีชื่อเสียงอย่างกว้างขวางของโลกมลายูอยู่แล้ว

การพิสูจน์หนังสือผู้นิพนธ์

การพิสูจน์หนังสือผู้นิพนธ์ได้รับการยืนยันจากผู้บันทึกประวัติศาสตร์ของ ชัยคฺมุฮัมมัดนูร อัลพะฎอนียฺ ดังต่อไปนี้

1. การยืนยันจากมุฮัมมัด เป็น มุฮัมมัดนูร อัลพะฎอนียฺ¹ ผู้เขียนได้ศึกษาลักษณะ นิสัยและมารยาท ผลงานเขียน หน้าที่การงาน อื่นๆ หนังสือเล่มนี้มีความหนา 219 หน้า หนังสือเล่มนี้ เป็นงานเขียนของบุตรชายของท่าน โดยผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ ปาด้า มีเนื้อเรื่องกัน สุลละมุน อัลมุฮ์ตะดียฺ เป็นผลงานนิพนธ์ของบิดาของท่านโดยแท้จริง

¹ ชื่อหนังสือ "سيرة ومناقب العالم الجليل فضيلة الشيخ محمد نور فطاني من علماء المسجد الحرام بمكة المكرمة في القرن الرابع عشر" พิมพ์เมื่อปี ฮ.ศ. 1421 เป็นหนังสือที่กล่าวถึงชีวประวัตินับตั้งแต่วัยเยาว์ของชัยคฺมุฮัมมัดนูร อัลพะฎอนียฺ

2. การยืนยันจากอุมร์ अबดุลญับบาร์¹ ผู้เขียนได้รวบรวมอุละมาอ์ที่มีบทบาทในนครมักกะฮ์ในช่วงศตวรรษที่ 14 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช โดยผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ ปาดา มือนือรังกัน สุลละมฺ อัลมุฮ์ตะดียฺ เป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียฺโดยแท้จริง

3. การยืนยันจากชัยคฺอับดุลลอฮ์ มिरตาด² ว่าเป็นหนังสือที่กล่าวถึงประวัติสังเขปของอุละมาอ์ประเทศซาอุดีอาระเบีย จากศตวรรษที่ 10 ถึงศตวรรษที่ 14 โดยชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียฺจัดอยู่ในลำดับที่ 537 ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้ระบุชัดว่า ชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียฺได้อธิบายและขยายความหนังสือสุลละมฺ อัลมุบตะดียฺ ผลงานเขียนของชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนียฺ

4. การยืนยันจากอะหมัด ฟัตฮี³ เป็นหนังสือที่รวบรวมชีวประวัติของบรรดาอุละมาอ์พะฎอนียฺที่มีชื่อเสียงนับตั้งแต่ยุคของชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนียฺ จนถึงอุละมาอ์ยุคหลังจากท่านมีจำนวน 547 หน้า

ผู้เขียนได้ยืนยันว่าชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียฺเป็นผู้อธิบายและขยายความหนังสือสุลละมฺ อัลมุบตะดียฺ ผลงานเขียนนิพนธ์ของชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนียฺ โดยตั้งชื่อหนังสือว่า กิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ ปาดา มือนือรังกัน สุลละมฺ อัลมุบตะดียฺ

5. การยืนยันจากอิสมาอีล เจะดาวูด⁴ โดยได้รวบรวมบทความต่างๆ ที่เคยได้เผยแพร่ในวารสาร Pengasuh นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 – 1987 โดยได้รวบรวมอุละมาอ์จากกลันตันและที่อื่นๆ มากกว่า 50 คน หนังสือเล่มนี้ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียฺเป็นผู้นิพนธ์หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ

6. การยืนยันจากวันมุฮัมมัดศอซีร์ अबดุลลอฮ์⁵ โดยได้รวบรวมประวัติและผลงานของชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนียฺมีความหนา 174 หน้า ผู้เขียนได้ระบุชัดว่าชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียฺเป็นผู้ที่อธิบายและขยายความหนังสือสุลละมฺ อัลมุบตะดียฺของชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนียฺ โดยตั้งชื่อหนังสือคำอธิบายและขยายความดังกล่าวด้วยชื่อว่า กิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ ปาดา มือนือรังกัน จาฮายา สุลละมฺ อัลมุบตะดียฺ

¹ ชื่อหนังสือ “سيرة وتراجم بعض علمائنا في القرن الرابع عشر للهجرة” จัดพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1972 โดยสำนักพิมพ์ตีฮามะฮฺ กรุงญิดดะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

² ชื่อหนังสือ “المختصر من كتاب نشر النور والزهر في تراجم أفاضل مكة من القرن العاشر الى القرن الرابع عشر” จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ออลิม อัลมะฮฺริฟะฮฺ ลิซซัรฺ วัดเตาซ็ือ กรุงญิดดะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

³ ชื่อหนังสือ “Ulama Besar Dari Fathani” จัดพิมพ์โดย Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Kelantan ประเทศมาเลเซีย พิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 2014

⁴ ชื่อหนังสือ “Tokoh-Tokoh Ulama’ Semenanjung Melayu (1)” จัดพิมพ์โดย Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Kelantan ประเทศมาเลเซีย เมื่อปี ค.ศ. 2012

⁵ ชื่อหนังสือ “Syeikh Daud Bin Abdullah Al-Fatani Ulama dan Pengarang Terulung Asia Tenggara” จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ Hizbi ประเทศมาเลเซีย เมื่อปี ค.ศ. 1990

การเผยแพร่หนังสือ

ก่อนที่หนังสือเล่มนี้จะได้รับการเผยแพร่สู่แวดวงวิชาการนั้น หนังสือสุลละมุน อัลมุบตะดีย ผลเขียนของชัยคุดาวูด อัลพะฎอนียีได้มีการเผยแพร่และได้รับความนิยมมาก่อนแล้ว แต่หลังจากที่ชัยคุดาวูด อัลพะฎอนียีได้พิจารณาและทำการอธิบายเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดแก่หนังสือดังกล่าวแล้ว จึงทำให้หนังสือเล่มนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะแก่ผู้ที่เรียนอยู่ในสถาบันปอเนาะในปัตตานีและประเทศมาเลเซีย

ความพิเศษและจุดเด่นของหนังสือ

เมื่อได้ศึกษาหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮตะดีย จึงพบว่าหนังสือเล่มนี้มีความพิเศษและจุดเด่นจำนวนหลายประการ ดังนี้

1. เป็นหนังสือที่มีรูปแบบการสะกดคำที่ค่อนข้างยุคใหม่ ซึ่งผู้อ่านในยุคปัจจุบันสามารถอ่านและทำความเข้าใจได้ไม่ยากเท่าที่ควร ซึ่งมีความแตกต่างไปจากรูปแบบการสะกดคำในตำราเล่มอื่นๆ ของผู้นิพนธ์ในยุคชัยคุดาวูด อัลพะฎอนียี
2. หนังสือต้นฉบับของชัยคุดาวูด อัลพะฎอนียี มักจะใช้คำทับศัพท์ในภาษาอาหรับเป็นจำนวนมาก ดังนั้น หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายหนังสือต้นฉบับดังกล่าว จึงทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจง่ายขึ้น
3. เป็นหนังสือเล่มแรกๆ ที่เป็นผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนียีที่ได้มีการอธิบายและขยายความหนังสือ (Muhammad Nur, n.d. : 386)
4. เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาพื้นฐานอันเป็นประโยชน์เป็นอย่างมากแก่ผู้ที่เริ่มเรียนรู้อาณาอิสลาม และเป็นเนื้อหาที่มีความจำเป็นสำหรับการนำไปใช้ในชีวิตการประกอบอิบาดะฮ์ประจำวันได้เป็นอย่างดี ทั้งความรู้ที่เกี่ยวกับการศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และเรื่องที่เกี่ยวข้องตามบรรพชนยุคก่อนที่มีความดีงาม

5. ผู้นิพนธ์ได้ระบุชัดถึงวัน เดือน และปีของการเสร็จสิ้นการนิพนธ์หนังสือ

เมื่อสังเกตในตอนท้ายของหนังสือแล้ว พบว่า ชัยคุดาวูด อัลพะฎอนียีได้เสร็จสิ้นการแปลและเรียบเรียงหนังสือสุลละมุน อัลมุบตะดีย ในวันจันทร์ที่สิบสาม เดือนเราะฎิบ ปีอิญเราะฮ์ศักราชหนึ่งพันสองร้อยห้าสิบสอง (ฮ.ศ. 1252) ส่วนชัยคุดาวูด อัลพะฎอนียีได้เสร็จสิ้นการอธิบายและขยายความหนังสือเมื่อวันศุกร์ วันที่เก้าเดือนเราะบิอุลอากิร ปีอิญเราะฮ์ศักราชหนึ่งพันสามร้อยห้าสิบเอ็ด (ฮ.ศ. 1351) มีระยะห่างกันราว 99 ปี ซึ่งมีความแตกต่างกับหนังสือของอุละมาอ์ในอดีตจำนวนหลายเล่มที่ไม่ได้ระบุวันเดือนปีของการนิพนธ์ตำรับตำรา

หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮตะดียนับว่าเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาที่ครอบคลุมในวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมทุกคน นับตั้งแต่เรื่องการยอมรับในรูกุนต่างๆ ในศาสนาอิสลาม อันประกอบด้วย รูกุนอิสลาม รูกุนอีมาน และรูกุนอิฮาสาน โดยหนังสือเล่มนี้ได้อธิบายและขยายความเนื้อหาหนังสือได้อย่างละเอียด จนทำให้ผู้อ่านและผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาหนังสือได้อย่างง่ายดาย

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์กับวิถีชีวิตสังคมมุสลิม

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์กับวิถีชีวิตสังคมมุสลิมมุ่งศึกษาประเด็นสำคัญๆ 4 ประเด็น คือ

1. รากฐานการดำเนินชีวิตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ อะกีดะฮ์ อิบาดะฮ์ และอิฮซาน
2. ความเชื่อของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ เตาฮีด ชิริก และคุเราะฟาต
3. การประกอบอะมัลของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 5 ประเด็น คือ อิบาดะฮ์ มุอามะลาต มุนากะฮาท ซะเกาะฟาต และญะนาซาต
4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 6 ประเด็น คือ เศาะบ์ร เสียดละ ช่วยเหลือ สมถะ สันโดษ และความรับผิดชอบ

ประเด็นที่ 1 รากฐานการดำเนินชีวิตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์

รากฐานการดำเนินชีวิต¹ ของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ อะกีดะฮ์ อิบาดะฮ์ และอิฮซาน

อะกีดะฮ์

ความหมายของอะกีดะฮ์²

อะกีดะฮ์ตามความหมายของชัยคุมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ หมายถึง กลุ่มคำที่ว่าด้วยอะกีดะฮ์ที่ผูกมัดหัวใจต่อชาต (อาตมัน) และคุณลักษณะทั้งหลายของอัลลอฮ์ ﷻ รวมทั้งคุณลักษณะต่างๆ ของบรรดาเราะสุลของพระองค์ (Muḥammad Nūr, n.d. : 8) สามารถนิยามคำว่าอะกีดะฮ์ออกเป็น 2 ความหมาย ดังนี้

ความหมายเชิงภาษา

คำว่า “อะกีดะฮ์” มาจากรากศัพท์ของคำว่า مُؤْمِنٌ (อ่านว่า อัลอักดุ) หมายถึง ผู้หรือมัด หรือมาจากคำว่า مُؤْمِنَةٌ (อ่านว่า อัลอิฮกาม) หมายถึง ยึดมั่น หรือมาจากคำว่า التَّوَيُّق (อ่านว่า อัดเตาซีก) หมายถึง ความเชื่อมั่นอย่างเหนียวแน่น หรือมาจากคำว่า الربط بقوة (อ่านว่า อรร็อบฎ บิคววะฮ์) หมายถึง ผู้ก้อย่างเหนียวแน่น ปม หรือเงื่อน (Ibn Fāris, 1991 : 86 – 87, 'Ibn Manzūr, n.d. : 11/311, 'Azam, n.d. : 16)

¹ รากฐานการดำเนินชีวิตในที่นี้หมายถึง อิสลาม อี้มาน และอิฮซาน

² แขนงวิชานี้อาจเรียกว่า แขนงวิชาเตาฮีด หรือแขนงวิชาอุศูล ซึ่งเป็นแขนงวิชาที่ว่าด้วยความเชื่อของมุสลิมต่ออัลลอฮ์ ﷻ

เมื่อกล่าวถึงคำว่า ผูก ปม มัด หรือเงื่อน ก็จะนึกถึงความเหนียวแน่นที่ยากแก่การคลายออกจากกัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึงอะกิตะฮ์จึงนึกถึงความเชื่อที่มั่นคงและเหนียวแน่นที่ยากแก่การขจัดออกจากจิตใจของมนุษย์ได้

อะกิตะฮ์ยังหมายถึง สัญญา ซึ่งสัญญาจะเป็นข้อผูกมัดระหว่างผู้ชายและผู้ซื้อ ข้อผูกพันระหว่างบ่าวกับพระเจ้า หรือระหว่างบ่าวด้วยกัน ('Ibn Manzūr, 1992 : 309, 'Ibn Fāris, 1991 : 383 – 384, al-Jazā'irī, 2003 : 1/586) สอดคล้องกับคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾

(المائدة، بعض من آية 1)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงรักษาบรรดาสัญญา”

(อัลมาอิดะฮ์ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 1)

จากนัยยะของอายะฮ์นี้อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำชับให้ผู้ศรัทธารักษาสัญญาที่มีขึ้นระหว่างอัลลอฮ์ ﷻ กับบรรดาผู้ศรัทธาและระหว่างผู้ศรัทธากับอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการเคารพภักดีต่อพระองค์ อย่างมั่นคงและไม่เสื่อมคลาย (al-Ṭabarī, 2000 : 9/447) โดยพระองค์สั่งห้ามมิให้มุสลิมทำการฝ่าฝืนขอบเขตที่พระองค์ทรงกำหนดโดยเด็ดขาด ('Ibn Kathīr, 2014 : 3/1) การรักษาสัญญาข้างต้นด้วยการประกอบอบิดะฮ์ทุกอย่างที่พระองค์ทรงกำหนดไว้ อีกทั้งให้ตระหนักถึงผลลัพธ์ของการละเลยหรือไม่ปฏิบัติตามสัญญากับพระองค์

จากคานียามของอะกิตะฮ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น อะกิตะฮ์ยังหมายถึง ความเชื่อมั่นอย่างเหนียวแน่นที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของมนุษย์ โดยปราศจากความเคลือบแคลงหรือสงสัยต่อสิ่งที่ตนเชื่อมั่นแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ เมื่อใดที่หัวใจของมนุษย์มีความเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยปราศจากความสงสัยแล้ว จึงนับว่าความเชื่อมั่นที่เขามีอยู่นั้นเป็นอะกิตะฮ์ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะถูกหรือผิดก็ตาม ส่วนอะกิตะฮ์อิสลามเป็นความเชื่อมั่นที่ยังลึกกลงไปในจิตใจของมนุษย์ จากความเชื่อมั่นนี้เองจึงนำสู่การปฏิบัติตามคำสั่งใช้และละเว้นคำสั่งห้ามของอัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่มีความสงสัยใดๆ ทั้งสิ้น

ความหมายเชิงวิชาการ

ปราชญ์อิสลามได้ให้ความหมายของคำว่าอะกิตะฮ์ในเชิงวิชาการ ดังนี้

อะกิตะฮ์เป็นความศรัทธาต่อหลักศรัทธาทั้งหกประการของศาสนาอิสลามโดยปราศจากความสงสัยใดๆ จนความศรัทธานี้เป็นส่วนหนึ่งของศาสนา ('Ibn Manzūr, 1992 : 11/311, al-Fawzān, n.d. : 1/4, al-'Aql, 1412 : 1)

อะกิตะฮ์ ยังหมายถึงสิ่งที่จิตใจพึงยอมรับและทำให้เกิดความสงบในจิตใจและมีความมั่นใจต่อตนเอง โดยปราศจากความเคลือบแคลงสงสัย และเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถรับได้โดย

อาศัยวะฮยฺ ฟีฎเราะฮ์¹ และสติปัญญาของมนุษย์ ขณะเดียวกันปฏิเสธทุกสิ่งที่ขัดแย้งกับสัจธรรมดังกล่าว (al-Bannā, 1985 : 9)

เมื่อใดที่สิ่งที่ตนยอมรับดังกล่าวไม่ได้อยู่ในระดับที่เชื่อมั่น หรือไม่ได้ผูกหัวใจของเขาไว้กับสิ่งที่ตนเชื่อแล้ว จึงไม่นับว่าความเชื่อดังกล่าวเป็นอะกิตะฮ์แต่อย่างใด ทั้งนี้ ความเชื่อของเขามีความหวั่นไหวหรือสั่นคลอนพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงจากความเชื่อหนึ่งไปสู่อีกความเชื่อหนึ่งได้ทุกเมื่อ

จากคำนิยามที่ได้กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า อะกิตะฮ์ หมายถึง การศรัทธาและการเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยปราศจากความสงสัยหรือเคลือบแคลงใจใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งศรัทธาต่อรูกุนอีมาน คำสั่งใช้ และคำสั่งห้ามของพระองค์ทุกประการ เป้าหมายก็เพื่อสนองความพอพระทัยของพระองค์ ดังนั้น อะกิตะฮ์จึงเป็นสิ่งที่จิตใจพึงยอมรับ ทำให้เกิดความสงบในจิตใจและมีความมั่นใจต่อตนเองโดยปราศจากความสงสัยใดๆ และเป็นความจริงที่มนุษย์สามารถรับได้ผ่านวะฮยฺ ฟีฎเราะฮ์² และสติปัญญาของมนุษย์ ขณะเดียวกันปฏิเสธทุกสิ่งที่ขัดแย้งกับสัจธรรมดังกล่าว

อิบาดะฮ์

อิบาดะฮ์ตามบริบทของสังคมพระภูณีนียมักจะหมายถึงการประกอบอะมัลทุกอย่างเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ตามแบบฉบับของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ และหวังในผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ

ความเข้าใจข้างต้นสอดคล้องกับคำว่าอิบาดะฮ์ตามความหมายของชัยคุดาอูด อัลฟะฎอนี หมายถึง การปฏิบัติอะมัลจากสิ่งที่ว่าญิบ ถูกต้องตามเงื่อนไขและรูกุนต่างๆ และรักษา มารยาทในการประกอบอามัล หวังผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตามแบบฉบับท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷻ บรรดาเศาะฮาบะฮ์ และบรรดาผู้ที่ได้รับทางนำจากอัลลอฮ์ ﷻ (Dawūd al-Faṭānī, n.d. : 36)

อิบาดะฮ์จึงหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรักและทรงพอพระทัย ทั้งในรูปของการพูดและการกระทำ ทั้งสิ่งที่อยู่ภายในและภายนอกจิตใจ³ การถ่อมตน การก้มกราบ ล้วนแล้วแต่เป็นอิบาดะฮ์ (Ibn Taimiyah, 1999 : 19, al-Kharīṣī, 1997 : 28, al-Buraikān, 2003 : 133)

อิบาดะฮ์ยังรวมถึงกิจกรรมทุกอย่างที่กระทำขึ้นโดยมนุษย์ในฐานะเป็นบ่าวเพื่อการภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า ไม่ว่าสิ่งนั้นจะกระทำในระหว่างมนุษย์ด้วยกันก็ตาม แต่กิจกรรมที่กระทำขึ้นนั้น

¹ สัญชาติญาณที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานให้มนุษย์ตั้งแต่ในโลกแห่งวิญญาณประการหนึ่งคือ ชีวิตของมนุษย์จะดำรงตามกฎที่อัลลอฮ์ ﷻ กำหนดไว้ เช่น มีเกิดแล้วก็ต้องมิตาย หรือจิตใต้สำนึกของมนุษย์ทุกคนมีความเชื่อและยอมรับว่าอัลลอฮ์ ﷻ เป็นพระผู้สร้าง และจะค้นหาพระองค์อยู่ตลอดเวลา ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสความว่า “ข้า (อัลลอฮ์) มิใช่พระเจ้าของพวกเจ้าดอกหรือ? พวกเขากล่าวว่า ใช่ขอรับ พวกข้าพระองค์ขอยืนยัน” (อัลอะอ์รอฟ : 172)

² สัญชาติญาณที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานให้มนุษย์ตั้งแต่ในโลกแห่งวิญญาณประการหนึ่งคือ ชีวิตของมนุษย์จะดำรงตามกฎที่อัลลอฮ์ ﷻ กำหนดไว้ เช่น มีเกิดแล้วก็ต้องมิตาย หรือจิตใต้สำนึกของมนุษย์ทุกคนมีความเชื่อและยอมรับว่าอัลลอฮ์ ﷻ เป็นพระผู้สร้าง และจะค้นหาพระองค์อยู่ตลอดเวลา ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสความว่า “ข้า (อัลลอฮ์) มิใช่พระเจ้าของพวกเจ้าดอกหรือ? พวกเขากล่าวว่า ใช่ขอรับ พวกข้าพระองค์ขอยืนยัน” (อัลอะอ์รอฟ : 172)

³ อันได้แก่ การละหมาด การจ่าย ซะกาต การถือศีลอด การประกอบฮัจญ์ การพูดจาดีงาม การรักษาอะมานะฮ์ การทำความดีต่อบิดามารดา การเชื่อมสัมพันธ์ญาติพี่น้อง การสนองตามสัญญา การชกชว่นทำความดี ห้ามปรามความชั่ว การญูฮาดกับผู้ปฏิเสธศรัทธาและผู้ก่อกวน อ่อนโยนกับเพื่อนบ้าน เด็กกำพร้า คนยากจน คนเดินทาง ทำดีต่อคนหรือสัตว์ที่ใช้ทำงาน การขอดูอาอ์ การอ่านอัลกุรอาน เป็นต้น (Ibn Taimiyah, 1999 : 19)

เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงพอพระทัย ฉะนั้นเมื่อใดที่มนุษย์กระทำการที่ติงามแล้ว สิ่งนี้จัดอยู่ในขอบข่ายของอิบาดะฮ์เช่นเดียวกัน (al-Mawdūdī, 1986 : 102) แม้ว่าสิ่งนั้นกระทำขึ้นเพื่อความดีและประโยชน์แก่ตนเองหรือครอบครัวของตน โดยการกระทำต่างๆ เหล่านั้นวางอยู่บนพื้นฐานของการตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์และสอดคล้องกับหลักการแห่งศาสนาอิสลามแล้ว ถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ เช่นเดียวกัน

นอกจากคำนิยามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว อิบาดะฮ์ยังสามารถให้ความหมายว่าการถ่อมตนต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยความรักและสฤติในความยิ่งใหญ่ของพระองค์ โดยการปฏิบัติทุกคำบัญชาของพระองค์ และเจริญตามแบบฉบับของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ของพระองค์ ขณะเดียวกัน ละเว้นทุกสิ่งที่พระองค์ทรงห้ามด้วยความบริสุทธิ์ใจ ทั้งนี้ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของอัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างมนุษย์เพื่อการภักดีต่อพระองค์ สอดคล้องกับสิ่งที่พระองค์ตรัสว่า

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾

(الزاريات : 56)

ความว่า “และข้ามิได้สร้างญินและมนุษย์เพื่ออื่นใด เว้นแต่เพื่อเคารพภักดีต่อข้า”

(อชชารียาต : 56)

อายะฮ์อัลกุรอานข้างต้น¹ชี้ให้เห็นว่าอัลลอฮ์ ﷻ ทรงแจ้งให้ทราบถึงเป้าหมายของการสร้างญินและมนุษย์ เพื่อเคารพภักดีต่อพระองค์เพียงผู้เดียว โดยหน้าที่ของบรรดานบีและเราะสูลเหล่านั้นคือ เชิญชวนให้มนุษย์เคารพภักดีต่อพระองค์เพียงผู้เดียวด้วยความบริสุทธิ์ใจ และให้ระมัดระวังจากการหลอกลวงของชัยฏอนมารร้ายที่จะทำให้ไขว้เขวไปจากหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ (al-Tabarī, 2000 : 17/201) สอดคล้องกับคำยืนยันของอิบนุกะซีร์ ระบุว่า ผู้ใดที่สนองคำบัญชาของพระองค์แล้ว เขาผู้นั้นจะได้รับการตอบแทนด้วยผลบุญ หากผู้ใดไม่ได้สนองคำบัญชาของพระองค์แล้ว เขาผู้นั้นจะได้รับการทรมานจากพระองค์ (‘Ibn Kathīr, 2014 : 341)

ดังนั้น อิบาดะฮ์จึงหมายถึงทุกสิ่งทั้งกายและใจ² รวมถึงการกระทำที่ติงามที่นำมาซึ่งความพอพระทัยของอัลลอฮ์ ﷻ และสอดคล้องกับกับบัญญัติของพระองค์ จึงถือว่าสิ่งนั้นล้วนแล้วเป็นอิบาดะฮ์ทั้งสิ้น

¹ อายะฮ์ที่กล่าวถึงอิบาดะฮ์ เช่น อัลบะเกาะเราะฮ์ : 21, อันนะฮ์ล : 36, อันนิสาอ์ : 36, อัลอันอาม : 56, อัตเตาบะฮ์ : 31, ฮุด : 2, 26, และอีกจำนวนหลายอายะฮ์ที่กล่าวถึงการอิบาดะฮ์ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม (Rahmān, 1994 : 133)

² อันได้แก่ การละหมาด การจ่าย ซะกาต การถือศีลอด การประกอบฮัจญ์ การพูดจาติงาม การรักษาระมานะฮ์ การทำความดีต่อบิดามารดา การเชื่อมสัมพันธ์ญาติพี่น้อง การสนองตามสัญญา การชักชวนทำความดี ห้ามปรามความชั่ว การญิฮาดกับผู้ปฏิเสธศรัทธาและผู้กลับกลอก อ่อนโยนกับเพื่อนบ้าน เด็กกำพร้า คนยากจน คนเดินทาง ทำดีต่อคนหรือสัตว์ที่ใช้ทำงาน การขอคูอาฮ์ การอ่านอัลกุรอาน เป็นต้น

เงื่อนไขการประกอบอิบาตะฮ์

หลักจากที่มนุษย์ยอมรับในหลักการอิสลามห้าประการ และหลักการอีมานทั้งประการแล้ว มนุษย์ยังจะต้องปฏิบัติตามที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบัญญัติและท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ทำแบบอย่างไว้ทุกประการ กระนั้นการประกอบอิบาตะฮ์แต่ละอย่างนั้นจะได้รับการตอบรับจากอัลลอฮ์ ﷻ หรือจะถูกปฏิเสธขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญๆ 2 ประการ (al-'Uthaimīn, 1426 : 3/406) คือ

1. ความอิดลาศหรือความบริสุทธิ์ใจ

บรรดานบีและเราะสูลที่ถูกประทานมายังทุกมนุษยชาตินั้นเพื่อให้มนุษย์ทุกคนประกอบอิบาตะฮ์และเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียว ขณะเดียวกันการประกอบอิบาตะฮ์ทุกอย่างจะต้องมีการตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์เพื่อพระองค์เท่านั้น สอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอานดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า ความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด แท้จริงฉันได้ถูกบัญชาให้เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ใจในศาสนาต่อพระองค์”(อัซซุมร์ : 11)

อัลลอฮ์ ﷻ ยังตรัสมีใจความว่า “และพวกเรามีได้ถูกบัญชาให้กระทำอื่นใดนอกจากเพื่อเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้มีเจตนาบริสุทธิ์ในการภักดีต่อพระองค์” (อัลบัยยีนะฮ์ : 5) อายะฮ์นี้ อัลลอฮ์ ﷻ ทรงใช้ให้ผู้ศรัทธาประกอบอิบาตะฮ์ด้วยความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียว โดยปราศจากการตั้งภาคีต่อพระองค์และการโอ้อวดใดๆ ทั้งสิ้น (al-Ṭabarī, 2000 : 21/270) ขณะเดียวกันท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กำชับถึงความสำคัญของการตั้งเจตนาในการประกอบอิบาตะฮ์ว่า ทุกการงานจะต้องอาศัยการเจตนาและทุกคนจะได้รับผลบุญตามที่เขาได้ตั้งเจตนาไว้

2 การปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่านเราะสูล ﷺ

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานเราะสูลหรือศาสนทูตให้แก่ทุกประชาชาติของมนุษยชาติที่คอยรับคำบัญชาหรือศาสนจากพระผู้เป็นเจ้าของท่านมาสอนมนุษย์ เพื่อมนุษย์จะได้เคารพภักดีต่อพระองค์ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่พระองค์ทรงสร้างมนุษย์มายังโลกนี้ ผู้ใดที่มีความรู้สึกเคลือบแคลงหรือสงสัยในหลักคำสอนที่นำมาโดยนบีแล้ว บุคคลผู้นั้นย่อมเป็นผู้ปฏิเสธศรัทธา และในวันอาคีเราะฮ์เขาจะต้องได้รับการทรมานจากอัลลอฮ์ ﷻ (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 13) ดังนั้น การประกอบอิบาตะฮ์ทุกอย่างยังต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตหรือสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ หากไม่แล้วการประกอบอิบาตะฮ์ดังกล่าวจะไม่ได้รับการตอบแทนจากอัลลอฮ์ ﷻ อย่างแน่นอน

การประทานนบีและเราะสูลเพื่อมาสอนให้มนุษย์ได้รู้จักวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระผู้เป็นเจ้านั้น จึงเป็นแนวทางหลักเช่นบรรดานบีท่านก่อนๆ ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ดังคำอธิบายของชัยคุดาเวด อัลฟะฎอนีย์ ระบุว่า ผู้ศรัทธาทุกคนจะต้องดำเนินรอยตามบรรดาชาวสะลัฟ อัศศอลิฮ์ นั่นคือ การดำเนินตามบรรดาคุละฟาอูรรอซิดีน ผู้ซึ่งรับหลักคำสอน

อิสลามมาจากอัลกุรอานและแบบฉบับของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ทั้งยึดจากการกระทำ คำพูด ลักษณะนิสัยของท่านเหล่านั้น (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 35) สอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยืนยันมีใจความว่า “ทุกประชาชาติมีเราะสูลเพื่อเชิญชวนมนุษย์มีความภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ขณะเดียวกันห่างไกลจากภู่อชูต¹” (อันนะฮลี : 36)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นเราะสูลท่านสุดท้าย ด้วยการเป็นเราะสูลท่านสุดท้ายนี้เอง หลักคำสอนของศาสนาอิสลามจึงครบถ้วนสมบูรณ์ หลักคำสอนที่นำมาโดยท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จะไม่มีการเพิ่มเติมหรือลดทอนอีกต่อไปจนถึงวันกิยามะฮ์ และอัลลอฮ์ ﷻ ทรงรับรองว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาของพระองค์² ดังนั้น การดำรงชีวิตของมนุษย์จะต้องยึดมั่นในศาสนาอิสลาม ขณะเดียวกันต้องดำรงตามวิถีการดำเนินชีวิตของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ซึ่งทั้งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งคู่กันที่ไม่อาจแยกกันได้โดยเด็ดขาด สอดคล้องกับใจความสำคัญของอายะฮ์อัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ แต่งตั้งเราะสูลที่ไม่รู้จักอ่านหนังสือ เพื่อสาธยายอายะตต่างๆ ของพระองค์แก่ประชาชาติของท่าน และทรงทำให้พวกเขาผุดผ่อง และทรงสอนคัมภีร์และความสุขุมคัมภีร์ภาพแก่พวกเขา”(อัลญุมอะฮ์ : 2)

นอกจากอายะฮ์อัลกุรอานข้างต้นแล้ว ยังมีอายะฮ์อัลกุรอานอีกจำนวนมากมายที่กล่าวถึงเราะสูลและภารกิจต่างๆ ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงอุบัติบรรดานบีและเราะสูล³ ทั้งนี้ การที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานเราะสูลยังโลกนี้ก็เพื่อความโปรดปรานแก่มวลมนุษยชาติ โดยการให้มนุษย์เคารพภักดีต่อพระองค์ตามแบบฉบับคำสอนจากคัมภีร์อัลกุรอานที่นำมาโดยท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ⁴ ด้วยเหตุนี้ การปฏิบัติตามครรลองที่เป็นคำสอนและวิถีชีวิตของบรรดานบีและเราะสูลของพระองค์จึงเป็นสิ่งที่ผู้ศรัทธาทุกคนไม่อาจที่จะละเลยได้โดยเด็ดขาด

อิสานหรือตะเศาวฟ

อิสานเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่กล่าวถึงเรื่องอัลอิสลามและอัลอีมานดังกล่าวมาข้างต้น อิสานเป็นองค์ประกอบที่สามหลังจากท่านกล่าวถึงอัลอิสลามและอัลอีมาน

อัลอิสานสามารถมองได้จากเหตุการณ์ที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ นั่งสนทนาอยู่กับบรรดาเศาะฮาบะฮ์ โดยท่านญิบรีลได้แปลงร่างเป็นชายที่แต่งชุดสีขาวมาหาท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ตอนหนึ่งท่านญิบรีลได้ถามท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ว่า

¹ สิ่งเคารพและปฏิบัติตามที่นอกเหนือจากพระองค์อัลลอฮ์ เช่น รูปปั้น เจริต หรือชัยฏอนมารร้าย เป็นต้น

² อ่านเพิ่มเติม อัลมาอิดะฮ์ : 3, อาละ อิมรอม : 19

³ อ่านเพิ่มเติม อาละ อิมรอม : 31 - 32, 132 และอีกจำนวนหลายอายะฮ์

⁴ อ่านเพิ่มเติม อัลอัมบิยาฮ์ : 25 และ 107

((فَأَخْبَرَنِي عَنِ الْإِحْسَانِ قَالَ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَارَاهُ
 ((يراک

(أخرجه مسلم، د.ت. : 8)

ความว่า “จงแจ้งให้ทราบถึงอัลอิฮसानเถิด ท่านเราะสูลจึงตอบว่า ท่านต้องประกอบอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ เสมือนท่านเห็นพระองค์ หากท่านไม่เห็นพระองค์ แต่พระองค์ทรงเห็นท่าน”

(บันทึกโดย Muslim, n.d. : 8)

การประกอบอิบาดะฮ์อย่างจริงจังนั้นจะต้องประกอบด้วยสองเงื่อนไขหลักๆ คือ ด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ และตามแบบฉบับของท่านเราะสูลลลอฮ์ ﷺ สิ่งนี้จะทำให้ผู้ประกอบอิบาดะฮ์มีความรู้สึกรักต่อพระองค์ และทำให้มุ่งมั่นต่อการประกอบอิบาดะฮ์เสมือนเห็นพระองค์สู่ความใกล้ชิดกับพระองค์ และเกรงกลัวต่อบทลงโทษของพระองค์ (al-'Uthaimin, 2013 : 72)

การปฏิบัติศาสนกิจจะไม่ครบถ้วนสมบูรณ์เพียงแต่การศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการอีมานในเรื่องต่างๆ ตามหลักศรัทธา หรือการปฏิบัติตามบทบัญญัติในรูปของหลักการฟิกฮ์เท่านั้น แต่ยังคงต้องเสริมด้วยการอิฮसान อันที่จะทำให้จิตใจของมนุษย์มีความเชื่อมสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับพระผู้สร้างของตน ด้วยเหตุนี้ ความรู้เรื่องตะเศวูฟจึงเป็นสิ่งจำเป็นแก่มุสลิมทุกคนจะต้องศึกษาและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง อาจกล่าวได้ว่าเมื่อก้าวถึงอิฮसानก็จะหมายถึงตะเศวูฟโดยปริยาย เนื่องจากตะเศวูฟเป็นศาสตร์หนึ่งที่จะนำมนุษย์ให้มุ่งมั่นเพื่อความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ สอดคล้องกับคำอธิบายของอิบนุ ค็อลดูน ตะเศวูฟมาจากหลักคำสอนของอิสลาม ผู้คนยุคหลังจากเศาะฮาบะฮ์และตาบิอินยอมรับว่าการประกอบอะมัลของชาวศูฟีเป็นแนวทางที่ถูกต้อง เนื่องจากวิธีการของชาวศูฟีมักชอบทำอิบาดะฮ์ มีความเชื่อมั่นต่ออัลลอฮ์ ﷻ ไม่มุ่งหวังความสุขสบายในทางโลก ('Ibn Khaldūn, 1995 : 631) ด้วยเหตุนี้แนวทางของศูฟีมักจะปลีกตัวออกจากสิ่งยั่วยวนหรือสิ่งที่อาจจะนำไปสู่การห่างไกลจากอัลลอฮ์ ﷻ โดยมุ่งประกอบอิบาดะฮ์เพื่อสร้างความใกล้ชิดกับพระองค์

นियามของตะเศวูฟและศูฟี¹

นักวิชาการยังมีทัศนะที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความหมายของตะเศวูฟ ดังนี้

ตะเศวูฟเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการอธิบายองค์ประกอบต่างๆ ที่มีอยู่ในมะกัอมและฮาล เช่น มะฮับบะฮ์-รักต่ออัลลอฮ์ ﷻ อาซิก-หลงใหลในอัลลอฮ์ ﷻ ฟิรค์-การแยก และญุมอุ-การหลอมรวม และอื่นๆ ('Ahmad al-Faṭānī, 1979 : 2 - 3)

¹ ศูฟีไม่เป็นที่รู้จักคุ้นเคยของท่านเราะสูลลลอฮ์ ﷺ เศาะฮาบะฮ์ ตะบิอิน ตาบิอิน หรือก่อนสามร้อยปีแห่งฮิจญ์เราะฮ์ ศักราช โดยทัศนะนี้ได้รับการยอมรับจากอิมามบางคน เช่น อิมามอะฮมัด บิน ฮัมบัล อิบูลุสัยมาน อัลดะรอญี และอื่นๆ ('Ibn Taimiyyah, 1995 : 11/5 - 6)

ตะเศาะอูฟเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับจิตใจที่พยายามขัดเกลาวัยวะทั้ง 7 ให้มีความสะอาดผุดผ่องจากความต้องการของอารมณ์ผ่านวัยวะต่างๆ คือ ดวงตา หู ลิ้น ท้อง อวัยวะเพศ มือ และเท้า (al-Kalābazīy, n.d. : 1/25, al-Mandīlīy, 1964 : 4)

ตะเศาะอูฟคือ การมีจริยธรรมที่สูงส่ง และการห่างไกลจากพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ (al-Qusyāirīy, n.d. : 280)

ตะเศาะอูฟคือ กลุ่มคนที่พยายามขัดเกลাজิตใจและให้มีวิญญาณบริสุทธิ์ผุดผ่องมีจรรยา มารยาทที่งดงาม โดยการปลีกตัวออกจากสังคมส่วนรวม ('Amrullāh, 1996 : 1, 'Annuaire, 1980 : 29, Mustafa, n.d. : 1 – 2/529)

นอกจากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ตะเศาะอูฟยังหมายถึงศาสตร์ที่มุ่งเน้นเพื่อผู้ที่ศึกษาและปฏิบัติเกิดความใกล้ชิดและความพอพระทัยอัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียว โดยอาศัยวิธีการต่างๆ และขจัดสิ่งที่เป็นทางโลกให้หมดสิ้น ขณะเดียวกันพยายามมุ่งสู่ทางธรรมให้มากที่สุด

จากความหมายของคำว่าตะเศาะอูฟข้างต้น สามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ตะเศาะอูฟเป็นศาสตร์ที่กล่าวถึงการมุ่งมั่นเพื่อสร้างความรักและความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ โดยการละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่างที่สอดคล้องกับอารมณ์ความต้องการ
2. ตะเศาะอูฟเป็นจริยธรรมอันสูงส่งที่ตรงกันข้ามกับพฤติกรรมอันน่ารังเกียจ นั่นก็หมายความว่า ผู้ที่มีจริยธรรมสูงส่งย่อมไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่น่ารังเกียจ
3. ตะเศาะอูฟเป็นกลุ่มบุคคลที่พยายามขัดเกลাজิตใจและให้มีจิตวิญญาณบริสุทธิ์ผุดผ่องมีจรรยา มารยาทที่งดงาม โดยการปลีกตัวออกจากสังคมส่วนรวม

ส่วนคำว่า ศูฟีย นักวิชาการยังมีทัศนะ ดังนี้

ศูฟียที่ใช้ชื่อของชายคนหนึ่งที่มีชื่อว่า ศูฟะฮ์ ชื่อเต็มของเขาคือ อัลเมาฆ์ บิน มุรฺรฺ บิน อุด บิน ฎอบีเมาะฮ์ บุคคลผู้นี้ทั้งชีวิตของเขาทำหน้าที่ดูแลรักษาอัลกะอ์บะฮ์ในสมัยญาฮิลียะฮ์ (al-Fairūz 'Abādīy, 1996 : 1071)

ศูฟียที่มาจากคำว่า صُوف (อ่านว่า ศูฟ) เป็นกลุ่มคนจำนวน 2 กลุ่มที่เรียกว่า “อัศศูฟะฮ์” คือ กลุ่มคนจากเผ่ามฎ็อรฺ และเผ่าตะมิมี โดยทั้งสองกลุ่มทำหน้าที่คอยดูแลและอำนวยความสะดวกแก่ผู้คนที่ประกอบพิธีฮัจญ์ในสมัยญาฮิลียะฮ์ ('Ibn Manzūr, 1993 : 9/200)

ศูฟียที่มาจากพฤติกรรมของผู้คนที่มักจะสวมใส่เครื่องนุ่งห่มที่ทำมาจากขนสัตว์ หรือที่เรียกในภาษาอาหรับว่า صُوف อ่านว่า ศูฟ เหตุผลที่พวกเขาใส่เครื่องนุ่งห่มจากขนสัตว์ก็เพื่อทวนกระแสทางวัตถุนิยม ('Ibn Khaldūn, 1995 : 631, 'Ibn Taymiyyah, 1995 : 6)

ศูฟียที่ยึดลักษณะของความผุดผ่อง ใสสะอาด และความหมดจด เนื่องจากแนวทางของชาวศูฟียพยายามขัดเกลาให้ตนเองบริสุทธิ์ผุดผ่องทั้งกายและใจ (Aḥmad al-Faṭāni, 1979 : 2)

ศุพียที่หมายถึงชาวศุพยะ¹ ซึ่งอาศัยระเบียบมัสญิดของท่านเราะฮูลุลลอฮ์ ﷺ เป็นที่พักอาศัย (Amrullah, 1996 : 1)

นอกจากนั้นศุพียยังสามารถให้ความหมายว่า บุคคลที่มุ่งกระทำความดีงามโดยเน้น ทำให้จิตใจมีความสะอาดผุดผ่อง มีจรรยาบรรณทางดงาม ถ่อมตน และไม่ได้มุ่งเน้นความสุขสบาย ในทางโลกเป็นสำคัญ แต่ให้ความสำคัญในผลตอบแทนในวันอาคิเราะฮ์

จากคำนิยามของคำว่าศุพียข้างต้น สามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ดังนี้

1. กลุ่มศุพียตามคำนิยามที่ยึดตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคล คือ กลุ่มคนที่คอยดูแล กะอับะฮ์ บริการแก่ผู้คนที่มาประกอบพิธีฮัจญ์ในสมัยญาฮิลียะฮ์ และกลุ่มบุคคลฐานะยากจน มุ่งมั่น ทำให้จิตใจมีความผุดผ่องทั้งกายและใจ จรรยาบรรณทางอันงาม และการใช้ชีวิตโดยอาศัยระเบียบ มัสญิดของท่านนบี

2. กลุ่มศุพียตามคำนิยามที่ยึดพฤติกรรมและการสวมใส่เครื่องนุ่งห่ม คือ กลุ่มบุคคลสวมใส่เครื่องนุ่งห่มที่ทำมาจากขนสัตว์

3. กลุ่มศุพียตามคำนิยามที่ยึดลักษณะการขัดเกลาให้ร่างกายมีความสะอาด มีจรรยาบรรณทางดงาม มีจิตใจบริสุทธิ์ผุดผ่อง และให้ความสำคัญกับโลกอาคิเราะฮ์มากกว่าโลกดุนยา

จากพฤติกรรมของชาวศุพียที่มุ่งแต่จะได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ โดยการ ให้ความสำคัญต่อโลกอาคิเราะฮ์มากกว่าความสุขสบายในโลกดุนยานี้ จึงมีความสอดคล้องและ สัมพันธ์กับการกระทำของบรรดานบีและเราะฮูลุลลอฮ์ ﷺ นั่นคือ การดำเนินชีวิตด้วยความถ่อมตน ประกอบอิบาตะฮ์ด้วยความรักและความหวังจากอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยเหตุนี้ ชาวศุพียจึงมุ่งมั่น ประกอบอิบาตะฮ์ และหันหลังกับสิ่งที่เป็นทางโลก มีเพียงอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้นที่เป็นเป้าหมายของพวกเขา

ดังนั้น ศุพียและตะเศวูฟที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด จนเป็น สิ่งเดียวกันที่เชื่อมสัมพันธ์กันระหว่างศาสตร์กับคน นั่นคือ ตะเศวูฟเป็นศาสตร์ที่มุ่งสร้างคนให้มี คุณธรรมจริยธรรมอันสูงส่ง มุ่งมั่นกับการให้ความสำคัญกับอัลลอฮ์ ﷻ และความสุขที่จะได้รับ ในโลกอาคิเราะฮ์มากกว่าทุกสิ่งที่เป็นความสุขและความหลงใหลทางโลก ขณะที่ศุพียเป็นบุคคลที่ ปฏิบัติอะมัลและอิบาตะฮ์เพื่อให้จิตใจที่บริสุทธิ์ผุดผ่องเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ และมุ่งหวังการตอบ แทนในวันอาคิเราะฮ์จากอัลลอฮ์ ﷻ มากกว่าความสุขสบายในโลกดุนยา

ตะเศวูฟตามแนวทางของอุละมาอ์พะฎอนีย

นอกเหนือจากศาสตร์ต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งอุละมาอ์พะฎอนียได้ศึกษา เรียนรู้ ทั้งจากอุละมาอ์ในถิ่นพะฎอนีย แผ่นดินฮะรออม หรือถิ่นอื่นๆ เช่น ศาสตร์ที่เกี่ยวกับอูศูลุดดีน

¹ กลุ่มผู้อพยพที่มาจากนครมักกะฮ์มาพร้อมๆ กับท่านเราะฮูลุลลอฮ์ ﷺ พวกเขาละทิ้งทรัพย์สินสมบัติทุกอย่างไว้ที่นครมักกะฮ์ จึงทำให้ พวกเขากลายเป็นเป็นผู้คนยากจน แต่ยังมีบางคนไม่ได้เป็นคนที่ยากจนแต่อย่างใด แต่ประสงค์ที่จะมีชีวิตที่มีความสันโดษเช่น ชาวศุพยะ (al-'Umarīy 2000 : 102)

และพิภย์แล้ว เพื่อความสมบูรณ์ในศาสตร์อิสลาม อุละมาอ์พะฎอนีย์ยังคงศึกษาศาสตร์ที่เกี่ยวกับ ตะเศวฟูฟ ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติตามศาสตร์ต่างๆ มีความสมบูรณ์ขึ้น หากปราศจากศาสตร์นี้แล้ว กิจการศาสนาถือว่าไม่สมบูรณ์ ทั้งนี้ ศาสตร์นี้จะนำมาซึ่งความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียว

โดยปกติแล้วการศึกษาเกี่ยวกับตะเศวฟูฟจะต้องอาศัยวิถีที่เรียกว่า “ฎะวะรีเกาะห์” ฎะวะรีเกาะห์ที่หมายถึงนี้มีมากมายขึ้นอยู่กับผู้ก่อตั้งฎะวะรีเกาะห์นั้นๆ ฎะวะรีเกาะห์ ตะเศวฟูฟที่อุละมาอ์พะฎอนีย์ยึดถือและมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่วิชาความรู้ทั้งในรูปแบบการ นิพนธ์ตำราหรือการสอนความรู้อิสลามในพะฎอนีย์มีจำนวนหลายฎะวะรีเกาะห์ เช่น ฎะวะรีเกาะห์ชะฎะวะรียะฮ์ ฎะวะรีเกาะห์ชะชะลียะฮ์ ฎะวะรีเกาะห์สัมมานียะฮ์ และฎะวะรีเกาะห์ อะฮฺมาดียะฮ์¹ โดยฎะวะรีเกาะห์โดยส่วนใหญ่แล้วจะให้ความสำคัญกับการชิกรุลลอฮ์ ฎะวะรีเกาะห์ที่ หมายถึงคือ การดำรงไว้การประกอบบะมัดลตามวิถีของชะริอะฮ์อิสลามที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดไว้ เช่น การประกอบบะมัดลที่ฟรัฎูและที่สุนัต ทั้งการประกอบบะมัดลที่กำหนดเป็นเวลาหรือไม่เป็นเวลา (‘Aḥmad al-Faṭānī, 1979 : 4)

ด้วยเหตุนี้ชัยคุตาวูต อัลพะฎอนีย์ จึงได้ให้ความสำคัญในการชิกรุลลอฮ์ โดยได้อธิบายรายละเอียดต่างๆ ในการชิกรุลลอฮ์ในหนังสือฎิยาอ์ อัลมุร็ด ฟิยะ มะอริพะติ กะลิมะติ อัตเตอาฮิด โดยมารยาทต่างๆ ในการชิกรุลลอฮ์ ท่านระบุว่าต้องประกอบไปด้วยการเตาบัตนะศูฮา การชำระร่างกายให้สะอาดหมดจด การพรมน้ำหอม การเจตนาตนเองกำลังทำอิบาดะฮ์เพื่ออัลลอฮ์ ﷻ การกล่าวพระนามของพระองค์ เป็นต้น (Dāwūd al-Faṭānī, 2001 : 9 - 10)

ดังที่ชัยคุตาวูต อัลพะฎอนีย์ มองการละหมาดว่าเป็นกระบวนการฝึกฝนทางจิตวิญญาณอันเป็นการชิกรุลลอฮ์ที่สำคัญยิ่ง ทั้งนี้ การละหมาดจะดำเนินไปด้วยความถ่อมตน มอบหมายตน รู้สึกว่าตนเองต่ำต้อย มีความสุขและสนุก รู้สึกรักและหลงใหลในการกระทำอิบาดะฮ์ ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีการประกอบบะมัดลใดที่จะเสมอเหมือนกับการละหมาด (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 5)

ชัยคุมุฮัมมัดนูร อัลพะฎอนีย์ยังได้ให้ความสำคัญต่อหัวใจที่เป็นบ่อเกิดของโรคต่างๆ เช่น การอิจฉาริชยา เยื่อหุ้ม เป็นต้น อีกทั้งกล่าวถึงบาปต่างๆ ดังนี้² บาปที่เกิดจากปากท้อง กลิ่น หู อวัยวะเพศ และบาปที่เกิดจากร่างกาย (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d : 250 - 369)

บาปต่างๆ ที่เกิดจากต้นเหตุทั้ง 5 ประการนั้นเกิดมาจากหัวใจของมนุษย์ทั้งสิ้น สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะสุลลอฮ์ได้เตือนให้จงระวังเรื่องหัวใจ เพื่อให้หัวใจเป็นหัวใจที่ดี อันจะส่งผลให้ร่างกายทั้งร่างของมนุษย์จะดีตามไปด้วย (บันทึกโดย ‘Ibn Majah, n.d. : 3974) ดังนั้น มุสลิมทุกคน จึงต้องดูแลหัวใจให้ห่างไกลจากสิ่งที่จะนำมาซึ่งโรค โดยการขัดเกลาให้หัวใจบริสุทธิ์จากความชั่วและ

¹ ดู : Wan Muhammad Saghir Abdullah, *Syeikh Daud al-Fathani Pengarang Ulung Asia Tenggara*, 2016 : 34 – 42, Azyumardi Azra, *Jaringan Ulama Timur Tengah dan Kepulauan Nusantara Abad XVII & XVIII*, 2004 : 324 – 331, Syeikh Wan Ahmad Bin Muhammad Zein al-Fathani, *Sufi dan Wali Allah*, 1979 : 20 - 21

² อ่านเพิ่มเติม หนังสือก๊ฟายะฮ์ อัลมุญตะดีฮ์ โดยชัยคุมุฮัมมัดนูร อัลพะฎอนีย์ หน้า 250 - 369

อบายมุข เช่น ความหยิ่งโส เห็นแก่ตัว และอิจา ริชยา (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 350 - 352) หรืออาจมีความรู้สึกว่าคุณเหนือกว่าผู้อื่น จนทำให้บุคคลกลายเป็นคนที่เย่อหยิ่ง ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾

(الأعراف : 12)

ความว่า “ข้าพระองค์ดีกว่าเขา โดยที่พระองค์ทรงบังเกิดข้าพระองค์จากไฟ และได้บังเกิดเขาจากดิน”

(อัลอะอ์รอฟ : 12)

จากอายะฮ์ข้างต้น อัลลอฮ์ ﷻ ทรงฉายภาพให้เห็นถึงสันดานของชัยฏอนที่ไม่ยอมสูญเสียเพื่อให้เกิดความดีตามคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ เนื่องจากมีความรู้สึกว่าคุณอัลลอฮ์ ﷻ สร้างเขามาจากไฟย่อมมีเกียรติมากกว่าอาดัมซึ่งสร้างมาจากดิน และทรงเป่าวิญญาณยังร่างของอาดัม (Ibn Kathīr, 1999 : 392) พฤติกรรมของชัยฏอนเป็นสิ่งที่หยิ่งโสและโอหัง ส่วนผู้ที่หยิ่งโส คือ เมื่อมีผู้ใดมาตักเตือนแล้ว ตนจะแสดงอาการโอหัง แต่เมื่อตนเองทำการตักเตือนผู้อื่น มักจะแสดงพฤติกรรมที่แข็งกร้าว ดังนั้น บุคคลที่มองว่าคุณเป็นคนที่ดีกว่าคนอื่น ๆ ในโลกนี้แล้ว บุคคลผู้นั้นคือ หยิ่งยโส (al-Nawawīy, 2017 : 109)

สิ่งนี้จะทำให้หัวใจเต็มไปด้วยความโลภโกรธแค้นและห่างไกลจากทางนำของอัลลอฮ์ ﷻ สอดคล้องกับชะติษของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ดังใจความว่า เมื่อใดที่หัวใจบริสุทธิ์ผุดผ่องก็จะทำให้ร่างกายทั้งร่างจะดีตามไปด้วย แต่ถ้าหัวใจไม่ดีแล้วร่างกายทั้งร่างจะไม่ดีตามไปด้วย (บันทึกโดย al-Bukhārīy, 1422 : 52, Muslim, n.d. : 1599) ด้วยเหตุนี้ การที่จะเข้าใกล้อัลลอฮ์ ﷻ จึงต้องทำให้หัวใจมีความบริสุทธิ์ผุดผ่องห่างไกลจากโรคต่างๆ จึงต้องมุ่งมั่นที่จะแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ และด้วยวิธีนี้เองจึงจะได้รับเกียรติจากพระองค์ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 265) นอกจากนั้นแล้ว การดำเนินชีวิตของมุสลิมจะต้องระมัดระวังจากสิ่งต่างๆ ที่เป็นบาปที่เกิดจากปากท้อง นั่นก็หมายความว่า มุสลิมจะต้องระมัดระวังในการรับประทานอาหารจากทรัพย์สินที่ได้มาด้วยวิธีที่ฮะรออม (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 352 – 354, ดูเพิ่มเติม al-Ghazālīy, 2017 : 86)

สิ่งที่กล่าวมานั้นจึงนับว่าอุละมาอ์พะฎอนีย์ให้ความสำคัญถึงและความสำคัญของการดูแลสุขภาพจิตใจให้ห่างไกลจากสิ่งที่จะทำให้หัวใจเกิดโรคที่เกิดจากความรู้สึกเชิงลบ เช่น การอิจา ริชยา การหยิ่งโส รวมทั้งการระมัดระวังจากการกระทำที่ผิดศาสนบัญญัติ เป็นต้น เมื่อใดที่จิตใจสะอาดผุดผ่องและปลอดภัยจากโรคต่างๆ เหล่านี้แล้ว จึงส่งผลให้มนุษย์มีความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ และยังฉายภาพความดีงามของมนุษย์ออกมาที่สามารถมองเห็นความดีผ่านสุขภาพกายที่ดี

ประเด็นที่ 2 ความเชื่อของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์

ความเชื่อตามบริบทสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ที่จะกล่าวต่อไป คือ เตาฮีด ชิริก และคูเราะฟาต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เตาฮีด

คำว่า “เตาฮีด” มาจากรากศัพท์ทางภาษาอาหรับว่า وَحَّدَ مُحَمَّدٌ تَوْحِيدًا (อ่านว่า วะฮชะดะ ยูวะฮฮิดฺ เตอาฮีดัน) คำว่า “เตาฮีด” เป็นอาการนามของคำว่า “วะฮชะดะ” หมายถึง เอกะ เป็นหนึ่งเดียว นั่นก็หมายถึงว่า อัลลอฮ์ ﷻ ทรงเอกะหรือมีเพียงหนึ่งเดียว การเตาฮีดจึงหมายถึง การมอบความเป็นเอกภาพยังอัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียวเท่านั้น คำว่า “เตาฮีด” ความหมายเชิงภาษา หมายถึง เอกะ หนึ่งเดียว โดดเดี่ยว และปฏิเสธการมีส่วนของผู้อื่น ความเข้าใจดังกล่าวมีความสอดคล้องกับคานียามที่อิบนุ มัซซุรได้ให้คานียามไว้ว่า “เตาฮีด” หมายถึง การทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เป็นเอกะ (‘Ibn Manzūr, 1995 : 233) ในอีกมุมหนึ่ง “เตาฮีด” หมายถึง การมอบความเป็นเอกะของอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยสิ่งต่างๆ อันเป็นสิทธิเฉพาะพระองค์ ทั้งในด้านรูปบิยะฮ์ อุลูฮิยะฮ์ และอัสมَاء วัตศิฟَات (‘Ibn ‘Uthaimīn, 1999 : 5)

เตาฮีด ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ มักจะหมายถึงความรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยอาศัยการศึกษาเรียนรู้ความรู้วิชาที่เรียกว่า ศิฟัตตุวอบูละฮ์ หรืออูศูลเตาฮีด¹ ตามแนวของอัลอัชชะรียที่เน้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะของอัลลอฮ์ ﷻ มากกว่าเตาฮีดประเภทอื่นๆ²

เนื่องจากเตาฮีดเป็นแก่นสารในการสร้างมนุษย์ของอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อให้มนุษย์เคารพภักดีต่อพระองค์เพียงผู้เดียว โดยไม่ตั้งภาคีพระองค์กับสรรพสิ่งใดๆ ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุดของบรรดาเราะฮ์ลุสในการเชิญชวนมนุษย์ให้มอบความเป็นเอกะยังอัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียวเท่านั้น โดยการเคารพภักดีต่อพระองค์และปฏิเสธบรรดาฏอฆูตให้หมดสิ้นจากหัวใจ³

เตาฮีดตามความหมายข้างต้นตั้งอยู่บนรากฐานของสองกะลีมะฮ์ชะฮาดะฮ์⁴ ครอบคลุมถึง 50 ศิฟัต⁵ โดยในจำนวนดังกล่าวจะรวมกับศิฟัตวาญิบของอัลลอฮ์ ﷻ จำนวน 20 ศิฟัต ศิฟัตมุสตะฮิล จำนวน 20 ศิฟัต ศิฟัตฮารุสจำนวน 1 ศิฟัต และศิฟัตของบรรดานบีอีกจำนวน 9 ศิฟัต โดยศิฟัตของอัลลอฮ์ ﷻ จำนวน 20 ศิฟัตนี้เองที่สังคมมุสลิมพะฎอนีย์เรียกว่า ศิฟัต ตุวอ บูโละฮ์

¹ นอกจากจะเรียกศิฟัต ตุวอ บูโละฮ์แล้ว ยังเรียกความรู้นี้ว่า อิลมฺอัตเตาฮีด, อิลมฺศิฟَات, อิลมฺอะกออิด, อิลมฺอูศูลุดดีน และอิลมฺกะลาม (Dāwūd al-Fatānī, n.d. : 4)

² คือ เตาฮีดรูปบิยะฮ์ และเตาฮีดอูลูฮิยะฮ์

³ ความหมายอายะฮ์อัลกุรอาน อันนะฮล : 26

⁴ คือ لا اله الا الله محمد رسول الله (อ่านว่า ลาอิลาฮะ อิลลัลลอฮ์ มุหัมมะดัน เราะฮ์ลุสลอลอ์)

⁵ 1) ศิฟัตวาญิบสำหรับอัลลอฮ์ ﷻ มีจำนวน 20 ศิฟัตได้แก่ วุญุด, กิดม, บะกออ์, มุคอลละพะตุฮ์ ลิลชะวาติษ, กิยามุฮ์ บินัฟลีย์, วัชะดานิยะฮ์ กุตรีออต, อีรอตะฮ์, อิลม, หะยาฮ์, สามือ, บะศ็อร, กะลาม, เกานุฮุกอติร็อน, เกานุฮุมรีตัน, เกานุฮุอาลิมน, เกานุฮุฮัยยัน, เกานุฮุสะมีอัน, เกานุฮุ บะศ็อร็อน, และเกานุฮุมุตะกัลบิลิมน ส่วนศิฟัตมุสตะฮิลสำหรับพระองค์จำนวน 20 ศิฟัต คือ ทุกศิฟัตที่ตรงกันข้ามกับศิฟัตที่วาญิบสำหรับพระองค์ทั้ง 20 ศิฟัตข้างต้น และฮารุสสำหรับพระองค์จำนวน 1 ศิฟัต คือ การที่จะสร้างหรือไม่สร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามพระประสงค์ของพระองค์ 2) ศิฟัตวาญิบสำหรับนบีจำนวน 4 ศิฟัต คือ 1. ศิดดิก 2. อะมานะฮ์ 3. ตับลิม 4. พะฎอนะฮ์ ส่วนศิฟัตมุสตะฮิลสำหรับนบีจำนวน 4 ประการ ได้แก่ 1. การพูดเท็จ 2. การบิดพลิ้ว 3. การซ่อนสังกรรม 4. ความโง่เขลา ส่วนศิฟัตฮารุสสำหรับนบี คือ การดำรงชีวิตเช่นคนปกติทั่วไป เช่น กิน ดื่ม แต่งงาน เป็นต้น ดังนั้น สิ่งนี้รวมอยู่ในประโยค ลาอิลาฮะ อิลลัลลอฮ์ มุฮัมมัด เราะฮ์ลุสลอลอ์ (Dāwūd al-Fatānī, n.d. : 4 – 15)

ตามความเข้าใจของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ข้างต้นมีความสอดคล้องกับชัยคดาวัต อัลพะฎอนีย์ และชัยคอะหมัด อัลพะฎอนีย์ กล่าวว่า ศิฟัต ดูอ บูโละฮ์ หมายถึง คุณลักษณะอันสมบูรณ์แบบของอัลลอฮ์ ﷻ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ศิฟัตนัฟสียะฮ์ ศิฟัตสลบียะฮ์ ศิฟัตมะอนะวียะฮ์ และศิฟัตมะอานีย์¹ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 4 – 15) เมื่อพิจารณาการแบ่งศิฟัตของอัลลอฮ์ ﷻ ของชัยคดาวัต อัลพะฎอนีย์ สอดคล้องกับชัยคมุฮัมมัด อัสนะนุสียะฮ์² โดยท่านได้แบ่งศิฟัตของอัลลอฮ์ ﷻ ออกเป็น 4 ส่วน คือ ศิฟัตนัฟสียะฮ์ ศิฟัตสลบียะฮ์ ศิฟัตมะอานีย์ และศิฟัตมะอนะวียะฮ์ (al-Sanusī, 2009 : 27)

การวินิจฉัยเกี่ยวกับศิฟัตของอัลลอฮ์ ﷻ ของอุละมาอ์พะฎอนีย์ พบว่า เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีการยืนยันจากชัยคอะหมัด อัลพะฎอนีย์ กล่าวว่า “การเรียนรู้เกี่ยวกับศิฟัต ดูอ บูโละฮ์ เป็นสิ่งที่วาญิบ มุสลิมทุกคนจะต้องศึกษาและเรียนรู้ถึงคุณลักษณะที่สมบูรณ์แบบของอัลลอฮ์ ﷻ หากผู้ที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์ ﷻ ว่าเป็นซาดหรือศิฟัต แต่ไม่ได้ปฏิบัติความดีอยู่และความนิรันดรของอัลลอฮ์ ﷻ แล้ว ตามทัศนะของชัยคอะหมัด อัลพะฎอนีย์ ถือว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นกุฟรหรือฮะรอมแต่ประการใด ซ้ำร้ายกว่านั้นบางคำถามเกี่ยวกับพระองค์อาจเป็นบิดอะฮ์ที่ฮะรอม เมื่อใดก็ตามนั้นมาจากบุคคลที่มีความรู้ และด้วยคำถามดังกล่าวส่งผลให้เข้าข่ายการมีมารยาทที่น่ารังเกียจหรือบางครั้งอาจกลายเป็นกัฟรก็ได้” (‘Aḥmad al-Faṭānī, n.d. : 3 - 4)

ด้วยเหตุนี้ ความรู้จึงเป็นเกณฑ์ที่สำคัญยิ่งที่จะชี้วัดว่าบุคคลผู้นั้นจะเป็นกัฟรหรือไม่ ทั้งนี้ เมื่อใดที่คำถามเหล่านั้นออกมาจากบุคคลที่ไม่รู้ เขาจะไม่ได้นับว่าเป็นการบาป แต่เมื่อใดที่คำถามออกมาจากผู้รู้แล้ว เขาจะนับว่าเป็นการบาปและกัฟร

ขณะเดียวกันชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ได้กล่าวถึงศิฟัตของอัลลอฮ์ ﷻ ในแนวเดียวกันกับชัยคดาวัต อัลพะฎอนีย์ และชัยคอะหมัด อัลพะฎอนีย์ อีกทั้งยังยืนยันว่า อัลลอฮ์ ﷻ ทรงมีศิฟัตกะมาลหรือศิฟัตที่สมบูรณ์แบบและทรงเอเคะของพระองค์ โดยอ้างถึงประโยคคำว่า ลาอิลาฮะ อิลลัลลอฮ์ ซึ่งเป็นประโยคที่ปฏิเสธพระเจ้าอื่นๆ นอกจากพระองค์ผู้เดียวเท่านั้น จึงวาญิบสำหรับพระองค์ซึ่งกิติม, บะกออ์, มุคอละพะตุฮ์ ลิล หนะวาติษ, กุฎร็อต, อิรอตะฮ์, อิลม์, หนะยาฮ์, วะฮดานียะฮ์ (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 9) ศิฟัตต่างๆ ที่กล่าวมานี้จึงเป็นส่วนหนึ่งจากศิฟัต 20 ของพระองค์

การอธิบายของอุละมาอ์อัลพะฎอนีย์เกี่ยวกับการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับศิฟัตต่างๆ ของอัลลอฮ์ ﷻ เป็นสิ่งที่วาญิบสำหรับมุกลัฟหรือมุสลิมทุกคนจะต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ โดยจะต้องรู้และเข้าใจถึงศิฟัตที่วาญิบ มุสตะฮิล และฮารุสสำหรับอัลลอฮ์ ﷻ สอดคล้อง

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน หนังสืออัลญะวาอิร อัลสันนียะฮ์ โดยชัยคดาวัต หน้า 4 – 15 และ หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ โดยชัยคอะหมัด อัลพะฎอนีย์ หน้า 23

² ท่านมีชื่อเต็มว่า อับดุลลาฮ์ มุฮัมมัด บิน ยูสุฟ อุมร์ บิน ซอัยบ เกิดในเผ่าสะนุส ถูกกำเนิดในปี ฮ.ศ. 832 ตรงกับ ค.ศ. 1490 ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ชื่อว่า ดิลมิซาน ประเทศมอรอคโค เสียชีวิตในเดือนญะมาดีลอาคริ ปี ฮ.ศ. 894 ตรงกับ ค.ศ. 1490 (Khalid Zahri, 2009 : 6)

กับอิมามสะนุสียีได้กล่าวไว้ว่า โดยหลักการอิสลามแล้วผู้ที่มุ้กัลล์ฟทุกคนจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่วาญิบ มุสตะฮิล และฮารุสสำหรับอัลลอฮ์ ﷻ อีกทั้งศิฟัตต่างๆ จำนวน 20 ศิฟัตของพระองค์ (al-Sanūsīy, 2009 : 27)

การศึกษาเกี่ยวกับศิฟัตของอัลลอฮ์ ﷻ ของอุละมาอ์พะฎอนียีมีความสอดคล้องกับสิ่งที่ได้กล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน และสอดคล้องกับสิ่งที่ซัยคุดาวูด อัลพะฎอนียีได้กล่าวไว้ว่า การยึดมั่นของมุสลิมจะไม่เกิดผลใดๆ เว้นแต่จะต้องปฏิบัติตามอัลกุรอานและอัลชะดิษของท่านนบี โดยจะต้องมีความเชื่อมั่นว่าอัลลอฮ์ ﷻ ทรงมีศิฟัตที่สมบูรณ์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 4 - 8)

การศึกษาเกี่ยวกับศิฟัตของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ปรากฏในสังคมมุสลิมมีวัตถุประสงค์เพื่อการยึดมั่นในอะกิดะฮ์อิสลาม ด้วยการยึดมั่นนี้เองจะทำให้มุสลิมมีความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อพระองค์ จึงเห็นได้ชัดว่าสังคมมุสลิมพะฎอนียียังคงยึดมั่นในหลักคำสอนอิสลามอย่างเหนียวแน่นและไม่เสื่อมคลาย ตลอดจนได้เกิดหน่วยทางสังคมที่คอยปกป้องรักษาความบริสุทธิ์ของศาสนาอิสลาม ทั้งสถาบันปอเนาะ และกลุ่มศึกษากิตาบกูนิง (มััจลิส อิสลามีย) ที่มีการจัดการเรียนการสอนตามมัสญิดต่างๆ เป็นต้น สอดคล้องกับใจความอายะฮ์อัลกุรอาน ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสความว่า “พึงรู้เถิดว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ” (มุฮัมมัด : 19) ใจความอายะฮ์นี้บ่งชี้ให้เห็นว่าไม่มีผู้ใดที่จะให้โทษและให้คุณได้ นอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียวเท่านั้น (al-Fairūz Abādīy, 2015 : 3/332) และยังคงสอดคล้องกับชะดิษดังท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวใจความว่า “ศาสนาอิสลามถูกก่อตั้งไว้บนรากฐานห้าประการ นั่นคือ การปฏิญาณว่าไม่มีผู้ใดควรแก่การได้รับการสักการะนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ”¹ (บันทึกโดย al-Bukhāriy, 2001 : 8, Muslim, n.d.: 16)

สิ่งที่อุละมาอ์พะฎอนียีได้กล่าวข้างต้นเป็นการศึกษาที่วางอยู่บนพื้นฐานของสติปัญญาหรือตรรกะ กระนั้นการศึกษาศิฟัต ดูอ บูละฮ์ยั้งคงใช้หลักฐานที่เป็นนี้ศจากอัลกุรอาน และชะดิษของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ พบว่า ตำราเหล่านั้นได้มีการอ้างอิงอายะฮ์อัลกุรอานเป็นหลักฐานอ้างอิงเป็นจำนวนมาก ดังที่เห็นจากการยืนยันของซัยคุดาวูด อัลพะฎอนียี (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 4 - 8) สอดคล้องกับคำยืนยันจากอิบนุ ค็อลดูนว่า อิมามอัลอัซฮะรียีได้ใช้หลักฐานทั้งที่เป็นหลักฐานเชิงอักษิร (ตรรกะ) และหลักฐานนักษิร (อัลกุรอานและชะดิษ) เพื่อใช้ในการศึกษาศิฟัตของอัลลอฮ์ ﷻ (Ibn Khaldūn, 1995 : 609)

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นจะขมวดรวมอยู่ในกะลิมะฮ์ชะฮาดะฮ์² หมายถึง ไม่มีพระเจ้าผู้เป็นเจ้าองค์ใดที่จะต้องเคารพภักดี นอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น โดยมุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของพระองค์

¹ เรื่องนี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของรศ. เทพจารีย์ (2534) เรื่อง ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามของชาวไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีผลต่อพฤติกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต พบว่า ความยึดมั่นในศาสนาอิสลามโดยทั่วไปของคนไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในเกณฑ์สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามในแนวศรัทธาสูงมาก สำหรับการยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามในแนวทางการปฏิบัตินั้นต่อยกว่าแนวทางศรัทธา แสดงให้เห็นว่า ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ความสำคัญกับการยึดมั่นในหลักการศาสนา ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม ศรัทธาและทางด้านการปฏิบัติ

² กะลิมะฮ์ชะฮาดะฮ์คือ การกล่าว لا اله الا الله محمد رسول الله อ่านว่า ละอิลลาฮะ อิลลา อัลลอฮ์ มุฮัมมัด เราะฮ์ลุลลอฮ์

ประโยคนี้นับว่ามีความประเสริฐที่สุดที่ควรแก่การกล่าวออกมาด้วยใจที่บริสุทธิ์เพื่อพระองค์ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 24) การกล่าวทั้งสองกะลิมะฮ์นั้นจะต้องกล่าวอย่างสมบูรณ์ ด้วยเงื่อนไข 6 ประการ คือ 1) การกล่าวกะลิมะฮ์ดังกล่าวจะต้องกล่าวด้วยลิ้นสำหรับคนที่ไม่เป็นใบ้¹ 2) ต้องกล่าวกะลิมะฮ์ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์ ก่อนประโยคมุฮัมมัดเราะฮ์สุลลอลอฮ์ ﷺ 3) ต้องกล่าวกะลิมะฮ์ดังกล่าวอย่างต่อเนื่องกัน 4) ต้องกล่าวด้วยภาษาอาหรับ² 5) ต้องรู้และเข้าใจประโยคชะฮาดะฮ์ที่ตนเองกล่าวออกมาอย่างสมบูรณ์ 6) ต้องประกอบอะมัลตามที่ตนมีความเข้าใจ โดยไม่ตั้งภาคีต่อพระองค์ (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 8)

จากความสำคัญของประโยค ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์นี้เอง จึงส่งผลให้สังคมมุสลิมพะฎอนีย์ได้ตระหนักถึงความจำเป็นต่อการเรียนการสอนและการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับ ศิฟัต ดูอ บูลอฮ์ ผู้วิจัยพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับศิฟัตดังกล่าวนี้ได้มีการเรียนการสอนเกือบทุกสถาบันปอเนาะ มัสญิด หรือสุเหร่าอย่างต่อเนื่อง ซ้ำแล้วซ้ำเล่าจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นการ บ่งบอกถึงความสำคัญยิ่งของศิฟัต ดูอ บูลอฮ์ จนทำให้การเรียนรู้เกี่ยวกับเตาฮีดได้กลายเป็นเลือดเนื้อของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ก็ว่าได้

อย่างไรก็ตาม นอกจากมีการศึกษา 20 ศิฟัตของอัลลอฮ์ ﷻ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ในสังคมพะฎอนีย์ยังมีการเรียนการสอนเตาฮีดตามแนวทางสะลัฟ การเรียนการสอนตามรูปแบบนี้เริ่มเป็นที่รู้จักในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ราวปี พ.ศ. 2486 (ค.ศ. 1943) โดยตำราเล่มแรกที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเรียนการสอนที่ชื่อว่า Perisai ผลงานนิพนธ์ของชัยคุอับลกอดีร์ อัลมันดีลีย์ ห่างกันประมาณ 30 ปี ฮาญีอับดุลเราะห์มาน บิน อะห์มัด³ ปอเนาะพอมิงได้ตีพิมพ์หนังสือ كتاب التوحيد (กิตาบ อัตเตาฮีด) ผลงานนิพนธ์ของชัยคุฮัมมัด บิน อับดุลวะฮาบ ท่านเป็นคนแรกที่ได้นำรูปแบบการเรียนการสอนตามแนวสะลัฟมาใช้ในปอเนาะของท่าน (ฮามีดะฮ์ มาสาระกามา, 2015 : 22) ต่อมากิตาบดังกล่าวจึงถูกนำไปใช้เป็นตำราในเรียนการสอนในปอเนาะอื่นๆ ตามสถานศึกษา มัสญิด และสุเหร่าต่างๆ นอกจากนั้นผู้วิจัยเองยังเคยได้ศึกษาเรียนรู้ตำราดังกล่าวขณะที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยม ณ โรงเรียนอัสลามียะฮ์ จังหวัดนครราชสีมา ราวปี พ.ศ. 2527

การเรียนตามแนวทางสะลัฟที่เปิดสอนตามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มัสญิด หรือตามสุเหร่าต่างๆ ประกอบด้วยเนื้อหาต่างๆ เกี่ยวกับเตาฮีด โดยแบ่งประเภทของเตาฮีดออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ เตาฮีดรูปบิยะฮ์ เตาฮีดอูลูฮิยะฮ์ และเตาฮีดอัสม่า วัศซิฟัต ดังนี้

¹ สำหรับคนใบ้สามารถใช้แทนการกล่าวชะฮาดะฮ์ด้วยภาษาสัญลักษณ์ที่สามารถเข้าใจถึงการกล่าวสองกะลิมะฮ์ดังกล่าวได้ (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 8)

² หากไม่สามารถกล่าวกะลิมะฮ์ด้วยภาษาอาหรับได้ สามารถกล่าวในภาษาอื่นได้ (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 8)

³ ชื่อว่า นายอับดุลเราะห์มาน กือแต ผู้ก่อตั้งมัสญิดอะฮ์มัด อัสซะกอพะห์ อัลอิสลามียะฮ์ ในปี พ.ศ. 2504 ต่อมา ในปี พ.ศ. 2508 จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อปอเนาะเป็น โรงเรียนวันฉนวนอิสลาม (www.watnathamislam.ac.th)

1. เตาฮีดอรรูบียะฮ์¹ (عروة) หมายถึง ความเชื่อมั่นอย่างเด็ดเดี่ยวว่า อัลลอฮ์ ﷻ ทรงเป็นพระเจ้าสำหรับทุกสิ่งทุกอย่าง และจะไม่มีพระเจ้าใดๆ ทั้งสิ้น นอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียวเท่านั้น (Muhammad Na'im, 1990 : 11) สอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ แจ้งให้ทราบว่าเป็นพระองค์คือ ผู้สร้างชั้นฟ้าและแผ่นดิน การปกป้องและคุ้มครองเป็นอำนาจของพระองค์ และพระองค์มีอำนาจอันกว้างใหญ่ไพศาล อย่างไรก็ตามคนกาฟิรก็ยังคงปฏิเสธ (อัลมุมิnun : 84 - 89) อายะฮ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า พระองค์ทรงแจ้งให้ทราบว่าเป็นบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธายอมรับว่าพระองค์เป็นผู้สร้างพวกเขาขึ้นมา โดยพวกเขายอมรับในความเป็นเอกภาพของความเป็นพระเจ้าของอัลลอฮ์ ﷻ แต่พวกเขากลับปฏิเสธที่จะภักดีต่อพระองค์ และกราบไหวบูชาสิ่งอื่น (Ibn Kathir, 2014 : 5/386 - 387)

เมื่อใดที่มนุษย์สามารถยอมรับในอำนาจอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ และทุกสรรพสิ่งทั้งในชั้นฟ้าและแผ่นดินเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ﷻ แล้ว การยอมรับดังกล่าวจะนำพามนุษย์ยอมสยบต่ออำนาจของพระองค์ และการยอมสยบนี้เองจะทำให้มนุษย์เกิดความยำเกรงและเคารพภักดีตามคำสั่งต่างๆ ของพระองค์โดยศุภฤกษ์ และด้วยการยอมรับในเตาฮีดประเภทนี้จึงจะเป็นรากฐานสำหรับการศรัทธาในเตาฮีดอูลูฮียะฮ์ และเตาฮีดอัลอัสมาอ์ วัศศิฟัตของพระองค์ต่อไป

2. เตาฮีดอัลอูลูฮียะฮ์² (أولوية) หมายถึง การเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ว่าอัลลอฮ์ ﷻ เป็นพระเจ้าเป็นอันแท้จริง ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์เพียงผู้เดียว และยังพระองค์เท่านั้นที่จะต้องเคารพภักดี (Muhammad Na'im, 1990 : 19)

เตาฮีดรูบียะฮ์เป็นเตาฮีดที่มีความครอบคลุมเตาฮีดประเภทอื่นๆ ในทางตรงข้ามกันเตาฮีดอื่นๆ จะไม่รวมอยู่ในเตาฮีดอูลูฮียะฮ์ กล่าวคือ ผู้ที่มีความเชื่อมั่นต่อเตาฮีดรูบียะฮ์ยังไม่อาจรับประกันได้ว่าผู้คนดังกล่าวมีความศรัทธาหรือมีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ เฉกเช่นเดียวกับผู้ที่มีความเชื่อต่อเตาฮีดอัลอัสมาอ์ วัศศิฟัต ก็ยังไม่สามารถที่มั่นใจได้ว่าผู้คนดังกล่าวเกรงกลัวและศรัทธาต่อพระองค์ แต่ผู้ที่มีความเชื่อมั่นในเตาฮีดอูลูฮียะฮ์แล้ว แน่ใจที่สุดเขาย่อมเชื่อมั่นต่อเตาฮีดรูบียะฮ์ ขณะเดียวกันยังยอมรับในพระนามอันวิจิตร ตลอดจนคุณลักษณะต่างๆ อันทรงเกียรติและสมบูรณ์แบบเป็นสิทธิของอัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียว (Omar, 1999 : 97 - 98) ด้วยเหตุนี้ เตาฮีดอูลูฮียะฮ์ จึงเป็นแก่นแท้

¹ คำว่า عروة (อ่านว่า อรรูบียะฮ) มาจากคำว่า عرو (อ่านว่า ร็อบบ) เป็นคำในภาษาอาหรับ หมายถึง เจ้าของหรือผู้ครอบครอง ผู้บริบาล ผู้ดูแล เตาฮีดรูบียะฮ์จึงหมายถึงการยอมรับอย่างเด็ดเดี่ยวว่าอัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียวเท่านั้นที่เป็นผู้ทรงสร้างจักรวาล ทรงบริหาร ทรงให้ชีวิต ทรงให้ตาย ทรงให้ปัจจัยยังชีพ และทุกสรรพสิ่งในจักรวาลยอมเป็นกรรมสิทธิ์ของพระองค์เพียงผู้เดียว (al-Fauzan, 1993 : 16) การรู้จักและเข้าใจผู้ที่เป็พระเจ้าผู้เป็นเจ้าหรือที่เรียกว่า "ร็อบบ" จะต้องเข้าใจตามสิ่งที่พระองค์และเราะซูลของพระองค์ทรงแจ้งให้ทราบถึงที่มาจากหลักฐานที่ชัดเจน โดยไม่มีการตีขบิ (การเสมอเหมือน) การดักยิฟ (การจินตนาการวิธีการ) การตะอฎิล (การปฏิเสธคุณลักษณะต่างๆ) การตะอริฟ (การหันเหความหมายสู่ความหมายที่เป็นเท็จ) การดับติล (การเปลี่ยนแปลงความหมาย) การตัมซึล (การยกตัวอย่างเหมือนมัมลูก) (al-'Arna'uth, n.d. : 14 - 15) อายะฮ์อัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับเตาฮีดรูบียะฮ์เป็นอายะฮ์ที่มีเป็นจำนวนมาก เช่น อัลบะเกาะเราะฮ์ : 21, 83, 163, และ 255, อาละ อิมรอน : 2, 6, 18, 51, 62 - 64, และ 154, อันนิสาอ์ : 72 - 73 และ 117 เป็นต้น (Rahmān, 1994 : 338)

² คำว่า "أولوية" (อ่านว่า อัลอูลูฮียะฮ์) มาจากคำว่า أول (อ่านว่า อิลลาฮ์) ส่วนคำว่า أول (อ่านว่า มะอูลูฮ์) ในภาษาอาหรับ หมายถึง أول (อ่านว่า มะอูลูฮ์) หมายถึง ผู้ที่ได้รับการเคารพภักดี กล่าวคือ ผู้ที่ดำรงไว้ซึ่งความยิ่งใหญ่และทรงอำนาจอย่างมหาศาลที่อยู่เหนือความเข้าใจของมนุษย์เป็นที่ควรแก่การเคารพภักดี ขณะเดียวกันพระองค์ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยผู้ใดทั้งสิ้น (al-Mawdūdīy, n.d. : 160)

ของศาสนาอิสลาม และยังเป็นเตาฮีดหลักของความเชื่อในศาสนาอิสลาม เนื่องจากถือว่าอัลลอฮ์ ﷻ เป็นพระผู้เป็นเจ้าที่ควรแก่การเคารพภักดี ควรแก่การยอมจำนน หรือควรแก่เป็นบ่าวนั้น ย่อมจะต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจ ความยิ่งใหญ่ ความปรีชาญาณอย่างไร้ขีดจำกัด และไม่ใช้ในหมู่ผู้ที่ถูกสร้างซึ่งทุกอย่างมีขีดจำกัดอย่างแน่นอน ดังนั้น พระผู้เป็นเจ้าคือ อัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้นที่ควรแก่การเคารพภักดี มอบหมายตน มอบความหวัง เกรงกลัว และยอมจำนน

พระองค์ทรงแจ้งให้ทราบว่ามีผู้ใดที่ยอมจำนนต่อพระองค์แล้ว แน่แน่นอนที่สุดเขาจะได้รับผลตอบแทนที่งดงาม ขณะที่ผู้ที่ขัดขืนคำบัญชาของพระองค์ เขาผู้นั้นจะได้รับผลตอบแทนและการทรมานอย่างสาหัส (Ibn Kathīr, 2014 : 7/341) พระองค์ยังทรงแจ้งให้ทราบถึงเจตนารมณ์และคำสั่งของพระองค์ที่ทรงสร้างญินและมนุษย์เพื่อยึดมั่นและประกอบอิบาดะฮ์ต่อพระองค์ ผู้ใดที่ประกอบความดีตามคำบัญชาของพระองค์แล้ว แน่แน่นอนที่สุดเขาจะไม่ทรยศต่อพระองค์แม้แต่เสี้ยววินาทีเดียว (al-Fairūz Abādī, 2015 : 3/387)

ฉะนั้น เมื่อมนุษย์รับรู้อย่างมั่นใจแล้วว่า อัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้สร้างตนโดยมีเป้าหมายเพื่อการอิบาดะฮ์ต่อพระองค์ โดยศาสนของพระองค์ถูกถ่ายทอดผ่านบรรดานบีและเราะสุลของพระองค์ ดังนั้น มนุษย์จึงไม่อาจขัดขืนหรือปฏิเสธหลักคำสอนดังกล่าว เว้นเสียแต่จะต้องยอมสนองตามเจตนารมณ์ของพระองค์โดยการยึดมั่นในเอกภาพของพระองค์โดยซอญ์

3. เตอาฮีดอัลฮัสมาอ วัศศิฟาต (الصفاة, الأسماء) หมายถึง การยึดมั่นอย่างลึกซึ้งซึ่งว่า พระองค์ทรงมีพระนามต่างๆ อันวิจิตรและทรงมีคุณลักษณะที่สมบูรณ์แบบ ปลอดภัยจากคุณลักษณะใดๆ ที่อ่อนแอ โดยคุณลักษณะของพระองค์เป็นคุณลักษณะเฉพาะโดยไม่ปรากฏในตัวของมันลูกโดยสิ้นเชิง อีกนัยหนึ่งคือ จะต้องเชื่อมั่นตามที่พระองค์และเราะสุลของพระองค์แจ้งไว้ทุกประการ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงประโยคและความหมายใดๆ ทั้งสิ้น (al-Sa'dī, 2004 : 40) เนื่องจากมนุษย์ไม่อาจที่จะไปล่วงรู้ในเรื่องราวของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงสร้างมนุษย์ เว้นแต่สิ่งที่พระองค์และเราะสุลของพระองค์แจ้งให้ทราบเท่านั้น ดังนั้น มนุษย์จะต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่พระองค์และเราะสุลได้แจ้งให้ทราบเท่านั้น ส่วนสิ่งใดที่พระองค์ไม่ได้แจ้งให้ทราบให้ถือว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นกิจการของพระองค์เพียงผู้เดียว

สิ่งที่ได้กล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแจ้งให้ทราบถึงพระนามต่างๆ อันวิจิตรของพระองค์ สำหรับพระองค์คือพระนามทั้งหลายอันสวยงามไพเราะ สิ่งที่อยู่ในชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินต่างแซ่ซ้องสดุดีพระองค์และพระองค์เป็นผู้ทรงอำนาจผู้ทรงปรีชาญาณ” (อัลฮัจร : 23 - 24) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแจ้งให้ทราบว่ามีพระนามที่วิจิตรงดงาม 99 พระนาม เพื่อให้มวลมนุษย์ได้รู้ถึงความบริสุทธิ์ของพระองค์ ทุกสรรพสิ่งที่อยู่ในชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินต่างแซ่ซ้องสดุดีและให้ความบริสุทธิ์แด่พระองค์ ทั้งปวงนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของพระองค์เพียงผู้เดียว (Ibn Kathīr, 2014 : 8 - 9/92)

การศึกษาเรียนรู้วิชาเตาฮีดตามบริบทของสังคมพะฆวนี ยี่ได้ให้ความสำคัญกับความรู้อะฮีดอัสมาอ์ วัศฟีฟาต โดยให้นำหนักไปที่ฟีฟาตหรือคุณลักษณะต่างๆ ของอัลลอฮ์ ﷻ มากกว่าการศึกษาเกี่ยวกับเตาฮีดรูบียะฮ์ และเตาฮีดอูลูอียะฮ์ ดังปรากฏในหนังสือผลงานนิพนธ์ของ อุละมาอ์พะฆวนี ะระนั้นก็ตาม เพื่อให้เกิดความมั่นใจและศรัทธาต่อศิปต์ต่างๆ ของอัลลอฮ์ ﷻ จึงต้องศึกษารายละเอียดบางประการเกี่ยวกับสิ่งที่ทำลายเตาฮีด นั่นคือ มุรตัด กุฟร ดังนี้

การมุรตัด¹

การมุรตัด หรือในภาษาอาหรับเรียกว่า ٱٱٱ (อ่านว่า อรริตตะฮ์) ความหมายเชิงภาษาหมายถึง การกลับคืนยังสิ่งอื่น ส่วนความหมายเชิงวิชาการ หมายถึง การที่บุคคลตัดขาดออกจากการนับถือศาสนาอิสลาม (Muhammad Nūr al-Faḡānī, n.d. : 20) ดังนั้น ตามความเข้าใจทั่วไปแล้ว รัตตะฮ์ หมายถึง การที่คนๆ หนึ่งได้กลับสู่ศาสนาใดศาสนาหนึ่ง นั่นคือ บุคคลผู้นั้นได้กลับไปศรัทธาในศาสนาเดิมของเขาหรือศาสนาใดๆ ก็ได้ หลังจากที่เขาได้ศรัทธาในศาสนาอิสลามมาก่อนแล้ว

รัตตะฮ์ตามบริบทสังคมพะฆวนีเรียกว่า มุรตัด ซึ่งพฤติกรรมนี้นับเป็นพฤติกรรมที่สร้างความเสียหายและเลวร้ายที่สุดในศาสนาอิสลาม เนื่องจากการกระทำที่ปฏิเสธ ศัจธรรมศาสนาอิสลามหลังจากที่ได้ยอมรับถึงศัจธรรมดังกล่าวแล้ว² สอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾

(البقرة : 217)

ความว่า “และผู้ใดในหมู่พวกเจ้ากลับออกไปจากศาสนาของเขา แล้วเขาตายลง ขณะที่เขาเป็นผู้ปฏิเสธศรัทธาแล้วไซ้ร้ ขนเหล่านี้แหละบรรดาการงานของพวกเจ้าไร้ผล ทั้งในโลกนี้และปรโลก และขนเหล่านี้แหละคือ ขาวนรก ซึ่งพวกเขาจะอยู่ในนรกนั้นตลอดกาล”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 217)

อายะฮ์ดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นว่า เมื่อคนใดคนหนึ่งได้หันหลังศาสนาอิสลามและกลับไปหาศาสนาเดิมของเขา และเขาเสียชีวิตในสภาพที่เป็นคนปฏิเสธศรัทธาแล้ว จะทำให้หะมัดและความดีงามทุกอย่างที่เคยกระทำขณะที่เขาอยู่ในศาสนาอิสลามต้องมลายหมดสิ้นไป และในวันอาคีเราะฮ์เขา จะไม่ได้รับการตอบแทนในความดีดังกล่าวจากอัลลอฮ์ ﷻ (al-Fairūz 'Abādīy, 2015 : 106)

¹ คำว่า “มุรตัด” มาจากคำว่า อิริตตาด หมายถึง ตะเขวาลหรือเปลี่ยนแปลง การใช้คำนี้ชัดเจนที่สุดเมื่อใช้กับกับประโยคที่ว่า อิริตตตะ ฟุลาัน อัน ดินิฮิ (คนผู้นั้นได้กลับสู่ศาสนาของเขา) เป็นการบ่งชี้ว่าเขาได้กลายเป็นกุฟรหลังจากเป็นมุสลิมมาก่อนแล้ว ('Ibn Manzūr, 1992 : 3/172 - 173)

² โดยบริบทของสังคมมุสลิมพะฆวนีแล้วพฤติกรรมเช่นนี้มักเกิดกับมุอ์ลัฟหรือมุสลิมใหม่ ซึ่งการเข้ามารับอิสลามในสภาพที่ไม่พร้อมเท่าที่ควร เช่น อาจเข้ารับอิสลามอันเนื่องด้วยการแต่งงาน หรือด้วยเหตุผลส่วนตัวบางประการก็ตาม ดังนั้น เมื่อวัตถุประสงค์ที่เขาได้วางไว้บรรลุผลทุกประการแล้ว บุคคลผู้นั้นก็จะออกจากศาสนาอิสลาม และกลับไปหาศาสนาเดิมของตน ด้วยเหตุนี้ ตามความเข้าใจของสังคมมุสลิมพะฆวนีแล้วเห็นว่า บุคคลดังกล่าวได้กลายเป็นมุรตัด

ความเข้าใจของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ดังที่ได้กล่าวมานั้นมีความสอดคล้องกับคำอธิบายของชัยคุหมัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การมรุตต์เป็นการกัฟรที่นารังเกียจที่สุด ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญที่นำสู่พฤติกรรมกรรมการมรุตต์ คือ ความเขลาหรือความไม่รู้ในหลักการศาสนาอิสลาม อีกทั้งขาดความเอาใจใส่จากผู้รู้ อันมาจากสาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลกลายเป็นมรุตต์สามารถแบ่งออก 3 ประการคือ การยึดมั่น การกระทำ และคำพูด (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 20 - 21) ทั้งสามประการนี้มีความสัมพันธ์กันโดยตรงกับการกล่าวชะฮาดะฮ์ขณะที่คนๆ หนึ่งเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม นั่นคือ บุคคลดังกล่าวจะต้องกล่าวกะลีมะฮ์ฎอียิบะฮ์ (ชะฮาดะฮ์ดัยน) จากนั้นจะต้องยึดมั่นในหัวใจ และจะต้องถือปฏิบัติอะมัล หากเขายึดเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งแล้ว ถือว่าบุคคลผู้นั้นยังไม่ใช่เป็นผู้ศรัทธาอย่างแท้จริงแต่ประการใด สอดคล้องกับฮะดีษของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ว่าด้วยรากฐานของศาสนาอิสลามต้องประกอบด้วยการยึดมั่น การปฏิบัติอะมัล และจริยธรรม (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 8) ฉะนั้น เมื่อใดที่ปฏิบัติส่วนใดส่วนหนึ่งจากทั้ง 3 ส่วนนี้ ทั้งโดยตั้งใจหรือโดยไม่ตั้งใจแล้ว จึงส่งผลให้บุคคลผู้นั้นกลายเป็นมรุตต์โดยปริยาย

สิ่งที่ทำให้บุคคลต้องตกอยู่ในสภาพมรุตต์ประกอบด้วย 3 ประการ ดังนี้

1. การมรุตต์ที่เกิดขึ้นอันเนื่องจากการยึดมั่นหรือการอึดถือ

การมรุตต์อันเกิดจากการยึดมั่นนี้ สาเหตุมาจากบุคคลผู้นั้นขาดการยึดมั่นหรือเกิดความคลางแคลงใจต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักศรัทธาในศาสนาอิสลามทั้ง 6 ประการ (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 8) สอดคล้องกับคำพิตวาของชัยคุอะหมัด อัลพะฎอนีย์ ในกรณีที่คุณเชื่อว่าการปฏิบัติตามวะลียะจะได้เข้าสวรรค์ ส่วนการปฏิบัติตามบีจะต้องเข้านรก อาจจะเป็นการล้อเลียนหรือเยาะเย้ยต่อท่านนบี บุคคลกระทำเช่นนั้นกลายเป็นกัฟรอย่างแน่นอน (‘Aḥmad al-Faṭānī, n.d. : 34) ดังนั้น เมื่อใดที่มีการปฏิเสธหรือเกิดความเคลือบแคลงใจต่อสิ่งที่กล่าวมาแล้ว ส่งผลให้บุคคลผู้นั้นกลายเป็นกัฟรหรือมรุตต์โดยปริยาย

2. การมรุตต์ที่เกิดขึ้นอันเนื่องจากการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่า ในอดีตพ่อแม่ผู้ปกครองมักจะไม่อนุญาตบุตรหลานเข้าไปเรียนในโรงเรียนของรัฐ โดยสังคมมีความเข้าใจว่าเมื่อใดที่บุตรหลานของตนเข้าไปเรียนในโรงเรียนดังกล่าวแล้วจะทำให้ถูกปลูกฝังแนวความคิดที่แปลกแยกจากหลักคำสอนของศาสนาอิสลามผ่านกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา เช่น พิธีการไหว้หรือกราบครู หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่ล่อแหลมและส่งผลกระทบต่ออะกีดะฮ์อิสลาม¹ เป็นต้น จึงสอดคล้องกับคำอธิบายของชัยคุหมัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ อธิบายว่า การกัฟรหรือกราบเพื่อให้เกียรติบุคคลโดยมีเจตนาเหมือนกับการให้เกียรติแต่อัลลอฮ์ ﷻ แล้ว การกระทำดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นกัฟร (Muhammad Nūr al-

¹ ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เคยปรากฏในสังคมมุสลิมเกี่ยวกับเรื่อง เช่น ครูปลูกฝังนักเรียนระดับอนุบาลให้กราบหมอนก่อนนอน การกราบไหว้บิดามารดาออกไปโรงเรียน การติดตั้งพระพุทธรูปไว้ในห้องเรียน เป็นต้น

Faṭānī, n.d. : 24) ตามความเข้าใจของชาวมุสลิมแล้ว สิ่งเหล่านี้จะทำให้ตกมรดก หรือเป็นสิ่งชักนำไปสู่ การเป็นมรดก ในอดีตมักจะได้ยินเสมอๆ ว่า บิดามารดาจะกล่าวตักเตือนบุตรหลานว่า “อย่าไปเรียนเลย ที่โรงเรียนสยาม (พุทธ) เดียวจะกลายเป็นคนสยาม (พุทธ)”¹ ตรงนี้จึงชี้ให้เห็นว่า ตามบริบทของสังคม พะฎอนีย์แล้วได้ให้ความตระหนักสิ่งเหล่านี้เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นห่วงว่าบุตรหลานของตนตกจาก ศาสนาอิสลาม

จากความกังวลของบิดามารดา และเพื่อการหลีกเลี่ยงจากปัญหาที่อาจนำไปสู่ พฤติกรรมการกัฟรนี้ จึงสอดคล้องกับชัยอะหมัด อัลพะฎอนีย์ได้เตือนให้ระมัดระวังเพื่อไม่ให้มุสลิม เข้าไปคลุกคลีกับบุคคลที่ชอบกระทำความผิดหรือ การกระทำที่เป็นบาป เช่น การกินหรือดื่ม การสนทนา และการคลุกคลีกับบุคคลที่อยู่ในสภาพที่มรดกถือเป็นสิ่งที่ฮะรอม ซึ่งผู้ที่มีอำนาจมีหน้าที่ จะต้องห้ามปรามจากการกระทำดังกล่าว ('Aḥmad al-Faṭānī, n.d. : 36) สอดคล้องกับชัยคาวูด อัลพะฎอนีย์ที่ได้เตือนให้ห่างไกลจากบุคคลบางกลุ่ม เช่น กลุ่มเราะวาฟีฎ กลุ่มมูตะซิลละฮ์ กลุ่มเกาะดะริยะฮ์ และกลุ่มญะบะริยะฮ์ ตลอดจนกลุ่มคนที่หลงผิด (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 27) เช่น กลุ่มคนที่ตำหนอบรรดาเศาะฮาบะฮ์ เป็นต้น ทั้งนี้ เกรงว่าการเข้าไปมีสัมพันธกับบุคคล จำพวกนี้จะนำพาสู่ความหลงผิด หรือจะส่งผลให้บุคคลอื่นตกอยู่ในสภาพที่มรดกตามไปด้วย

3. การมรดกที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากคำพูด

ตามบริบทของสังคมพะฎอนีย์แล้ว การมรดกที่เกิดขึ้นจากคำพูดมีทุกยุคทุกสมัย แม้กระทั่งในปัจจุบันสิ่งนี้ยังคงเกิดขึ้นเรื่อยมา ทั้งนี้ ปัญหาอาจเกิดจากความไม่เข้าใจ หรือการตีความ ที่แตกต่างกันไป เช่น กรณีการตีความเกี่ยวกับอายะฮ์อัลกุรอานว่าด้วยศิฟัตของอัลลอฮ์ ﷻ จนกระทั่ง เรื่องนี้ทำให้มีการกล่าวหาระหว่างมุสลิมด้วยกันว่าเป็นกัฟร หากกล่าวหาดังกล่าวโดยปราศจากการ ไตร่ตรองอย่างถ่วงถือนั้นแล้วบุคคลที่กล่าวหาจะกลายเป็นกัฟรเสียเอง แต่ถ้ากล่าวหาบุคคลว่าเป็นการ กัฟรเนี้ยะมัดแล้ว การกล่าวหาลักษณะดังกล่าวจะไม่ถือว่าคนที่กล่าวหาเป็นกัฟรแต่ประการใด ('Aḥmad al-Faṭānī, n.d. : 203, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 25)

สิ่งที่ชัยคัมหมัดนุร อัลพะฎอนีย์ได้กล่าวถึงการมรดกข้างต้น สอดคล้องกับสิ่งที่ท่าน เราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวใจความว่า “ไม่เป็นที่อนุมัติแก่มุสลิมที่ปฏิญาณว่าไม่พระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ ﷻ และฉันคือศาสนทูตของพระองค์ เว้นแต่เขาจะกระทำการหนึ่งสิ่งใดจากสาม ประการคือ การฆ่าชีวิต คนที่ผ่านการแต่งงานแล้วที่ผิดประเวณี ผู้ละทิ้งศาสนาของเขา และผู้ที่ปลีก ตัวออกจากญะมาอะฮ์ (อะฮ์ลิ อัสสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์)” (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 :

¹ สาเหตุที่มีการตักเตือนในลักษณะนี้เนื่องมาจากตามประสบการณ์ในอดีต เมื่อใดที่บุตรหลานของมุสลิมได้เข้าไปคลุกคลีกับ นักเรียนต่างศาสนิกมักจะมีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงตามนักเรียนเหล่านั้น เช่น การใส่เสื้อผ้าที่ไม่ปกปิดเอวเราะฮ์ การละทิ้งการละหมาด และการเสพยาของมึนเมา เป็นต้น อลิสา หะซะมาะ (2552 : 221) ศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนมุสลิมในตำบลเรือเสาะออก : ภาคใต้ ของประเทศไทย จากการให้ข้อมูลของนายอนันต์ พบว่า ประเพณีไหว้ครู ทางโรงเรียนจะบังคับเด็กให้ไหว้พระพุทธรูป และการที่ เด็กเดินเข้าโรงเรียนต้องไหว้ครูก่อนเข้าโรงเรียน และเด็กอนุบาลซึ่งก่อนนอนให้ไหว้บนหมอน ซึ่งเด็กไม่รู้และทำตาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับมุสลิม

6878) ฮะดีษบทนี้ได้ชี้ชัดว่า ไม่อนุญาตให้ฆ่านามมุสลิมตราบโดบุคคลผู้นั้นยอมรับว่าอัลลอฮ์ ﷻ เป็นพระเจ้าและมุฮัมมัด ﷺ เป็นศาสนทูตของพระองค์ เว้นแต่บุคคล 3 ประเภทเท่านั้น คือ บุคคลที่ฆ่านามผู้อื่น บุคคลที่แต่งงานแล้วกระทำการผิดประเวณี และบุคคลที่ละทิ้งศาสนาอิสลาม

ผลพวงของบทลงโทษที่หนักตามที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า “ผู้ใดที่เปลี่ยนศาสนา (อิสลาม) ของเขา จงฆ่าเขาเสีย¹” จึงส่งผลเชิงบวกแก่สังคมมุสลิม แม้ว่าตามความเป็นจริงแล้วโทษทัณฑ์ที่กล่าวไว้ในฮะดีษข้างต้นนั้นไม่สามารถลงโทษคนที่มรุตได้ก็ตาม แต่ความคิดลักษณะนี้ถูกปลูกฝังจนทำให้ชาวมุสลิมไม่กล้าที่จะกระทำการใดๆ ที่ส่งผลต่อการมรุต

เมื่อพิจารณาตามบริบทของสังคมพะฆอนีย์แล้ว พบว่า ปรากฎการณ์การมรุตจัดอยู่ในลักษณะการตักฟีรหรือการกล่าวบุคคลว่าเป็นกาไฟรตามสิ่งที่ชัยคอะฮ์มัด และชัยคุฮ์มัดนุร อัลพะฆอนีย์กล่าวข้างต้นนั้นเคยเป็นปรากฏการณ์ที่มีเป็นระยะๆ เรื่อยมา ซึ่งปกติแล้วจะมีการกล่าวหากันอันเนื่องมาจากความแตกต่างเชิงความเข้าใจเกี่ยวกับอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้นับว่าเป็นความสับสนเสี่ยงต่อการตกเป็นมรุตของบุคคลทั้งสองฝ่าย นอกจากนั้นยังเกิดจากการด้อยความรู้ศาสนาอิสลาม จึงส่งผลให้บางคนตกอยู่ในสภาพมรุตได้ เช่น โดยการแต่งงานกับคนต่างศาสนิก เป็นต้น เมื่อพิจารณาบริบทของสังคมพะฆอนีย์ โดยรวมแล้ว พบว่า พฤติกรรมการมรุตในลักษณะโจ่งแจ้งไม่ค่อยปรากฏให้เห็นในสังคมพะฆอนีย์ ทั้งนี้ สมาชิกของสังคมพะฆอนีย์ได้รับการถ่ายทอดถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการยึดมั่นต่อหลักการอิสลามอย่างเหนียวแน่น² อีกทั้งรับรู้ถึงโทษอันน่ากลัวของการมรุตได้เป็นอย่างดี

กุฟร

ความเข้าใจในเรื่องเตาฮีดจะไม่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน หากไม่ได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งถึงสิ่งที่ตรงกันข้ามการเตาฮีดต่ออัลลอฮ์ ﷻ สิ่งนั้นคือ การชิริก³ และกุฟรต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยมุสลิมทุกคนวาญิบจะต้องรักษาความศรัทธาให้ปลอดภัยจากสิ่งที่จะทำให้อีมานต้องเสียหายและเป็นโมฆะ นั่นคือ การมรุต (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 20)

กุฟร (الكفر) เป็นคำในภาษาอาหรับ มาจากคำว่า كَفَرْنَا وَكُفْرًا และ كُفْرًا وَكُفْرًا (อ่านว่า กะพะเราะะ ยักฟูรุ กุฟร็อน วะกุฟร็อน วะกุฟรอนัน) ความหมายเชิงภาษาหมายถึง การปกปิดส่วนความหมายเชิงวิชาการ หมายถึง การไม่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลของพระองค์ ตลอดจน

¹ บันทึกโดย al-Bukhārī ฮะดีษลำดับที่ 6922, al-Tirmizī ฮะดีษลำดับที่ 1458, 'Abū Dāwūd ฮะดีษลำดับที่ 4351

² ดู : ผลงานวิจัยของอับดุลเลาะ กาเรินา (2551 : 200) ศึกษาวิจัยเรื่อง การยึดมั่นในหลักการศาสนาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ผลการวิจัย พบว่า ด้านความสัมพันธ์ในสังคมและการยึดมั่นในหลักการศาสนานั้น สังคมมีความผูกพันกับบรรดาโต๊ะครูหรืออุstadha จึงได้รับการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการอิสลามได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยึดมั่นในหลักการศาสนาอิสลามอยู่ในระดับสูงมาก

³ คำว่า الشرك (อ่านว่า อัชชิรุก) เป็นคำในภาษาอาหรับ ประกอบด้วยพยัญชนะ ش ซิน , ร่อธ และ ك กอฟ (อ่านว่า ชิริก) ประกอบด้วย 2 ความหมาย คือ 1. การมีหุ้นส่วน 2. สิ่งที่ตรงกันข้ามกับความเป็นเอกะ ในความหมายที่สองนี้อาจมีมากกว่าสองขึ้นไปซึ่งเป็นจำนวนที่ตรงกันข้ามกับหนึ่งหรือเอกะ (Ibn Fāris 1991 : 265) การชิริกต่ออัลลอฮ์ ﷻ جعل له شريكاً في ﷻ وأشرك بالله : หมายถึง การสร้างภาคีกับการปกครองของอัลลอฮ์ ﷻ (Ibn Manzūr, 1993 : 100) หรือการทำให้อัลลอฮ์ ﷻ มีจำนวนสององค์ หรือการตั้งภาคีต่อพระองค์ (al-Marbawīy, n.d. : 320)

การปฏิเสธและไม่ปฏิเสธทั้งสอง (al-Fawzān, 1432 : 86) สอดคล้องตามคำนิยามของอิบนุ มัซซุร ได้ให้ความหมายของคำว่า กุฟร หมายถึง ปกปิด ส่วนความหมายเชิงวิชาการ หมายถึง สิ่งที่ตรงกันข้ามกับการศรัทธา นั่นก็หมายความว่าเมื่อใดที่ผู้หนึ่งมีการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ จึงหมายถึงเขาได้ปฏิเสธต่อภูอูต ('Ibn Manzūr, n.d. : 5/144)

การปกปิดในที่นี้เป็นการปกปิดที่จะรับสัจธรรมทางนำจากอัลลอฮ์ ﷻ นั่นก็หมายถึงการปกปิดโดยการปฏิเสธอัลลอฮ์ ﷻ รวมทั้งสัจธรรมที่นำมาโดยบรรดาเราะสูลของพระองค์ ประเภทของกุฟร

จากการศึกษาเกี่ยวกับการกุฟร พบว่า ได้มีการจำแนกประเภทของกุฟรออกมาอย่างหลากหลายประเภท ดังนี้

การจำแนกการกุฟรออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) กุฟรเชิงปฏิเสธ 2) กุฟรภูอูต คือ การกุฟรโดยการปฏิเสธความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ 3) กุฟร คือ การยอมรับทั้งด้วยใจและวาจา แต่กลับไม่สนองตามเจตนารมณ์ของศาสนาอิสลาม อันเนื่องจากการอิจฉาและเยอหยิง 4) กุฟรนิฟาก คือ การยอมรับด้วยปาก แต่ใจปฏิเสธสัจธรรม ('Ibn Manzūr, n.d. : 5/144)

การจำแนกการกุฟรออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) กุฟรใหญ่ กุฟรประเภทนี้จะทำให้บุคคลผู้นั้นหลุดพ้นจากความเป็นมุสลิมโดยทันที 2) กุฟรเล็ก กุฟรประเภทนี้เป็นการกระทำที่ไม่ได้เข้าในขอบข่ายกุฟรใหญ่ เช่น การกระทำที่เป็นกุฟรเนี้ยะมัด¹ (al-Fawzān, 1432 : 86 - 89)

จากการศึกษาการกุฟรข้างต้นนั้น สามารถขมวดออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. กุฟรที่เกี่ยวข้องกับเอี้ยะติก๊อต เช่น การไม่เชื่อในสัจธรรมของอัลลอฮ์ ﷻ และคำสอนของบรรดาเราะสูล รวมถึงการกุฟรที่เกิดจากความสงสัยต่อสัจธรรมของอัลลอฮ์ ﷻ หรือการกุฟรที่เกิดจากความเกลียดชังอัลลอฮ์ ﷻ การกล่าวหาและตำหนิต่อนบีและเราะสูล รวมถึงมีความสงสัยต่อการมีอยู่จริงของวันกิยามะฮ์ หะซัร นะซัร และการคิดบัญญัติ (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 21)

2. กุฟรที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ เช่น การกุฟรที่เกิดจากการฝืนหลังจากคำตักเตือนสัจธรรม หรือการกุฟรที่อยู่ในรูปของการนิฟาก การกุฟรประเภทนี้ยังรวมถึงการกระทำที่ส่งผลต่อการกุฟร เช่น การสญูดและการรุกูอ สอดคล้องกับสิ่งที่ชัยคุหัมมัดนุรได้กล่าวว่า การสญูดของชาวญะรีเกาะฮ์ที่สญูดต่อบรมครูของพวกเขา นับเป็นการกระทำที่ฮะรอม แม้ว่าการสญูดดังกล่าวจะหันไปทางทิศกิบลัตก็ตาม (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 24)

3. กุฟรที่เกี่ยวข้องกับคำพูด เช่น การกุฟรที่เกิดจากการคุกคามเท็จต่ออัลลอฮ์ ﷻ การแสดงพฤติกรรมที่หยิ่งโสและปฏิเสธสัจธรรมของพระองค์ การกล่าวร้ายต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทั้งที่ไม่ได้ตั้งใจ หรือการล้อเลียนโดยไม่ได้ตั้งใจก็ตาม (Sa'īd Hawā, 2001 : 185) ยังสอดคล้องกับสิ่งที่ชัยคุหัมมัดนุรได้ อธิบายว่า การกล่าวหาบุคคลอื่นว่าเป็นกุฟร หรือการกล่าวหาสิ่งที่ไม่ใช่โดยมิต

¹ ดู : อันนะฮล : 83

เอกฉันท์ของปราชญ์อิสลามว่าเป็นสิ่งที่ฮะรอม หรือเชื่อมั่นว่าสิ่งฮะรอมเป็นสิ่งที่ฮะลาล บุคคลผู้นั้นกลายเป็นกุฟรอย่างแน่นอน (Muḥammad Nūr al-Faḍānī, n.d. : 25)

สิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นล้วนแล้วแต่จะเป็นสิ่งที่จะทำให้การยึดมั่นต่ออัลลอฮ์ ﷻ และศาสนาอิสลามมลายหายไป ทั้งที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเอี้ยะติกอด การพูดจา และการกระทำ แม้จะเล็กน้อยเพียงใดก็ตาม หากสิ่งนั้นเป็นการขัดขวางด้วยการเอี้ยะติกอด การพูด และการกระทำที่นำสู่การกุฟรต่ออัลลอฮ์ ﷻ แล้ว ก็จะทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นกุฟรโดยปริยาย ดังนั้น ย่อมเป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่าการศึกษาเตาฮีดตามแนวทางอัชฮาอียะฮ์ในบริบทสังคมมุสลิมพะฎอนียะฮ์เป็นการศึกษาเตาฮีดและคุณลักษณะต่างๆ ของอัลลอฮ์ ﷻ เพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้มีการศึกษาสิ่งที่ตรงกันข้ามโดยตรงกับ เตาฮีด นั่นคือ ชิริก ด้วยเหตุนี้ จึงไม่อาจที่จะพิสูจน์ความสมบูรณ์ของเตาฮีดได้อย่างชัดเจนเว้นแต่จะต้องรู้ถึงเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับชิริกอย่างคู่ขนานกันจึงจะทำให้เตาฮีดมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ชิริก

คำว่า ชิริก ในภาษาอาหรับเรียกว่า *شِرْكٌ* (อ่านว่า อัชชิรุก) แปลว่า การตั้งภาคี เป็นคำที่ตรงกันข้ามกับคำว่า *التوحيد* (อ่านว่า อัตเตาฮีด) แปลว่า ทรงเอกะ ทรงมีหนึ่งเดียว ทั้งชาติ ศิพาท และอัฟอาล ชิริกถูกกล่าวไว้ในอักรואนและอัลฮะดีษเป็นจำนวนมากมาย และนับว่าเป็นบาปใหญ่ที่สุดในบรรดาบาปใหญ่ทั้งหลาย

การชิริกต่ออัลลอฮ์ ﷻ หมายถึง การทำให้อัลลอฮ์ ﷻ มีความเท่าเทียมหรือเสมอภาคกับสิ่งอื่น หรือการมุ่งทำการภักดีสิ่งอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ (al-Suhaimī, 1997 : 20)

การชิริกหรือการตั้งภาคี ยังหมายรวมถึงการขอพร การขอปัจจัยยังชีพ หรือความเชื่อ การเคารพภักดี การเชื่อฟัง การเกรงกลัวนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทั้งสิ้น (al-Umarī, 1998 : 234) กระนั้นการตั้งภาคีไม่ได้หมายความว่าบุคคลผู้นั้นไม่ได้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยสิ้นเชิง แต่ขณะที่เขาศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ นั้น เขายังขอความช่วยเหลือจากสรรพสิ่งอื่นๆ โดยการกราบไหว้บูชาเพื่อขอให้ชีวิตอยู่ดีกินดีและห่างไกลจากสิ่งชั่วร้ายอีกด้วย (al-Zindānī, n.d. : 148)

ความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น สอดคล้องกับคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่กล่าวถึงการตั้งภาคี ดังพระองค์ตรัสว่า

﴿إِنَّهُم مِّنْ يُشْرِكُونَ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ﴾

(المائدة، بعض من آية 72)

ความว่า “แท้จริงผู้ใดให้มีภาคีแก่อัลลอฮ์ ﷻ แน่نونอัลลอฮ์ ﷻ จะทรงให้สวรรค์เป็นที่ต้องห้ามแก่เขา และที่พำนักของเขา คือ นรก”

(อัลมาอิดะฮ์ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 72)

นอกจากอายะฮ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว พระองค์ยังตรัสถึงเรื่องราวเกี่ยวกับการชirik ในคัมภีร์อัลกุรอานอีกจำนวนมากมาย¹ อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำชับเกี่ยวกับการตั้งภาคีต่อพระองค์ว่า จะไม่อนุญาตให้บุคคลผู้ตั้งภาคีต่อพระองค์เข้าสวรรค์อย่างแน่นอน เช่น กรณีชาวคริสต์เชื่อว่ามะสีย์เป็นพระผู้เป็นเจ้าของที่พระองค์ทรงบริสุทธิ์จากคำครหาและภาคีใดๆ ทั้งสิ้น (‘Ibn Kathīr, 2014 : 3/144) การเสียชีวิตในสภาพที่ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ พวกเขาจะไม่สามารถเข้าสวรรค์ของพระองค์อย่างแน่นอน ในทางตรงกันข้ามเขาจะอยู่ในนรกโดยไม่มีผู้ใดสามารถช่วยเหลือให้รอดพ้นจากไฟนรกได้เลย (al-Fairūz ‘Abādīy, 2015 : 1/370)

ด้วยการตั้งภาคีเช่นนี้เองอัลลอฮ์ ﷻ จึงไม่ทรงให้อภัยต่อการกระทำอันเป็นบาปใหญ่ของพวกเขา ขณะที่บาปอื่นๆ นอกเหนือจากการกระทำที่เป็นการตั้งภาคีแล้ว พระองค์สัญญาว่าจะทรงให้อภัย สอดคล้องกับคำยืนยันในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮะดีษดังต่อไปนี้ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾

(النساء، بعض من آية 116)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ จะไม่ทรงอภัยโทษให้แก่การที่สิ่งหนึ่งจะถูกให้เป็นภาคีกับพระองค์แต่พระองค์จะทรงอภัยโทษให้ซึ่งสิ่งอื่นจากนั้นสำหรับผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ และผู้ใดให้มีภาคี”

(อันนิสาอ์ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 116)

สิ่งบ่งชี้จากอายะฮ์ข้างต้นคือ คำตรัสความว่า “พระองค์จะทรงอภัยโทษให้ซึ่งสิ่งอื่นจากนั้นสำหรับผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ และผู้ใดให้มีภาคี” หมายถึง การกระทำชirikอื่นๆ ที่ไม่ใช่การตั้งภาคีต่อพระองค์ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلْقَكَ))

(أخرجه البخاري ، د.ت. : 4477)

ความหมาย “บาปอันใดเล่าที่ใหญ่ที่สุดในทัศนะของอัลลอฮ์ ﷻ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จึงตอบว่า การที่เจ้าตั้งภาคีต่อพระองค์ ทั้งๆ พระองค์เป็นผู้ทรงสร้างพวกเจ้ามา”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, n.d. : 4477)

ฮะดีษข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่า คำว่า “นِدًّا” (อ่านว่า นิดตัน) หมายถึง อัลอิดลุ คือ ความเท่าเทียมกัน หรือมาจากคำว่า อัลอันดาต หมายถึง อัลอัชบาศ์ คือ ความเหมือนกัน (al-‘Asqalānī, 2013 : 22/35) ดังนั้น ทั้งสองความหมายนี้ชี้ให้เห็นการตั้งภาคีต่อพระผู้เป็นเจ้าของ และฮะดีษบทนี้ยังเน้นให้เห็นว่าบาปที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและไม่มีบาปใดที่ใหญ่หลวงกว่านี้คือ บาปของการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ

¹ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ต่างๆ ที่กล่าวถึงการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ได้แก่ อัลอะฮ์รอฟ : 190 – 198, อัตเตาบะฮ์ : 30 – 32, ยูनुส : 18, 105 – 107 และอีกจำนวนมากมายกระจายอยู่ทั่วไปในซูเราะฮ์ต่างๆ ของคัมภีร์อัลกุรอาน

การชirikจะประภในสังคมมุสลิมทุกที่ ไม่ว่าจะสังคมนั้นจะเป็นสังคมที่มากด้วยผู้รู้ หรือสังคมที่มีความเจริญทางวัตถุ เนื่องจากการกระทำชirikมักจะได้รับ การสืบทอดจากบรรพบุรุษ ตามบริบท พฤติกรรมชirikที่ปรากฏในสังคมมุสลิมพะฏอนียังสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

ชirikที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

การกระทำชirikในรูปของความเชื่อปรากฏในสังคมมุสลิมพะฏอนีเป็นจำนวนมากมาย นับตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ทั้งนี้ เกิดจากการสืบทอดความเชื่อผิดๆ และเป็นอบายมุขที่มาจากบุคคลที่ขาดความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม อีกทั้งมาจากบุคคลที่มีจิตใจที่แข็งกระด้างและตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ

เนื่องจากเดิมทีชาวมาลาญปัตตานีทั้งกษัตริย์และประชาชนนับถือศาสนาฮินดู - พราหมณ์ จากนั้นจึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ โดยมีชาวอินเดียเป็นผู้ที่นำศาสนาพุทธมาเผยแพร่ยังลังกาสุกะและปาตานี (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550 : 33) ทั้งนี้ ด้วยสาเหตุการใช้ไสยศาสตร์และคาถาอาคมของชาวอินเดียนี่เอง จึงทำให้ชาวปาตานีรู้สึกหวั่นกลัว จนทำให้ผู้คนจำนวนมากยอมเปลี่ยนมานับถือศาสนาฮินดู รวมถึงกษัตริย์แห่งลังกาสุกะและปาตานีอีกด้วย (Faqih 'Alty, 1998 : 10) จึงมีความเป็นไปได้สูงที่การสืบทอดความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์สู่สังคมพะฏอนีมาจากการสืบทอดความเชื่อเดิมๆ จากอดีตกาล

ชirikที่อยู่ในรูปของความเชื่อและการเจตนามักจะพบเห็นในสังคมพะฏอนี เช่น การเชื่อในไสยศาสตร์ การดูดวงและการทำนายทายทัก และอื่นๆ แม้ว่าหลังจากสังคมพะฏอนีได้รับศาสนาอิสลามแล้วก็ตาม ดังที่สนธิ สมัครการ (2539 : 65) กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องวิญญาณท่องถีน การปฏิบัติทางมายาศาสตร์ยังปรากฏให้เห็นได้ในประเพณีและพฤติกรรมต่างๆ ของสังคม¹ เมื่อกลุ่มชนในสังคมหันมานับถือศาสนาอิสลาม ความเชื่อและการปฏิบัติดั้งเดิมไม่ได้หมดไปเสียทีเดียว แต่ได้มีการผสมผสานกลมกลืนกับศาสนาใหม่ (อิสลาม)

ด้วยเหตุนี้เอง จึงส่งผลให้ความเชื่อข้างต้นถูกสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไม่ขาดสาย ประกอบกับกลุ่มคนบางกลุ่มไม่ได้รับการศึกษาในหลักคำสอนศาสนาอิสลามอย่างครบถ้วน จึงทำให้ความเชื่อเหล่านี้ยังคงได้รับความนิยมในสังคมมุสลิมจวบจนทุกวันนี้ แม้ว่าเจตนารมณ์ต่อความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ การดูดวง² เป็นต้น สิ่งนี้เป็นการกระทำที่ย้อนแย้งกับหลักการอิสลาม สอดคล้องกับคำพูดของท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวโดยมีใจความว่า “ผู้ใดไปหาหมอดู แล้วถามเขาในสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว การละหมาดของเขาจะไม่ถูกตอบรับเป็นเวลาสี่สิบคืน” (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 2230) และ

¹ อ่านเพิ่มเติม : อับดุลลอฮ์ อัลอูซามะฮ์ (2551 : 210) ได้ศึกษาความเชื่อของมุสลิมที่มีต่ออัลลิสอิร (ไสยศาสตร์) อัลลกาฮานะฮ์ (การทำนาย) และอัลอิรอพะฮ์ (การดู ดวง) : กรณีศึกษาในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

² และยังสอดคล้องกับสิ่งที่วรรณะ หนูหมื่น (2014 : 105) กล่าวว่า ทุกวันนี้ชาวบ้านใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงเชื่อว่า วาลิเป็นผู้ที่คอยอำนวยพรทางการประมง เป็นผู้ดูแลเรือเพื่อสิริมงคลแก่ตนเอง ด้วยเหตุนี้ ก่อนออกเรือจะมีการจุดประทัด ถวายดอกไม้ก่อนออกเรือ รวมถึงการผูกผ้าสีที่หัวเรือ เป็นต้น

“ผู้ใดไปหาหมอ หรือนักพยากรณ์โชค แล้วเขาเชื่อในสิ่งที่หมอดูผู้นั้นบอกไว้ ก็เท่ากับว่าเขาได้ปฏิเสธต่อสิ่งที่ถูกประทานลงมาให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด¹ (บันทึกโดย 'Ahmad, n.d. : 9536)

จากสิ่งค้นพบในผลงานการวิจัยข้างต้นเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าในสังคมมุสลิมพะฎอนียียังคงมีความซิริกด้านความเชื่อ อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อที่เข้าข่ายการซิริกยังคงดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของสังคมมุสลิม นับตั้งแต่การเกิด การแต่งงาน การคลอดบุตร การเจ็บไข้ได้ป่วย ตลอดจนการเสียชีวิต ทั้งนี้ การปฏิบัติในแต่ละท้องถิ่นอาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเชื่อของท้องถิ่นนั้นๆ แต่สิ่งสำคัญคือเชื่อว่าสิ่งที่ตนเชื่อนั้นสามารถช่วยให้ประสบความสำเร็จและสามารถทำให้ตนผ่านพ้นความอัปโชคได้

ซิริกที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ

หากสังเกตโดยทั่วไปแล้ว จะพบว่ามีผู้คนอีกจำนวนมากที่ยังคงมีความเชื่อต่อตะกรุดหรืออะซิมาฮ์ที่ใช้ผูกไว้ตามข้อมือ เอว หรือผูกไว้เป็นสร้อยคอ บางครั้งสิ่งนั้นอาจเป็นเชือกหรือกระดูกสัตว์ โดยเชื่อว่าสามารถทำให้ตนปลอดภัยจากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ หรือบางครั้งเชื่อว่าสามารถป้องกันตัวเองได้ เช่น ยิงหรือแทงไม่เข้า เป็นต้น บางครั้งสิ่งนี้อาจผูกไว้ที่ข้อมือหรือผูกที่คอเด็กเล็ก โดยมีความเชื่อว่าสามารถทำให้ปลอดภัยจากโรคชกและอื่นๆ ความเชื่อลักษณะเช่นนี้จะทำให้ผู้ที่สวมใส่เข้าข่ายในการกระทำซิริกต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังคำยืนยันจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ))

(أخرجه أحمد ، 17422 : 2001)

ความหมาย “ผู้ใดแขวนอะซิมาฮ์ แท้จริงเขาได้ทำซิริก”

(บันทึกโดย 'Ahmad, 2001 : 17422)

จากอะดิษข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เตือนไม่ให้ผู้ใดมีการแขวนอะซิมาฮ์หรือเครื่องรางของขลังหรืออะซิมาฮ์³ เนื่องจากสิ่งนี้จะทำให้ผู้ที่แขวนมันมีความเชื่อต่อสิ่งนั้น และเชื่อต่ออัลลอฮ์ ﷻ นั่นก็หมายความว่า ผู้ใช้จะมีความเชื่อต่ออัลลอฮ์ ﷻ ส่วนหนึ่ง และเชื่อต่อเครื่องรางของขลังอีกส่วนหนึ่ง หากสังเกตแล้วก็จะพบว่าคนที่ทำงานที่เสี่ยงภัย เช่น คนขับรถ ขาวประมงหรือคนทำงานกลางทะเล เป็นต้น มักจะผูกไว้ที่ตัว หรือเอว โดยมีความเชื่อว่าการนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ ทรงช่วยเหลือแล้ว พวกเขายังมีความเชื่อว่าอะซิมาฮ์ยังสามารถช่วยให้ผ่านพ้นภัยพาลอีกทางหนึ่งด้วย ไม่ว่าจะยามออกเรือหรือออกรถก็จะทำให้พวกเขาปลอดภัยจากพายุกลางทะเลหรืออุบัติเหตุทางถนน

¹ อัลอัลบานียัรระบุว่า เป็นอะดิษเคาะฮีย (al-'Albaniy, 2000 : 2/626)

² อัลอัลบานียัรระบุว่า อะดิษข้างต้นเป็นอะดิษเคาะฮีย (al-'Albaniy, 1992 : 2/1092)

³ โดยภาพรวมแล้วเครื่องรางของขลังหรืออะซิมาฮ์สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) อะซิมาฮ์ซิริก คือ อะซิมาฮ์ที่มักจะทำโดยพวกหมอไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ฮะรอม 2) อะซิมาฮ์อัลกุรอาน คือ อะซิมาฮ์เขียนอายะฮ์อัลกุรอานหรือพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ มาใช้เป็นอะซิมาฮ์ ในประเด็นนี้อุละมาอ์มีทัศนะอยู่ 2 ทัศนะ ทั้งฮะรอมและฮะรอม กระนั้นอุละมาอ์ส่วนใหญ่ระบุว่า เป็นสิ่งที่ฮะรอม เนื่องจากเป็นสิ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ไม่เคยกระทำมาก่อน (Ismail Kamus, 2011 : 5 - 6)

ซิริกที่เกี่ยวข้องกับคำพูด

นอกจากซิริกที่เกิดจากความเชื่อและซิริกที่เกิดจากการกระทำแล้ว ยังมีซิริกที่เกิดจากคำพูด อันเป็นผลพวงจากความเชื่อข้างต้นเช่นเดียวกัน

ซิริกที่เกี่ยวข้องกับการพูดนั้นมักจะเข้าข่ายเกี่ยวกับการการตำหนิ謾露หรือสรรสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้าง เช่น การตำหนิ謾 ฝน ดวงอาทิตย์ โดยตำหนิว่าสาเหตุมาจากฝนฟ้านี้เองจึงทำให้พืชผักผลไม้ของตนเสียหาย เป็นต้น ดังที่เคยมีเหตุการณ์เมื่อหลายปีก่อน เกษตรกรเจ้าของสวนผลไม้คาดการณ์ว่า หลังจากเก็บเกี่ยวแล้วตนจะได้รับเงินจากการขายผลไม้เป็นจำนวนมาก แต่แล้วฝนตกลงมาจนทำให้ผลไม้เสียหาย ส่งผลให้เกษตรกรดังกล่าวผิดหวังและทำทนายอำนาจของอัลลอฮ์ ﷻ โดยอ้างว่าเหตุที่พระองค์ทรงประทานฝนตกลงมาจนทำให้ผลไม้ของตนต้องเสียหาย ความผิดหวังครั้งนั้นทำให้คนดังกล่าวออกปากทำทนายอำนาจของอัลลอฮ์ ﷻ และในที่สุดพระองค์ทรงลงโทษโดยการทำให้บุคคลดังกล่าวถูกฟ้าผ่าจนเสียชีวิต ปราฎการณ์ลักษณะนี้จึงสอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ห้ามไปสาปแช่งหรือตำหนิ謾 เนื่องจากมารามาของมันเป็นไปตามคำบัญชาจากอัลลอฮ์ ﷻ (บันทึกโดย al-Tirmiziy, 1975 : 1978)¹

นอกจากสิ่งที่กล่าวข้างต้นแล้ว ซิริกที่เกี่ยวข้องกับคำพูดมักจะอยู่ในรูปของการบทสวดหรือเวทย์มนต์คาถา สิ่งนี้มักจะเกี่ยวข้องกับหมอบ้าน เมื่อใดมีการทำพิธีและสวดขอพรมักจะผสมผสานด้วยคำขอจากอัลลอฮ์ ﷻ และสิ่งอื่นๆ เช่น ขอจากอัลลอฮ์ ﷻ และในเวลาเดียวกันยังขอจากอำนาจของบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว หรือจากญิน เป็นต้น สอดคล้องกับสิ่งที่อัลเกาะเราะฎะฮ์ได้กล่าวว่า เวทย์มนต์คาถาที่มีการขอความช่วยเหลือจากสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ หรือการใช้ภาษาที่นอกเหนือจากภาษาอาหรับ เวทย์มนต์คาถาลักษณะนี้จึงเป็นเหตุไปสู่การกาฟิรต่ออัลลอฮ์ ﷻ เนื่องจากในนั้นประกอบด้วยสิ่งที่ซิริกต่อพระองค์ (al-Qaradawiy, 2004 : 234) หรือคำบนบานเพื่อความสำเร็จที่ตนคาดหวังไว้ เช่น หากบุตรหลานของตนไม่ต้องถูกเกณฑ์เป็นทหาร ตนจะไปปล่อยแพะที่ภูโบร์ของคนอาลิมคนใดคนหนึ่ง เรื่องนี้จึงสอดคล้องกับชะติษของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعهُ، وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فَلَا يَعْصِه))

(أخرجه البخاري، 1422 : 6696، الترمذي، د.ت. : 2126)

“ผู้ใดที่บนบานที่จะภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ก็จงภักดีต่อพระองค์เถิด และผู้ใดบนบานที่จะกระทำอบายมุขต่อพระองค์ จงอย่ากระทำอบายมุขเถิดต่อพระองค์เถิด”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 6696, al-Tirmizī, n.d. : 2126)

ชะติษข้างต้นชี้ชัดว่า การบนบานในการกระทำเพื่อการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นที่อนุญาตโดยหลักการอิสลาม เช่น การบนบานว่าจะละหมาดทันทีเมื่อถึงเวลาละหมาด ผู้ที่บนบาน

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นชะติษเศาะฮิฮ์ (al-'Albānī, 1975 : 4/350)

ลักษณะนี้ว่าญิบจะต้องกระทำทันทีเมื่อถึงเวลาละหมาด เรื่องนี้รวมไปถึงการประกอบอิบาเดาะห์ที่เป็น
 สุนัต เมื่อใดที่บนบานแล้ว อิบาเดาะห์ที่เป็นสุนัตก็จะกลายเป็นวาญิบโดยทันที (Ibn Hajar, 2013 : 32/363
 - 364) กระนั้นการบนบานเพื่อกระทำในสิ่งที่ชั่วร้ายและขัดแย้งกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม
 ถือว่าสิ่งนั้นเป็นที่ต้องห้ามโดยหลักการอิสลาม

อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ที่กะลิมะฮ์ยิบยะฮ์และความรู้อิสลามถูกเผยแพร่
 โดยอุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามกำลังแพร่กระจายไปสู่ทั่วแผ่นดินพะฎอนีย์ จึงเป็นการสร้างความรู้ความ
 เข้าใจในศาสนาอิสลาม อีกทั้งเสริมสร้างความศรัทธาอย่างเหนียวแน่น สอดคล้องกับงานวิจัย
 ของนุรพงศ์ เทพจารี (2534) ศึกษาความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามของคนไทยมุสลิมชนบทจังหวัด
 ชายแดนภาคใต้ที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต¹

กระนั้นยังปรากฏสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในขอบข่ายของชิริกอยู่อย่างหลากหลายรูปแบบ
 สิ่งเหล่านี้จึงเป็นตัวบ่งชี้ว่าอิทธิพลของความเชื่อที่ผิดๆ และขัดแย้งกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม
 ยังคงได้รับความนิยม สาเหตุประการหนึ่งที่สำคัญคือ อิทธิพลความเชื่อที่สืบทอดจากอดีตยังคงมีความ
 แรงและทันสมัยอยู่ ทั้งนี้ ปรากฏการณ์นี้มักเกิดกับคนที่ด้อยการศึกษาศาสนาอิสลามโดยส่วนใหญ่
 ด้วยเหตุนี้ วิธีที่จะทำให้ภาวะลักษณะนี้ลดน้อยลงจะต้องอาศัยการให้ความรู้อิสลามอย่างถูกต้องและมี
 ประสิทธิภาพ

สิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นนับว่าเป็นสิ่งที่ร้ายแรงอย่างยิ่ง เนื่องจากจะไม่มีความโกรธกริ้ว
 ใดๆ จากอัลลอฮ์ ﷻ ที่นอกเหนือจากความโกรธกริ้วต่อการตั้งภาคีต่อพระองค์ ทั้งนี้ ทุกสรรพสิ่งที่
 พระองค์ทรงสร้างมา รวมถึงมนุษย์ด้วย ล้วนแล้วแต่จะนำมาซึ่งคุณประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งสิ้น แต่พวก
 เขาไม่ได้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความโปรดปรานของพระองค์ แต่กลับแบ่งปันและตั้งภาคีต่อพระองค์

คุเราะฟาต²

การดำเนินชีวิตของมุสลิมในทุกวันนี้ไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงไปจากสิ่งที่เรียกว่า
 คุเราะฟาตได้เลย ทั้งนี้ สาเหตุอันเนื่องจากสังคมพะฎอนีย์ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อดั้งเดิม คือ
 ความเชื่อศาสนาฮินดู-พุทธ และสืบทอดมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนกระทั่งความเชื่อเหล่านั้น
 ซึมซับเข้าไปในวิถีชีวิตของมุสลิม จนผู้คนบางส่วนเข้าใจว่าคุเราะฟาตเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้

¹ ผลการวิจัย พบว่า ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามของคนไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในเกณฑ์สูง โดยเฉพาะ
 ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามในแนวศรัทธาสูงมาก สำหรับความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามแนวปฏิบัตินั้นด้อยกว่าแนว
 ศรัทธา แต่อยู่ในเกณฑ์ที่สูงเช่นกัน

² คำว่า คุเราะฟาต (อ่านว่า คุเราะฟาต) เป็นคำในภาษาอาหรับมาจากคำว่า "كفر" หมายถึง สติปัญญาเสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากความ
 แก่ชรา (Ibn Manzūr, n.d. : 9/62) คำว่า คุเราะฟาต เป็นคำพหูพจน์ มาจากคำว่า คุเราะฟา (อ่านว่า เคาะรอพะตุน) หมายถึง เรื่องราวที่
 เสน่ห์และดึงดูดใจโดยผสมผสานกับเรื่องโกหกมดเท็จ (Mu'jam Wasith, n.d. : 229, al-Marbawiy, n.d. : 169) เรื่องราวที่คิดค้นขึ้น
 และเล่าสืบทอดกันมาโดยสอดแทรกความเชื่อที่โกหกและปราศจากความจริงจนเกิดความเชื่อว่า เมื่อกระทำหรือไม่กระทำสิ่งหนึ่งสิ่ง
 ใดแล้วจะส่งผลต่อสิ่งที่ดีและสิ่งที่เลวร้ายต่อชีวิตของผู้คนได้ ต้นเหตุสำคัญของการเกิดขึ้นของคุเราะฟาตคือ การชิริกหรือ
 การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทั้งนี้ เนื่องจากได้มีการยกย่องและยึดมั่นกับสิ่งที่ เป็น มัคลุกของอัลลอฮ์ ﷻ (al-Qaradawiy, 2013 : 176)

พฤติกรรมคุเราะฟาตมักเกิดขึ้นในทุกกิจกรรมของวิถีชีวิตสังคมมุสลิม นับตั้งแต่เกิดจนถึงเสียชีวิต ทั้งที่อยู่ในรูปแบบของไสยศาสตร์ การทำนายทายทัก การดูดวง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ผู้คนมักเชื่อว่าสามารถทำให้ตนปลอดภัยจากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ หรือบรรลุมผลในสิ่งที่ตนประสงค์ ทั้งสิ่งที่ประสงค์ดีหรือสิ่งที่ประสงค์ชั่ว เรื่องนี้ยังสอดคล้องกับฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ آتَى عَرَاْفًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَوْ زَعِيمٌ لَيْلَةً))

(أخرجه مسلم، د.ت.: 2230)

ความหมาย “ผู้ใดที่พบกับหมอดู จากนั้นเขาได้ถามบางประการ การละหมาดของเขาจะไม่ถูกตอบรับเป็นเวลา 40 วัน”

(บันทึกโดย Muslim, n.d. : 2230)

ฮะดีษบทนี้บ่งชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ไปหาหมอดูและถามบางสิ่งบางอย่างจากหมอดู จะทำให้การละหมาดของเขาจะไม่ถูกตอบรับโดยอัลลอฮ์ ﷻ นานถึง 40 วัน แต่กรณีที่เขาถามและเชื่อในสิ่งที่หมอดูบอกแล้ว เขาผู้นั้นจะเข้าข่ายการปฏิเสธอัลลอฮ์ ﷻ (อัลมนัจญิด, 2014 : 7) ทั้งนี้ เนื่องจากการเชื่อหมอดูจึงเป็นการปฏิเสธความรอบรู้ของอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งที่ไม่สิ่งใดที่จะเปรียบเทียบกับความรอบรู้ของอัลลอฮ์ ﷻ ได้ (อินนัมล : 65)

โดยทั่วไปแล้วการกระทำคุเราะฟาตมีทั้งที่อยู่ในรูปความเชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์หรือดวงเว้ากระทำให้สิ่งใดแล้วจะนำความดีหรือความชั่วต่อชีวิตของตนและผู้อื่นได้ แต่คุเราะฟาตบางประเภทกระทำขึ้นเพื่อทำลายบุคคลที่ตนไม่ชอบ หรือเป็นบุคคลที่เห็นว่าทำให้ตนเสียประโยชน์ เช่น การใช้วิชามนต์ดำหรือไสยศาสตร์มาทำลายบุคคลอื่น หรือที่เรียกว่า สิฮอร์¹

คุเราะฟาตที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำในสังคมมุสลิมพะฏอนียะฮ์มีจำนวนมากมายและหลากหลายรูปแบบ สามารถจำแนกประเด็นสำคัญๆ 3 ประเด็น ดังนี้

คุเราะฟาตที่เกิดจากความเชื่อ

คุเราะฟาตที่อยู่ในรูปของความเชื่อมักจะมีการสืบทอดและเล่าสู่กันฟังจากรุ่นสู่รุ่นอย่างไม่ขาดสาย จนสิ่งนั้นได้กลายเป็นความเชื่อที่ยากต่อการขจัดจากความเชื่อและทัศนคติของบุคคล บางครั้งความเชื่อข้างต้นได้รับมาจากศาสนาอื่นๆ ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน เช่น พุทธและฮินดู อันเป็นศาสนาดั้งเดิมของผู้ที่อยู่อาศัยในแหลมมลายู

ความเชื่อข้างต้นมักเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคล นับตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าการแต่งงาน การตั้งครรรค์ การคลอด และอื่นๆ มีกิจกรรมที่เป็นคุเราะฟาตมา

¹ อิบน์ ค็อลดูนได้จำแนกวิชาจำพวกสิฮอร์ออกเป็น 3 ระดับ 1) ระดับที่ใช้ศักยภาพทางสติปัญญา โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือช่วยแต่อย่างใด 2) ระดับที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากสิ่งอื่นในรูปของตัวเลข ระดับนี้จะเรียกว่า อะซิมะฮ์ ซึ่งระดับนี้จะมีความเข้มข้นที่อ่อนกว่าระดับแรก และ 3) ระดับที่ใช้พลังจินตนาการ ซึ่งทำให้บุคคลอื่นสามารถมองเห็นสิ่งที่เขาจินตนาการ ทั้งๆ ที่สิ่งนั้นไม่ได้มีอยู่จริงแต่อย่างใด (Ibn Khaldūn, 1995 : 694)

เกี่ยวข้องยากจะหลีกเลี่ยงได้ เช่นในอดีตมักจะได้ยินเสมอว่า หากมีสัตว์เลื้อยคลาน เช่น งูหรือตะกวด ริงตัดหน้าแล้ว บุคคลผู้นั้นจะต้องไม่เดินทางต่อไป มิฉะนั้นอาจจะเกิดสิ่งที่เลวร้ายหรือมีอันเป็นไปก็ได้

ส่วนวิถีชีวิตในการคลอดบุตร เชื่อว่าการเอามีดพรวางไว้ใต้แผ่นหลังของสตรีที่จะคลอดบุตร จะทำให้สตรีดังกล่าวคลอดบุตรง่าย และให้ขโมมหิวทารกแรกเกิดด้วยเลือด โดยเชื่อว่าพอโตขึ้นเด็กจะเป็นคนที่มีความกล้าหาญ เป็นต้น เรื่องนี้จึงสอดคล้องกับชัยคาวูด อัลพะฎอนีย์ที่ได้ห้ามและไม่อนุญาตให้ขโมมหิวทารกด้วยเลือด แต่อนุญาตให้ขโมยด้วยเครื่องหอมและซัฟรอนแทน (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 107) และสอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวไว้ความว่า “คนในสมัยญะฮิลียะฮ์ทำอะไรก็เกะฮีให้แก่ทารกของพวกเขาโดยการนำสำลีมาขูดเลือดสัตว์อะไรก็เกะฮีแล้วมาขโมยหลังจากที่โกนผมเด็กทารก แต่การกระทำดังกล่าวนี้ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ให้ขโมยด้วยน้ำหอมแทน¹” ฮะดีษข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่า สมัยญะฮิลียะฮ์มักจะมีการเชือดสัตว์อะไรก็เกะฮีอันเนื่องจากการคลอดทารก โดยเอาเลือดสัตว์อะไรก็เกะฮีมารวมขโมยของทารก ทั้งนี้ เชื่อว่าการกระทำเช่นนั้นจะทำให้ทารกเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วจะได้เป็นคนที่มีความกล้าหาญในการทำศึกสงคราม กระนั้นก็ตาม ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ให้มีการทดแทนด้วยการขโมยด้วยเครื่องหอม เพื่อให้เกิดความแตกต่างไปจากการกระทำของชาวญะฮิลียะฮ์

คุเราะฟาตที่เกิดจากการกระทำ

คุเราะฟาตที่อยู่ในรูปของการกระทำมักจะมีการสืบทอดจากบรรพบุรุษสืบมาจนกลายเป็นวิถีชีวิตของสังคมไป แม้ว่าจะจะเป็นสังคมกลุ่มย่อยๆ ก็ตาม แต่สิ่งนี้นับได้ว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกสังคม เมื่อใดที่ไม่มีการถือปฏิบัติหรืออาเพศบางประการแล้ว มักจะอ้างว่าสาเหตุเนื่องจากไม่ได้ดำเนินตามรอยทางของบรรพบุรุษของตนเอง

ส่วนหนึ่งของคุเราะฟาตที่มักจะทำกันในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ทั้งในอดีตตลอดจนถึงปัจจุบัน เช่น พิธีการลงจากเรือหรือที่เรียกว่า “พิธีตุรง ดางอ” โดยเชื่อว่าหลังจากลงจากเรือแล้วห้ามเหยียวลึงหลังมอญยังบ้านของตน หากไม่แล้วจะทำให้สิ่งที่ตนคาดหวังจะไม่ประสบความสำเร็จ เช่น การเดินทางไปประกอบพิธีหัจญ์ การไปเกณฑ์ทหาร² เป็นต้น ตลอดจนเกิดความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับสุริยุปราคาและจันทรุปราคา โดยเชื่อว่าเมื่อเกิดปรากฏการณ์ทั้งสองแล้ว หากมีต้นไม้ใดที่ไม่ออกผลก็จะต้องไปทูลำต้นไม้ โดยเชื่อว่าการทำลักษณะนี้จะทำให้ต้นไม้ออกผลเป็นปกติ เรื่องนี้จึงขัดแย้งกับฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เมื่อใดที่เกิดสุริยุปราคาหรือจันทรุปราคา ท่านจะใช้ให้มี

¹ บันทึกโดย 'Ibn Hibban หะดีษลำดับที่ 5308 อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮีฮ (al-'Albānī, 1995 : 5/581)

² นอกจากนั้นยังมีความเชื่อกรณีสัตว์เลี้ยงขึ้นไปสมสู่บนบ้าน กรณีเกิดกับไก่ก็จะเรียกว่า ไก่อบาทว้ หรือภาษามลายูเรียกว่า “อาแย จลากอ” โดยเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความอัปมงคลแก่ครอบครัว หากเกิดลักษณะนี้ก็ต้องลงโทษไก่ทั้งตัวและตัวเมียโดยการเชือดคอ ผ่าอกถลอกหนังออก โดยไก่คงรูปติดหนังไว้เช่นเดิม แล้วนำไปชิ่งกับโครงไม้ไผ่ไว้ที่ทางสามแพร่งหรือริมทาง (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529 : 1/285)

การละหมาดเนื่องการเกิดจันทร์ปราคาหรือสุริยปราคา เนื่องจากปรากฏการณ์ทั้งสองนั้นเป็นสัญญาณที่แสดงถึงพลังอำนาจและความปรีชาญาณของอัลลอฮ์ ﷻ (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 1040)

สิ่งต่างๆ เหล่านี้ยังคงมีอยู่ในสังคมมุสลิมพะฎอนี้อย่างประปราย แม้ว่าบางความเชื่อเริ่มหมดหายไปจากสังคมไปแล้ว อย่างไรก็ตาม ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับคุเราะฟาตอีกจำนวนมากมายที่ ยังคงมีอิทธิพลและถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องโดยสังคมมุสลิมพะฎอนี

คุเราะฟาตที่เกิดจากคำพูด

คุเราะฟาตที่อยู่ในรูปของคำพูดนี้ก็ได้แตกต่างไปจากคุเราะฟาตในเชิงความเชื่อ และคุเราะฟาตในเชิงการกระทำแต่อย่างใด หากคุเราะฟาตเชิงคำพูดเกิดมาจากคุเราะฟาตเชิงความเชื่อของบุคคล ในที่สุดแล้วความเชื่อดังกล่าวถูกแปลงออกมาเป็นคุเราะฟาตที่อยู่ในรูปของคำพูด

คุเราะฟาตในเชิงคำพูดตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนี้อยู่ในรูปการขอความคุ้มครองจากปู่ตายายที่เสียชีวิตแล้ว เช่น เวลาเดินผ่านต้นไม้ใหญ่หรือสถานที่เจียบสังด์ก็มักจะขออนุญาตเจ้าที่เจ้าทางอย่าได้หลอกหลอน หากไม่ขออนุญาตแล้วอาจจะทำให้เจ้าที่เจ้าทางคอยมาหลอกหลอน รวมทั้งการสร้างบ้านใหม่ที่ในอดีตมักจะพบเห็นการลงเสาหลักโดยมีการผูกผ้าสีแดง ลูกมะพร้าวและอื่นๆ ซึ่งการกระทำลักษณะนี้ไม่ได้แตกต่างไปจากประเพณีปฏิบัติในปัจจุบันของชาวพุทธแต่อย่างใด หรือการขอโดยวิธีการบนบานด้วยสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น หากประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนตั้งใจไว้ ก็จะสนองตอบในสิ่งที่ตนได้บนบานไว้ เป็นต้น การเดินผ่านสถานที่ต่างๆ ที่น่ากลัวในยามดึกและเจียบสังด์มักจะเอ่ยปากและขอความคุ้มครองจากปู่ตายายไปแล้ว วิธีนี้ทำให้ผู้กล่าวคำดังกล่าวออกมาจะไม่รู้สึกกลัว หรือการอ่านบทสวด หรือในภาษามลายูเรียกว่า Mantera หรือ Jampi ที่ขัดแย้งกับอัลกุรอานและอิสลามนยะ สิ่งเหล่านี้ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น แม้ว่าบรรพบุรุษเหล่านั้นไม่ได้มีความรู้และทางนำจากอัลลอฮ์ ﷻ ก็ตาม สอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสความว่า “เป็นการพอเพียงแก่เราแล้ว สิ่งที่เราได้พบบรรพบุรุษของเราเคยกระทำมานี้มา ถึงแม้ได้ปรากฏว่าบรรพบุรุษของพวกเขาไม่เข้าใจสิ่งใด และทั้งไม่ได้รับคำแนะนำอีกด้วยกระนั้นหรือ?” (อัลมาอิดะฮ์ : 104)

โดยปกติแล้วคนที่ไปรักษากับหมอบ้านมักจะได้รับการรักษาด้วยยาสมุนไพรที่หมอบ้านจัดหามาให้ กระนั้นหมอบ้านยังมีการปัดเป่าโดยใช้เวทย์มนต์คาถาที่อยากจะเข้าใจ หรือบางครั้งในคาถาของหมอบ้านจะขึ้นต้นด้วยพระนามและการขอความคุ้มครองจากอัลลอฮ์ ﷻ แต่หลังจากนั้นการอ่านคาถาของหมอบ้านไม่เป็นที่เข้าใจของผู้ฟัง และคาถาดังกล่าวมักจะลงท้ายด้วยประโยค “ด้วยบะเราะกะฮ์ ลาอิลาฮะ อิลลัลลอฮ์ มุหัมมะดุน เราะซะลูลุลลอฮ์” สิ่งนี้จึงเห็นได้ชัดว่า การอ่านคาถานั้นได้มีการผสมผสานในการขอจากสิ่งอื่นๆ บางครั้งอาจเป็นบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว ซัยฎอนหรือญิน รวมทั้งการขอด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ อีกด้วย

กระนั้นก็ตาม การรักษาตามแบบฉบับของหมอบ้านยังมีแบบการรักษาที่อนุญาต และที่ห้ามโดยหลักการศาสนาอิสลาม หากการในคาถาที่อ่านนั้นไม่ได้ปรากฏสิ่งต่างๆ ที่เป็นประเด็นสู่ การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ แล้ว ถือว่าคาถาดังกล่าวนั้นเป็นที่อนุญาตกระทำได้ สอดคล้อง กับอัลเกาะเราะะฮฺเราะฮฺว่า คาถาที่สามารถกระทำได้จะต้องวางอยู่บนพื้นฐาน 3 ประการคือ 1) ต้องอิงถึงอัลลอฮ์ ﷻ และพระนามอันวิจิตรของพระองค์ 2) ต้องอ่านด้วยภาษาอาหรับและเข้าใจถึง ความหมายได้ 3) ต้องเชื่อมั่นว่าคาถาไม่อาจจะส่งผลใดๆ ทั้งสิ้น เว้นแต่ด้วยการตักดีร์ของพระองค์ เท่านั้น (al-Qaradawī, 1994 : 153) และยังสอดคล้องกับชะดีษของท่านเราะฮฺสุลลอลฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((كُنَّا نَرْقِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَمَلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَرَى فِي ذَلِكَ فَقَالَ :

اغْرَضُوا عَلَيَّ رُقَاتِكُمْ، لَا بَأْسَ بِالرُّقَى مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ شِرْكٌ))

(أخرجه مسلم ، د.ت. : 2200)

ความหมาย “พวกเราได้อ่านคาถาในสมัยญะฮิลียะฮ์ ต่อมาพวกเราจึงถาม ว่า โอ้ท่านเราะฮฺสุลลอลฮ์ ﷺ เรื่องนี้ท่านเห็นอย่างไรหรือ ท่าน เราะฮฺสุลลอลฮ์ ﷺ จึงพูดว่า จงแสดงให้ฉันได้เห็นถึงคาถาดังกล่าว ไม่เป็นไร หากการอ่านคาถาดังกล่าวตราบใดที่มันไม่ปรากฏสิ่งที่ตั้งภาคี”

(บันทึกโดย Muslim, n.d. : 2200)

ชะดีษดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าอนุญาตให้มีการอ่านคาถาได้ ตราบใดที่คาถาดังกล่าวไม่ มีการผสมผสานกับสิ่งที่เป็น การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้น ตัวบ่งชี้ว่าคาถาที่อ่านนั้นจะเป็นที่อนุญาต โดยอิสลามหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ในคาถาดังกล่าว หากสอดคล้องกับหลักคำ สอนของศาสนาอิสลามแล้ว ถือว่าเป็นที่อนุญาต

ดังนั้น การอ่านคาถาเพื่อการรักษาโรคต่างๆ ตามวิถีหมอบ้านจึงมีทั้งคาถาที่อนุญาต และไม่อนุญาตให้กระทำได้ ดังนี้

1. คาถาที่อนุญาตให้กระทำได้จะต้องประกอบด้วยสิ่งที่ไม่ขัดกับหลักการศาสนา อิสลาม โดยปราศจากประเด็นที่จะนำไปสู่การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ การใช้ภาษาที่สามารถเข้าใจได้ รวมถึงต้องเชื่อมั่นว่าผู้ที่ให้หายจากโรคร้ายต่างๆ นั้นคือ อัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียวเท่านั้น

2. คาถาที่ไม่อนุญาตให้กระทำ คือ คาถาที่มีการผสมผสานสิ่งทีนำไปสู่การตั้งภาคี ต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยการเช่นไหว้หรือบูชาภูตผี ซัยญอนและญิน หรือการใช้ไสยศาสตร์ รวมทั้งการใช้ ภาษาที่ไม่อาจที่จะเข้าใจได้

สิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นล้วนแล้วแต่เข้าในขอบข่ายการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เนื่องจากพฤติกรรมที่กระทำขึ้นเชื่อว่าสิ่งอื่นใดสามารถบังเกิดทั้งสิ่งที่ดีและสิ่งที่เลวร้ายได้ ทั้งที่ความ เป็นจริงแล้วสิ่งที่ดีและสิ่งที่เลวร้ายนั้น อัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้กำหนดเพียงผู้เดียวเท่านั้น อีกทั้งการกระทำ

คุณเราะฟาตนั้นล้วนแล้วแต่มุ่งที่จะทำลายบุคคลอื่นที่ตนเห็นว่าเป็นผู้ที่ทำให้ตนเสียประโยชน์ สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นการกระทำที่สวนทางกับศาสนาอิสลามอย่างชัดเจน

ประเด็นที่ 3 การประกอบอะมัลของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์

การประกอบอะมัลของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 5 ประเด็น คือ อิบาดต มุอามะลาต มุนากะฮาท ซะเกาะฟาต และญะนาซาต

อิบาดต¹

การประกอบอิบาดะฮ์ตามวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ที่จะกล่าวไว้ในบั้นนี้ คือ อัญญาอะฮะเราะฮ์ การอาบน้ำวุฎูอ์ นะญิส การอะชานและการอิกอมะฮ์ การละหมาด การถือศีลอด การจ่ายซะกาต และการประกอบพิธีฮัจญ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

อัญญาอะฮะเราะฮ์

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มักจะมี ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของ อัญญาอะฮะเราะฮ์ว่า เป็นการทำความสะอาดร่างกายโดยการขจัดนะญิสและการอาบน้ำวุฎูอ์เพื่อให้สามารถดำรงละหมาดและประกอบอะมัลอื่นๆ ความเข้าใจข้างต้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่ชัยคดาอูด อัลพะฎอนีย์กล่าวไว้ว่า อัญญาอะฮะเราะฮ์เป็นการกระทำที่ให้อนุญาตดำรงการละหมาดได้ หรือเป็นการขจัดนะญิสและหะดัซเล็ก² (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 38, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 41)

นอกจากคำนิยามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว อัญญาอะฮะเราะฮ์ยังสามารถให้ความหมายอีกว่า การทำความสะอาดอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายให้สะอาดหมดจดจากสิ่งสกปรก เพื่อให้สามารถนำสู่การประกอบอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ นั่นก็คือ การทำความสะอาดอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายเพื่อให้สามารถนำสู่การประกอบอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ สอดคล้องกับนิยามของอิมามอัลเฆาะซาลีได้ระบุว่า อัญญาอะฮะเราะฮ์เป็นการทำความสะอาดทั้งจากหะดัซหรือนะญิส รวมถึงความสะอาดจากการกระทำบาป ความสะอาดจากกิริยามารยาทอันน่ารังเกียจ และความสะอาดทางจิตใจ (al-Ghazālī, 2000 : 29)

อัญญาอะฮะเราะฮ์จึงเป็นเสมือนกุญแจดอกสำคัญ³ ดังปรากฏจากความหมายของ ฮะดีษ (บันทึกโดย Ibn Mājah, n.d. : 1/101) เพื่อให้การละหมาดและการประกอบอิบาดะฮ์อื่นๆ จะได้รับการยอมรับโดยอัลลอฮ์ ﷻ ขณะเดียวกันการละหมาดโดยปราศจากการทำความสะอาดร่างกาย ก็จะไม่ได้รับการตอบรับจากอัลลอฮ์ ﷻ แต่อย่างใด โดยถือว่าไม่มีการละหมาดสำหรับผู้

¹ ดู รายละเอียดในหัวข้อ ฐานการดำเนินชีวิตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ หน้า 85 - 96

² หะดัซเล็ก หมายถึง สิ่งที้ออกมาจากช่องทวารทั้งสอง คือ ช่องทวารเบาและทวารหนัก เช่น การผายลม การปัสสาวะ และการอุจจาระ เป็นต้น อัลมาวัรตีได้ระบุว่า อัญญาอะฮะเราะฮ์มีสองลักษณะ คือ อัญญาอะฮะเราะฮ์ระดับเล็ก คือ การอาบน้ำวุฎูอ์ ส่วนอัญญาอะฮะเราะฮ์ระดับใหญ่ คือ การอาบน้ำชำระร่างกาย (al-Māwardī, 1999 : 1/130)

³ หะดีษลำดับที่ 275 อัลอัลบานีย์ระบุว่า ฮะดีษข้างต้นเป็นหะดีษอะสันเศาะฮิฮ์ (al-Albānī, n.d. : 1/347)

ปราศจากกุญ์ และปราศจากกุญ์สำหรับผู้ที่ไม่กล่าวพระนามของอัลลอฮ์¹ ﷻ (บันทึกโดย Ibn Mājah, n.d. : 339)

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัญญาฮะเราะฮ์ตามการอธิบายข้างต้นมีความสอดคล้องกับตัวบทชะดีษและเจตนารมณ์ของชะดีษดังต่อไปนี้

1. อัญญาฮะเราะฮ์ที่อยู่ในรูปของการทำความสะอาดภายนอก ได้แก่ การทำความสะอาดจากสิ่งที่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ เช่น นะญิสหรือสิ่งสกปรกต่างๆ ที่ศาสนาอิสลามไม่อนุญาตให้เข้าสู่การละหมาดได้ สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวใจความว่า “ความสะอาดเป็นส่วนหนึ่งของอีมาน” (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 223)

2. อัญญาฮะเราะฮ์ที่อยู่ในรูปของการทำความสะอาดภายใน ได้แก่ การทำความสะอาดจากสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ เช่น ะดัซ หรือญะนะบะฮ์ อีกทั้งการจัดการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ และความเป็นบาปให้หมดสิ้นไปจากจิตใจ สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวใจความว่า “ร่างกายของมนุษย์มีก้อนเลือดก้อนหนึ่ง ถ้ามันดี ร่างกายทั้งร่างก็จะดี และถ้ามันเสีย ร่างกายทั้งร่างก็จะเสียตามไปด้วย” (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 52, Muslim, n.d. : 1599) ความสะอาดร่างกายเพียงอย่างเดียวถือว่าไม่เป็นการเพียงพอ เนื่องจากมนุษย์ประกอบทั้งกายและจิตใจ หากจิตใจดีร่างกายทั้งร่างก็จะดีด้วย หากจิตใจไม่ดีร่างกายทั้งร่างก็จะไม่ดีไปด้วย (al-Ghazālī, 2000 : 521) สอดคล้องกับอัลญะฮะอียะฮ์อธิบายว่า การทำความสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจทำให้สิ่งต่างๆ วนเวียนดำเนินไปด้วยดี (al-Jazāirī, 1996 : 301 - 302)

ดังนั้น อัญญาฮะเราะฮ์ที่แท้จริงจึงหมายถึง การทำให้ร่างกายมีความสะอาดผุดผ่อง โดยการขจัดสิ่งสกปรกที่อยู่ภายนอกที่เป็นรูปธรรมที่เป็นนะญิสให้หมดสิ้น ขณะเดียวกันยังต้องขจัดสิ่งสกปรกและราเคาะในจิตใจที่เป็นนามธรรมซึ่งเป็นการตั้งภาคี ความเป็นบาป รวมทั้งกิริยามารยาทที่ไม่สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามให้หมดไป ทั้งนี้ การทำความสะอาดที่จะนำเข้าสู่การละหมาดและอิบาดะฮ์อื่นๆ เพื่อการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ จึงเป็นความสะอาดที่หมดจดทั้งรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการประกอบอิบาดะฮ์เพื่อสร้างความใกล้ชิดกับพระองค์ อันจะได้รับความโปรดปรานที่ยิ่งใหญ่ เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระองค์ที่ทรงรักผู้ที่มีความสะอาด²

การจัดนะญิสตามคำนิยามของชัยคุดาเวด อัลฟะฎอนียะฮ์ว่าด้วยอัญญาฮะเราะฮ์ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงสมควรกล่าวถึงรายละเอียดบางประการเกี่ยวกับนะญิส ดังนี้

คำว่า النجاسة (อ่านว่า อันนะญาสะฮ์) หมายถึง สิ่งสกปรก และเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความสะอาด (Ibn Fāris, 1979 : 5/393)

¹ อัลอัลบานียะฮ์ ระบุว่า ะดัซข้างต้นเป็นชะดีษชะลี (al-Albānī, n.d. : 1/471)

² ดู อัลบะเกาะเราะฮ์ : 222

อัลฮัยษะมีย์ได้ให้ความหมายว่า อันนะญาสะฮ์ คือ สิ่งที่ขัดขวางต่อการดำรงการละหมาดจึงเป็นสิ่งสกปรกเปื้อนตามหลักศาสนาที่มุสลิมจะต้องขจัดให้หมดไปและชำระล้างให้สะอาดจนสามารถดำรงการละหมาดได้ (al-Haithamīy, 1983 : 1/287, สัยยิด สาบิก, 2542 : 12)

จากคำนิยามที่ได้กล่าวข้างต้น นะญิส ยังหมายถึง สิ่งสกปรกโสโครกตามมุมมองของศาสนาอิสลามที่จะต้องขจัดไปจากร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม และสถานที่เพื่อให้ดำรงการละหมาดได้

สิ่งสกปรกโสโครกข้างต้นยังหมายรวมถึงของเหลวทุกชนิดที่ทำให้เกิดอาการมีเมมา สุนัข สุกร และตระกูลของมัน หรือการผสมพันธุ์ระหว่างทั้งสอง ซากสัตว์ที่นอกเหนือจากมนุษย์ และปลา รวมทั้งดักแตน เลือด น้ำหนอง อาเจียน อุจจาระ น้ำปัสสาวะ น้ำมะซีย์ น้ำวะดีย รวมทั้งน้ำอสุจิที่นอกเหนือจากอสุจิของมนุษย์ (al-Nawawīy, 2005 : 1/15)

นะญิสสามารถจำแนกประเภทออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) นะญิสหุกมียะฮ์ คือ นะญิสที่ไม่มีกลิ่น รสชาติ และสี เช่น ปัสสาวะที่แห้งไปแล้ว การทำความสะอาดสามารถใช้วิธีรดน้ำผ่านถือว่าเป็นการเพียงพอแล้ว 2) นะญิสอัยนียะฮ์ คือ นะญิสที่มีกลิ่น รสชาติ หรือสี วิธีการทำความสะอาดนะญิส โดยจะต้องขจัดให้หมดไปทั้งกลิ่น รสชาติ และสี (al-Syarbīnīy, 2012 : 186)

กระนั้นยังมีนะญิสที่อุละมาอ์เห็นว่า เป็นนะญิส และเห็นว่าไม่เป็นนะญิส ดังนี้

ก. นะญิสที่อุละมาอ์มีความเห็นพ้องกัน

นะญิสที่อุละมาอ์มีความเห็นพ้องกันประกอบด้วย เนื้อสุกร เลือด น้ำปัสสาวะ - อาเจียน - มูลของมนุษย์ เหล้า หนอง น้ำมะซีย์¹ และน้ำวะดีย² เนื้อสัตว์บกที่มีเลือดไหล เนื้อหรือนมของสัตว์ที่ห้ามรับประทาน และชิ้นส่วนของอวัยวะที่แยกออกจากกัน (al-Zuhailīy, 1995 : 132 - 135)

ข. นะญิสที่อุละมาอ์มีความเห็นแตกต่างกัน

นะญิสที่อุละมาอ์มีความแตกต่างกัน ประกอบด้วย สุนัข ซากสัตว์น้ำที่ตายไป และสัตว์น้ำที่ไม่มีเลือดไหล อวัยวะบางส่วนของสัตว์ที่แข็งและไม่มีเลือดไหลเวียน เช่น เขา กระดุก และฟัน เป็นต้น หนังสัตว์ น้ำปัสสาวะของทารกเพศชาย ซึ่งยังไม่รับประทานสิ่งใดนอกจากนมแม่เท่านั้น น้ำปัสสาวะและมูลสัตว์ที่ศาสนาอนุญาตให้รับประทานได้ น้ำอสุจิ น้ำที่ออกมาจากแผล ศพคนตาย และน้ำลายของคนนอนหลับ (al-Zuhailīy, 1995 : 135 - 149)

ดังนั้น ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์แล้ว ผู้คนโดยส่วนใหญ่มักจะมี ความเข้าใจเกี่ยวกับนะญิสตามการจำแนกของชัยคุดาอูด อัลพะฎอนีย์ นั่นคือ นะญิส มุฆ้อลละเชาะฮ์ หรือมักจะเรียกว่า นะญิสหนัก นะญิสมุตะวัสลิฎะฮ์ หรือนะญิสระดับกลาง และนะญิสมุค็อฟพะพะฮ์ หรือที่เรียกว่า นะญิสเบา โดยนะญิสต่างๆ เหล่านี้ถูกสอนไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้ในการละหมาด นับตั้งแต่เด็ก ไม่ว่าจะในรูปแบบการเรียนการสอนตามโรงเรียนตาดีกาหรือฟัรฎูอีน สถาบันปอเนาะ

¹ น้ำใสๆ เป็นเมือก ถูกขับออกมาขณะที่มีความรู้สึกทางเพศ (สัยยิด สาบิก, 2542 : 18)

² น้ำสีขาวและข้นที่ออกมาหลังจากปัสสาวะสุด (สัยยิด สาบิก, 2542 : 17)

สุเหร่า ตลอดจนถึงมีการเรียนการสอนตามมัสยิดต่างๆ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้ในภาพรวมของสังคมมุสลิมมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับนะญิสประเภทต่างๆ รวมทั้งการความสะอาดนะญิสได้เป็นอย่างดี

การอาบน้ำวุฎูอ์

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนี๋ยมักจะมี ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการอาบน้ำวุฎูอ์ คือ การทำความสะอาดร่างกายที่เกิดจากชะดิษเล็กน้อยนั้น

ความเข้าใจของสังคมมุสลิมข้างต้นมีความสอดคล้องกับชัยคุหมัมมัดนุร อัลพะฎอนี๋ย ที่เห็นว่า การอาบน้ำวุฎูอ์เป็นการทำความสะอาดจากชะดิษเล็กน้อย (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 41) เช่น การผายลม การอุจจาระและปัสสาวะ การสัมผัสฝ่ามือกับอวัยวะเพศ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อใดที่เกิดสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมานั้น จึงจำเป็นต้องมีการอาบน้ำวุฎูอ์เพื่อให้สามารถดำรงการละหมาด การเฆาะวาฟ และการสัมผัสอัลกุรอาน เป็นต้น

การอาบน้ำวุฎูอ์มีเป้าหมายเพื่อให้สามารถทำการละหมาดและการประกอบอิบาดะฮ์อื่นๆ ได้¹ หากการละหมาดหรือการประกอบอิบาดะฮ์ปราศจากการอาบน้ำวุฎูอ์แล้ว อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ทรงตอบรับการละหมาดของเขาอย่างแน่นอน ดังที่ท่านเราะฮ์ลุสลอฮ์ ﷻ กล่าวว่า

((لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَتَوَضَّأَ))

(أخرجه البخاري ، 1422 : 135 ، مسلم ، د.ت. : 225)

ความหมาย “ จะไม่มีการตอบรับการละหมาดผู้ที่มีชะดิษ จนกว่าเขาจะอาบน้ำวุฎูอ์ ”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 135, Muslim, n.d. : 225)

ตามนัยยะของชะดิษข้างต้นชี้ชัดว่า อัลลอฮ์ ﷻ จะไม่ตอบรับการละหมาดของผู้ใด หากการละหมาดนั้นปราศจากวุฎูอ์ จนกว่าจะอาบน้ำวุฎูอ์ เนื่องจากการทำความสะอาดร่างกายเพื่อขจัดสิ่งสกปรกและชะดิษเป็นกุญแจสำคัญของการละหมาด² (บันทึกโดย Ibn Mājah, n.d. : 275) ดังนั้น การอาบน้ำวุฎูอ์จึงเป็นเงื่อนไขการละหมาดอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ผู้ใดละหมาดโดยปราศจากวุฎูอ์ ถือว่าเขาไม่ได้มีการดำรงการละหมาด ด้วยเหตุนี้ การละหมาดในลักษณะนี้จึงไม่ได้รับผลบุญแต่ประการใด

เมื่อพิจารณาถึงการอาบน้ำวุฎูอ์ของสังคมมุสลิมพะฎอนี๋ยแล้ว สอดคล้องกับวิธีการที่นำเสนอโดยชัยคุดาอูด อัลพะฎอนี๋ย และชัยคุหมัมมัดนุร อัลพะฎอนี๋ย โดยทั้งสองท่านมีความเห็นว่าการอาบน้ำวุฎูอ์จะต้องประกอบด้วยหลักการ 6 ประการ คือ การเนียตหรือการตั้งใจแน่วแน่ การล้าง

¹ การประกอบอิบาดะฮ์ที่จะต้องประกอบด้วยวุฎูอ์ เช่น การละหมาด การเฆาะวาฟ การสัมผัสอัลกุรอาน เป็นต้น

² อัลอัลบานีเยระบุว่า ชะดิษข้างต้นเป็นชะดิษอะสันเศาะฮิฮ์ (al-Albānī, n.d. : 1/347)

เขาสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินดังกล่าวได้ แต่ไม่อนุญาตให้ผู้รับจำนำหรือจำนองใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินดังกล่าวได้ (Muhammad Nūr al-Faṣānī, n.d. : 201) สอดคล้องกับอันนัษะนีย ระบุว่า การอะกัตหรือข้อตกลงในการจำนำหรือจำนองเกิดขึ้นเฉพาะกับวัตถุเท่านั้น แต่ไม่รวมถึงประโยชน์ของมันแต่อย่างใด (al-Nabhanīy, 2011 : 556 - 557) ตัวอย่างเช่น สิ่งที่จำนอง คือ บ้าน ซึ่งเป็นวัตถุ แต่ประโยชน์ที่ออกมาจากบ้าน คือ ค่าเช่าบ้าน ซึ่งไม่ใช่วัตถุ ดังนั้น ค่าเช่าบ้านจึงเป็นประโยชน์ที่ได้มาจากการเช่าบ้าน สิ่งนี้ผู้รับจำนองจะใช้ประโยชน์ไม่ได้ แต่ในกรณีการจำนำหรือจำนองด้วยราคาของทรัพย์สิน ราคาเช่าบ้าน หรือหนี้สินอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการยืม ผู้รับจำนำหรือจำนองสามารถใช้ประโยชน์ได้ เมื่อใดที่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของทรัพย์สินแล้ว (al-Nabhanīy, 2011 : 558)

กระนั้นการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินจำนำหรือจำนองที่ใช้ปฏิบัติในสังคมพะฎอนียอาจยึดทัศนะของมัซฮับหะนะฟีซึ่งอนุญาตให้ผู้รับจำนำใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินจำนำได้ในกรณีได้รับการอนุญาตหรือเห็นชอบจากเจ้าของทรัพย์สิน นั่นก็หมายความว่า เมื่อใดมีการจำนำหรือจำนองเกิดขึ้นแล้วเจ้าของทรัพย์สินไม่มีสิทธิใดๆ ในทรัพย์สินดังกล่าวอีกต่อไป ซึ่งขัดแย้งกับทัศนะของอิมามนะวะฮีย์มองว่าหากเงื่อนไขการจำนำหรือจำนองสร้างความเสียหายหรือเสียเปรียบแก่เจ้าหนี้หรือลูกหนี้แล้ว เงื่อนไขดังกล่าวเป็นโมฆะโดยทันที (al-Nawawīy, 2005 : 1/114) แม้ว่าในการจำนองนั้นเจ้าของทรัพย์สินอนุญาตให้ผู้รับจำนองใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินดังกล่าวก็ตาม แต่การอนุญาตดังกล่าวจะอยู่ในขอบข่ายของความจำเป็น หรืออาจเรียกว่าฝืนใจอนุญาต ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วเจ้าของทรัพย์สินยังรู้สึกเสียตายจากความสูญเสียของประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินดังกล่าวก็ตาม ปรากฏการณ์ลักษณะนี้จึงไม่มีความสัมพันธ์แต่อย่างใดกับแนวทางของอุละมาอ์พะฎอนียทั้งสามท่าน

เมื่อพิจารณาถึงปรากฏการณ์ข้างต้นแล้ว ดูเหมือนว่าการปฏิบัติในเรื่องการจำนำและการจำนองขาดความเป็นธรรม นั่นคือ ขณะที่ผู้จำนำหรือจำนองได้รับเงินยืมจากผู้รับจำนำหรือจำนองในจำนวนเงินที่จำกัด และเมื่อถึงเวลาการส่งมอบเงินคืน ก็จะส่งมอบเงินในจำนวนครบถ้วนตามที่ตนได้ยืมจากผู้รับจำนำ ขณะที่ฝ่ายผู้รับจำนำได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของผู้จำนำอย่างไม่มีจำนวนจำกัด นั่นจึงแสดงให้เห็นว่า ผู้รับจำนำได้รับจำนวนเงินคืนในจำนวนที่ครบถ้วน และยังได้รับประโยชน์เพิ่มเติมจากทรัพย์สินของผู้จำนำหรือจำนองอีกด้วย จากจุดนี้จึงปรากฏให้เห็นถึงการได้เปรียบและเสียเปรียบระหว่างทั้งสองฝ่าย ซึ่งเป็นเรื่องที่สวนทางกับศาสนาอิสลามที่เข้าข่ายในพฤติกรรมริบา

อย่างไรก็ตาม แนวทางที่น่าจะเป็นทางออกของปรากฏการณ์ข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าหากผู้รับจำนำหรือจำนองที่รับหรือใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินจำนำดังกล่าว เช่น กรณีการรับจำนองสวนยาง สวนมะพร้าว หรือบ้านเช่า เป็นต้น เมื่อใดที่ผู้รับจำนองสิ่งดังกล่าวได้รับประโยชน์ที่คุ้มทุนหรือครบถ้วนกับจำนวนเงินค่าจำนำที่ให้แกผู้จำนองแล้ว หรืออาจจะหักค่าแรงหรือค่าดูแล จึงควรมอบคืนทรัพย์สินจำนองข้างต้นแก่เจ้าของทรัพย์สิน โดยทางฝ่ายเจ้าของทรัพย์สินไม่จำเป็นต้องชำระเงินที่ได้ยืมอีกต่อไป ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักพื้นฐานของการจำนำหรือจำนอง นั่นคือ เพื่อการช่วยเหลือ ไม่ใช่

ก. การจำหน่ายหรือจำนองแก่หน่วยรับจำนำ เช่น โรงรับจำนำ ธนาคาร หรือสหกรณ์ การจำหน่ายต่อหน่วยงานลักษณะนี้มักจะมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปอยู่แล้ว ไม่ว่าจะกฎเกณฑ์ในเรื่องดอกเบี้ย การเปิดประมูลเมื่อใดที่ผู้จำหน่ายไม่สามารถไถ่ถอนทรัพย์สินที่นำไปจำหน่ายตามที่กำหนดไว้ได้ เป็นต้น ส่วนดอกเบี้ยที่เรียกเก็บจากผู้จำหน่าย เช่น เงินต้นมากกว่า 10,001 บาท แต่ไม่เกิน 40,000 บาท คิดดอกเบี้ยร้อยละ 1.00 ต่อเดือน เงินต้นมากกว่า 40,001 บาท แต่ไม่เกิน 100,000 บาท คิดดอกเบี้ยร้อยละ 1.25 ต่อเดือน (ออนไลน์ : www.pawn.co.th/question_a.php)

ข. การจำหน่ายหรือจำนองแก่ตัวบุคคล

โดยปกติแล้วการจำหน่ายหรือจำนองของผู้คนทั่วไปมักจะมีการจำหน่ายหรือจำนองแก่ตัวบุคคล อันเนื่องจากการจำหน่ายหรือการจำนองในลักษณะนี้ไม่มีขั้นตอนหรือกระบวนการที่ยุ่งยากเหมือนกับการจำหน่ายแก่โรงจำนำ อีกทั้งผู้รับจำนำที่เป็นเพื่อนบ้านหรือคนรู้จัก ซึ่งมักจะมียู่ทั่วไปตามหมู่บ้านหรือท้องถิ่นของตน ด้วยเหตุนี้ ผู้คนมักจะนิยมจำหน่ายหรือจำนองแก่ตัวบุคคลเป็นส่วนใหญ่

การจำหน่ายหรือการจำนองที่เกิดขึ้นจริงในสังคมพะฆวนีเยินทุกวันนี้ ปรากฏว่าเมื่อใดที่มีการจำหน่ายหรือจำนองเกิดขึ้นแล้ว เสมือนว่าทรัพย์สินที่จำหน่ายหรือจำนองนั้นได้ยกให้แก่ผู้รับจำนำ โดยสิ้นเชิง โดยที่เจ้าของทรัพย์สินดังกล่าวไม่อาจที่จะไปเกี่ยวข้องกับหรือใช้ประโยชน์ใดๆ จากทรัพย์สินข้างต้น เช่น การจำนองสวนยาง ไร่นา และอื่นๆ โดยฝ่ายผู้รับจำนำหรือจำนองกลายเป็นผู้รับประโยชน์จากทรัพย์สินจำนองอย่างเบ็ดเสร็จ โดยทางฝ่ายเจ้าของทรัพย์สินไม่สามารถที่จะรับประโยชน์จากทรัพย์สินดังกล่าวโดยสิ้นเชิง

จากปรากฏการณ์ข้างต้นจึงเพิ่มความลำบากแก่เจ้าของทรัพย์สินเป็นทวีคูณ นอกจากจะติดหนี้จากผู้รับจำนำแล้ว ยังทำให้สถานที่หรือแหล่งทำกินที่พอจะเป็นหนทางสำหรับหารายได้เพื่อเลี้ยงชีพและไถ่ถอนทรัพย์สินที่จำนองไว้ก็ต้องหายไปด้วย สิ่งนี้จึงสวนทางกับหลักการเดิมของการจำหน่ายหรือจำนอง ซึ่งหลักการดังกล่าวก็เพื่อให้สมาชิกในสังคมมีการช่วยเหลือและอุ้มชูผู้ที่อยู่ในสถานการณ์ลำบาก เพื่อให้เขาสามารถยืนหยัดได้ แต่ปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ในสังคมพะฆวนีเยินคล้ายเป็นการซ้ำเติมความลำบากแก่ผู้จำหน่ายให้ลำบากมากกว่าเดิม บางรายต้องจำหน่ายทรัพย์สินนานเป็นสิบปีนั้นแสดงว่า ทรัพย์สินของตนถูกผู้รับจำนำรับประโยชน์นานเป็นสิบปีเช่นเดียวกัน หรือในบางรายยังจะต้องจ่ายดอกเบี้ยหากไม่สามารถไถ่ถอนตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ ปรากฏการณ์นี้นับว่าขัดแย้งกับสิ่งที่ชัยคดาวิด อัลพะฆวนีเยินระบุว่า ทรัพย์สินที่ถูกจำหน่ายหรือจำนองไปนั้นยังเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้จำหน่าย เจ้าของทรัพย์สินยังสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินดังกล่าวได้ แต่มีเงื่อนไขว่า การใช้ประโยชน์นั้นจะไม่ทำให้มูลค่าของทรัพย์สินนั้นลดลงแต่อย่างใด เช่น การใช้สัตว์พาหนะ การอยู่อาศัยในบ้านที่จำนอง หรือการปลูกต้นไม้ในที่ดินที่จำนอง เป็นต้น ส่วนหน้าที่ของผู้รับจำนำเป็นเพียงผู้ดูแลทรัพย์สินในฐานะเป็นหลักประกันหนี้เท่านั้น (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 120) โดยทรัพย์สินจำนำหรือจำนองนั้นเป็นเพียงหลักประกันหนี้สินที่ให้แก่ผู้จำหน่ายหรือจำนอง ทรัพย์สินข้างต้นยังเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของทรัพย์สิน

1427 : 23/185) อีกทั้งยังสอดคล้องกับชะดีชของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กำชับไว้ว่า หนี้สินใดที่ปรากฏซึ่งประโยชน์แล้ว สิ่งนั้นถือว่าเป็นริบา¹ หากมีการกำหนดเงื่อนไขที่อาจทำให้บุคคลทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้จำหน่ายและผู้รับจำหน่ายเกิดความเสียหาย หากไม่แล้วข้อตกลงการจำหน่ายหรือจำหน่ายดังกล่าวถือเป็นโมฆะโดยทันที (al-Malibarīy, n.d. : 1/345)

การใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินจำหน่ายหรือทรัพย์สินจำหน่ายจึงมีความขัดแย้งกับชะดีชของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ดังที่ท่านได้กล่าวว่า

((لَا يُعْلَقُ لَهُ الرِّهْنُ لَهُ عُنْمُهُ وَعَلَيْهِ عُرْمُهُ))

(أخرجه ابن حبان، 2003 : 5904)

ความหมาย “ทรัพย์สินที่ถูกจำหน่ายจะไม่ถูกปกปิดจากเจ้าของที่จำหน่ายไว้ เขาจะได้ประโยชน์และรับผิดชอบต่อความเสี่ยงของมัน”

(บันทึกโดย Ibn Hibbān, 2003 : 5904)

เมื่อใดที่มีการกำหนดเงื่อนไขในข้อตกลงการจำหน่ายหรือจำหน่าย เช่น ฉันทจำหน่ายสิ่งของแก่ท่าน แต่ฉันทจะไม่ส่งมอบสิ่งของแก่ท่าน หรือท่านไม่สามารถขายสิ่งของเพื่อการชำระหนี้สินได้ หรือท่านจะใช้ประโยชน์จากมันได้ หากเป็นเช่นนั้น เงื่อนไขลักษณะนี้ถือว่าใช้ไม่ได้ เนื่องจากท่านนบี ﷺ เคยกล่าวด้วยใจความว่า เงื่อนไขใดที่ไม่ปรากฏในคัมภีร์ของอัลลอฮ์ ﷻ ถือว่าเป็นโมฆะ แม้จะมีร้อยเงื่อนไขก็ตาม³ (al-Syirāzīy, n.d. : 2/94)

ตามบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมแล้ว พบว่า การจำหน่ายและการจำหน่ายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันมาช้านานแล้ว สาเหตุที่เกิดเรื่องนี้ขึ้นเนื่องจากผู้คนมีความจำเป็นจะต้องใช้เงินเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต การจำหน่ายและการจำหน่ายที่เกิดขึ้นมักจะอยู่ในรูปของการจำหน่ายเครื่องประดับ ยานพาหนะ ที่ดินทำกิน เรือกสวน อื่นๆ เป็นต้น ทั้งการจำหน่ายแก่ตัวบุคคลหรือโรงรับจำหน่าย หรือองค์กรนิติบุคคล ซึ่งปัจจุบันสามารถสังเกตได้ง่ายๆ โดยเฉพาะเมื่อใกล้ถึงเวลาเปิดภาคเรียน ผู้ปกครองจำนวนหนึ่งจะนำทรัพย์สินไปจำหน่ายเพื่อนำเงินไปชำระค่าอุปกรณ์และค่าเล่าเรียนบุตรหลานของตน หรือเพื่อนำไปใช้ในงานอย่างอื่น

การจำหน่ายและการจำหน่ายที่เกิดขึ้นในสังคมมีทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับหลักการของศาสนาอิสลาม ทั้งที่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมด้วยกันหรือระหว่างมุสลิมกับชาวต่างศาสนิกด้วยเหตุนี้ เมื่อสังเกตจากลักษณะการจำหน่ายหรือจำหน่ายที่เกิดขึ้นในสังคมพหุวัฒนธรรมจะอยู่ในลักษณะต่างๆ ดังนี้

¹ ชะดีชลำดับที่ 1398 ในหนังสือ 'Irwa' al-Ghaili Fi Tahrir al-Hadith Manari al-Sabil โดยอัลอัลบานีระบุว่า เป็นชะดีชที่อ่อน (al-'Albaniy, 1985 : 5/235)

² อัลอัลบานีระบุว่า เป็นชะดีชฎะอีย (al-'Albaniy, 2003 : 8/351)

³ บันทึกโดย al-Bukhariy, 1422 : 2155

และชะติชข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การจำหน่ายหรือการจำนองเป็นที่อนุมัติโดยศาสนาอิสลาม ทั้งขณะอยู่ในระหว่างการเดินทางหรือไม่ได้อยู่ในระหว่างการเดินทางก็ตาม

การจำหน่ายหรือการจำนองเกิดขึ้นก็เพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ที่ขัดสนเงินทอง โดยการนำทรัพย์สินบางอย่างไปจำหน่ายหรือจำนองแก่ผู้รับจำหน่าย ทั้งนี้ เพื่อแก้ปัญหาการขัดสนดังกล่าว และเมื่อใดที่ผู้จำหน่ายหรือจำนองมีความสะดวกก็จะไปไถ่ถอนจำนำดังกล่าว ซึ่งสิ่งนี้เป็นการช่วยเหลือและแก้ปัญหาของสมาชิกในสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง

การจำหน่ายและการจำนองประกอบด้วยหลักการ 4 ประการ (Dawūd al-Faṭanī, n.d. : 118) คือ ผู้จำหน่ายและผู้รับจำหน่าย สิ่งของที่ใช้ในการจำหน่าย หนี้สินที่เกิดจากการจำหน่าย และการเสนอและสนอง สอดคล้องกับทัศนะของอัซซัรบีญีย์ ระบุว่า หลักการจำหน่ายและการจำนองประกอบด้วยหลักการ 4 ประการเช่นเดียวกับหลักการที่นำเสนอโดยซัยคุดาเวด อัลฟะฎอนียีดังที่กล่าวมาข้างต้น (al-Syarbīnī, n.d. : 2/298) โดยท่านได้กำหนดเงื่อนไขว่าการจำหน่ายหรือจำนองนั้นจะต้องเป็นสิ่งของที่สามารถใช้ในการซื้อขายได้ หากไม่แล้วจะนำไปจำหน่ายหรือจำนองไม่ได้ เช่น การจำหน่ายหนี้สิน เป็นต้น

ปราชญ์อิสลามมีความเห็นพ้องกันว่า สิ่งที่สามารถเป็นหลักประกันในการจำหน่ายและจำนองจะต้องเป็นสิ่งที่สามารถซื้อขายได้ เป็นทรัพย์สินหรือสิ่งของ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าหรือราคา ไม่ใช่เป็นทรัพย์สินที่นะญิสและเจือปนกับนะญิส เนื่องจากสิ่งที่เป็นนะญิสหรือเจือปนกับนะญิสไม่สามารถนำมาจำหน่ายหรือจำนองได้ (al-Zuhailī, 1999 : 5/160)

อย่างไรก็ตาม อุละมาอ์ในมัซฮับต่างๆ มีทัศนะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินจำหน่ายหรือจำนองแตกต่างกัน บ้างเห็นว่าผู้รับจำหน่ายหรือจำนองสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินจำหน่ายหรือจำนองได้ เช่น มัชฮับฮันบะลียี (al-Jazā'irī, 2013 : 1208) บ้างเห็นว่าผู้รับจำหน่ายหรือจำนองไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินจำหน่ายได้ เช่น มัชฮับมะลิกียี มัชฮับชาฟีอียี และมัซฮับฮนะฟี (al-Jazā'irī, 2013 : 1203 - 1027)

โดยหลักแล้วผู้รับจำหน่ายเป็นเพียงผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินที่ถูกจำหน่ายหรือจำนอง โดยทรัพย์สินดังกล่าวยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้จำหน่าย เนื่องจากทรัพย์สินดังกล่าวไม่ได้มีการซื้อขายกันระหว่างทั้งสองฝ่ายแต่ประการใด ด้วยเหตุนี้จึงอนุญาตให้ผู้จำหน่ายหรือจำนองในฐานะเจ้าของทรัพย์สินใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินที่ไปจำหน่ายหรือจำนองได้ เช่น การใช้สัตว์พาหนะ การพักอาศัยในบ้าน ก่อสร้างบ้านในที่ดิน และการปลูกต้นไม้ในที่ดินที่ได้จำนองไว้ (Dawūd al-Faṭanī, n.d. : 120) สอดคล้องกับชะติชของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ระบุว่า บ้านท้ายของสัตว์พาหนะใช้เป็นพาหนะ อันเนื่องจากการดูแลให้ทันเพาะฮ์ เมื่อใดที่สัตว์ดังกล่าวถูกนำไปจำหน่ายไว้¹ ทั้งนี้ สอดคล้องกับความเห็นของ อุละมาอ์ในมัซฮับชาฟีอียีที่อธิบายว่า สิ่งของจำหน่ายที่อยู่ในการครอบครองของผู้รับจำหน่ายหรือจำนองเป็นเพียงหลักประกันเท่านั้น ผู้รับจำหน่ายหรือจำนองไม่อาจใช้ประโยชน์จากสิ่งนั้นได้ (Wizārah al-Awqāf, 1404 –

¹ บันทึกโดยอัลบุคอรีฮ์ ชะติษลำดับที่ 2886

การจำนำและการจำนอง

การจำนำและการจำนอง หรือในภาษาอาหรับเรียกว่า الرُّحْنُ (อ่านว่า อ์เราะฮัน) มาจากรากศัพท์ของคำว่า رَحَى (อ่านว่า เราะฮะนะ) ในภาษาไทยหมายถึง การจำนำ-จำนอง ความหมายเชิงภาษา หมายถึง คงที่ หรือหลักประกัน (al-Jazā'iriy, 2013 : 1187) ตามทัศนะของอิบน์ มัซซุร เห็นว่า สิ่งใดก็ตามที่ใช้เป็นหลักประกันต่อประโยชน์ใดๆ ที่ใช้ไป ถือว่าเป็นการจำนำ-จำนอง (Ibn Manzūr, 1993 : 1551) ทั้งนี้ ทรัพย์สินหรือประโยชน์ต่างๆ เป็นหลักประกันหนี้สิน ผู้ยืมจะต้อง ชำระหนี้สินที่ยืมไปให้แก่เจ้าหนี้

คำว่า الرُّحْنُ ตามความหมายเชิงวิชาการ หมายถึง ทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันหนี้ที่ ลูกหนี้มอบให้แก่เจ้าหนี้ (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 200) สอดคล้องกับคำนิยามของอัชชีรบีเนีย ระบุว่า การจำนำหรือจำนองเป็นทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันหนี้ เมื่อใดที่ลูกหนี้ไม่สามารถไถ่ถอน ทรัพย์สินข้างต้นได้แล้ว ทรัพย์สินดังกล่าวสามารถนำไปชำระหนี้สินดังกล่าวได้ (al-Syarbīniy, 1994 : 3/38) นั่นก็หมายความว่า เมื่อใดที่เจ้าของทรัพย์สินได้จำนำหรือจำนองทรัพย์สินของตนไปแล้ว หากผู้ จำนำไม่สามารถไถ่ถอนทรัพย์สินได้แล้ว ทรัพย์สินดังกล่าวก็จะถูกถ่ายโอนไปยังผู้รับจำนำโดยปริยาย ทั้งนี้ทรัพย์สินดังกล่าวเป็นสิ่งประกันหนี้ที่ตนติดหนี้ไว้ สอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمْنَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ﴾

(البقرة، بعض من آية 283)

ความว่า “และถ้าพวกเจ้าอยู่ในระหว่างเดินทางและไม่พบผู้เขียนคนใด ก็ให้มีสิ่งค้ำประกันยึดถือไว้ แต่ถ้าบางคนในพวกเจ้าไว้ใจอีกบางคน (ลูกหนี้) ผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ (ลูกหนี้) ก็จงคืนสิ่งที่ถูกไว้วางใจ (หนี้) ของเขาเสีย”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 283)

อายะฮ์ข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่า ลูกหนี้จะต้องมอบทรัพย์สินของตนเพื่อเป็นหลักประกัน ให้แก่ผู้รับจำนำ แต่ถ้าบางคนที่มีความเชื่อใจต่อผู้ยืมหนี้โดยไม่จำเป็นต้องวางทรัพย์สินเป็น หลักประกันแล้ว ในกรณีนี้ผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจะต้องสนองอะมานะฮ์ นั่นคือ การชำระหนี้สินแก่ เจ้าหนี้ ซึ่งเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่พึงได้รับการชำระหนี้ดังกล่าว (al-Fairūz 'Abādīy, 2015 : 1/150)

การจำนำและการจำนองเป็นสิ่งที่อนุญาตโดยหลักการอิสลามเช่นเดียวกับการซื้อขาย (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 200) เรื่องนี้ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ยังปฏิบัติในชีวิตของท่าน สอดคล้องกับชะติษของท่าน ครั้งหนึ่งท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้จำนำเสื้อเกราะของท่านให้แก่ชาวยิว คนหนึ่ง โดยแลกกับแป้งสาลีเพื่อนำไปใช้เป็นอาหารสำหรับครอบครัวของท่าน (บันทึกโดย al-Bukhārīy, 1422 : 2069) เกี่ยวกับเรื่องนี้จึงปรากฏซึ่งกฎในหลักฟิกฮ์ ระบุนว่า “สิ่งที่สามารถซื้อขายได้ ก็สามารถจำนำหรือจำนองเพื่อเป็นหลักประกันหนี้ได้” (al-Zuhailīy, 2010 : 74) จากอายะฮ์อัลกุรอาน

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۗ ﴾

(البقرة : 278 - 279)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! พึงยำเกรงอัลลอฮ์ ﷻ เกิด และจงละเว้นดอกเบี้ยที่ยังเหลืออยู่เสีย หากพวกเจ้าเป็นผู้ศรัทธา และถ้าพวกเจ้ามิได้ปฏิบัติตาม ก็พึงรับรู้ไว้ด้วยว่าซึ่งสงครามจากอัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลของพระองค์”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 278 - 279)

เกี่ยวกับเรื่องนี้มีความสอดคล้องกับชะติษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่ชี้ชัดว่าพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประณามทั้งผู้เอาดอกเบี้ย ผู้จ่าย ผู้เขียนสัญญา และผู้ที่เป็นพยาน¹ ('Ibn Mājah, n.d. : 2277, 'Aḥmad, 2001 : 635, 'Abū Dāwūd, 1999 : 341) ชะติษข้างต้นจึงเห็นชัดถึงผลกระทบเชิงลบของดอกเบี้ยว่า ไม่เฉพาะผู้ที่เอาหรือกินดอกเบี้ยเท่านั้นที่ได้รับการประณามจากอัลลอฮ์ ﷻ แต่ยังรวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องอีกด้วย อย่างไรก็ตาม หากบุคคลนั้นมีความจำเป็นจะต้องเอาดอกเบี้ย บาบก็จะตกแก่เขาเพียงผู้เดียวเท่านั้น โดยไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นแต่อย่างใด (อัลเกาะเราะฮ์อะวียี, 2554 : 346)

ดอกเบี้ยที่ปรากฏในสังคมสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) ริบา ฟัฎล์ คือ การแลกเปลี่ยนสิ่งสองสิ่งทีเกินเลยหรือไม่เท่ากัน 2) ริบายัดด์ คือ การไม่มีการรับสิ่งของขณะที่มีการตกลงกันระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อ 3) ริบานะส่าฮ์ คือ การแลกเปลี่ยนโดยมีการค้างชำระ (Dāwūd al-Faḥānī, n.d. : 109, Muḥammad Nūr al-Faḥānī, n.d. : 192 - 193)

เมื่อพิจารณาถึงบริบทของสังคมพะฆอนีย์ พบว่า กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ยที่มักจะถูกปฏิบัติในทุกวันนี้มีไม่ใช่น้อยเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มพ่อค้าที่มีการซื้อขายกันตามท้องตลาด ซึ่งมักจะมีการกู้ยืมเงิน การจำนำและจำนองทรัพย์สิน ทั้งจากพี่น้องมุสลิมด้วยกัน หรือการหยิบยืมจากบุคคลต่างศาสนาโดยมีการเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ หรือการจำนำและจำนองที่มีการคิดดอกเบี้ย อื่นๆ เป็นต้น

จากสิ่งที่ได้กล่าวข้างต้น รุจรกรรมต่างๆ ที่ทำขึ้นอันมีการชำระดอกเบี้ยที่เกิดจากการกู้ยืมเงิน หรือการจำนำและจำนองทรัพย์สิน ในกรณีที่มีการยืมเงินหรือจำนำและจำนองในบริบทสังคมพะฆอนีย์ในอดีตมักจะปรากฏแนวปฏิบัติอยู่สองแนวทาง คือ การทำรุจรกรรมที่ไม่มีการชำระดอกเบี้ยเงินกู้ สอดคล้องในสิ่งที่ปรากฏในกิตาบของอุละมาอ์พะฆอนีย์ และรุจรกรรมที่มีการชำระดอกเบี้ยเงินกู้ ซึ่งขัดแย้งกับสิ่งที่ปรากฏในกิตาบของอุละมาอ์พะฆอนีย์ทั้งสามท่าน

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า ชะติษดังกล่าวเป็นชะติษเศาะฮีย (al-'Albānī, n.d. : 5/277)

4. นอกจากการซื้อขายที่สอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏในkitabข้างต้นแล้ว ยังมีพฤติกรรมการซื้อขายที่ปรากฏในสังคมมุสลิมของพ่อค้าแม่ขายบางคนที่สวนทางกับหลักคำสอนใน kitabของชัยคัลอะฟฏอนีย์ทั้งสามท่านและหลักการของศาสนาอิสลาม เช่น การชั่ง¹ การตวง² หรือ การวัด³ โดยกลุ่มคนพวกนี้มีการซื้อขายที่เอาใจเอาเปรียบผู้ซื้อ ขณะที่ผู้ซื้อไม่รู้หรือไม่ได้สังเกตถึง พฤติกรรมการหลอกลวงดังกล่าว พฤติกรรมลักษณะนี้น่าจะเกิดขึ้นอันเนื่องจากผู้ขายไม่ได้รับการศึกษาหรือการเรียนรู้จากตำรับตำราข้างต้น หรือหากมีการเรียนรู้ แต่อาจกระทำอันเนื่องมาจาก อารมณ์ใฝ่ต่ำหรือเกิดจากความรู้สึกที่ละโมภโลภมากเป็นสำคัญ

ดังนั้น การซื้อขายที่ปรากฏในวิถีชีวิตของสังคมอะฟฏอนีย์จึงมีความครอบคลุมรูปแบบ การซื้อขายที่หลากหลาย และสอดคล้องกับคำสอนที่ปรากฏในkitabของอุละมาอะฟฏอนีย์ทั้งสาม ท่าน อีกทั้งยังสอดคล้องกับทัศนะของอุละมาอ์ในมัซฮับฮันฟีลี๊ยะ กระนั้นยังมีกลุ่มคนบางกลุ่มที่ไม่ได้ รับความรู้จากตำรับตำราของอุละมาอะฟฏอนีย์ทั้งสามท่าน หรือมีเจตนาชั่วจนเป็นผลทำให้มี พฤติกรรมในการซื้อขายที่สวนทางกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

ดอกเบ็ญ

ดอกเบ็ญเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ไม่นุญาตให้มุสลิมเข้าไปยุ่งเกี่ยวอย่างซนแซ็งและ เต็ดซาด อันเนื่องมาจากกิจการที่เกี่ยวข้องกับดอกเบ็ญจะนำมาซึ่งความอธรรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่าง แน่นนอน

คำว่า “ดอกเบ็ญ” ในบริบทของสังคมมุสลิมอะฟฏอนีย์มักจะหมายถึงเงินส่วนที่เกิน หรือเพิ่มขึ้นจากเงินต้นที่เกิดจากการยืม การทำสินเชื่อ หรือหนี้สินที่เกิดจากการมูออะลาตระหว่าง สมาชิกในสังคม หรือกับสถาบันการเงิน เช่น ธนาคาร สหกรณ์ และกองทุนการเงิน เป็นต้น

ความเข้าใจดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผู้รู้ที่ได้ให้คำนิยามว่า ดอกเบ็ญหรือ *بُجْء* (อ่านว่า อัจริบา) ความเชิงภาษาหมายถึง ซัน และเพิ่มสูงขึ้น (al-Jazāiriy, 2013 : 1110) ดังนั้น ดอกเบ็ญ จึงเป็นการบ่งบอกถึงการเพิ่มขึ้นหรือสูงขึ้น ส่วนความหมายเชิงวิชาการ หมายถึง การเกินเลยในการ ซื้อขายแลกเปลี่ยนระหว่างสิ่งสองสิ่งที่มีสาเหตุริบอัยในตัวของมัน (al-Tuwaijiry, 2009 : 1) ซึ่งเป็น ข้อตกลงที่เกิดขึ้นในการแลกเปลี่ยนสิ่งของโดยไม่อาจรู้ได้ว่าเท่ากันหรือไม่ หรือเป็นการส่งของที่ล่าช้า

การกินดอกเบ็ญจึงเป็นความอธรรมที่เกิดขึ้นในการซื้อขายระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ปราชญ์อิสลามมีความเห็นพ้องกันว่า การกินดอกเบ็ญเป็นสิ่งต้องห้ามในศาสนาอิสลาม (al-Nawawiy, n.d. : 9/391) จนกระทั่งอัลลอฮ์ ﷻ และเราะซูลได้ประกาศสงครามกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับดอกเบ็ญ ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

¹ การชั่งของไม่ครบตามจำนวนจริง บ่อยครั้งประสบกับที่ผู้วิจัยเอง เมื่อไปติดต่อซื้อสิ่งของตามร้านค้าหรือตลาดนัดขายสินค้า

² การตวง เช่น ข้าวสาร น้ำตาล รวมทั้งสิ่งอื่นๆ ที่ขายด้วยวิธีการตวง เช่น กรณีตัดแปลงอุปกรณ์เครื่องตวง

³ การวัด เช่น ผ้า พื้นที่ดิน เป็นต้น เช่น กรณีการเบียดที่ดินของผู้อื่น

เจตนารมณ์ของอายะฮ์อัลกุรอาน คือ การค้าขายที่อยู่บนพื้นฐานของความพึงพอใจระหว่างทั้งสองฝ่าย โดยปราศจากการเบียดเบียนหรือกินทรัพย์สมบัติผู้อื่นโดยมิชอบ (อันนิสาฮ์ : 29) อีกทั้งยังสอดคล้องกับชะติษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ระบุว่า แท้จริงแล้วการซื้อขายเป็นการยินยอมหรือความพึงพอใจระหว่างกัน¹ (บันทึกโดย 'Ibn Mājah, n.d. : 2185)

2. การซื้อขายที่มักจะพบเห็น คือ การซื้อขายที่ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในกิตาบของอุละมาฮ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่าน นั่นคือ การซื้อขายที่มีการตกลงราคาแล้ว หลังจากนั้นจึงมีการซื้อขายโดยมีการกล่าวประโยคเสนอและประโยคสนองถูกต้องและสอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏในกิตาบของอุละมาฮ์ทั้งสามท่าน แม้ว่าจะมีการซื้อสินค้าในรูปของการผ่อนชำระซึ่งจะมีราคาแพงกว่าการจ่ายสดก็ตาม ก็ถือว่าสามารถกระทำได้ แต่การซื้อขายนั้นมีการเสนอและสนองเป็นสิ่งสำคัญ ('Ahmad al-Fatānī, n.d. : 88 - 89) การซื้อขายที่พบเห็นในสังคมพะฎอนีย์ส่วนใหญ่แล้วมักจะดำเนินไปในลักษณะเช่นนี้ จึงเป็นการบ่งชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสมาชิกในสังคมพะฎอนีย์ยังคงยึดมั่นและเข้มงวดในหลักคำสอนเรื่องการซื้อขายที่มีจากตำราของอุละมาฮ์พะฎอนีย์อย่างไม่มีเสื่อมคลาย

3. การซื้อขายที่กำลังได้รับความนิยมในทุกวันนี้ และมีแนวโน้มที่จะขยายในวงกว้างในอนาคตอันใกล้นี้ นั่นคือ การซื้อขายผ่านเครือข่ายออนไลน์ การซื้อขายผ่านตู้หรือจุดบริการต่างๆ เช่น การซื้อขายผ่านอินเทอร์เน็ต การซื้อขายน้ำ อาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ผ่านตู้บริการ ซึ่งการซื้อขายในลักษณะนี้ไม่มีคนที่ทำหน้าที่ในฐานะผู้ขายโดยตรง แต่จะมีการติดตั้งระบบคอมพิวเตอร์ในการให้บริการแทน ซึ่งการซื้อขายในลักษณะนี้จึงมีความแตกต่างไปจากสิ่งที่ได้กล่าวไว้ในกิตาบทั้ง 3 เล่ม สิ่งนี้นับว่าเป็นบริบทและนวัตกรรมใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมและค่อนข้างได้รับความนิยมน่าจะยิ่งขึ้น

การซื้อขายในลักษณะนี้จึงไม่มีการเสนอและสนองในการซื้อขาย แต่มีการกำหนดราคาในสินค้าที่ได้วางจำหน่ายในตู้บริการ หรือในระบบออนไลน์ ด้วยเหตุนี้ เมื่อผู้ซื้อมีความประสงค์ที่จะซื้อสินค้าข้างต้น ก็จะทำการสั่งซื้อผ่านขั้นตอนต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ในระบบ หรือขั้นตอนต่างๆ ในระบบตู้ให้บริการ เมื่อผู้ซื้อได้สั่งซื้อและชำระราคาผ่านจุดบริการต่างๆ เช่น ธนาคาร โปรษณีย์ หรือเคาน์เตอร์บริการต่างๆ หรือผู้ซื้อตกลงซื้อสินค้าผ่านตู้บริการแล้ว ผู้ขายก็จะส่งสินค้าตามที่ได้สั่งซื้อไว้ หรือตู้บริการจะทำรายการจนผู้ซื้อสามารถรับสินค้าตามที่ได้ทำรายการไว้ ซึ่งการซื้อขายลักษณะนี้ไม่มีการกล่าวประโยคการเสนอและสนองแต่ประการใด แต่เป็นการซื้อขายที่ฝ่ายผู้ซื้อและผู้ขายต่างมีความยินยอมกันทั้งสองฝ่าย ผ่านข้อตกลงที่ผู้ขายเสนอสินค้าพร้อมราคาอย่างเบ็ดเสร็จ ขณะเดียวกันฝ่ายผู้ซื้อที่มีความพึงพอใจในราคาและบริการที่ผู้ขายได้เสนอไว้ (บันทึกโดย 'Ibn Mājah, n.d. : 2185) การขายในลักษณะนี้จึงเข้าข่ายในรูปแบบการซื้อขายแบบมูอาฎะฮ์ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่าชะติษเศาะฮิฮ์ (al-'Albānī, n.d. : 5/185)

กระนั้นก็ตาม ยังปรากฏข้อปลีกย่อยที่ไม่ได้ดำเนินไปตามหลักการ ซึ่งอาจเกิดจากการไม่ได้เรียนรู้ หรือเกิดจากการละเลยและความมั่งง่ายจนทำให้การซื้อขายไม่ได้เป็นไปตามหลักการของศาสนาอิสลาม สิ่งที่ถูกวิจัยเห็นสมควรนำเสนอปรากฏการณ์ในการซื้อขายทั่วไปตามบริบทของสังคมพะฆวนีย์ที่พบเห็นโดยทั่วไป ดังนี้

1. จากการสังเกต พบว่า บ่อยครั้งหลังจากที่มีการต่อรองราคาสินค้า การตกลงการซื้อขาย และมีการซื้อสินค้าเรียบร้อยแล้ว แต่กลับไม่มีการกล่าวประโยคอะกัตหรือเสนอขายและเสนอซื้อ จากจุดนี้จึงปรากฏข้อผิดพลาดบางประการเกิดขึ้น และถือว่าการซื้อขายดังกล่าวขาดความสมบูรณ์และใช้ไม่ได้ตามหลักการอิสลาม สอดคล้องกับทัศนะของชัยคอะฮมัด อัลพะฆวนีย์ ระบุว่า หากการซื้อขายโดยปราศจากการอะกัตระหว่างกันแล้ว การซื้อขายดังกล่าวถือว่าใช้ไม่ได้ (‘Ahmad al-Faṭānī, n.d. : 89 - 90) พฤติกรรมที่พบเห็นลักษณะนี้ยังมีความขัดแย้งกับคำพูดของอัซซัรบีนิย ระบุว่า การซื้อขายสิ่งใดก็ตามจะต้องมีการกล่าวประโยคการเสนอและการสนองทุกครั้ง (al-Syarbīnī, 1994 : 2/323) กระนั้นตามความเข้าใจของผู้คนทั่วไปว่า การซื้อสิ่งของเล็กๆ น้อยๆ คงไม่จำเป็นต้องกล่าวประโยคเสนอและสนองก็ถือว่าการซื้อขายนั้นก็ใช้ได้ เนื่องจากต่างฝ่ายต่างก็รับรู้และเข้าใจกัน แต่ความเป็นจริงแล้ว แม้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งของเล็กน้อยหรือราคาไม่สูงก็ตาม แต่จำเป็นต้องมีการกล่าวประโยคเสนอและสนองทุกครั้งที่มีการซื้อขายเกิดขึ้น จึงไม่เป็นการเพียงพอ กับสัญญาณบางประการ ทั้งนี้ เนื่องจากการยินยอมหรือการริ้วอกเป็นสิ่งที่ไม่มองเห็น และไม่อาจจะรับรู้ได้ เว้นแต่เมื่อมีการเปล่งเสียงออกมาเท่านั้น (al-Syarbīnī, 1994 : 2/325) เรื่องนี้หากสังเกตก็จะพบเห็นโดยทั่วไป เช่น การซื้อขายข้าวสาร อาหารสำเร็จรูป และสิ่งของเล็กๆ น้อยๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเสนอและสนองมักจะให้ความสำคัญและเข้มงวดในสิ่งของที่มีขนาดและมูลค่าที่สูงกว่า เช่น บ้านและที่ดิน ยานพาหนะ เป็นต้น

สิ่งที่ได้ยกตัวอย่างข้างต้น เป็นการบ่งชี้ให้เห็นว่าวิถีชีวิตสังคมมุสลิมที่เกี่ยวกับการซื้อขายยังคงรักษาตามแบบฉบับที่ได้รับการสืบทอดมาจากการเรียนรู้จากกิตาบอุลมะมาอ์พะฆวนีย์ได้เป็นอย่างดี กระนั้นก็ยังมีการซื้อขายบางประการที่ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏในกิตาบของอุลมะมาอ์พะฆวนีย์ทั้งสามท่าน ทั้งนี้ การซื้อขายลักษณะนี้เป็นการซื้อขายแบบมุอาฏอฮ์¹ (بيع المأطو) ซึ่งมักจะเป็นสิ่งของในปริมาณน้อยหรือขนาดเล็ก กระนั้นการซื้อขายดังกล่าวโดยนัยแล้วดำเนินไปด้วยความพึงพอใจและความเข้าใจกันของบุคคลทั้งสองฝ่ายตามวิถีปฏิบัติปกติทั่วไป (อูรฟ) สอดคล้องกับทัศนะของอิมามอัซซุญญัย ระบุว่า การซื้อขายในลักษณะดังกล่าวถือว่าใช้ได้ อันเนื่องจากไม่มีหลักฐานที่บ่งชี้ถึงเงื่อนไขที่ระบุว่าจะต้องมีการกล่าวประโยคการเสนอและการสนองในการซื้อขายแต่ประการใด แต่จะขึ้นอยู่กับความเคยชินหรือประเพณีปฏิบัติเป็นสำคัญ (al-Suyūṭī, 1990 : 1/99) สอดคล้องกับ

¹ การซื้อขายที่ไม่มีข้อเสนอและสนองระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อ แต่การซื้อขายลักษณะนี้เป็นที่รับรู้และเข้าใจกันระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายว่าได้ยินยอมให้มีการซื้อขายกันตามวิถีปฏิบัติทั่วไป (al-Suyūṭī, 1990 : 1/99)

ส่วนชัยคัมฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ได้จำแนกหลักการซื้อขายออกเป็น 3 ประการ คือ การเสนอและสนอง การบรรลุลุศานาภาวะ และสิ่งของและราคา (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 191)

อุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสองท่านได้เสนอเกี่ยวกับการซื้อขายมีความสอดคล้องกับทัศนะของอิหม่ามอันนะวะวี ระบุว่า หลักการซื้อขายจะต้องประกอบด้วย 3 หลักการ คือ ผู้ซื้อและผู้ขาย ประโยคการเสนอและการสนอง สินค้าและราคา (al-Nawawī, n.d. : 9/149)

เมื่อพิจารณาถึงกิจกรรมการซื้อขายนที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมแล้ว พบว่า กิจกรรมการซื้อขายนที่มีขึ้นอยู่เป็นประจำจนกลายเป็นวิถีชีวิตของสังคมที่ไม่อาจแยกออกไปได้โดยเด็ดขาด การซื้อขายนที่พบเห็นโดยทั่วไปแล้วมีความสอดคล้องกับหลักคำสอนที่ปรากฏอยู่ในกิตาบของอุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสาม นั่นก็หมายความว่า เมื่อใดการซื้อขายนที่ทำขึ้นโดยไม่ครบองค์ประกอบข้างต้นแล้ว จึงถือว่าจะไม่มีการซื้อขายนเกิดขึ้นแต่อย่างใด ซึ่งสิ่งนี้นับได้ว่าความแตกต่างไปจากการซื้อขายนทั่วไปที่ไม่ได้อิงรูปแบบการซื้อขายนตามแบบฉบับของศาสนาอิสลาม สิ่งที่เห็นได้ชัดก็คือ การซื้อขายนทั่วไปจะไม่มีประโยคการเสนอและการสนอง ซึ่งในหลักการอิสลามแล้วถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น ทั้งนี้ ตามความเห็นของอัซซารีบีญี่ มองว่า การซื้อขายนจะต้องประกอบด้วยการกล่าวอญาบและเกาะบูล (การเสนอและการสนอง) ซึ่งไม่เป็นการเพียงพอกับสัญลักษณ์บางประการ ทั้งนี้ การยินยอมหรือการริฎอเป็นสิ่งที่ยอมรับ และไม่อาจจะรับรู้ได้ก็ต่อเมื่อมีการเปล่งเสียงออกมาเท่านั้น (al-Syarbinīy, 1994 : 2/325)

ตามบริบทของสังคมพะฎอนีย์โดยทั่วไปแล้วมักจะมีการซื้อขายนสิ่งของในรูปของการซัง การตวง และการวัด อีกทั้งยังรวมไปถึงสิ่งที่เป็นทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ เช่น การขายสินค้าอุปโภคบริโภค การซื้อขายนที่ดิน และการซื้อขายนยานพาหนะ เป็นต้น กระนั้น ความสำคัญของการซื้อขายนสิ่งของนั้นอยู่ที่การระกั้ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย หากไม่มีการระกั้ระหว่างกันแล้ว การซื้อขายนดังกล่าวถือว่าใช้ไม่ได้ ('Aḥmad al-Faṭānī, n.d. : 89 - 90)

เมื่อสังเกตจากพฤติกรรมทั่วไปในการซื้อขายนแล้ว พบว่า การซื้อขายนของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ในภาพรวมแล้วได้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับรายละเอียดที่ปรากฏในกิตาบของอุละมาอ์ทั้งสามเล่ม นั่นคือ เมื่อใดที่มีการซื้อขายนเกิดขึ้นแล้วก็ต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกับหลักการตามที่ได้ระบุไว้ คือ จะต้องมิผู้ขาย ผู้ซื้อ สิ่งของที่จะซื้อขายน ราคาที่จะซื้อขายน การเสนอราคาจากผู้ขาย การสนองหรือการยอมรับจากผู้ซื้อ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 108) ด้วยเหตุนี้ จึงพบว่าทุกครั้งที่มีการซื้อขายน ผู้ซื้อจะมีการสำรวจหรือตรวจสอบสินค้าและต่อรองราคาจนกว่าจะได้ราคาที่พอใจกันทั้งสองฝ่ายแล้ว จึงจะตกลงให้มีการซื้อขายนสินค้า โดยจะมีการกล่าวประโยคขายหรือคำเสนอขายจากผู้ขาย และประโยคซื้อหรือคำเสนอซื้อจากผู้ซื้อ พร้อมจ่ายราคาสินค้าตามจำนวนราคาตามที่ได้เสนอไว้ทุกประการ หลังจากนั้นจึงถือว่าเสร็จสิ้นกระบวนการซื้อขายน โดยผู้ซื้อสามารถครอบครองสินค้านั้นแล้วอย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ ซึ่งสิ่งนี้นับได้ว่าเป็นเรื่องปกติทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิม จนสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้กลายเป็นวิถีชีวิตที่ไม่อาจจะแยกออกไปจากชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไปได้

ยินยอมกันระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อ ทั้งนี้ เพื่อสนองความต้องการและประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายจะได้ครอบครองทรัพย์สิน โดยปราศจากความเสียหายของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่เกิดจากการซื้อขายแต่อย่างใด (al-Jazairiy, 1996 : 550)

เนื่องจากการซื้อขายเป็นปฏิบัตินี้หรือตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุนี้อัลลอฮ์ ﷻ จึงอนุมัติให้มีการซื้อขายระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ขณะเดียวกันพระองค์ทรงห้ามการกินดอกเบี้ย สอดคล้องกับสิ่งที่พระองค์ทรงกำชับไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน ดังพระองค์ตรัสว่า

﴿ وَأَخْلَ اللَّهُ الْبَيْعَ وَخَرَّمَ الرِّبَا ﴾

(البقرة، بعض من آية : 275)

ความว่า “และอัลลอฮ์ ﷻ นั้นทรงอนุมัติการขาย และทรงห้ามการเอาดอกเบี้ย”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 275)

นัยยะจากอายะฮ์ข้างต้นชี้ชัดว่า พระองค์ทรงอนุมัติการขาย แต่ทรงห้ามการดอกเบี้ย ด้วยการกินดอกเบี้ยจะทำให้เกิดความเสียหายและการทารุณกรรมในโลกดุนยา และได้รับการลงโทษและการทรมานจากอัลลอฮ์ ﷻ ในวันอาคีเราะฮ์ (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 190)

นอกจากมีความสอดคล้องกับคัมภีร์อัลกุรอานแล้ว ยังมีความสอดคล้องกับคำตอบของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ต่อคำถามของเศาะหาบะฮ์ที่ถามว่าความพยายามอันใดที่มีความดีเลิศที่สุด ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จึงตอบว่า

((عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ، وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ¹))

(أخرجه أحمد، 2001 : 15836)

ความหมาย “การทำงานที่กระทำขึ้นโดยฝีมือของตนเอง และการซื้อขายที่ดีทุกอย่าง”

(บันทึกโดย Ahmad, 2001 : 15836)

รูกานหรือหลักการซื้อขายในศาสนาอิสลามแบ่งออกเป็น 6 ประการ คือ ผู้ขาย ผู้ซื้อ สิ่งของที่จะซื้อขาย ราคาที่จะซื้อขาย การเสนอราคาจากผู้ขาย และการยอมรับจากผู้ซื้อ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 108) สอดคล้องกับเคาะตีบ อัซซารีบีเนีย ระบุว่า หลักการซื้อขายประกอบด้วย 6 ประการ คือ ผู้ขาย ผู้ซื้อ สิ่งของที่จะซื้อขาย ราคาที่จะซื้อขาย การเสนอราคาจากผู้ขาย การเสนอหรือการยอมรับจากผู้ซื้อ (al-Syarbīnī, 1994 : 2/323) ดังนั้น เมื่อมาขมวดเป็นหลักการใหญ่ๆ แล้ว การซื้อขายตามทัศนะของซัยคุดาวูด อัลฟะฎอนียสามารถแบ่งออกเป็น 3 หลักการใหญ่ๆ คือ ผู้ซื้อและผู้ขาย สิ่งของและราคา การเสนอและการสนอง

¹ อัลอัลบานีย์ระบุไว้ในหนังสือ *เศาะฮียฮ์อัดดีรียิบ วัตตารีฮียิบ* ว่าเป็นอะดิษที่เศาะฮียิบ ลิ ซ็อยริฮิ (al-Albānī, 2000 : 306/2)

มุอามะลาตที่ส่งเสริมการกระทำอบายมุขการหลอกลวง การบีบบังคับ และมุอามะลาตสร้างความอธรรมแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่มีการทำสัญญาระหว่างกัน

กิจกรรมมุอามะลาตที่ได้กล่าวมาข้างต้นมีความสอดคล้องกับคำสั่งห้ามของท่านเราะฮูลุลลอฮ์ ﷺ ดังที่ท่านได้ห้ามผู้ค้าปกปิดสินค้าที่เป่ยกขึ้นอันเนื่องจากถูกฝน ทั้งนี้ โดยมีเจตนาเพื่อหลอกลวงผู้ซื้อ (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 102)

ดังนั้น มุอามะลาตจึงเป็นกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับทางโลก ซึ่งหมายรวมถึง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การไปมาหาสู่กัน การติดต่อสัมพันธ์กันทั้งในรูปแบบทั่วไปและสัมพันธ์เชิงลึก รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์กันในเชิงธุรกิจการค้า เช่น การแลกเปลี่ยนระหว่างกัน การยืม การเช่า หรือธุรกรรม และสัญญาต่างๆ ที่นำมาซึ่งประโยชน์และความดีแก่มนุษย์ เป็นต้น ส่วนมุอามะลาตอิสลาม เป็นกิจกรรมเชิงความสัมพันธ์ต่างๆ ข้างต้นจะต้องสอดคล้องกับหลักการศาสนาอิสลาม หากกิจกรรมเหล่านั้นขัดแย้งกับหลักการศาสนาอิสลามแล้ว จึงไม่อาจถือได้ว่ากิจกรรมเหล่านั้นเป็นมุอามะลาตตามแนวทางศาสนาอิสลาม แม้ว่าโดยผิวเผินแล้วเป็นสิ่งที่ดีงามก็ตาม แต่ในเชิงลึกแล้วกิจกรรมดังกล่าวแฝงด้วยสิ่งที่ไม่เป็นคุณแก่มนุษย์ไม่มากนัก

เนื่องจากมุอามะลาตมีความหมายที่ครอบคลุมในกิจกรรมต่างๆ ของการดำเนินชีวิตอย่างมากมาย ในที่นี้จึงขอกกล่าวเพียงบางประการที่มองว่ามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมพะฎอนี้อย่างมากที่สุด อันได้แก่ การซื้อ-ขาย ดอกเบี้ย และการจำนำ-จำนอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การซื้อ-ขาย

การซื้อขายเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่คนไม่ว่าเขาจะอาศัยอยู่ที่ไหน สัญชาติใด และนับถือศาสนาใด ทั้งนี้ การซื้อขายเป็นวิถีชีวิตของมวลมนุษยชาติอัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างมา อันเป็นกิจกรรมมุอามะลาตที่เกิดขึ้นในสังคมนับแต่อดีตเป็นต้นมา

คำว่า การซื้อขาย ในบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนี้อย่างมากจะหมายถึงการแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างสมาชิกในสังคม โดยมีการเสนอและสนอง ราคา และสิ่งของที่จะมีการซื้อขายกัน

ความเข้าใจดังกล่าวสอดคล้องซัยคุดาวูด อัลอะฎอนีได้กล่าวว่า การซื้อขายเป็นการครอบครองสิ่งของที่เป็นทรัพย์สินโดยการแลกเปลี่ยนที่อนุมัติโดยอิสลาม (Dawūd al-Faṭānī, n.d. : 107)

คำว่า การซื้อขาย ในภาษาอาหรับเรียกว่า **بَيْعٌ** (อ่านว่า อัลบัยอ) เป็นอาการนามของคำว่า **بَاعَ** (อ่านว่า บาอะ) มีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า **بُرِيَ** (อ่านว่า อับริออ) หมายถึง การซื้อ อันจะหมายรวมถึงการขายเช่นเดียวกัน (Ibn Manzūr, n.d. : 8/23) นั่นก็แสดงว่าคำดังกล่าวสามารถใช้ทั้งกับการซื้อหรือการขายก็ได้ ด้วยเหตุนี้ ในภาษาที่ใช้กันที่มักจะมีผู้กระหว่างคำสองคำนี้จนติดปากของผู้คนทั่วไปว่า การซื้อขาย ในภาษาอาหรับเรียกว่า **بَيْعٌ** (อ่านว่า อัลบัยอ)

ความหมายเชิงวิชาการ หมายถึง การแลกเปลี่ยนทรัพย์สินหรือสิ่งของระหว่างสิ่งของด้วยกันเพื่อการครอบครอง (al-Nawawī, n.d. : 9/149) การซื้อขายจึงเป็นการแลกเปลี่ยนที่มีความ

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! พึงยำเกรงอัลลอฮ์ ﷻ เกิด และจงละเว้นดอกเบ็ญที่ยังเหลืออยู่เสีย หากพวกเจ้าเป็นผู้ศรัทธา และถ้าพวกเจ้ามิได้ปฏิบัติตามที่พึงรับรู้ไว้ด้วยว่า ซึ่งสงครามจากอัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลของพระองค์ และหากพวกเจ้าสำนึกผิดกลับเนื้อกลับตัวแล้ว สำหรับพวกเจ้าก็คือต้นทุนแห่งทรัพย์สินของพวกเจ้า โดยที่พวกเจ้าจะได้ไม่เอธรรม และไม่ถูกเอธรรม”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 278 - 279)

สิ่งที่บ่งชี้จากอายะฮ์ข้างต้น คือ อัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลของพระองค์ประกาศอย่างชัดเจนกับผู้ประพฤติปฏิบัติด้วยริบา นั้นหมายถึง พระองค์ทรงเรียกร้องยังผู้ศรัทธาโดยตรงให้เกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่ปฏิบัติเรื่องริบา (al-Fairūz 'Abādīy, 2015 : 246 - 247) เป็นการเรียกร้องเพื่อให้ผู้ศรัทธารักษาความศรัทธาของตน ด้วยการไม่รับส่วนเกินจากทรัพย์สินที่ตนได้ให้คนอื่นยืมไปในรูปของดอกเบ็ญ (Ibn Kathīr, 2014 : 538) หากผู้ให้ยืมมีการกำหนดทรัพย์สินที่จะต้องชำระเกินไปจากจำนวนที่ตนได้ยืมไปแล้ว จึงเป็นการแสดงว่ามีการคิดดอกเบ็ญจากผู้ยืม และการกระทำลักษณะนี้เองที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ประกาศทำสงครามกับผู้กระทำตามสิ่งที่ปรากฏในอายะฮ์ดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ศาสนาอิสลามส่งเสริมให้เจ้าของทรัพย์สินขยายเวลาและโอกาสแก่ผู้ยืมโดยไม่ได้คิดบวกจากจำนวนทรัพย์สินที่เขาได้หยิบยืมไป ทั้งนี้ การที่เขาไปหยิบยืมทรัพย์สินนั้นหมายความว่าเขาดอกอยู่ในสถานะที่ลำบากและต้องการความช่วยเหลืออย่างแน่นอน ดังนั้น การที่เจ้าของทรัพย์สินได้ขยายเวลาในการชำระทรัพย์สินถือเป็นการช่วยเหลือในการขจัดความลำบากให้ทุเลาลงสอดคล้องกับชะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า ผู้ใดที่ขจัดความลำบากต่างๆ ที่ผู้ศรัทธาประสบอยู่ในโลกดุนยานี้แล้ว อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงขจัดความลำบากในวันโลกอาคิเราะฮ์ของเขาให้หมดไป (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 2699)

ประเภทของมูอามะลาตสามารถที่จะจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. มูอามะลาตที่สร้างความเสียหายแก่ส่วนรวม¹ 2. มูอามะลาตที่สร้างความเสียหายแก่ปัจเจกบุคคล² (al-Ghazālīy, 2000 : 258 - 263) ขณะทำนบปี ﷻ อพยพไปยังนครมะดีนะฮ์นั้น ชาวมะดีนะฮ์ได้มีการดำเนินกิจกรรมมูอามะลาตในรูปแบบต่างๆ มาก่อนแล้ว มูอามะลาตบางประเภทที่สอดคล้องกับคำสอนของศาสนาอิสลาม ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ก็ยังคงส่งเสริมให้ดำรงต่อไป ส่วนมูอามะลาตบางประเภทที่ขัดแย้งกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามจึงถูกขจัดออกไป ทั้งนี้ เหตุผลที่จะต้องขจัดออกไป คือ

¹ ได้แก่ การกักตุนสินค้าทั้งที่สินค้าดังกล่าวเป็นความจำเป็นของส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่มีความจำเป็น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วย่อมจำทำให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวมอย่างมหาศาล อีกประการหนึ่งคือ การค้าขายเงินตราปลอม จะนำมาซึ่งความเสียหายในระบบการค้าขายเป็นอย่างมาก อันเนื่องจากการกระทำที่หลอกลวง

² ได้แก่ การโฆษณาชวนเชื่อในสินค้าอย่างเลวเลิศ และการปกปิดตำหนิของสินค้า นั้นหมายถึงว่า การบอกว่าสินค้าของตนดี ทั้งที่เป็นสินค้าที่มีตำหนิ เป็นต้น

มูอามะลาต หมายถึง หลักการทางกฎหมายอิสลามที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางโลก เช่น การซื้อ-ขาย และการเช่า เป็นต้น (Mustafā, *et al.* n.d. : 628) สอดคล้องกับทัศนะของอัดดีมยาฎี (al-Dimyāṭī) คำว่า อัลมูอามะลาต หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินไปเพื่อให้เกิดผลในโลกดุนยา และบรรลุผลในโลกอาคิเราะฮ์ (al-Dimyāṭī, 1997 : 3/5)

มูอามะลาตยังหมายรวมถึง การปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่นำมาซึ่งคุณประโยชน์ นับตั้งแต่การซื้อขาย การแลกเปลี่ยนระหว่างกัน การหยิบยืม การเช่า หรือธุรกรรม และสัญญาต่างๆ ที่นำมาซึ่งประโยชน์และความดีแก่มนุษย์ (Hārūn Dīn, 2000 : 3/22) โดยที่กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวพันกันเป็นเนื้อเดียวกัน จนไม่อาจที่จะแยกออกจากวิถีชีวิตของมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัยได้เลย กระนั้นมูอามะลาตในอิสลามจึงเป็นการปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมต่างๆ ข้างต้นตามหลักการที่ศาสนาอิสลามกำหนดไว้ โดยมีความแตกต่างไปจากมูอามะลาตทั่วไป

คำว่า มูอามะลาต ยังสามารถให้ความหมายอีกว่า การปฏิสัมพันธ์กันเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทางโลกระหว่างบุคคลสองฝ่ายขึ้นไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ทั้งสองฝ่ายได้ตามที่มุ่งหวังไว้

จากความหมายของมูอามะลาตที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น สามารถที่จะแยกแยะกิจกรรมต่างๆ ที่เข้าข่ายในความหมายกว้างๆ ของมูอามะลาต ดังนี้

1. มูอามะลาตเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางโลกซึ่งหมายรวมถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันโดยภาพรวม การไปมาหาสู่กัน การติดต่อสัมพันธ์กันทั้งในรูปแบบทั่วไปและสัมพันธ์เชิงลึก

2. มูอามะลาตเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์กันในเชิงธุรกิจการค้า เช่น การซื้อ - ขาย การหยิบยืม และการเช่า เป็นต้น

มูอามะลาตเป็นกิจกรรมหนึ่งของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตสอดคล้องกับความต้องการและเจตนารมณ์ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างมนุษย์ กระนั้นเพื่อให้การดำเนินชีวิตอันเกี่ยวข้องกับมูอามะลาตสามารถบรรลุผล ศาสนาอิสลามจึงกำหนดหลักการเฉพาะเพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตสอดคล้องกับเป้าหมายของการสร้างมนุษย์มายังโลกนี้ (Hārūn Dīn, 2000 : 3/21 - 22) สอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾

(البقرة : 278 - 279)

เรียบร้อย (al-Syarbīnīy, 2012 : 396 - 399) เมื่อใดที่บุคคลที่จะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ไม่ครบตามเงื่อนไขข้างต้นแล้ว จึงไม่ว่าญิบแต่อย่างไรก็ตามสำหรับเขาที่จะต้องไปประกอบพิธีฮัจญ์

กรณีที่มีมุสลิมคนใดที่ขาดความสามารถตามเงื่อนไขข้อ 2 แล้ว หลักการศาสนาอิสลามได้เปิดช่องทางเพื่อให้เขาได้รับผลบุญนี้เช่นเดียวกัน โดยการอนุญาตให้ผู้อื่นปฏิบัติแทน อาจจะใช้การให้ญาติหรือการจ้างให้บุคคลอื่นทำแทนก็ได้ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 96, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 165) เรื่องนี้เป็นวิธีที่ปฏิบัติโดยสังคมมุสลิมพะฆวนีย์มาอย่างยาวนานนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ บ่อยครั้งมักจะพบว่ามุสลิมจำนวนมากมาเป็นผู้สูงอายุที่ยังไม่ได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ และผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ขณะที่เขายังมีชีวิตอยู่โดยไม่ได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ ด้วยเหตุนี้มักจะได้ยินเสมอๆ เกี่ยวกับการจ้างทำฮัจญ์ ทั้งการจ้างจะมอบให้แก่โต๊ะแซะห์ หรือมอบให้แก่ญาติพี่น้อง หรือบุคคลทั่วไปทำแทน ทั้งบุคคลที่จะขึ้นไปประกอบฮัจญ์ในปีนั้นๆ หรือญาติพี่น้องของตนที่อาศัยอยู่ที่นครมักกะฮ์มาก่อนแล้ว ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีฮัจญ์โดยให้บุคคลอื่นทำแทนมีความย่อมเยาว่าการไปประกอบพิธีฮัจญ์ด้วยตนเอง

มูอามะลาต

จากการศึกษาเอกสารวิจัยของอุละมาอะพะฆวนีย์ทั้ง 3 ท่าน – ซัยคดาอุด อัลพะฆวนีย์ ซัยคอะฮมัด อัลพะฆวนีย์ และซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฆวนีย์ – ไม่ปรากฏคำนิยามของคำว่ามูอามะลาตแต่อย่างไร แต่เนื่องจากมูอามะลาตเป็นวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมพะฆวนีย์และปรากฏในทางปฏิบัติที่มีความครอบคลุมในหลากหลายกิจกรรมของการดำเนินชีวิตของสังคมนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคม โดยในที่นี้จะกล่าวไว้เพียงบางประเด็นที่มองว่ามีความสำคัญในวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมพะฆวนีย์ อันได้แก่ คำนิยามของมูอามะลาต การซื้อ-ขาย ดอกเบี้ย และการจำนำ-จำนอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คำว่า “มูอามะลาต” ในบริบทของสังคมมุสลิมพะฆวนีย์มักจะหมายถึงการติดต่อซื้อขาย การหยิบยืม การจำนำและการจำนอง และอื่นๆ ระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสะดวก

ความเข้าใจของสังคมมุสลิมพะฆวนีย์ดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับความหมายที่ผู้รู้ได้ให้คำนิยาม ดังนี้

คำว่า **مُؤَامَلَاتٌ** (อ่านว่า มูอามะลาต) เป็นคำพหูพจน์ในภาษาอาหรับ มาจากคำว่า **مُؤَامَلَةٌ** (อ่านว่า อามะละะ ยูอามีลฺ มูอามะละตัน) เช่น **مُؤَامَلَةٌ مَلِكِيَّةٌ** ฉันได้ทำการมูอามะลาตกับบุคคลนี้ด้วยมูอามะลาตที่แท้จริง (Ibn Manzūr, 1992 : 9/401) นั่นก็หมายความว่า เป็นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน (www.almaany.com) หากเป็น **مُؤَامَلَةٌ** ก็จะหมายถึง การแลกเปลี่ยนสิ่งของหรือสินค้าทางการค้าระหว่างบุคคลหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่ง

เรียนรู้ข้างต้นก็ยังไม่อาจนำไปใช้ปฏิบัติได้ เนื่องจากอิบาดะฮ์ฮัจญ์สามารถกระทำได้เพียงสถานที่เดียวเท่านั้น คือ นครมักกะฮ์ ด้วยเหตุนี้ จึงพบว่า ชาวมุสลิมมักจะมีการศึกษาและฝึกหัดการทำฮัจญ์อย่างจริงจังตอนใกล้ๆ การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ เพื่อให้ความรู้ดังกล่าวสามารถนำเข้าสู่ภาคปฏิบัติโดยทันที ทั้งนี้ โดยอาศัยการเรียนรู้จากโต๊ะครู อุस्ताซ ตลอดจนผู้นำฮัจญ์หรือที่เรียกว่า “โต๊ะชะฮะฮ์ฮาญี” ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้และความชำนาญเกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์ เฉกเช่นเดียวกับที่ชัยคุดาวูด อัลฟะฎอนีย์เคยทำหน้าที่นี้มาก่อนแล้ว (Ahmad Fathi, 2014 : 46) โต๊ะชะฮะฮ์เหล่านี้โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสถาบันปอเนาะหรือสถานศึกษาเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาก่อน ดังนั้น ความรู้และประสบการณ์การถ่ายทอดเกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์ย่อมได้รับมาจากสถานศึกษาข้างต้น

เมื่อพิจารณาถึงบริบทของวิถีชีวิตของการประกอบพิธีฮัจญ์กับความรู้อันถ่ายทอดมาโดยผ่านกิตาบของชัยคุดาวูด อัลฟะฎอนีย์ และชัยคุมุฮัมมัดนุร อัลฟะฎอนีย์แล้ว พบว่า มีความสอดคล้องด้วยประการทั้งปวง และมีความสอดคล้องกับเงื่อนไขความสามารถทั้ง 2 ประการข้างต้นด้วยเหตุนี้ จึงมีการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ นั่นคือ ผู้ที่มีความสามารถประกอบพิธีฮัจญ์ด้วยตนเอง และการประกอบพิธีฮัจญ์โดยญาติหรือจ้างบุคคลอื่นทำพิธีฮัจญ์แทน

การประกอบพิธีฮัจญ์ของชาวมุสลิมในสังคมพะฎอนีย์ทั้งตามเงื่อนไขแรกและเงื่อนไขที่สองมีความสอดคล้องกับกิตาบทั้งสองเล่ม คือ ญะวาฮิรฺ อัสสะนียะฮ์ และกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ โดยกิตาบทั้งสองเล่มยังคงเป็นตำราหลักในการเรียนการสอนในสถาบันปอเนาะจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การประกอบพิธีฮัจญ์ตามความสามารถในเงื่อนไขแรก นอกเหนือจากเป็นเงื่อนไขของศาสนาอิสลามเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมต่างๆ แล้ว ยังเป็นจิตสำนึกของความเป็นมนุษย์อยู่แล้ว มนุษย์ทุกคนย่อมจัดเตรียมความพร้อมสำหรับชีวิตข้างหน้า ขณะเดียวกันสมาชิกครอบครัวอีกจำนวนหลายชีวิตที่ตนทิ้งไว้ที่บ้านเกิดก็จะต้องจัดเตรียมความพร้อมให้เช่นเดียวกัน เพื่อพวกเขาจะได้มีหลักประกันในการดำเนินชีวิตหลังจากที่หัวหน้าครอบครัวจะต้องเดินทางไกลเป็นแรมเดือน สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มาแต่เดิมแล้ว สอดคล้องกับสิ่งที่กล่าวไว้โดยชัยคุดาวูด อัลฟะฎอนีย์ และชัยคุมุฮัมมัดนุร อัลฟะฎอนีย์ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 95, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 164) ทั้งนี้ ตามความเข้าใจของชาวมุสลิมพะฎอนีย์แล้ว เมื่อใดที่บุคคลขาดความสามารถตามเงื่อนไขข้อนี้แล้ว การประกอบพิธีฮัจญ์จึงไม่วาญิบสำหรับเขา กระนั้นผู้คนส่วนใหญ่ยังคงมีความพยายามที่จะเก็บออมเงินเพื่อให้ครบตามเงื่อนไขข้างต้น ทั้งนี้ สิ่งนี้เป็นหลักการอิสลามข้อสุดท้ายที่มุสลิมที่มีความสามารถทุกคนวาญิบจะต้องถือปฏิบัติ สิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนับว่าอยู่ในความรับรู้ของมุสลิมพะฎอนีย์ สอดคล้องกับสิ่งที่อ็ชชัรบีญีย์ กล่าวไว้ว่า ผู้ที่จะประกอบพิธีฮัจญ์จะต้องมีความสามารถทั้งในด้านการจัดเตรียมเสบียงและความพร้อมทั้งแก่ตนเองและแก่สมาชิกครอบครัวที่อยู่ที่บ้าน พาหนะการเดินทาง และสถานการณ์ขณะไปประกอบพิธีฮัจญ์จะต้องอยู่ในความสงบ

มาในแผ่นดินพะฎอนีย์โดยนักเผยแพร่ศาสนาที่มาจากแผ่นดินอาหรับและเปอร์เซีย¹ (Faqih 'Alī al-Fatānī, 1998 : 20 - 21) นับแต่นั้นเป็นต้นมา

การเดินทางเพื่อประกอบพิธีฮัจญ์ของชาวมุสลิมพะฎอนีย์มีขึ้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ผลจากการศึกษาและเรียนรู้จากตำราของอุละมาอ์พะฎอนีย์ส่งผลให้ชาวมุสลิมมีความเข้าใจและตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในทางศาสนาที่ตนจะต้องถือปฏิบัติอย่างไม่อาจละเว้นได้โดยเด็ดขาด แต่ในอดีตการเดินทางเพื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์ค่อนข้างยากและจะต้องใช้ระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนานและมีความเสี่ยงสูงอันเนื่องจากจะต้องเดินทางด้วยเรือ ประกอบกับชาวพะฎอนีย์มีความขัดสนในทรัพย์สินเงินทอง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ที่มิมีโอกาสเดินทางเพื่อประกอบพิธีฮัจญ์มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

อาศัยการเดินทางด้วยเรือที่ลำบากและต้องใช้เวลาค่อนข้างยาวนานกว่าจะไปถึงที่หมาย ประกอบกับในยุคนั้นทางการของราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบียยังไม่ได้เข้มงวดกับการอยู่อาศัยของมุสลิมต่างชาติในประเทศของตน เป็นผลทำให้ชาวมุสลิมที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์จึงต้องอาศัยอยู่ที่นครมักกะฮ์ด้วยเวลาที่ยาวนานหลายเดือน หรือบางครั้งพวกเขาใช้เวลาที่ว่างหลังจากการประกอบฮัจญ์เพื่อศึกษาเรียนรู้กิตาบจากอุละมาอ์พะฎอนีย์ประจำมัสญิดอัลฮะรอมาจนมีความรู้และสามารถถ่ายทอดวิชาแก่ผู้อื่นได้ หรือบางครั้งพวกเขาอาจไม่กลับมายังแผ่นดินพะฎอนีย์ แต่อาศัยอยู่ที่นครมักกะฮ์เป็นระยะเวลานานเป็นสิบปี และกลับมาในฐานะเป็นผู้รู้ (ฮาเร๊ะ เจ๊ะโต, อับดุลละาะ การ์รีนา 2017 : 771) ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าผู้ที่ไปประกอบพิธีฮัจญ์จึงได้รับเกียรติจากชาวมุสลิมด้วยการให้สรรพนามว่า “ฮาญี” หรือ “โต๊ะฮาญี” ดังที่ยังปรากฏชื่อคนรุ่นที่มีอายุมากที่ยังคงมีชีวิตอยู่ และชื่อสกุลบางคนของชาวมุสลิมในทุกวันนี้

แต่ระยะหลังนี้สถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป การคมนาคมมีความเจริญและทันสมัยมากยิ่งขึ้น ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจของชาวมุสลิมพะฎอนีย์เริ่มดีขึ้น จึงทำให้ผู้ที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮ์ในแต่ละปีมีจำนวนมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ถึงหลักการและวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับการประกอบอิบาตะฮัจญ์ยังคงเหมือนเดิม นั่นก็หมายความว่า อิทธิพลของหนังสืออุละมาอ์พะฎอนีย์ยังคงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอิบาตะฮัจญ์และอุมเราะฮ์แก่สังคมมุสลิมได้เป็นอย่างดีสืบไป

เนื่องจากการประกอบพิธีฮัจญ์เป็นหลักการสุดท้ายของหลักการอิสลาม จึงทำให้ชาวมุสลิมพะฎอนีย์มักจะมีการศึกษาเรียนรู้ก่อนจะมีการเดินทางไปยังนครมักกะฮ์ ค่อนข้างมีความแตกต่างไปจากการประกอบอิบาตะฮัจญ์อื่นๆ เช่น การละหมาด การถือศีลอด การจ่ายซะกาต เป็นต้น เนื่องจากตามความเข้าใจทั่วไปของชาวมุสลิมแล้ว แม้จะมีการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการประกอบฮัจญ์อย่างละเอียดถี่ถ้วนก็ตาม แต่ตราบไตที่พวกเขาไม่สามารถเดินทางไปยังนครมักกะฮ์ได้ การศึกษา

¹ อ่านเพิ่มเติมในหนังสือ *Tarikh Fathani, Versi Salinan Syaikh Daud al-Fathani* (Faqih 'Alī al-Fatānī, 1998 : 20 - 21)

﴿ وَأَتُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ ﴾

(البقرة : 196)

ความว่า “และพวกเจ้าจงให้สมบูรณ์ ซึ่งการทำฮัจญ์และการทำอุมเราะฮ์ เพื่ออัลลอฮ์ ซ็ฮ์ เกิด”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ : 196)

นัยยะของอายะฮ์ข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การประกอบฮัจญ์และอุมเราะฮ์ที่ดำเนินไป จะต้องมีความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ซ็ฮ์ และด้วยความบริสุทธิ์ใจนี้เอง หวังว่าพระองค์จะทรงตอบรับการประกอบอิบาตะฮ์ดังกล่าว (al-Fairüz 'Abādīy, 2015 : 93) การทำอุมเราะฮ์จึงเป็นอิบาตะฮ์ที่วาญิบที่มุสลิมทุกคนจะต้องถือปฏิบัติตั้งอายะฮ์อัลกุรอานที่กล่าวข้างต้น (al-Syarbīnīy, 2012 : 395) จึงเห็นได้ว่าทั้งสองกิจกรรมที่กระทำไปนั้นจะต้องใช้วิธีเดียวกันคือ ต้องเดินทางไปสู่สถานที่เดียวกัน เจตนาและเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ เพื่อให้ได้รับความพอพระทัยของอัลลอฮ์ ซ็ฮ์ ด้วยเหตุนี้ การประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮ์จึงเป็นเรื่องที่มุสลิมทุกคนวาญิบจะต้องปฏิบัติอย่างน้อยหนึ่งครั้งตลอดชีวิต¹

การประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮ์จึงมีเงื่อนไขสำคัญๆ คือ จะต้องเป็นมุสลิม บรรลุศาสนภาวะและมีสติสัมปชัญญะ อิสระชน และมีความสามารถในการประกอบพิธีฮัจญ์ได้ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 95, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 164)

อย่างไรก็ตาม ชัยคุดาวูด อัลฟะฎอนีย์ และชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลฟะฎอนีย์ยังได้กล่าวถึงรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับเงื่อนไขของความสามารถในการประกอบพิธีฮัจญ์ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ 1) ผู้ที่มีความสามารถในการประกอบพิธีฮัจญ์ด้วยตนเอง โดยมีเงื่อนไขสำคัญๆ คือ ความสามารถประกอบพิธีฮัจญ์ด้วยตนเองในที่นี้ คือ จะต้องมีทรัพย์สินเงินทองอย่างครบถ้วน ต้องมีพาหนะการเดินทาง สถานการณ์ที่สงบ ต้องมีเสบียงและน้ำดื่ม และอาหารสำหรับสัตว์พาหนะตลอดการเดินทาง สามารถนั่งบนพาหนะได้อย่างปลอดภัย มีเพื่อนร่วมเดินทางสำหรับผู้ที่อยู่ห่างไกลจากนครมักกะฮ์ และมีเวลาพอที่จะเดินทางมาถึงนครมักกะฮ์สำหรับการเดินทางปกติ 2) ผู้ที่ไม่มีความสามารถประกอบพิธีฮัจญ์ด้วยตนเอง กรณีที่บุคคลไม่มีความ สามารถที่ประกอบพิธีฮัจญ์ตามข้อที่ 1 สามารถให้ญาติหรือจ้างบุคคลอื่นทำพิธีฮัจญ์แทนก็ได้ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 95, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 164)

เมื่อพิจารณาถึงบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์แล้ว การประกอบพิธีฮัจญ์ได้มีมาอย่างยาวนานนับแต่อดีตกาล ไม่ปรากฏประวัติชี้ชัดว่ามุสลิมคนแรกที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์คือใคร แต่สิ่งที่เป็นไปได้ว่าชาวพะฎอนีย์น่าจะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์หลังจากที่ศาสนาอิสลามได้เข้า

¹ ดู : *Fiqh Imam Syafi'i Mengupas Masalah Fiqhiyah Berdasarkan al-Quran dan Hadis* (al-Zuhailīy, 2010 : 520)

ปอเนาะและสถานศึกษาอิสลามอื่นๆ นับตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน จนความรู้ันั้นได้รับการถ่ายทอดสืบมาและได้กลายเป็นเนื้อเดียวกันกับวิถีชีวิตของสังคม และพร้อมถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นสืบไป

การประกอบฮัจญ์และอุมเราะฮ์

คำว่า **حج** (อ่านว่า อัลฮัจญ์) ตามความเข้าใจของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มักจะหมายถึง การดำรงอิบาดะฮ์ตามรูกุนที่ 5 ณ บัยติลลาฮ์ อัลฮะรออม รูกุนนี้กำหนดแก่บุคคลที่มีความสามารถเท่านั้น โดยจะต้องเดินทางเพื่อไปประกอบพิธี ณ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียเท่านั้น ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มักจะเรียกการทำอุมเราะฮ์ว่า การทำฮัจญ์เล็กโดยใช้ระยะเวลาเพียงสั้นๆ เท่านั้น

ความเข้าใจตามบริบทของสังคมพะฎอนีย์ข้างต้น สอดคล้องกับชัยคุมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ โดยท่านเห็นว่า ฮัจญ์ หมายถึง การมุ่งสู่กะอบะฮ์เพื่อประกอบอิบาดะฮ์เฉพาะ (Muhammad Nūr al-Faḥrīnī, n.d. : 164) อิบน์ มัณซุร มองว่า ฮัจญ์ หมายถึง **الْمُضَى** (อ่านว่า อัลก้อศุด) หมายถึง การเจตนา ('Ibn Manzūr, n.d. : 2/226) หรือการเจตนาทำในสิ่งที่สูงส่ง (al-Syarbīnī, 1994 : 2/204) ทั้งนี้ การไปเยือนบัยติลลาฮ์ อัลฮะรออม ซึ่งเป็นบ้านของอัลลอฮ์ **ﷻ** นับเป็นเกียรติอันสูงส่ง

นอกจากความหมายข้างต้นแล้ว อัลฮัจญ์ยังหมายถึง การเดินทางมุ่งสู่กะอบะฮ์เพื่อประกอบอิบาดะฮ์ที่สูงส่งด้วยการตั้งเจตนาเพื่ออัลลอฮ์ **ﷻ** เพียงผู้เดียว ดังที่พระองค์ตรัสว่า

﴿ **وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا** ﴾

(آل عمران، بعض من آية 97)

ความว่า “และสิทธิของอัลลอฮ์ **ﷻ** ที่มีแก่นมนุษย์นั้น คือ การมุ่งสู่บ้านหลังนั้น อันได้แก่ผู้ที่สามารถหาทางไปยังบ้านหลังนั้นได้”

(อาละ อิมรอน ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 97)

อายะฮ์ดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นว่า การประกอบฮัจญ์เป็นสิ่งวาญิบสำหรับมนุษย์ทุกคนที่จะต้องถือปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ **ﷻ** นั่นคือ ผู้ที่จะเดินทางไปยังบ้านของพระองค์ต้องมีความพร้อมต่างๆ ทั้งพาหนะเดินทาง เสบียงที่จะใช้ตลอดการเดินทาง รวมทั้งปัจจัยยังชีพที่จัดเตรียมไว้ให้แก่ครอบครัว (al-Fairūz 'Abādī, 2012 : 191)

ส่วนคำว่า **عُمْرَة** (อ่านว่า อัลอุมเราะฮ์) คำนี้มีความหมายอยู่จำนวน 2 ความหมาย คือ อัลอุมเราะฮ์ หมายถึง การเยี่ยมเยียน และอัลอุมเราะฮ์ หมายถึง เจตนา (al-Nawawī, n.d. : 7/2)

เมื่อนำทั้งสองความหมายข้างต้นมาขมวดรวมกันแล้ว จึงหมายถึง การเยี่ยมเยียนกะอบะฮ์เพื่อประกอบอิบาดะฮ์ด้วยการตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ **ﷻ** เพียงผู้เดียว

ทั้งคำว่า **حج** และคำว่า **العمره** ถูกกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานเคียงคู่กัน จึงเป็นการบ่งบอกถึงความสำคัญที่จะต้องถือปฏิบัติด้วยกัน ดังอัลลอฮ์ **ﷻ** ตรัสว่า

ประเภทของบุคคลที่ควรได้รับชะกาตฟิฏเราะฮ์ หรือที่เรียกว่า *المستحق* (อ่านว่า อัลมุสตะฮิก) ดังปรากฏในเอกสารวิจัยนั้น มีความสอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอานที่กล่าวมาข้างต้นทุกประการ กระนั้นอัลมุสตะฮิกที่มักจะพบเจอในสังคมมุสลิมพะฆอนีย์โดยส่วนใหญ่ คือ คนฟาگیر¹ คนยากจนหรือมิสกิน² มุอัลลัฟ³ อามิลีน⁴ ผู้ที่มีหนี้สิน ส่วนประเภทอื่นๆ จะมีเป็นส่วนน้อย ด้วยเหตุนี้ ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฆอนีย์ เมื่อใดที่มีการจ่ายชะกาตจากประเภทต่างๆ แล้ว โดยเฉพาะการจ่ายชะกาตฟิฏเราะฮ์ ผู้คนมักจะจ่ายชะกาตให้แก่กลุ่มบุคคลจำนวน 5 ประเภทข้างต้น ทั้งนี้ กลุ่มบุคคลที่เข้าข่ายกลุ่มคนดังกล่าวมักจะพบเห็นอย่างแพร่หลายในทุกหมู่บ้านของสังคมพะฆอนีย์ สำหรับช่วงเวลาของการจ่ายชะกาตโดยส่วนใหญ่แล้วจะจ่ายในช่วงท้ายๆ ของเดือนรอมฎอน สอดคล้องกับชะดีษของท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า การจ่ายชะกาตต้องล่วงหน้าหนึ่งหรือสองวัน ก่อนวันอีด (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 1511) แต่มีส่วนน้อยที่จะจ่ายในช่วงเช้าวันอีด ทั้งนี้ เกรงว่าไม่ทันที่จะจ่ายให้แล้วเสร็จก่อนการละหมาดวันอีด ซึ่งตามความเข้าใจของชาวมุสลิมทั่วไปแล้ว การจ่ายชะกาตฟิฏเราะฮ์หลังจากละหมาดวันอีดแล้ว ถือว่าใช้ไม่ได้ ชะกาตฟิฏเราะฮ์ที่จ่ายไปนั้นจะกลายเป็นเพียงทานบริจาคทั่วไป สอดคล้องกับชะดีษของท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ความว่า ชะกาตฟิฏเราะฮ์ที่จ่ายไปก่อนการละหมาดอีด ถือว่าถูกตอรับโดยอัลลอฮ์ ﷻ ส่วนที่จ่ายหลังจากละหมาดอีดแล้ว ถือเป็นทานบริจาคทั่วไป⁵ (บันทึกโดย 'Abū Dāwūd, 2009 : 1609, 'Ibn Mājah, n.d. : 1827) ด้วยเหตุนี้เอง ยิ่งใกล้กับวันอีดจึงสังเกตเห็นว่า หัวหน้าทุกครอบครัวมักจะรีบเร่งในการจัดหาข้าวสารเพื่อนำไปจ่ายชะกาตให้แก่ตัวแทนของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่ได้รับแต่งตั้งตามมัสญิดต่างๆ หรืออาจนำไปมอบด้วยตัวเองให้แก่อัลมุสตะฮิก ประเภทต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อันเป็นบรรยากาศที่สามารถมองเห็นถึงการกระตือรือร้นของสังคมมุสลิมพะฆอนีย์ในการประกอบอิบาดะฮ์ชะกาตได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น วิถีชีวิตของสังคมมุสลิมพะฆอนีย์ที่มีการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในการจ่ายชะกาตจึงมีความสอดคล้องกับคำสอนที่ปรากฏในเอกสารวิจัยของอุละมาอ์พะฆอนีย์ทั้งสามท่านทุกประการ กระนั้นการจ่ายชะกาตจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับชะกาตฟิฏเราะฮ์เป็นสำคัญ โดยภาพรวมแล้วสังคมมุสลิมพะฆอนีย์มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจ่ายชะกาตฟิฏเราะฮ์มากกว่าชะกาตประเภทอื่นๆ ส่วนชะกาตประเภทอื่นจึงค่อยๆ ซึมซับไปกับความรู้และความสำนึกของสังคมมุสลิมพะฆอนีย์ ผลจากการได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังความรู้ที่รู้ผ่านตำราของอุละมาอ์พะฆอนีย์ทั้งสามท่านมาจากสถาบัน

¹ บุคคลที่ไม่มีทรัพย์สิน หรือมีเพียงเล็กน้อยที่ไม่พอใช้ เช่น ความจำเป็นของเขาเท่ากับ 10 แต่ที่เขาได้รับเพียง 4 หรือน้อยกว่า เป็นต้น (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 152)

² บุคคลที่พอมีทรัพย์สินบ้าง แต่ไม่เพียงพอต่อความจำเป็นเท่าที่ควร เช่น ความเป็นของเขาเท่ากับ 10 แต่ที่เขาได้รับ 7 หรือ 8 เท่านั้น เป็นต้น (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 152)

³ บุคคลที่ได้รับการมอบหมายจากผู้ปกครองให้ทำหน้าที่ในการจัดเก็บและแจกจ่ายชะกาต (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 152)

⁴ บุคคลที่เข้ารับอิสลามใหม่ๆ และมีอิทธิพลต่อสมาชิกสังคมของเขา ด้วยการจ่ายชะกาตให้แก่เขาแล้ว อาจทำให้มีผลต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ให้เข้ารับศาสนาอิสลามอีกด้วย (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 152)

⁵ อัลอัลบานีนีย์ระบุว่า เป็นอะดิษะฮ์สัน (al-'Albānī, n.d. : 1/2)

เด่นชัดว่า ผลงานนิพนธ์ของชัยค้อลพะฎอนีย์ทั้งสามท่านได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวมุสลิมพะฎอนีย์อย่างลึกซึ้ง โดยชาวมุสลิมต่างก็มีความเข้าใจถึงความสำคัญ สิ่งที่จะต้องจ่ายชะกาต ปริมาณ ช่วงเวลา และผู้ที่ควรแก่การได้รับชะกาตได้เป็นอย่างดี¹ โดยพวกเขามีความเข้าใจว่าชะกาตเป็นรูกุนอิสลามที่จะต้องปฏิบัติโดยไม่อาจปฏิเสธได้เลย ส่วนปริมาณหรือจำนวนของชะกาตฟิฎเราะฮ์ประเภทข้าวสารที่ปฏิบัติโดยสังคัมมุสลิมพะฎอนีย์ คือ จำนวน 1 กันตัง แต่เดิมนั้นชาวมุสลิมจะจ่ายชะกาตฟิฎเราะฮ์โดยใช้ข้าวสารในการจ่ายชะกาต² ในการจ่ายชะกาตฟิฎเราะฮ์โดยมีเงื่อนไขว่า ผู้จ่ายจะต้องเป็นมุสลิม และสามารถเลือกจ่ายชะกาตได้ 2 ช่วงเวลา คือ ชำระตอนท้ายๆ ของเดือนรอมฎอน และตอนต้นๆ ของเดือนเชาวาลก่อนจะมีการละหมาดอีด ขณะเดียวกันบุคคลดังกล่าวจะต้องเป็นคนที่อยู่ในสถานะที่มีความสามารถในการจ่ายชะกาตได้ และเงื่อนไขอีกประการหนึ่งคือ จะต้องเป็นอิสระชน กระนั้น การจ่ายชะกาตทุกประเภทจะต้องพร้อมด้วยการเนียตต่อการจ่ายชะกาตประเภทนั้นๆ ด้วย (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 88, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 152) สอดคล้องกับทัศนะของเคาะฎิบอัชชะรีบีเนีย³ ในกรณีที่ว่าหน้าครอบครัวเป็นคนที่จ่ายชะกาตแทนสมาชิกครอบครัว เช่น ภรรยา บุตร และบุคคลที่อยู่ภายใต้การดูแล โดยที่ตนเนียตเพียงผู้เดียวถือว่าใช้ได้ ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่าตนมีหน้าที่และความรับผิดชอบให้การเลี้ยงชีพแก่สมาชิกที่อยู่ภายใต้การดูแลของตน นั่นก็หมายความว่า หน้าครอบครัวสามารถเนียตและจ่ายชะกาตแทนสมาชิกในครอบครัวได้ ('Ahmad al-Faṭānī, n.d. : 82 - 83) ทั้งนี้ ยังมีความสอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอาน ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَاةِ فَلُوْبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَرَمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾

(التوبة : 60)

ความว่า “แท้จริงทานทั้งหลายนั้น สำหรับบรรดาผู้ที่ยากจน และบรรดาผู้ที่ขัดสน และบรรดาเจ้าหน้าที่ในการรวบรวมมัน และบรรดาผู้ที่หัวใจของพวกเขาสนิทสนม และในการไถ่ทาส และบรรดาผู้ที่หนี้สินส่วนตัว และในทางของอัลลอฮ์ ﷻ และผู้ที่อยู่ในระหว่างเดินทาง ทั้งนี้เป็นบัญญัติอันจำเป็นซึ่งมาจากอัลลอฮ์ ﷻ และอัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงปรีชาญาณ”

(อัตเตาบะฮ์ : 60)

¹ ผู้ที่ควรแก่การได้รับชะกาต ได้แก่ ฟูเคาะรอฮ์ มะสะกีน อามิลีน มออลัฟ มะกาติบ (บ่าวไพร่) ผู้มีหนี้สิน นักรบในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ และคนเดินทาง (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 154)

² อ่านเพิ่มเติมในหนังสือ *al-Faṭānī al-Faṭāniyyah* ('Ahmad al-Faṭānī, n.d. : 80 - 81), หนังสือ *Kifāyah al-Muhtādīy* (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 152)

³ อ่านเพิ่มเติมในหนังสือ *al-Iqnā'* (al-Syarbīnīy, 2012 : 339 - 341)

การแบ่งประเภทของชะกาศสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ชะกาศที่เป็นซอฮิรหรือมองเห็นและไม่อาจปกปิดได้ เช่น สิ่งเพาะปลูก ผลไม้ และปศุสัตว์ เป็นต้น และชะกาศที่เป็นบาฎีนหรือมองไม่เห็นที่สามารถปกปิดได้ เช่น เงินทอง และสินค้าต่างๆ (al-Mawardi, 1993 : 192) โดยประเภทสิ่งของหรือทรัพย์สินต่างๆ ที่ต้องจ่ายชะกาศสามารถแยกย่อยลงไป¹ (Dawūd al-Faṭānī, n.d. : 85, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 146 - 147)

แม้ว่าสังคมพะฎอนีย์โดยภาพรวมแล้วมีอาชีพทำการเกษตรก็ตาม แต่โดยส่วนใหญ่เป็นการทำเกษตรในลักษณะที่พอยู่พอกินเท่านั้น โดยไม่ได้เน้นการเกษตรเพื่อธุรกิจที่มุ่งทำงานเกษตรในปริมาณที่มาก ด้วยเหตุนี้ผลผลิตที่ได้จึงเพียงพอสำหรับการเลี้ยงครอบครัว และสามารถนำไปจ่ายเป็นชะกาศพิฎุเราะฮ์เพียงประเภทเดียวนั้น ส่วนการเกษตรในรูปของการเลี้ยงปศุสัตว์ในจำนวนมาก เช่น การเลี้ยงโค กระบือ แพะ และแกะ ที่เลี้ยงจำนวนเป็นฝูงนั้นมีเป็นส่วนน้อย แต่โดยส่วนใหญ่แล้วการจ่ายชะกาศมักจะอยู่ในรูปของการจ่ายชะกาศของพืชผลทางการเกษตรจำพวกข้าวสารและข้าวเปลือกตามข้อที่ 3 ข้างต้นเท่านั้น

ตามความเข้าใจของผู้คนทั่วไปในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์เมื่อกล่าวถึงชะกาศแล้วมักจะเข้าใจว่าเป็นชะกาศพิฎุเราะฮ์ ซึ่งต่างคนเข้าใจว่าชะกาศพิฎุเราะฮ์ทุกคนวาญิบจะต้องชำระ โดยไม่ได้ตระหนักถึงชะกาศประเภทอื่น แต่ระยะหลังๆ นี้เริ่มมีกลุ่มคนบางกลุ่มที่ทำธุรกิจการค้าจนครบตามเงื่อนไขต่างๆ ของการจ่ายชะกาศธุรกิจการค้า และบุคคลที่เป็นสมาชิกสหกรณ์อิสลาม หรือกลุ่มอื่นๆ ที่ทำกิจกรรมด้านธุรกิจ พวกเขามีความสำนึกที่จะต้องจ่ายชะกาศธุรกิจ ทั้งลักษณะการมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรืออิหม่ามประจำมัสญิดเป็นหน่วยงานหรือบุคคลคอยรับและแจกจ่ายชะกาศ หรือการคิดคำนวณชะกาศโดยองค์กรสหกรณ์ และการคิดคำนวณชะกาศและดำเนินการจ่ายชะกาศด้วยตนเอง สอดคล้องกับอับดุลเลาะ อับรู และสุไลมาน อาแวน (2560 : 83 - 84) ได้ศึกษากระบวนการบริหารจัดการชะกาศของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี²

อย่างไรก็ตาม การถือปฏิบัติของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ยังคงดำเนินตามหลักการที่เรียนรู้และปฏิบัติมาโดยบรรพบุรุษจากอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างเหนียวแน่นอย่างไม่มีเสื่อมคลายแต่อย่างใด สอดคล้องกับหลักคำสอนที่ปรากฏอยู่ในเอกสารวิจัยทั้งสามเล่ม นั้นจึงแสดงให้เห็นอย่าง

¹ สิ่งของที่ต้องชะกาศแบ่งตามประเภท ดังนี้ 1) ประเภทปศุสัตว์ ได้แก่ อูฐ โค กระบือ แพะ และแกะ 2) ประเภทสิ่งของ ได้แก่ เงินและทองคำ 3) ประเภทอาหารที่รับประทานแล้วให้อิ่มได้ เช่น ข้าวสาลี ข้าวเปลือก เป็นต้น 4) ประเภททรัพย์สินทางการเกษตร ได้แก่ อินทผลัม องุ่นแห้ง เป็นต้น 5) ประเภททรัพย์สินทางการค้า (Dawūd al-Faṭānī, n.d. : 85, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 146 - 147)

² การศึกษาของอับดุลเลาะ อับรู และสุไลมาน อาแวน (2560 : 83 - 84) พบว่า การจัดเก็บชะกาศของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีได้แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ฝ่ายเจ้าของทรัพย์สินมาชำระชะกาศโดยตรง ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ส่วนรูปแบบที่ 2 ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่จัดเก็บชะกาศหรือที่เรียกว่า อามิล และ อาหะมะ กือโด (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับชะกาศธุรกิจและการปฏิบัติของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดนราธิวาส พบว่า การจ่ายชะกาศของสหกรณ์ได้ดำเนินการแจกจ่ายให้แก่กลุ่มคนที่มัสญิดรับชะกาศตามศาสนาอิสลามได้บัญญัติไว้ในอัลกุรอาน แต่ไม่ได้เน้นว่าจะต้องครบทุกประเภทบุคคล โดยมอบหมายให้คณะกรรมการสหกรณ์ อิหม่ามมัสญิด ครูหรืออุสตาซตามลำดับ เป็นผู้ทำหน้าที่ในการแจกจ่ายชะกาศแก่กลุ่มเป้าหมาย

การจ่ายชะกาต

คำว่า **أُضِيَ** (อ่านว่า อัชชะกาฮ์)¹ ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์แล้วหมายถึง การชำระชะกาตฟิฎเราะฮ์ที่จะต้องจ่ายให้แก่กลุ่มบุคคลเฉพาะตามที่กำหนดโดยหลักศาสนาอิสลาม โดยจะต้องชำระนับตั้งแต่เริ่มต้นของเดือนรอมฎอนจนถึงก่อนที่จะมีการละหมาดในเช้าวันอีด และชะกาตประเภทอื่นๆ ที่จะต้องชำระให้แก่กลุ่มบุคคลที่ควรแก่การได้รับชะกาต

ความเข้าใจตามบริบทข้างต้น สอดคล้องกับชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ได้กล่าวว่า อัชชะกาฮ์ หมายถึง จำนวนหรือปริมาณเฉพาะ จากทรัพย์สินเฉพาะที่วาญิบจะต้องจ่ายให้แก่บุคคลเฉพาะ (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 146) สอดคล้องกับความเห็นของอิมามอันนะวะวีที่มองว่า ชะกาตเป็นชื่อเรียกเฉพาะ ที่จะรับสิ่งเฉพาะ จากบุคคลเฉพาะ เพื่อมอบให้แก่บุคคลเฉพาะ (al-Nawawī, n.d. : 5/325) นั่นก็หมายความว่า การมอบสิ่งของหรือทรัพย์สินเงินทองจากกลุ่มคนต่างๆ ให้แก่เฉพาะกลุ่มคนที่มีสิทธิได้รับสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้นๆ ตามที่หลักการอิสลามได้กำหนดไว้

จากความหมายของคำต่างๆ ที่มาจากรากศัพท์ของคำว่า **ضَرَى** สามารถที่จะขมวดให้เป็นความหมายเดียวกัน คือ ชะกาตเป็นการขัดเกลาเพื่อให้เกิดความสะอาดผุดผ่อง งอกเงย และเป็นสิริมงคล นั่นก็หมายความว่า เมื่อใดที่มีการชำระชะกาตแล้วจะทำให้ทรัพย์สินของผู้ที่จ่ายชะกาตมีความสะอาด อีกทั้งยังทำให้ทรัพย์สินดังกล่าวมีความงอกเงยและเพิ่มพูน มีความจำเริญและเป็นสิริมงคล สอดคล้องกับอัลมาวัรดีฮ์ที่เห็นว่า การจ่ายชะกาตเป็นการขัดเกลาเพื่อให้เกิดความสะอาด (al-Māwardī, 1993 : 192, 'Ibn Taymiyyah, 1398 : 25/8)

อายะฮ์อัลกุรอานจำนวนหลายอายะฮ์และฮะดีษจำนวนหลายบทที่กล่าวถึงชะกาต เช่น อัลลอฮ์ **ﷻ** ตรัสความว่า “และพวกเจ้าจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาดและจงชำระชะกาต”² พระองค์ยังตรัสอีก ความว่า “(มุฮัมมัด) เจ้าจงเอาส่วนหนึ่งจากทรัพย์สินสมบัติของพวกเขาเป็นทาน เพื่อทำให้พวกเขาบริสุทธิ์ และล้างมลทินของพวกเขาด้วยส่วนตัวที่เป็นทานนั้น”³ เป็นต้น ส่วนฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ **ﷺ** กล่าวความว่า “อิสลามคือ ท่านต้องสาบานตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ **ﷻ** ... และต้องจ่ายชะกาต ...” (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 8)

ส่วนเงื่อนไขต่างๆ ตามที่หลักการอิสลามกำหนดไว้แก่ผู้ที่จะต้องจ่ายชะกาต คือ จะต้องเป็นมุสลิม เป็นอิสระชน และครอบครองทรัพย์สินจนครบนิศ็อบ (ปริมาณหรือจำนวน) และเฮาล์ (รอบปี) วาญิบต้องจ่ายชะกาตตามที่หลักการศาสนาอิสลามกำหนดไว้ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 85)

¹ คำว่า **أُضِيَ** เป็นคำในภาษาอาหรับ เป็นอาการนามของคำว่า **ضَرَى** (อ่านว่า ชะกา) สามารถให้ความหมายได้หลายความหมาย ดังนี้ อัชชะกาฮ์ หมายถึง ความงอกเงย เพิ่มพูน 'Ibn Fāris ระบุว่า อัชชะกาฮ์ หมายถึง สะอาด ส่วน 'Ibn Manzūr ระบุว่า อัชชะกาฮ์ หมายถึง เพิ่มพูน สะอาด งอกเงย และสิริมงคล (Mu'jam al-Wāsiṭh, n.d. : 1 - 2/396) คำว่า **ضَرَى** อัลลอฮ์ **ﷻ** กล่าวถึงในคัมภีร์ อัลกุรอานจำนวนหลายจุดโดยมีความหมายที่ใกล้เคียงกัน ส่วนหนึ่งมีดังนี้ คำว่า **ضَرَى** หมายถึง การขัดเกลา (อัชชะมส์ : 9) คือ การทำให้จิตใจมีความสะอาดผุดผ่องจากสิ่งโสมนทั้งหลาย คำว่า **ضَرَى** หมายถึง ความบริสุทธิ์ (อันนัจญุม : 32) คำว่า **ضَرَى** หมายถึง ชะกาต (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 43) คำว่า **ضَرَى** หมายถึง ล้างมลทิน (อิตเตาบะฮ์ : 103)

² อัลบะเกาะเราะฮ์ : 43

³ อิตเตาบะฮ์ : 103

เราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ท่านได้ย้ำเตือนผู้ที่จะถือศีลอดว่า หากไม่มีการเนียตก่อนขึ้นพระจันทร์แล้ว การถือศีลอดของเขาผู้นั้นถือว่าใช้ไม่ได้¹ (บันทึกโดย al-Nasā'iy, n.d. : 2331)

เมื่อสังเกตจากเอกสารวิจัยของชัยค้อลพะฎอนีย์ทั้งสองท่านแล้ว พบว่า ท่านทั้งสองยังเปิดช่องทางในการอะลุ่มอล่วยหรือมีความยืดหยุ่นสำหรับการถือปฏิบัติศีลอด เช่น แม้ว่าศาสนาไม่อนุญาตสิ่งใดเข้าไปตามรูทวารต่างๆ ของร่างกาย กระนั้นในกรณีที่มีความจำเป็น หรือกระทำไปโดยไม่ได้เจตนา ถือว่าสิ่งนี้ไม่ได้ทำให้การถือศีลอดเป็นโมฆะ เฉกเช่นเดียวกับการร่วมประเวณีการรับประทานอาหาร หรือการอาเจียน เป็นต้น หากกระทำไปโดยไม่ได้เจตนาถือว่าไม่ทำให้การถือศีลอดเสียไปแต่อย่างใด สอดคล้องกับความเห็นของอัซซรีบีญีย์ ระบุว่า กรณีการกระทำโดยไม่ได้ตั้งใจ หรืออยู่ในสภาพที่ถูกบังคับ หรือกระทำไปด้วยความหลงลืม ถือว่าการกระทำดังกล่าวไม่ได้ทำให้การถือศีลอดเป็นโมฆะแต่อย่างใด (al-Syarbīnīy, 2012 : 362) สอดคล้องกับฮะดีษของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวใจความว่า หากผู้ใดที่ละศีลอดในเดือนรอมฎอนอันเนื่องจากความหลงลืม เขาไม่จำเป็นต้องถือศีลอดชดใช้และจ่ายกัฟฟาราเราะฮ์แต่อย่างใด² (บันทึกโดย 'Ibn Khuzaimah, n.d. : 1990)

ตามบริบทสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ผู้วิจัยเห็นว่า การถือศีลอดมีความสอดคล้องกับคำสอนที่ปรากฏในตำราของชัยค้อลพะฎอนีย์ทั้งสองอย่างครบถ้วน นับตั้งแต่การดูดวงจันทร์เพื่อกำหนดวันแรกของเดือนรอมฎอน หรือการดูดวงจันทร์เพื่อกำหนดวันแรกของเดือนเซาวาลหรือการกำหนดวันอีดิลฟิฏริย์ ปัจจุบันปรากฏอย่างชัดเจนว่าชาวมุสลิมในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มีความตื่นตัวอย่างเห็นได้ชัด สังเกตได้จากผู้คนจำนวนมากให้ความสนใจไปดูดวงจันทร์เป็นจำนวนมากเป็นประจำทุกปี และทุกครั้งที่มีผู้ใดเห็นอีลาลก็จะต้องมีประจักษ์พยานเพื่อยืนยันถึงความจริงจังตามที่ตนได้พบเห็นแก่คณะกรรมการสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เพื่อตรวจสอบและประกาศให้ชาวมุสลิมได้ทราบกันถ้วนหน้าต่อไป

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของการถือศีลอดแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ได้ปลูกฝังบุตรหลานทั้งชายและหญิงให้ถือศีลอดนับตั้งแต่อายุน้อยๆ สิ่งนี้พบเห็นได้ตามโรงเรียน หรือตามหมู่บ้านทั่วไป เด็กๆ มักจะถือศีลอดเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าพวกเขาจะมีอายุที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะก็ตาม แต่เนื่องจากการได้รับการปลูกฝังจากครอบครัว อีกทั้งสภาพแวดล้อมของสังคมที่อำนวยความสะดวกให้พวกเขาถือศีลอด แม้จะมีความรู้สึกหิวอาหารและกระหายน้ำก็ตาม

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮิฮ์ (al-'Albānīy, n.d. : 5/475)

² อัลอัลบานีย์ระบุไว้ในหนังสือ *Irwā' u al-Ghā'il Fī Takhrīj Ahādīth Manār al-Sabil* ว่า เป็นฮะดีษที่มีสะนัต์ที่เศาะฮิฮ์ (al-'Albānīy, 1985 : 4/87)

ปัจจุบันการสิ้นสุดของเดือนชะอฺบานสามารถสังเกตได้จากหลายๆ วิธี เช่น จากปฏิทินอิสลาม รวมทั้งการดูเดือนเป็นประจำเดือนของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดต่างๆ เป็นต้น กระนั้นการที่จะกำหนดคืนแรกของเดือนรอมฎอนจำเป็นต้องดูเดือนเพื่อกำหนดวันที่หนึ่งของเดือนรอมฎอน ส่วนกระบวนการเพื่อยืนยันความจริงของการเห็นเดือนเป็นไปตามสิ่งที่อิมามอัลเฆาะซาลีได้กล่าวไว้ นั่นคือ จะต้องมีการยืนยันโดยบุคคลที่น่าเชื่อถือต่อหน้าสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดนั้นๆ พร้อมทั้งพยานที่พบเห็น¹

ส่วนเงื่อนไขสำคัญของ การถือศีลอดชัคฺดาวุต อัลพะฎอนีย์และชัคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า จะต้องประกอบไปด้วยสิ่งต่างๆ ดังนี้ จะต้องเป็นมุสลิม การเนียตพร้อมทั้งการตะฮะอฺยีน การบรรลู่ศาสนภาวะและการมีสติปัญญา สะอาดจากเลือดประจำเดือนและเลือดนิฟาส ไม่มีการร่วมประเวณี ไม่อาเจียนด้วยเจตนา ไม่ดื่มและกิน² และการระงับสิ่งใดที่จะเข้าไปผ่านรูทั้งห้าของร่างกาย³ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 91, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 156 - 158) มีความสอดคล้องกับทัศนะของอิมาม อัลเฆาะซาลี เห็นว่า สิ่งที่ว่าญิบสำหรับการถือศีลอดประกอบด้วย 6 ประการ คือ เมื่อเห็นพระจันทร์เสี้ยวของเดือนรอมฎอน แต่ถ้าไม่เห็นจันทร์เสี้ยวจงนับเดือนชะอฺบานให้ครบสามสิบวัน การเนียตในทุกคำคืนของเดือนรอมฎอน การระงับหรือละเว้นจากการร่วมประเวณี การละเว้นจากการขับน้ำอสุจิด้วยเจตนา และการระงับจากการอาเจียน (al-Ghazālī, 2000 : 130 - 131)

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้วยังปรากฏรายละเอียดบางประการอันเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขต่างๆ ของการถือศีลอด เช่น กรณีการเนียตหรือการตั้งเจตนา ตามทัศนะของชัคฺดาวุต อัลพะฎอนีย์และชัคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์มองว่าจะต้องมีการเนียตทุกๆ คืนก่อนจะมีการถือศีลอด⁴ แม้ว่าทัศนะของอิมามมาลิกมองว่าการเนียตครั้งเดียวในคืนแรกของเดือนรอมฎอนหรืออาจเรียกว่าเป็นเนียตในลักษณะเหมารวมตลอดทั้งเดือน ถือว่าเป็นการเพียงพอแล้ว (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 91) อย่างไรก็ตาม ทัศนะของมัซฮับฮาฟีซียะยังเปิดช่องทางโดยอนุญาตให้ถือปฏิบัติ (ตักลีด) โดยการเนียตในคืนแรกของการถือศีลอดตามทัศนะของอิมาม มาลิกได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลงลืมและการถือศีลอดที่จะต้องชดใช้อันเนื่องจากการไม่ได้เนียต (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 158) อย่างไรก็ตาม การถือศีลอดฟิรฎาญิบจะต้องเนียตในเวลากลางคืนของทุกคืน สอดคล้องกับชะดีษท่าน

¹ การเป็นพยานในการยืนยันการเห็นฮิลาเพื่อกำหนดวันแรกของเดือนรอมฎอนมีความแตกต่างกับการเป็นพยานเพื่อกำหนดการออกฮิดหรือกำหนดวันแรกของเดือนเซาวาล คือ การกำหนดวันแรกของเดือนรอมฎอนจะต้องประกอบด้วยพยานเพียงคนเดียว แต่การกำหนดวันออกฮิดหรือวันที่หนึ่งของเดือนเซาวาลจะต้องประกอบด้วยพยานที่มีคุณธรรมจำนวน 2 คน ซึ่งเป็นการเลือกทุกุมที่เข้มงวดมากกว่า ทั้งนี้ เพื่อความสมบูรณ์ของการประกอบฮิดถือศีลอดนั่นเอง (al-Ghazālī, 2000 : 130)

² กรณีมีการทำความสะอาดช่องปากจนไม่มีเศษอาหารปะปนอยู่ ก็อนุญาตให้กลืนน้ำลายได้ อ่านเพิ่มเติมใน *Kifāyah al-Muhtadīy* (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 158)

³ รุทวารทั้งห้าประกอบด้วย ทวารหนัก ทวารเบา รูหู รูจมูก และปาก

⁴ อ่านเพิ่มเติมในหนังสือ *al-Majmā'ī Syarḥ al-Muḥazzab* (al-Nawawīy, n.d. : 6/289)

จะต้องสะอาดตามไปด้วย สอดคล้องกับสิ่งที่ ดับเบิลยู.เค. เจ๊ะมัน เห็นว่า เยาวชนที่อยู่ในวัยกำลังเรียน ได้รับความรู้จากสถาบันปอเนาะอย่างลึกซึ้ง จึงทำให้บิดามารดามักจะส่งเสริมให้บุตรหลานได้เรียนรู้ ในปอเนาะเพื่อให้ได้รับวิชาความรู้ที่มุสลิมทุกคนwajibต้องเรียนรู้ โดยสถาบันแห่งนี้ได้ปลูกฝังความรู้ อิสลามที่จะนำไปใช้ปฏิบัติศาสนกิจตลอดชีวิตของพวกเขา (W.K. Che Man, 1998 : 66) นับตั้งแต่การ ละหมาด การถือศีลอด และการประกอบศาสนกิจอื่นๆ ดังที่ปรากฏให้เห็นนับจากอดีตจนถึงทุกวันนี้ สิ่งเหล่านี้ได้รับอิทธิพลจากตำรับตำราผ่านกระบวนการทางการศึกษาปอเนาะสู่มีสติและสุเหร่า รวมทั้งโรงเรียนตาดีกาตามหมู่บ้านของชาวมุสลิมทั่วไป

การถือศีลอด

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มักจะมี ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของ การถือศีลอดหรือภาษาอาหรับเรียกว่า อัศศิยาม ว่าเป็นบทบัญญัติของศาสนาอิสลามที่ใช้ให้มุสลิม ที่บรรลุนิติภาวะจะต้องถือศีลอดในเวลากลางวันตลอดทั้งเดือนรอมฎอน โดยจะต้องมีการเนียต ถือศีลอด และระมัดระวังจากสิ่งที่จะการจะทำให้การศีลอดเสียไป

คำว่า الصَّيْمُ (อ่านว่า อัศศิยาม) ความหมายเชิงภาษาหมายถึง การระงับหรือการ ละเว้น ส่วนความหมายเชิงวิชาการ คือ การระงับจากสิ่งที่อาจทำให้การถือศีลอดเป็นโมฆะ ซึ่งการถือ ศีลอดจะต้องประกอบด้วย การเนียตหรือการตั้งใจแน่วแน่ ด้วยเหตุนี้ องค์ประกอบที่สำคัญของการ ถือศีลอด คือ ผู้ถือศีลอด การเนียต และการระงับจากสิ่งที่ทำให้ศีลอดเป็นโมฆะ (al-Syarbīnī, 2012 : 355)

ความเข้าใจของสังคมมุสลิมข้างต้นนั้นมีความสอดคล้องซัยคุดาวัต อัลพะฎอนีย์ได้ กล่าวไว้ว่า บุคคลที่วาญิบจะต้องถือศีลอดในเดือนรอมฎอนประกอบด้วย การเนียตหรือการตั้งใจแน่ว แน่ ละเว้นจากการร่วมประเวณีและการหลั่งน้ำอสุจิด้วยเจตนา ละเว้นจากการอาเจียนด้วย เจตนา ละเว้นจากการกินหรือดื่ม หรือสิ่งของเข้าไปในรูทวารต่างๆ ของร่างกาย เช่น รูกุมก ข่องทวาร ทั้งสอง และต้องเป็นมุสลิม การถือศีลอดของผู้ที่ไม่ใช่มุสลิมถือว่าใช้ไม่ได้ สะอาดจากเลือด ประจำเดือน เลือดคินฟาส และมีสติตลอดวันของการถือศีลอด (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 91 - 92)

เหตุผลสำคัญที่ทำให้มุสลิมทุกคนจะต้องถือศีลอดคือ การสิ้นสุดเดือนชะอฺบาน หรือ ด้วยการมองเห็นฮิลาลหรือพระจันทร์เสี้ยวของเดือนรอมฎอน หรือสัญญาณอื่นๆ ที่บ่งบอกว่าได้เข้าสู่ เดือนรอมฎอนแล้ว เช่น เสียงปิ่นใหญ่ หรือการยืนยันของบุคคลที่มีความสัจจะต่อหน้ากฏีย์หรือผู้ พิพากษาว่าตนได้เห็นฮิลาลของเดือนรอมฎอน¹ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 90, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 156) สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า ความหมาย “หนึ่งเดือนอาจมี ยี่สิบเก้าคืน ดังนั้น จงอย่าถือศีลอดจนกว่าจะเห็นฮิลาล หากท้องฟ้ามีมืดครึ้มก็จงกำหนดให้ครบสามสิบ วัน”(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 1907) สอดคล้องกับอิมามอัลฆะซาลี ระบุว่า การกำหนดชดการ มองเห็นฮิลาลจะต้องพร้อมด้วยพยานที่มีคุณธรรมจำนวน 1 คน (al-Ghazālī, 2002 : 130)

¹ อ่านเพิ่มเติมในหนังสือ *al-Iqna'* (al-Syarbīnī, 2012 : 1 - 2/356)

ลดจากจำนวนเงื่อนไขที่ถูกกำหนดไว้แล้ว ถือว่าการระหมาดดังกล่าวมีความขัดแย้งกับสุนนะฮ์ของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ

เงื่อนไขการระหมาด

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มักจะหมายความถึงสิ่งที่ทำให้การระหมาดใช้ได้ นั่นก็หมายถึงว่า หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งของเงื่อนไขการระหมาดแล้ว ย่อมทำให้การดำรงระหมาดใช้ไม่ได้

ความเข้าใจข้างต้นมีความสอดคล้องกับชัยคุดาวัต อัลพะฎอนีย์ และชัยคุหมัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ ได้กล่าวว่า เงื่อนไขของการระหมาด คือ สิ่งที่ทำให้การระหมาดใช้ได้ อันได้แก่ ต้องเป็นมุสลิม ตมยียะฮ์ รู้ถึงรูก์นของการระหมาด จะถือว่าการระหมาดฟัฎฎาว่าเป็นการระหมาดสุดไม่ได้ สะอาดจากชะดัชเล็กและชะดัชใหญ่ ทั้งร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม และสถานที่ระหมาดต้องสะอาดจากนะญิส และต้องปกปิดเอาเราะฮ์ สำหรับผู้ชายคือ ระหว่างสะดือกับหัวเข่า ส่วนเอาเราะฮ์ของสตรีคือ ร่างกายทั้งหมดของนาง ยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือทั้งสอง (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 75, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 74 - 76) สิ่งที่น่าเสนอโดยชัยคุอัลพะฎอนีย์ทั้งสองท่านจึงสอดคล้องกับทัศนะของอิมามอันนะวะวียะ ระบุว่า เงื่อนไขของการระหมาดต้องประกอบไปด้วย 5 ประการ คือ ต้องรู้ถึงการเข้าเวลาระหมาด หันทางทิศกิบลัต การปกปิดเอาเราะฮ์ สะอาดจากชะดัชเล็กและชะดัชใหญ่ และร่างกายเครื่องนุ่งห่ม และสถานที่ระหมาดจะต้องสะอาดจากนะญิส (al-Nawawīy, 1989 : 90 - 91) ในกรณีการรู้ถึงเวลาระหมาด หากบุคคลไม่มั่นใจว่าเวลาระหมาดหมดแล้วหรือยัง กระนั้นการพิจารณาว่าการระหมาดจะใช้ได้หรือใช้ไม่ได้นั้น ไม่จำเป็นต้องรับรู้ว่าเวลาระหมาดที่ยังเหลืออยู่อีกเท่าไร แต่การระหมาดของเขาถือว่าใช้ได้ (Aḥmad al-Faṭānī, n.d. : 44)

เมื่อพิจารณาตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ว่าด้วยเงื่อนไขของการระหมาดแล้ว ผู้วิจัยพบว่า มีความสอดคล้องกับเอกสารวิจัยทุกประการ นั่นคือ การปฏิบัติระหมาดนับตั้งแต่คนที่บรรลุนิติภาวะทั้งชายและหญิง ตลอดจนเด็กเล็กที่เพิ่งรู้เรื่องการระหมาด ล้วนแล้วแต่มีความรู้เกี่ยวกับเงื่อนไขต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทั้งนี้ เงื่อนไขเหล่านั้นถูกปลูกฝังนับตั้งแต่การฝึกหัดระหมาดในครั้งแรก โดยได้รับการปลูกฝังจนกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันกับชีวิตของชาวมุสลิมไปแล้วว่า หากยังไม่ถึงเวลาระหมาดห้ามมีการระหมาดโดยเด็ดขาด หากยังคงดำรงการระหมาดคนดังกล่าวจะได้รับบาป ขณะเดียวกันการระหมาดจะต้องหันไปทางทิศกิบลัต ถ้าหันไปทางทิศอื่นการระหมาดถือว่าใช้ไม่ได้¹ อีกทั้งจะต้องสวมใส่เครื่องนุ่งห่มที่ปกปิดเอาเราะฮ์² และสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งคือ ร่างกายต้องสะอาดทั้งจากชะดัชเล็กและชะดัชใหญ่ ตลอดจนเครื่องนุ่งห่มและสถานที่ระหมาดก็

¹ เพื่อให้สามารถมองเห็นได้ชัดว่าทิศทางไหนเป็นทิศกิบลัต จึงเห็นได้ว่ามีพื้นที่ส่วนหนึ่งของตัวมุสลิมที่ยื่นออกไปทางกิบลัต ซึ่งเป็นที่สำหรับการอะซาน การอ่านกุฎบะฮ์ และการนำละหมาดของอิมาม เรียกว่า มิฮรอบ

² การปกปิดเอาเราะฮ์ในการระหมาดสามารถมองเห็นได้ชัดในสตรีมุสลิม โดยมักจะสวมใส่ผ้าละหมาดที่เรียกว่า ตือลือกอง การสวมใส่ผ้าดังกล่าวจะเปิดให้เห็นเฉพาะใบหน้าเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

รายละเอียดของรูกุนของการละหมาดว่าประกอบด้วย 13 รูกุน¹ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 58 - 60) สอดคล้องกับอิมามอันนะวะวี²และอิมามอัรรอมีลี³ เห็นว่า การละหมาดประกอบด้วยรูกุนต่างๆ จำนวน 13 รูกุน ดังที่กล่าวโดยชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนีย์ข้างต้น (al-Nawawīy, 2005 : 1/25 – 29, al-Ramlīy, 1984 : 450 - 549) แต่ชัยคฺมุฮัมมัดนูร์ อัลพะฎอนีย์ได้ขยายในรายละเอียดจาก 13 รูกุน เพิ่มอีก 4 รูกุน คือ การเฆาะมะนินะฮ์ขณะรูกู การเฆาะมะนินะฮ์ขณะอือติดาล การเฆาะมะนินะฮ์ขณะสุญุด และการเฆาะมะนินะฮ์ขณะนั่งระหว่างการสุญุดทั้งสองครั้ง (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 89 - 91) การละหมาดอย่างมีเฆาะมะนินะฮ์ในอิริยาบถต่างๆ นี้ได้รับการปลูกฝังและยึดถือโดยสังคมมุสลิมพะฎอนีย์อย่างเหนียวแน่น จนบ่อยครั้งมักจะได้ยินผู้อูสูเฆาะมาฮ์เตือนลูกหลานว่าอย่าละหมาดเหมือนกับไก่จิกอาหาร นั่นก็หมายความว่า การละหมาดโดยไม่มีการเฆาะมะนินะฮ์ และการละหมาดในลักษณะดังกล่าวถือว่าใช้ไม่ได้

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า อุละมาฮ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่านข้างต้นมีความเห็นเกี่ยวกับรูกุนของการละหมาดที่สอดคล้องกัน โดยในความเข้าใจของผู้ที่มีความรู้สูงย่อมเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่ารายละเอียดที่เพิ่มอีก 4 รูกุน นั่นคือ การเฆาะมะนินะฮ์ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีจังหวัดการพักเมื่อใดมีการเปลี่ยนอิริยาบถหนึ่งไปสู่อีกอิริยาบถหนึ่ง แต่สำหรับทุกคนทั่วไปที่มีความรู้ไม่มากเท่าที่ควร ย่อมจะต้องเพิ่มความตระหนักมากเป็นพิเศษ อาจด้วยเหตุนี้เองชัยคฺมุฮัมมัดนูร์ อัลพะฎอนีย์จึงได้เพิ่มรายละเอียดเป็น 17 รูกุน ทั้งนี้ เพื่อให้บุคคลทั่วไปเกิดความตระหนักเกี่ยวกับเฆาะมะนินะฮ์ในการละหมาดให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากผู้รู้และผู้สูเฆาะมาฮ์ในสังคมพะฎอนีย์มักจะคอยระมัดระวังบุตรหลานอยู่เสมอว่า “อย่าละหมาดเหมือนกับไก่จิกอาหาร” นั่นคือ การละหมาดอย่างรวดเร็วและไม่มีเฆาะมะนินะฮ์

ดังนั้น การดำรงการละหมาดของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์จึงมีความสอดคล้องกับสิ่งต่างๆ ที่นำเสนอโดยอุละมาฮ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่านจึงสอดคล้องกับทัศนะของอิมามอัรรอมีลี⁴ มีความเห็นว่าการละหมาดประกอบด้วย 13 รูกุน ดังกล่าวข้างต้น กระนั้นหลักการศาสนาอิสลามยังได้ให้ความยืดหยุ่นในบางรูกุนแก่บุคคลบางคนเป็นกรณีพิเศษ เช่น การยืน การรูกู หรือการสุญุด หากไม่มีความสามารถที่จะกระทำได้ออนุญาตให้ยืน รูกู หรือสุญุดในอิริยาบถเท่าที่ตนสามารถกระทำได้⁵ อย่างไรก็ตาม ยังปรากฏการละหมาดในหมู่คนบางคนที่ไม่ค่อยตระหนักถึงความสำคัญของการละหมาดและการเฆาะมะนินะฮ์ เป็นผลให้พฤติกรรมการละหมาดของบุคคลดังกล่าวสวนทางกับการละหมาดตามสุนนะฮ์ของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ด้วยเหตุนี้ หากการดำรงการละหมาดโดยการเพิ่มหรือ

¹ ประกอบด้วย การเนียต การตักบีเราะตุลอิฮฺรอหม การยืนตรงสำหรับผู้ที่มีความสามารถ การอ่านสูเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ การรูกู หรือการก้ม การอือติดาลหรือการยืนขึ้นเปลี่ยนอิริยาบถจากการรูกู การสุญุด การนั่งระหว่างสุญุดทั้งสอง การอ่านตะชะฮะฮ์ การนั่งขณะอ่านตะชะฮะฮ์สุดท้าย การเศาะละวาตต่อท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ การกล่าวสละสลาม และการดื่บทหรือตามลำดับขั้นอย่างสมบูรณ์

² อ่านเพิ่มเติมในหนังสือ *Minhaj al-Talibin* (al-Nawawīy, 1989 : 77 - 78)

³ อ่านเพิ่มเติมในหนังสือ *Nihayah al-Muhtaj Ila Syarh al-Minhaj* (al-Ramlīy, 1984 : 450 - 549)

⁴ อ่านเพิ่มเติมในหนังสือ *Nihayah al-Muhtaj Ila Syarh al-Minhaj* (al-Ramlīy, 1984 : 450 - 549)

⁵ อ่านเพิ่มเติมในหนังสือ *Minhaj al-Talibin* (al-Nawawīy, 1989 : 77 - 78)

ทัศนะของอุละมาอ์มัซฮับทั้งสามถือว่าทุกุมเช่นเดียวกับการอะซาน ยกเว้นมัซฮับอิมามมาลิกเท่านั้นที่เห็นต่างในเรื่องนี้ (al-Jazāiriy, 2013 : 358) ด้วยเหตุนี้ หากสังเกตในบริบทสังคมมุสลิมพะฎอนีย์แล้วพบว่า การอะซานและการอิกอมะฮ์เป็นสิ่งคู่กันในกระบวนการละหมาดฟัรฎูที่มีสติหรือสถานละหมาด ดังนั้น จึงไม่ปรากฏว่ามีสติหรือสถานละหมาดใดที่มีการอะซาน แต่กลับไม่มีการอิกอมะฮ์

ตามบริบทสังคมมุสลิมพะฎอนีย์เป็นพหุสังคมที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป การดำเนินชีวิตในรูปแบบที่ผสมผสานกันระหว่างชาวมุสลิมกับชาวพุทธ และศาสนิกอื่นๆ อยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน นอกจากจะมีเอกลักษณ์อื่นๆ แล้วที่บ่งบอกความเป็นอิสลามแล้ว กระนั้นเสียงอะซานยังเป็นเอกลักษณ์หนึ่งที่บ่งชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์นับแต่อดีตกาลอีกด้วย สิ่งที่บ่งชี้อิทธิพลของเสียงอะซานอีกประการหนึ่งให้เห็นค่อนข้างได้ชัดและได้รับการถือปฏิบัติสืบมาคือ เสียงอะซานเป็นสัญลักษณ์สำคัญยิ่งของการละศีลอดและการหมดเวลารับประทานอาหารสุฮูร¹ของผู้ถือศีลอดตลอดเดือนรอมฎอน กระทั่งผู้คนจำนวนหลายคนจะไม่ยอมละศีลอดจนกว่าจะได้ยินเสียงอะซาน หรือยังคงรับประทานอาหารสุฮูรในยามหัวรุ่งจนกว่าจะได้ยินเสียงอะซาน จึงจะหยุดรับประทานอาหาร สิ่งนี้จึงชี้ให้เห็นว่า หนังสือของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่ใช้เป็นตำราหลักในสถาบันปอเนาะต่างๆ มีบทบาทต่อวิถีชีวิตสังคมมุสลิมพะฎอนีย์เป็นอย่างสูง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การอะซานนอกจากจะเป็นคำสอนตามหลักชะรีอะฮ์ที่ศาสนาอิสลามกำหนดมาเพื่อใช้ในการประกอบอิบาดะฮ์แล้ว ยังส่งผลต่อวิถีชีวิตสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ เพื่อให้สามารถแยกแยะระหว่างสังคมมุสลิมกับสังคมที่ไม่ใช่มุสลิม อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงการเข้าเวลาละหมาด หรือถึงเวลาการละศีลอดและการหมดเวลารับประทานอาหารสุฮูรตลอดจนกิจกรรมอื่นๆ ที่ใช้อะซานเป็นสื่อในการประกอบกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม จากจุดนี้จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่าคำสอนที่ปรากฏในกิตาบของอุละมาอ์พะฎอนีย์มีผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ในด้านการอะซานและอิกอมะฮ์ จนหลักคำสอนศาสนาอิสลามในส่วนนี้ยังคงยืนหยัดอย่างเหนียวแน่นตราบนานทุกวันนี้

การละหมาด

คำว่า การละหมาด หรือภาษาอาหรับเรียกว่า **رُكُوعًا** (อ่านว่า อักเศาะลาฮ์) ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มีความเข้าใจว่า การทำอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ **ﷻ** ที่มุสลิมทุกคนจะต้องดำรงไว้ โดยมีรูปแบบเฉพาะ นับตั้งแต่การตักบิร การอ่านฟะตีฮะฮ์ การรุกูอ์ และอื่นๆ จนถึง การให้สละม

ความเข้าใจดังกล่าวมีความสอดคล้องกับชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ โดยท่านกล่าวว่า การละหมาด หมายถึง การดูอาฮ์หรือคำขอพร โดยการละหมาดเริ่มต้นด้วยการตักบิรและสิ้นสุดด้วยการสละม (‘Ahmad al-Faṭānī, n.d. : 45) อีกทั้งสอดคล้องกับชัยคุดาอูด อัลพะฎอนีย์ที่ได้กล่าวถึง

¹ การรับประทานอาหารตอนหัวรุ่งสำหรับบุคคลที่จะถือศีลอด

การอะซานจึงเป็นองค์ประกอบของการละหมาดอีกประการหนึ่ง เพื่อเชิญชวนผู้ศรัทธามาร่วมละหมาดญะมาอะฮ์ โดยการอะซานถูกบัญญัติไว้ในศาสนาอิสลาม ขณะที่ผู้ใดปฏิเสธการอะซาน บุคคลนั้นจะกลายเป็นผู้ที่ปฏิเสธศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ซ็อดี (al-Jazāirī, 2013 : 343) ด้วยเหตุนี้เมื่อถึงเวลาละหมาดทั้งห้าเวลาจึงต้องมีการอะซานทุกครั้งเพื่อเชิญชวนผู้ศรัทธามาร่วมการละหมาด แม้ว่าขณะอยู่ในช่วงการเดินทางก็ตาม สอดคล้องกับชะดีซของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวใจความว่า ความหมาย “เมื่อเวลาละหมาดเข้าแล้ว ให้คนหนึ่งคนใดจากพวกเจ้ากระทำการอะซาน และผู้ที่อะวูโส กว่าจากพวกเจ้าทำหน้าที่เป็นอิมามนำละหมาด” (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 628, Muslim, n.d. : 674)

จากนัยยะของชะดีซข้างต้น การอะซานจึงเป็นฮุกุมสุนัตมุอักกะดะฮ์สำหรับการละหมาดทั้งห้าเวลา (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 56) สอดคล้องกับท่านอิมามอันนะวะวี๊ ระบุว่า การอะซานเป็นหุกุมที่สุนัตให้มีการอะซานเพื่อการละหมาดฟัรฎูห้าเวลาเท่านั้น (al-Nawawī, 1989 : 72) และยังมีความสอดคล้องกับทัศนะอุละมาอ์โดยส่วนใหญ่ ยกเว้นอุละมาอ์ในมัซฮับฮันบะลี๊ เห็นว่าการอะซานเป็นฟัรฎูกีฟายะฮ์ (al-Jazāirī, 2013 : 346)

จากการศึกษาถึงความสำคัญของการอะซานนี้ จึงพบว่า ตามบริบทของสังคมพะฎอนี๊ เมื่อถึงเวลาละหมาดห้าเวลาแล้ว หุกุมัสญิดและสุเหร่ามีการขับเสียงอะซานอย่างแพร่หลายเพื่อเชิญชวนผู้ศรัทธาร่วมกันมาละหมาดยังมีสญิดหรือสถานละหมาด โดยไม่ได้มีการละเลยภารกิจนี้แต่อย่างใดเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามรุ่ง อรุณ ในขณะที่บรรยากาศมีความเงียบสงบ จึงสามารถฟังได้ชัดว่าหุกุมัสญิดได้มีการขับเสียงอาซานผ่านเครื่องขยายเสียงดังกังวาลไปทั่วทุกสารทิศ

การอะซานเป็นสัญญาณที่สำคัญในศาสนาอิสลาม ดังที่อิมามอันนะวะวี๊ได้ระบุถึงความสำคัญของการอะซานอย่างน้อย 4 ประการ คือ เพื่อแสดงถึงสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลาม ด้วยกะลิมะฮ์เตอาฮีดต่ออัลลอฮ์ ซ็อดี การป่าวประกาศเพื่อบอกเวลาละหมาด บ่งบอกสถานที่ที่จะมีการละหมาดญะมาอะฮ์ และการเชิญชวนผู้ศรัทธามาร่วมละหมาดญะมาอะฮ์ (al-Nawawī, 1392 : 4/77)

เมื่อสังเกตการอะซานของมูซซิมิน (ผู้ทำหน้าที่อะซาน) ในหุกุมัสญิดและสุเหร่าในสังคมพะฎอนี๊แล้ว จึงมีความสอดคล้องกับคำสอนที่ปรากฏในเอกสารการวิจัยทุกประการ นั่นคือการขับเสียงอะซานจะทำเฉพาะการละหมาดฟัรฎูทั้งห้าเวลาเท่านั้น โดยผู้ที่ทำหน้าที่อะซานเป็นมุสลิมตัมยี้ซ¹ เป็นเพศชาย และขณะทำการอะซานจะหันหน้าทางทิศกิบลัต² (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 56) สิ่งเหล่านี้ยังสอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏในผลงานเขียนของท่านอิมามนะวะวี๊³

ส่วนการอิกอมะฮ์ตามทัศนะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสุนัตมุอักกะดะฮ์ ยกเว้นอุละมาอ์มัซฮับฮันบะลี๊ที่มีความเห็นเป็นอย่างอื่น (al-Zuhailī, 1994 : 573) การอิกอมะฮ์ตาม

¹ สามารถแยกแยะว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี หรือสิ่งใดสะอาดหรือสกปรก

² ดูเพิ่มเติม อัลญะวาอิร อัลสันนียะฮ์ โดยซัยคุดดาอูด อัลพะฎอนี๊ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 56)

³ ดูเพิ่มเติม อัลมััจญ์มูอ์ ชัรฮ์ อัลมุฮัซซิบ โดยอิมามอันนะวะวี๊ (al-Nawawī, n.d. : 98 – 99)

พฤติกรรมวิสวัส¹ การอาบน้ำวุฎอโดยใช้น้ำในปริมาณเพียงเล็กน้อย นอกจากจะมีความสอดคล้องกับสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ข้างต้นแล้ว ยังเป็นการสร้างมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับการรณรงค์ของทุกชาติเพื่อใช้น้ำอย่างประหยัดอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงความฟุ่มเฟือยในการใช้น้ำ สอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ กำชับเพื่อให้ผู้ศรัทธาห่างไกลจากความฟุ่มเฟือย เนื่องจากผู้ที่มีความฟุ่มเฟือยเป็นพี่น้องของชัยฏอนมารร้าย² อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำชับให้ผู้ศรัทธาขอความคุ้มครองจากการกระชิบกระชาบและหลอกลวงจากชัยฏอนมารร้าย ทั้งที่เป็นญินและมนุษย์³ โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันนี้น้ำมีมูลค่าสูงมากว่าในอดีต ดังนั้น การใช้น้ำอย่างไม่ประหยัดจะทำให้เกิดผลกระทบต่อด้านลบต่อภาวะการณ์การใช้น้ำในระยะยาว ทั้งนี้ เพื่อให้การใช้น้ำอย่างมีคุณภาพมากที่สุด แม้ว่าในสถานการณ์ที่มีน้ำใช้อย่างมากมายก็ตาม แต่ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่คำนึงถึงความสำคัญอย่างครอบคลุม โดยไม่จำเป็นจะต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่คับขันเท่านั้นจึงจะต้องมาประหยัดหรือรู้ถึงคุณค่าของน้ำ

การอะซานและอิกอมะฮ์

จากการศึกษาเอกสารวิจัยของอุละมาอะพะฎอนีย์ทั้ง 3 ท่าน – ซัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์ ซัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ และซัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ – ไม่ปรากฏคำนิยามของคำว่าอะซานแต่ อย่างไรก็ดี เนื่องจากการอะซานได้ปรากฏในทางปฏิบัติของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้านิยามของคำว่า อะซาน ดังต่อไปนี้

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์เห็นว่า อะซานเป็นการป่าวร้องให้มุสลิมทุกคนร่วมกันไปละหมาดญะมาอะฮ์ที่มีสติ และเป็นภาระแจ้งให้ทราบว่าจะละหมาดเข้าแล้ว อีกทั้งยังเป็นการป่าวประกาศว่าถึงเวลาในการละศีลอดแล้ว

คำว่า **أَذَانَ** (อ่านว่า อะฮะนะ) หมายถึง การป่าวร้องหรือการเชิญชวน⁴ เมื่อใช้กับคำว่า **أَذَانَ** **أَذَانَ** จึงหมายถึง การอะซานหรือป่าวร้องเชิญชวนให้มาดำรงการละหมาด (al-Marbawī, n.d. : 15) ศาสนาอิสลามยังส่งเสริมให้มีการอะซานในโอกาสอื่นๆ เช่น กรณีเด็กเพิ่งคลอด เหตุการณ์ไฟไหม้ และกรณีมุซาฟิร หรือการเดินทาง (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 56) สอดคล้องกับอิมามนะวะวีได้อธิบายว่า การอะซานและการอิกอมะฮ์เป็นบทบัญญัติอิสลามที่มาจากนัศแห่งศาสนาอิสลามและเป็นอิจญ์มาอ โดยการอะซานและการอิกอมะฮ์สำหรับการละหมาดห้าเวลานั้น ไม่มีที่ชนะที่ขัดแย้งในเรื่องนี้แต่อย่างใด (al-Nawawī, n.d. : 77) เนื่องจากการอะซานและอิกอมะฮ์ ไม่เคยละทิ้งการอะซานและการอิกอมะฮ์ ทั้งขณะที่ท่านอยู่ประจำนครมะดีนะฮ์หรือขณะที่ท่านเดินทาง (Uthaimīn, 2002 : 329)

¹ วิสวัสหรือวิสวัสเป็นพฤติกรรมการย่ำคิดย่ำทำ เช่น วิสวัสที่เกิดขึ้นในการอาบน้ำละหมาด หรือการอ่านพระตัสบีฮ์หรืออายะฮ์ในการละหมาด จนทำให้ผู้นั้นต้องอ่านซ้ำแล้วซ้ำอีก ทั้งนี้ เกิดความสงสัยในใจว่าตนเองอ่านแล้วหรือยัง เป็นต้น

² ดู อัลอิสรออ์ : 27

³ ดู อันนาส : 4 - 6

⁴ ภาษาเปอร์เซียเรียกว่า บัง (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้, 2529 : 3463)

ใบหน้า การล้างมือจรดข้อศอกทั้งสอง การลูบหัว การล้างเท้าทั้งสองข้าง และการ ترتيبหรือการลำดับตามขั้นตอน (Muhammad Nūr al-Faḥānī, n.d. : 41 - 46)

การนำเสนอของอุละมาอ์ทั้งสองท่านเป็นการนำเสนอในรูปแบบของการ ترتيبหรือการเรียงลำดับ สอดคล้องกับทัศนะของอิมาอ์อันนะวะวี (al-Nawawī, 1989 : 1/49 - 50) ระบุว่า การอาบน้ำวุฎูอ์จะต้องประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังที่กล่าวข้างต้น เพียงแต่ปรากฏรายละเอียดบางประการเท่านั้นที่มีความแตกต่างกันในบางมัซฮับ เช่น การลูบศีรษะ ตามทัศนะของอิมาอ์อัชชาฟีอีย์ ถือว่า หากลูบเส้นผมเพียงเส้นเดียวก็ถือว่าเป็นการเพียงพอแล้ว ตามทัศนะของอิมาอ์มาลิก และอิมาอ์อะหมัด ระบุว่า วาญิบจะต้องลูบน้ำให้ทั่วทั้งหัว (Muhammad Nūr al-Faḥānī, n.d. : 44) แต่สิ่งที่ปฏิบัติและเป็นที่ยุ้กันอย่างกว้างขวางในบรรดาอุละมาอ์ คือ การลูบทั้งหัวอย่างสมบูรณ์แบบโดยองค์ความรู้ต่างๆ ส่วนหนึ่งได้รับการสืบทอดโดยผ่านหน่วยหรือสถาบันศาสนาอิสลาม

การอาบน้ำวุฎูอ์เป็นสิ่งวาญิบสำหรับมุสลิมทุกคน ศาสนาอิสลามจึงกำชับให้มุสลิมอาบน้ำวุฎูอ์อย่างประหยัดและรู้จักคุณค่าของน้ำ สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِسَعْدٍ، وَهُوَ يَتَوَضَّأُ، فَقَالَ: مَا هَذَا السَّرْفُ

فَقَالَ: أَفِي الْوُضُوءِ إِسْرَافٌ، قَالَ: «نَعَمْ، وَإِنْ كُنْتُ عَلَى نَهْرٍ جَارٍ¹»

(أخرجه ابن ماجة ، د.ت. : 425)

ความหมาย “ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เดินผ่านสระน้ำซึ่งกำลังอาบน้ำวุฎูอ์ และท่านจึงได้ทักเขาว่า ไฉนเล่าเจ้าจึงใช้น้ำอย่างฟุ่มเฟือย? สระน้ำ จึงเอ่ยถามว่า การอาบน้ำวุฎูอ์จะใช้อย่างฟุ่มเฟือยมิได้หรือ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ตอบว่า ใช่แล้ว จะฟุ่มเฟือยไม่ได้ แม้ว่าเจ้าจะอาบน้ำวุฎูอ์ใกล้กับแม่น้ำที่ไหลอยู่ก็ตาม”

(บันทึกโดย Ibn Mājah, n.d. : 425)

กระนั้นท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ยังสอนให้มุสลิมมีความเข้มงวดและตระหนักถึงความสำคัญของการใช้น้ำ หากน้ำที่ใช้อาบน้ำวุฎูอ์เป็นของผู้ใช้เอง ถือว่าเป็นการใช้อย่างฟุ่มเฟือยและเป็นสิ่งที่มักรูอ์ แต่ถ้าน้ำข้างต้นเป็นส่วนรวมหรือของมัสญิดแล้ว การใช้น้ำอย่างฟุ่มเฟือยดังกล่าว ถือว่าเป็นสิ่งที่ชะรออม (al-Zuhailī, 2558 : 269) เนื่องจากพฤติกรรมดังกล่าวมีความขัดแย้งกับการอาบน้ำวุฎูอ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ทั้งนี้ ตามแบบฉบับของท่านแล้ว เวลาอาบน้ำวุฎูอ์ท่านใช้น้ำในปริมาณเพียงเล็กน้อยเท่านั้น (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 201, Muslim, n.d. : 325)

จากจุดนี้จึงฉายภาพออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า หลักคำสอนของศาสนาอิสลามได้กำชับและตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในการใช้น้ำ กระนั้นยังมีบางคนเกิด

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า สระน้ำข้างต้นเป็นสระน้ำสาธารณะ (al-Albānī, n.d. : 1/497)

เพื่อการรับประโยชน์จากทรัพย์สินจำนอง อีกทั้งหลีกเลี่ยงจากความคลุมเครือของพฤติกรรมริบา แม้ว่าตามทัศนะของบางมัชฮับเห็นชอบกับการรับประโยชน์จากทรัพย์สินจำนองดังกล่าวก็ตาม ทั้งนี้ หากการยืมปรากฏซึ่งเงื่อนไขของการรับประโยชน์หรือของรางวัลจากการยืมดังกล่าวแล้ว เกรงว่าการกระทำดังกล่าวเข้าข่ายในพฤติกรรมริบา สอดคล้องกับคำอธิบายของอิบนุ มุนซิร ('Ibn Munzir) ระบุว่าเมื่อใดผู้ให้ยืมกำหนดเงื่อนไขให้มีประโยชน์หรือของรางวัลจากการยืม และยึดตามเงื่อนไขดังกล่าวโดยเอาประโยชน์ตามที่ได้กำหนดเงื่อนไขไว้แล้ว สิ่งนี้จึงเรียกว่า ริบา ('Abd al-Jabbār, 2014 : 33/326)

มุนากะฮฺฮาด

มุนากะฮฺฮาด ตามบริบทของสังคมพะฎอนีย์หมายความว่าความถึงการแต่งงานเพื่อสืบทอดบุตรหลานสืบไป ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวมีความสอดคล้องกับชัยคุดาวัต อัลพะฎอนีย์โดยท่านกล่าวว่า เป้าหมายสำคัญของการแต่งงานคือ เพื่อเพิ่มจำนวนประชาชาติของท่านนบี (Dāwūd al-Faṭānī, n.d.: 164) เนื่องจากการแต่งงานเป็นอีกหนึ่งแบบฉบับของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ และท่านได้ส่งเสริมให้มุสลิมมีครอบครัวโดยให้มีการแต่งงานกันระหว่างชายหญิงเพื่อจะทำให้จำนวนประชาชาติของท่านมีจำนวนมาก และในวันอาคิเราะฮ์ท่านจะได้รับความภาคภูมิใจ¹ (บันทึกโดย Abū Dawūd, n.d. : 2050)

คำว่า حَكَامًا (อ่านว่า อันนิกาฮฺ) มาจากคำว่า حَاكَمًا حَاكِمًا حَاكِمَاتٍ (อ่านว่า นะกะฮะ ยันกิฮฺ นั๊กฮัน วะนิกาฮัน) หมายถึง สิ่งผูกพันหรือผูกมัดกัน อันเป็นผลให้อนุมัติต่อการร่วมประเวณี (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d.: 248)

อัลอัซหะรียฺ (al-'Azharīy) กล่าวว่า حَكَامًا เดิมทีเป็นคำในภาษาอาหรับ หมายถึง การร่วมประเวณี ส่วนอัลญะฮะรียฺ (al-Jauharīy) กล่าวว่า حَكَامًا หมายถึง การสนธิ หรือการผนวกเข้าด้วยกัน หรือการสัญญาะหว่างกัน ('Ibn Manzūr, 1992: 14/279) เปรียบเสมือนต้นไม้ที่โน้มเอียงเข้าหากัน และผูกพันซึ่งกันและกัน (al-Syarbīnīy, 1997 : 165)

คำว่า حَاكَمًا (ต่อไปจะใช้แทนด้วยคำว่า การแต่งงาน) ทางกฎหมายอิสลาม หมายถึง ข้อผูกพันของประโยคที่อนุญาตให้มีการร่วมประเวณี (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 248) ซึ่งเป็นอะกัตหรือสัญญาที่อนุญาตให้คู่สมรสได้รับความเพลิดเพลินระหว่างกันอย่างถูกต้องตามหลักการอิสลาม (al-Syarbījīy, 1992 : 4/11)

จากความหมายของการแต่งงานข้างต้น สามารถจำแนกออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การแต่งงานที่หมายถึง สิ่งที่ผูกพันหรือผูกมัดกัน
2. การแต่งงานที่หมายถึง การสนธิหรือการผนวกเข้าด้วยกัน
3. การแต่งงานที่หมายถึง การสัญญาะหว่างกัน
4. การแต่งงานที่หมายถึง การร่วมประเวณี

¹ อัลอัลบานียฺระบุว่า เป็นอะดีซซะฮันเศาะฮียฺ (al-'Albānīy, n.d. : 1/2)

อาศัยการอะกัตหรือสัญญาตามที่กฎหมายอิสลามได้กำหนดไว้นี้เอง จึงทำให้ผู้เป็นสามีสามารถสัมผัสกับภรรยาได้ อีกทั้งได้รับการปรนนิบัติจากหล่อนได้อย่างถูกต้อง หากปราศจากการอะกัตอย่างถูกต้องตามหลักการอิสลามแล้ว การแต่งงานจะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น การที่จะอยู่ร่วมกันระหว่างชายหญิงจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยสิ้นเชิง

การแต่งงานเป็นแบบฉบับของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ และอัลลอฮ์ ﷻ ยังเรียกร้องให้บรรดาผู้ชายแต่งงานกันเพื่อจะได้ลดสายตาให้ต่ำลง สอดคล้องกับคำยืนยันของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ดังที่ท่านได้กล่าวว่า การแต่งงานเป็นสุนนะฮ์ของท่าน หากผู้ใดไม่ได้แต่งงานก็ถือว่าผู้นั้นไม่ได้ปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่าน¹ (Ibn Mājah, n.d. : 1846) แต่ถ้าการแต่งงานดังกล่าวโดยปราศจากการตั้งเจตนาบริสุทธิ์เพื่อปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ แล้ว การแต่งงานดังกล่าวถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่อนุญาต และถือว่าเป็นเพียงกิจกรรมทางโลกประการหนึ่งและเพื่อสนองทางร่างกายเท่านั้น จึงไม่ผลบุญและบาปแต่อย่างใด (al-Nawawīy, 2018 : 163) สอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอาน ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَأَنْكِحُوا الْيَتَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِنَّ

يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ ﴾ (النور، بعض من آية 32)

ความว่า “และจงให้พวกเจ้าแต่งงานกับผู้เป็นโสดในหมู่พวกเจ้า และกับคนดีๆ จากพวกบ่าวผู้ชายของพวกเจ้า และบ่าวผู้หญิงของพวกเจ้า หากพวกเขาอยากจน อัลลอฮ์ทรงให้พวกเขา ร่ำรวยขึ้นจากความโปรดปรานของพระองค์”

(อันนุร ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 32)

อัลลอฮ์ ﷻ ยังตรัสอีกโดยมีใจความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัดแก่บรรดามุอ์มินให้พวกเขา ลดสายตาของพวกเขาลงต่ำ และให้พวกเขา รักษาทวารของพวกเขา” (อันนุร : 30) การแต่งงานจะทำให้ชายหญิงสามารถสงวนสายตาของเขาจากสิ่งๆ ที่นำไปสู่การกระทำอับายมุขต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงเชิญชวนบรรดาผู้ศรัทธาให้ทำการแต่งงานบุตรหลานทั้งชายและหญิงที่ยังไม่ได้มีครอบครัว ให้มีคู่ชีวิตอย่างมีความสุข (al-Fairūz 'Abādīy, 2015 : 2/452) หากชายหญิงที่ดำเนินชีวิตโดยปราศจากการแต่งงานแล้วจะทำให้เขามีความอ่อนไหวต่อการกระทำอับายมุข และเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้อีมานในศาสนาของเขายังไม่สมบูรณ์ ดังนั้น การที่จะทำให้อีมานมีความสมบูรณ์จะต้องอาศัยการแต่งงาน สอดคล้องกับคำพูดของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า การแต่งงานจะทำให้อีมานอีกส่วนหนึ่งของเขามีความสมบูรณ์² (al-Baihaqīy, n.d. : 2003 : 5100)

ความอยากจนเป็นสาเหตุหนึ่งที่สร้างความไม่มั่นใจแก่ผู้ชายที่ต้องการจะแต่งงาน เนื่องจากขาดความมั่นใจว่า หลังจากแต่งงานแล้วจะสามารถเลี้ยงดูครอบครัวของตนได้ไม่ต่ำกว่าที่ควร หรือความอยากจนอาจจะนำมาซึ่งความเสียหายต่อครอบครัวของตน กระนั้นอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นชะดีษะฮ์สัน (al-'Albānīy, n.d. : 4/346)

² อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นชะดีษะฮ์สัน ลิฆอัยริฮิ (al-'Albānīy, 2000 : 2/404)

ทรงให้คำมั่นว่าพระองค์จะทรงประทานความร่ำรวยแก่ผู้ที่แต่งงาน สอดคล้องกับชะดีชของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ท่านกล่าวว่า กลุ่มคนจำนวนสามกลุ่มที่พระองค์จะทรงให้ความช่วยเหลือแก่พวกเขา หนึ่งในจำนวนคนสามกลุ่ม คือ ผู้ที่แต่งงานโดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาเกียรติของเขา¹ (บันทึกโดย 'Ibn Mājah, n.d. : 2518)

การลดระดับสายตาให้ต่ำลงจากสิ่งต้องห้ามเป็นอีกหนทางหนึ่งเพื่อลดอารมณ์ใฝ่ต่ำที่มีต่อเพศตรงข้าม เนื่องจากการมองยังเพศตรงข้ามอาจทำให้เกิดสิ่งดึงดูดใจจนนำความเสียหายแก่ทั้งสองฝ่ายได้ หากการมองโดยปราศจากการเจตนาแล้วก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่หือภัยได้ สอดคล้องกับชะดีชของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวต่อท่านอะลีว่า การมองครั้งแรกเป็นความบังเอิญ แต่การมองครั้งที่สองเป็นความตั้งใจ² ('Abū Dāwūd, n.d. : 2/2149) และอัลลอฮ์ ﷻ ทรงบัญชาให้ผู้ศรัทธารักษาอวัยวะเพศให้ปลอดภัยจากการผิดประเวณี และสิ่งที่พระองค์ไม่อนุญาต ('Ibn Kathīr, 2014 : 420) ขณะเดียวกันการแต่งงานยังนำมาซึ่งความสุขแก่คู่สามีภรรยา สอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا ﴾

(الرُّوم، بعض من آية 21)

ความว่า “และหนึ่งจากสัญญาณทั้งหลายของพระองค์คือ ทรงสร้างคู่ครองให้แก่พวกเจ้าจากตัวของพวกเจ้า เพื่อพวกเจ้าจะได้มีความสุขอยู่กับนาง และ ทรงมีความรักใคร่และความเมตตาระหว่างพวกเจ้า”

(อรรถรรม ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 21)

การแต่งงานเป็นสิ่งที่สุนัตให้กระทำสำหรับผู้ที่มีความสามารถ ทั้งความสามารถในการจ่ายค่าสินสอด ค่าเลี้ยงชีพ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ แต่ไม่เป็นสิ่งที่สุนัตสำหรับผู้ที่ไม่มีความสามารถข้างต้น (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 249) ด้วยการแต่งงานอย่างถูกต้องตามหลักคำสอนของอิสลาม นอกเหนือจากจะได้รับความสุขในการครองรักและครองเรือนแล้ว คู่สามีภรรยา ยังจะได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ และด้วยการแต่งงานนี้เองจึงทำให้สามีมีความสงบอันเนื่องจากการเข้ามาของภรรยาในชีวิตของเขา ขณะเดียวกันฝ่ายภรรยามีความรักต่อสามีของนาง (al-Faīrūz 'Abādīy, 2015 : 3/14) ทั้งนี้ ก่อนที่คนทั้งสองยังไม่มี การแต่งงานกัน พวกเขา ยังไม่มีความรู้สึกใคร่ใคร่และเอ็นดูกัน แต่หลังจากผ่านกระบวนการแต่งงานแล้ว อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบรรจุความรักในหัวใจของทั้งสองสามีภรรยา อันเป็นผลทำให้เขาทั้งสองมีความรักความเอ็นดูและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

จากเนื้อหาเกี่ยวกับการแต่งงานที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถที่จะขมวดออกมาเป็นเป้าหมายสำคัญๆ ของการแต่งงานในอิสลาม ดังนี้

1. การสนองตามเจตนารมณ์ของอัลลอฮ์ ﷻ และสุนนะฮ์ของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นชะดีชอะสัน (al-'Albānīy, n.d. : 6/18)

² อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นชะดีชอะสัน (al-'Albānīy, n.d. : 1/2)

2. การปกป้องและระมัดระวังมิให้ชายและหญิงกระทำในสิ่งต้องห้าม
3. การรักษาเกียรติและปกป้องเชื้อสายต้นตระกูลของมนุษย์
4. การสร้างครอบครัวอันเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม
5. การสร้างความรักและการช่วยเหลือกันระหว่างสามีภรรยา

ด้วยเหตุนี้ ศาสนาอิสลามจึงกำหนดให้การแต่งงานเป็นหลักการหนึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทั้งนี้ เป็นการสนองความต้องการตามธรรมชาติของการสร้างมนุษย์ของอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อให้มนุษย์สามารถรักษาเกียรติของตน ห่างไกลจากการกระทำสิ่งต้องห้าม และอีกทั้งยังเป็นวิธีการในการสืบสานวงศ์ตระกูลให้สืบไป ขณะเดียวกันยังทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตด้วยความรัก ความเอ็นดู ถ้อยทีถ้อยอาศัย และช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างมีความสุขสืบไป

สิ่งที่ไม่ควรมองข้ามในการแต่งงานระหว่างบ่าวสาวมีประเด็นต่างๆ ดังนี้

ความกฏู¹

คำว่า *مُكْتَبٌ* (อ่านว่า อัลกะฟาอะฮ์) มาจากคำว่า *كَبَر* *كَبَرًا* *كِبْرًا* หมายถึง ความเหมาะสม ความเท่าเทียม หรือความสมฐานะระหว่างคู่สามีภรรยา ทั้งฐานะ ศาสนา ชาติตระกูล เป็นต้น (Ibn Manzūr, 1993 : 12/112) ความสมฐานะดังที่ชัยคุฮ์มัมนูร์ อัลฟะฎอนีย์กล่าวถึง ได้แก่ ฐานะ ศาสนา หน้าที่การงาน ความเป็นไทหรืออิสระชน ความสมบูรณ์ของร่างกายหรือไม่พิการ และความสะอาด (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 256) ดังนั้น ความสมฐานะนี้จะกินความถึงศาสนา สถานะทางสังคม ความมั่นคงในชีวิต เศรษฐกิจ และอิสรภาพของบุคคล เมื่อใดที่คู่บ่าวสาวมีคุณลักษณะต่างๆ ข้างต้นเสมอเหมือนกันแล้ว จึงนับว่าบุคคลทั้งสองมีความกฏูหรือสมฐานะกัน อันจะนำสู่การแต่งงานกันได้ สอดคล้องกับสิ่งที่อิมามอัลเฆาะซาลีได้เสนอแนวทางในการพิจารณาเมื่อใดมีการเลือกคู่ครองด้วยปัจจัย 8 ประการ คือ ศาสนา จรรยา มารยาท ความสวยงาม สิ้นสุดไม่สูงมาก สามารถให้บุตรได้ สาวบริสุทธิ์ ตระกูลที่มีเกียรติ และไม่ใช่ว่าเป็นครอบครัวที่ใกล้เคียงกัน (al-Ghazālī, 2000 : 233) สิ่งเหล่านี้จำเป็นปัจจัยที่ควรแก่การพิจารณาในเรื่องความสมฐานะในการคัดเลือกคู่ครอง และยังสอดคล้องกับชะดีษท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวแก่ท่านอะลี๊ยะ เราะฎิยัลลอฮุ อันฮูว่า สิ่งสามประการที่เจ้าอย่าได้ประวิงเวลาคือ รีบเร่งการละหมาดเมื่อเวลามาถึง รีบเร่งฟังศุพหลังจากละหมาดญะนาซะฮ์ และรีบเร่งจัดงานแต่งงานให้แก่บุตรสาวเมื่อมีชายที่สมฐานะ² (บันทึกโดย al-Tirmizī, 1975 : 171) ความสมฐานะตามทัศนะมัซฮับฮาฟีอีย์ให้ความสำคัญก่อนที่จะมีการแต่งงาน ทั้งนี้ ความสมฐานะเป็นปัจจัยที่สามารถจัดและหลีกเลี่ยงจากความอับอายของครอบครัว ปัจจัยนี้เป็นความพยายามหาความเสมอภาคระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ทั้งจากความสมบูรณ์ของร่างกายและ

¹ ความเหมาะสมหรือความสมฐานะ

² อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นชะดีษฎะอ์อิฟ (al-'Albānī, n.d. : 1/171)

ความปลอดภัยจากความพิการทางร่างกาย (al-Jazāirī, 1990 : 4/57 - 58) อีกทั้งสอดคล้องกับชะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ

((تُنَكِّحُ الْمَرْأَةَ لِأَرْبَعٍ : لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا، فَاطْفُرُ بِذَاتِ
الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ))

(رواه البخاري ، 1422 : 5090 ، مسلم ، د.ت. : 1466)

ความหมาย "ผู้หญิงนั้นจะถูกแต่งงานเนื่องด้วยสาเหตุสี่ประการ คือ เนื่องจากทรัพย์สินของนาง หรือเนื่องจากวงศ์ตระกูลของนาง หรือเนื่องจากความสวยงามของนาง หรือเนื่องจากศาสนาของนาง ดังนั้นจึงเลือกแต่งงานกับสตรีที่มีศาสนาอยู่ในตัว แล้วสองมือท่านก็จะมีโชค"

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 5090, Muslim, n.d. : 1466)

เมื่อพิจารณาตามบริบทของสังคมพหุนิยมแล้ว ทุกครั้งจะมีการสรรหาภรรยาให้แก่ชายหนุ่ม สมาชิกในครอบครัวมักจะมีการถกกันในเรื่องนี้อย่างละเอียดอ่อน โดยจะมีคนกลางหรือผู้ประสานระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิงคอยให้ข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อให้การแต่งงานและชีวิตครอบครัวดำเนินไปด้วยความราบรื่น ดังนั้น เพื่อให้การแต่งงานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และการครองรักระหว่างสามีภรรยาได้ยืนนานนั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นั่นคือ กุพัว หรือความสมฐานะ ระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เช่น ชายชาวอาหรับไม่สมฐานะกับหญิงที่ไม่ใช่อาหรับ หญิงจากตระกูลฮาซิมไม่สมฐานะกับหญิงที่ไม่ใช่จากตระกูลฮาซิม หญิงบุตรของช่างตัดเย็บไม่สมฐานะกับหญิงบุตรของพ่อค้า เป็นต้น แม้ว่าประเด็นนี้มิใช่เป็นสิ่งที่ไปกำหนดการแต่งงาน เมื่อใดที่ฝ่ายหญิงและผู้ปกครองของนางยอมรับก็ถือว่าการแต่งงานใช้ได้ สอดคล้องกับชะดีษท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวไว้ว่า การแต่งงานจะใช้ไม่ได้เว้นแต่ต้องอาศัยวะลีย¹ (บันทึกโดย Ibn Mājah, n.d. : 1881) หากสามารถหลีกเลี่ยงจากประเด็นความไม่สมฐานะนี้ จะทำให้ทั้งสองฝ่ายปลอดภัยจากความน่าละอายได้ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 170)

เมื่อสังเกตถึงการแต่งงานในบริบทของสังคมพหุนิยมแล้ว พบว่า การแต่งงานสามารถแบ่งออกได้ 3 ระดับ คือ การแต่งงานระหว่างบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคม การแต่งงานระหว่างคนชั้นกลาง และการแต่งงานระหว่างบุคคลทั่วไปด้วยกัน

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า การแต่งงานที่ปรากฏในสังคมมุสลิมพหุนิยมมักจะมีการแต่งงานกันภายในระดับเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงส่วนน้อยที่มีการแต่งงานกันข้ามระดับ ทั้งนี้ ผู้คนในแต่ละระดับมักจะมีการปลูกฝังบุตรหลานถึงฐานะของครอบครัวของตน เนื่องจากระดับต่างๆ นั้นย่อมรู้สภาพหรือฐานะของตนเองเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้คนในตระกูลที่มีเกียรติย่อมจะไม่

¹ อัลอัลบานีชี้แจงว่าเป็นชะดีษเศาะฮิฮ์ (al-'Albānī, n.d. : 4/381)

อนุญาตหรือไม่ยอมรับบุคคลที่จะเป็นว่าที่บุตรเขยหรือบุตรสะใภ้ที่มาจากครอบครัวที่ไม่ใช่อยู่ในฐานะเดียวกัน เฉกเช่นเดียวกัน ครอบครัวที่ไม่มีฐานะย่อมไม่ได้คาดหวังที่จะไปแต่งงานกับบุคคลที่มีฐานะสูงกว่า กระนั้นอาจมีบางกรณีที่มีการแต่งงานกันข้ามฐานะ อันเนื่องจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจมีคุณสมบัติพิเศษที่ต่างฝ่ายต่างก็ยอมรับได้

อย่างไรก็ตาม ยังมีบุคคลบางคนที่ไม่ตระหนักถึงความสำคัญในประเด็นนี้ เช่น การแต่งงานระหว่างคนมีฐานะกับคนที่ไม่มีความรู้ หรือการแต่งงานระหว่างคนที่มีตระกูลสูงกับคนทั่วไป มักจะประสบปัญหาตามมา บ่อยครั้งที่มีการหย่าร้างกัน แม้ว่าการแต่งงานผ่านไปไม่ได้ไม่นาน สิ่งเหล่านี้จะนำมาซึ่งความละเอียดอ่อนแก่ครอบครัวทั้งสอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางฝ่ายที่มีฐานะทางสังคม กระนั้นเรื่องนี้ก็ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของทั้งสองครอบครัว หากทั้งสองฝ่ายมีความพึงพอใจ หรือยอมรับกับความแตกต่างของฐานะระหว่างบุคคลทั้งสอง

การหมั้นหมาย

การหมั้นในภาษาอาหรับเรียกว่า *المهر* (อ่านว่า อัลคิฎบะฮ์) หมายถึง การแสดงถึงความประสงค์จะแต่งงานกับหญิงสาว ความประสงค์นี้จะต้องแจ้งให้หญิงสาว ญาติหรือผู้ปกครองรับทราบ โดยฝ่ายชายสามารถกระทำได้ด้วยตนเองหรือผ่านผู้ประสานก็ได้ (al-Zuhailiy, 2001 : 8) การหมั้นจึงเป็นสิ่งที่อนุญาตในศาสนาอิสลาม ทั้งการหมั้นต่อหญิงสาวหรือหญิงหม้ายที่หมัดอิดตะฮ์ไปแล้ว (Rasjid, 1988 : 410)

การหมั้นหมายหญิงสาวเพื่อการแต่งงานนั้น สิ่งที่เป็นสุนด์และไม่อาจมองข้ามประการหนึ่งคือ การดูหญิงสาวก่อนที่จะมีการหมั้นหมาย หากการดูนั้นมีเป้าหมายเพื่อที่จะสู่ขอหญิงสาว หากเป็นเช่นนั้นแล้วฝ่ายชายสามารถที่ดูใบหน้าและมือทั้งสองของหญิงสาวจำนวนครั้งเดียวหรือจำนวนหลายครั้งก็ได้ แต่ถ้ามีความยุ่งยากหรือลำบากในการไปดูหญิงสาวแล้ว เขาสามารถส่งผู้หญิงที่มีอะมานะฮ์ไปดูแทนตนเองได้เช่นกัน (Dāwūd al-Fatānī, n.d. : 16) ทั้งนี้เป็นการเตรียมความพร้อมของบุคคลเพื่อเข้าสู่พิธีแต่งงานสร้างครอบครัว เพื่อให้ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงได้ศึกษาทั้งจรรยา มารยาท และบุคลิกส่วนตัวซึ่งกันและกันเท่าที่หลักการศาสนาได้อนุญาตไว้ หลังจากทั้งสองฝ่ายมั่นใจว่ามีความสอดคล้องระหว่างกันแล้ว จึงจะดำเนินการจัดพิธีแต่งงานต่อไป (al-Zuhailiy, 2001 : 8) สอดคล้องกับทัศนะของอิมามนะวะวีที่มองว่า หากเขาประสงค์จะแต่งงานแล้ว จึงเป็นสิ่งสุนนะฮ์สำหรับฝ่ายชายในการดูหญิงสาว ทั้งนี้ เพื่อเขาจะได้ไม่ต้องผิดหวังในภายหลัง (al-Nawawī, 1991 : 7/19 - 20) ยังสอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กำชับแก่ผู้ที่จะเข้าพิธีสมรสเพื่อให้เสาะหาข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับหญิงสาวที่ตนจะสู่ขอ ดังปรากฏชะติษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ใช้ให้ดูหญิงสาวที่ตนจะสู่ขอ ก่อน ซึ่งด้วยวิธีนี้สามารถสร้างความใกล้ชิดระหว่างทั้งสองฝ่ายยิ่งขึ้น¹ (บันทึกโดย al-Tirmiziy, 1998 : 1087) และหากด้วยการดูหญิงสาวจะทำให้ฝ่ายชายมีความมุ่งมั่นที่จะแต่งงานมากยิ่งขึ้นแล้ว ฝ่ายชาย

¹ อัลอัลบานียะระบุนว่า เป็นอะดิษเคาะฮ์ (al-'Albānī, n.d. : 3/78)

ก็จงทำไว้' (บันทึกโดย 'Aḥmad, 2001 : 14586, 'Abū Dāwūd, n.d. : 2082) และสอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้กำชับแก่ชายที่จะแต่งงานกับหญิงสาวว่า เมื่อใดที่มีการหมั้นหมายหญิงสาวเพื่อการแต่งงานแล้ว หากเขาสามารถดูสิ่งที่ดึงดูดเพื่อให้เขาแต่งงานกับหญิงสาวแล้ว ก็จงดูเถิด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ญาบิรต้องแอบดูหญิงสาวที่ตนต้องการจะแต่งงาน ขณะที่หญิงสาวไม่รู้ตัว² (บันทึกโดย 'Abū Dāwūd, n.d. : 2082) อย่างไรก็ตาม หากฝ่ายชายไม่สามารถไปดูได้ด้วยตนเองแล้ว เขายังสามารถส่งตัวแทนหรือผู้ประสานงานที่มีอะมานะฮ์ดูแลแทนตนก็ได้

ดังนั้น การที่จะรู้จักหญิงสาวที่ตนต้องการหมั้นหมายเพื่อการแต่งงานนั้น ศาสนาอิสลามได้อนุญาตใช้วิธีการ 2 วิธีการ คือ

1. วิธีที่ฝ่ายชายดูฝ่ายหญิงโดยตรง เพื่อตนจะได้มีความมั่นใจในความงามของหญิงสาว นั่นคือ การดูใบหน้าเพื่อมั่นใจในความงามของนาง ดูฝ่ามือทั้งสองเพื่อความมั่นใจในความสมบูรณ์ และดูสัดส่วนความสูงต่ำของนาง

2. วิธีส่งตัวแทนที่เป็นผู้หญิงที่มีอะมานะฮ์และตนไว้วางใจเพื่อดูหญิงสาวแทนตนเองได้ สอดคล้องกับเหตุการณ์ครั้งหนึ่งท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้ส่งอุมมุสะลิม เพื่อไปดูหญิงสาวคนหนึ่ง โดยท่านได้ส่งอุมมุสะลิมให้ไปดูอวัยวะที่อยู่ระหว่างสันเท้าและน่อง และให้ดมคอทั้งสองข้างของนาง ทั้งนี้ การดมคอระหว่างคอของนางก็เพื่อให้รู้ถึงกลิ่นปากของนาง ส่วนการดูระหว่างสันเท้ากับน่องก็เพื่อจะทราบถึงความงามเท้าทั้งสองของนาง

กระนั้นก็ตามหากมีบุคคลอื่นได้มีการสู้อและหมั้นหมายก่อนแล้ว จึงไม่อนุญาตให้มีการสู้อหรือหมั้นหมายซ้ำ สอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรากฏในตำราของชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์และชัยคัมฮัมมัดนูร อัลพะฎอนีย์ได้ระบุว่า การที่ฝ่ายชายไปหมั้นหมายหญิงสาวที่มีผู้อื่นได้หมั้นหมายไว้แล้ว ถือว่าเป็นสิ่งที่ฮะรอม อย่างไรก็ตาม หากเขาได้รับอนุญาตจากชายคนก่อนหน้านั้นให้สู้อหรือหมั้นได้ถือว่าเป็นที่อนุญาตให้หมั้นหมายได้ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 165, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 256) หรือเขาสามารถไปขอหมั้นได้หลังจากที่บุคคลแรกได้รับการปฏิเสธการหมั้นจากหญิงสาวไปแล้ว สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวกำชับไว้ว่า ห้ามบุคคลไปหมั้นหมายหญิงสาวซึ่งเป็นคู่หมั้นของพี่น้องของเขา เว้นแต่การหมั้นดังกล่าวได้ถูกยกเลิก หรือชายคนนั้นได้อนุญาตให้เท่านั้น (al-Bukhārī, 1422 : 5142)

ส่วนขอบเขตในการดูหญิงสาวนั้น อะละมาอ์มีทัศนะที่แตกต่างกันไป เช่น ทัศนะของมัซฮับฮันบะลีย์เห็นว่าฝ่ายชายสามารถดูอวัยวะต่างๆ ของหญิงสาวได้ เช่น ใบหน้า คอ มือ เท้า ศีรษะ และขาอ่อน (al-Zuhailī, 2001 : 28) ส่วนทัศนะของอะละมาอ์มัซฮับอัชชาฟีอีเห็นว่า อนุญาตให้ดูเฉพาะใบหน้าและมือทั้งสองข้างของหญิงสาวเท่านั้น (al-Māwardī, 1999 : 9/34, al-Nawawī, 1991 :

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นอะดิษอะสัน (al-'Albānī, n.d. : 1/2)

² อัลอัลบานีย์ระบุเป็นอะดิษอะสัน (al-'Albānī, n.d. : 1/2)

7/21) อย่างไรก็ตาม หลักการอิสลามยังอนุญาตให้ฝ่ายหญิงดูฝ่ายชายเช่นเดียวกันว่า บุคคลที่จะหมั้นหมายตนนั้นเป็นผู้ใด ('Ibrāhīm & 'Abdul 'Azīz, 2009 : 420)

ด้วยเหตุนี้ การที่ฝ่ายชายดูฝ่ายหญิงและฝ่ายหญิงดูฝ่ายชายจึงเป็นสิ่งที่ส่งเสริมในศาสนาอิสลาม อันจะทำให้เกิดความพึงพอใจในตัวบุคคลที่ตนได้เลือกที่จะเป็นคู่ครองในอนาคต ทั้งความงาม ความสมบูรณ์ และความเหมาะสมของทั้งสองฝ่าย อันเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะสร้างความสุขในชีวิตครอบครัวของคู่บ่าวสาว

เมื่อพิจารณาถึงบริบทของสังคมพหุนิยมแล้ว พบว่า การหมั้นหมายหญิงสาวเพื่อการแต่งงานนั้น โดยภาพรวมแล้วมีความสอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏในตำราที่เขียนโดยอุละมาอ์ พหุนิยม จึงปรากฏอะมัลต่างๆ ที่ใช้อยู่จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมมุสลิม ดังนี้

1. ทุกครั้งที่จะมีการหมั้นหมายหญิงสาว มักจะมีการดูหญิงสาวเพื่อความมั่นใจว่าหญิงสาวที่ตนดูนั้นสอดคล้องกับความต้องการและความพึงพอใจของตน โดยบริบทของสังคมพหุนิยมซึ่งเป็นสังคมเปิดที่หญิงสาวมักจะออกไปไหนมาไหนได้ค่อนข้างอิสระ แตกต่างไปจากสังคมอาหรับ ดังนั้น การดูหญิงสาวจึงสามารถกระทำได้อย่างไม่ยากนัก นอกเหนือจากการดูหญิงสาวแล้ว ฝ่ายชายยังสามารถสนทนากับหญิงสาวอีกด้วย บางครั้งทางฝ่ายคนกลางหรือผู้ประสานงานอาจจัดให้มีการพบปะกันระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวในบรรยากาศที่ปราศจากพิตนะย์ เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้ทำความรู้จักกันก่อนการหมั้นหมาย กระนั้นก็ตาม การพบปะระหว่างชายหญิงนั้นต้องมีขอบเขตที่จำกัด โดยไม่สามารถอยู่กันตามลำพังสองต่อสองได้โดยเด็ดขาด (Hārūn Dīm, 2003 : 2/202) ทั้งนี้ เกรงว่าอาจจะเกิดสิ่งที่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามและไม่พึงประสงค์ของทั้งสองครอบครัวอย่างที่เคยปรากฏทั่วไปในสังคมแบบเปิด

2. การส่งตัวแทนที่เป็นผู้หญิงที่ได้รับความไว้วางใจจากฝ่ายชายเพื่อดูหญิงสาว เนื่องจากหญิงสาวบางคนที่ได้รับการปลูกฝังในศาสนาอิสลามและมีความเคร่งครัดในศาสนา มักจะไม่ค่อยออกสู่สังคมภายนอก ดังนั้น วิธีการที่จะได้รับข้อมูลของหญิงสาวดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยตัวแทนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับทัศนะของมัชฮับข้างต้น

3. การหมั้นหมายหญิงสาวจะไม่กระทำระหว่างที่มีผู้อื่นได้หมั้นหมายไว้แล้ว การกระทำลักษณะนี้นอกจากขัดกับธรรมเนียมปฏิบัติแล้ว ยังขัดแย้งกับสุนนะฮ์ของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ที่ได้ห้ามหมั้นหมายหญิงสาวขณะที่มีผู้อื่นได้หมั้นหมายไว้ก่อนแล้ว (al-Bukhārī, 1422 : 5142) อย่างไรก็ตาม ในอดีตบ่อยครั้งมักจะได้อินเหตุการณ์ที่มีผู้อิทธิพลในท้องถิ่นมักจะใช้วิธีการบีบบังคับให้ฝ่ายหญิงยอมรับการหมั้นหมายตนเอง หากไม่ปฏิบัติตามแล้วอาจจะถูกดู หรืออาจทำให้ชีวิตของสมาชิกในครอบครัวของฝ่ายหญิงไม่ปลอดภัยอีกต่อไป แม้ว่าขณะนั้นชายคนแรกยังไม่ได้ยกเลิกการหมั้นแต่อย่างใดก็ตาม อย่างไรก็ตาม หลังจากยุคสมัยที่ผู้คนเริ่มได้รับการศึกษา และ

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมีมากยิ่งขึ้น อีกทั้งสถานการณ์เริ่มเปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้เหตุการณ์ลักษณะดังกล่าวค่อยๆ จางหายไปจากสังคมพะฆวนีย์

ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นชัดว่าการหมั้นหมายหญิงสาวที่ใช้ปฏิบัติอยู่ในสังคมมุสลิมพะฆวนีย์มีความสอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏในตำราอุละมาอ์พะฆวนีย์ อีกทั้งได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดโดยสังคมมุสลิมตั้งแต่ในอดีตจนถึงทุกวันนี้ แม้ว่าอาจจะมีสิ่งขัดแย้งกับหลักคำสอนที่ปรากฏในตำราอุละมาอ์พะฆวนีย์ในกระบวนการหมั้นหมายหญิงสาวก็ตาม กระนั้นปัจจุบันปรากฏการณ์ลักษณะดังกล่าวเริ่มจางหายไปจากสังคมพะฆวนีย์

นอกจากสิ่งที่กล่าวมาแล้ว ยังปรากฏบางเรื่องมักกลายเป็นประเด็นในการแต่งงานในบริบทสังคมมุสลิมพะฆวนีย์ คือ การกล่าวประโยคในการระกัตการแต่งงาน นั่นก็หมายความว่าประโยคในภาษามลาญที่กล่าว คำว่า นิกะฮ์ (نكح) ที่ลงท้ายด้วยพยัญชนะ ح แต่เวลากล่าวขณะระกัตมักจะออกเสียงเป็นพยัญชนะ ฆ ซึ่งกลายเป็นคำว่า ฆะ (อ่านว่า นิกะฮ์) เมื่อพิจารณาถึงแก่นแท้ในการออกเสียงในภาษาอาหรับแล้ว ถือว่าการออกเสียงดังกล่าวไม่ถูกต้อง เรื่องนี้มักจะประสบกับบุคคลที่ไม่มีความสันทัดในภาษาอาหรับ บ่อยครั้งที่อิมามและพยานในพิธีการนิกะฮ์จะต้องให้เจ้าบ่าวทบทวนการรับระกัตเป็นจำนวนหลายๆ ครั้ง จึงสร้างความลำบากและความอับอายแก่ฝ่ายชายและผู้ร่วมในพิธีแต่งงานโดยปริยาย

อย่างไรก็ตาม ตามคำพิทวาของชัยคอะฮมัด อัลพะฆวนีย์เห็นว่า หากเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นกับผู้ที่มีความรอบรู้ถือว่าการรับนิกะฮ์ใช้ไม่ได้ แต่ถ้าเกิดกับบุคคลทั่วไปแล้วถือว่าการรับนิกะฮ์ดังกล่าวใช้ได้¹ ทั้งนี้ ตามบริบทของสังคมพะฆวนีย์แล้ว การออกเสียงประโยคนิกะฮ์มักจะผิดเพี้ยนตามสำเนียงการพูด จึงบางครั้งเป็นการยากที่ผู้คนจะออกเสียงได้ถูกต้องและแม่นยำตามการออกเสียงในภาษาอาหรับแท้

การจัดเลี้ยงวะลีมะฮ์

คำว่า วะลีมะฮ์ สังคมมุสลิมพะฆวนีย์นิยมมาใช้เรียกในระยะหลังๆ นี้ คือ การเลี้ยงอาหารเพื่อเป็นเกียรติแก่แขกที่มาในพิธีแต่งงาน เดิมจะคุ้นเคยกับคำว่า มาแกบูโละ หรือกินตูริกะฮ์เวิน

ความเข้าใจนี้สอดคล้องกับชัยคดาอูด อัลพะฆวนีย์ โดยท่านได้กล่าวว่า งานวะลีมะฮ์ หมายถึง การเลี้ยงอาหารแก่ผู้เข้าร่วมในพิธีการแต่งงาน และการเลี้ยงอาหารลักษณะนี้ถือว่าเป็นสุนัตมูอักกะดะฮ์ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 181) ทั้งนี้ การจัดงานเลี้ยงนี้เกิดขึ้นอันเนื่องจากความพึงพอใจ โดยการเลี้ยงอาหารในพิธีดังกล่าวจะเรียกว่า วะลีมะฮ์ โดยปกติจะมีการเลี้ยงอาหารหลังจกมีการระกัตการแต่งงานไปแล้ว หากการจัดงานเลี้ยงอาหารขึ้นก่อนการระกัตจะไม่ถือว่าเป็นการจัดเลี้ยงวะลีมะฮ์แต่อย่างใด (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 264) การเลี้ยงอาหารลักษณะนี้จัดขึ้นเพื่อให้เกียรติแก่แขกผู้มาร่วมเป็นสักขีพยานในการแต่งงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่น่าส่งเสริมอย่างยิ่ง

¹ อ่านเพิ่มเติม หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฆวนีย์ยะฮ์ โดยชัยคอะฮมัด อัลพะฆวนีย์ หน้า 131

คำว่า *الْوَلِيْمَةُ* (อ่านว่า อัลวะลิมะฮ์) มาจากคำว่า *وَلِيَ* (อ่านว่า วัลยุน) หมายถึง การรวมตัวอันเนื่องมาจากคู่บ่าวสาวได้มีการรวมกัน ส่วนอาการนามของคำดังกล่าวคือ *وَلِيْمَةٌ* (อ่านว่า เอละมะ) หมายถึง อาหารทุกชนิดที่จัดเตรียมไว้เพื่อสื่อให้เห็นถึงความสุขใจ ส่วนคำว่า *وَلِيْمَةُ الْعُرْسِ* (อ่านว่า วะลิมะตุ อัลอูรฺส) คือ ส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์การประกาศพิธีการแต่งงานที่อนุญาตให้คู่บ่าวสาวสามารถครองสิทธิ์ซึ่งกันและกันได้ (al-Shan'ānī, n.d. : 2/225) ส่วนความเห็นของอิมามอะฮ์มัดมองว่า อัลวะลิมะฮ์เป็นการอ้างถึงสำหรับอาหารที่มักมีการจัดเตรียมไว้เฉพาะในงานแต่งงานเท่านั้น (Ibn Qudāmah, 1968 : 7/275) ด้วยเหตุนี้ การเลี้ยงอาหารงานวะลิมะฮ์มักจะเป็นสำหรับอาหารที่พิเศษกว่าการเลี้ยงอาหารทั่วไป

การจัดเลี้ยงอาหารแก่ผู้เข้าร่วมวะลิมะฮ์สมควรให้มีการจัดเลี้ยงอาหารที่ปรุงจากเนื้อแพะหรือแกะอย่างน้อยจำนวน 1 ตัว หากจัดหาไม่ได้แล้ว ก็สามารถจัดเลี้ยงอาหารตามสมควรก็ได้ (Dāwūd al-Fatānī, n.d. : 181) สอดคล้องกับชะดีษท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวไว้แก่อับดุลเราะฮ์มาน บิน เอาฟ ว่า จงให้มีงานวะลิมะฮ์ ถึงแม้ด้วยแกะเพียงตัวเดียวก็ตาม (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 5167 และ Muslim, n.d. : 79) ทุกคนที่ได้รับเชิญจะต้องเข้าร่วมในพิธีดังกล่าว สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ใดที่ถูกเชิญวาญิบจะต้องตอบรับการเชิญ (Muslim, n.d. : 1429) เว้นแต่ผู้ที่มีเหตุขัดข้องจนไม่สามารถเข้าร่วมได้ เช่น กรณีมีผู้คนหนาแน่นเกินไป ฝนตกหนัก หรือปรากฏสิ่งอบายมุข เป็นต้น¹

เมื่อสังเกตจากบริบทที่ปรากฏในสังคมพะฎอนีย์แล้ว งานเลี้ยงวะลิมะฮ์มักจะจัดขึ้นทันทีหลังจากพิธีแต่งงานระหว่างชายหญิงเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยมีการเลี้ยงแขกผู้มีเกียรติที่ทางฝ่ายผู้จัดงานเชิญเพื่อมาเป็นสักขีพยานในพิธีดังกล่าว การจัดงานเลี้ยงดำเนินไปแบบง่ายๆ โดยปกติแล้วเป็นการเลี้ยงอาหารเพื่อเป็นเกียรติ ไม่ใช่เพื่อรับเงินหรือที่เรียกว่า เงินกินเหนียว วิธีนี้นับว่ามีความสอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏในตำราอุละมาอ์พะฎอนีย์และชะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวถึง นั่นคือ หลังจากพิธีแต่งงานดำเนินเสร็จสิ้นแล้วก็จะมีการจัดงานเลี้ยงอาหารแก่ญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่าย และผู้ร่วมเป็นเกียรติในพิธีดังกล่าว (Muḥammad Nūr al-Fatānī, n.d. : 264) หรือในการจัดงานเลี้ยงวะลิมะฮ์โดยการเชือดแพะหรือแกะเพื่อเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 3/52, Muslim, n.d. : 2/1042) โดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้เนื้อแพะหรือเนื้อแกะมาปรุงเป็นอาหาร วิธีนี้นอกจากทำให้รสชาติอร่อยถูกปากของคนทั่วไปแล้ว ยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายอีกด้วย ดังที่ชาวบ้านมักจะพูดว่า เชือดแพะตัวเดียวกินได้ทั้งหมู่บ้าน

จากการสังเกตการจัดงานวะลิมะฮ์ในสังคมมุสลิมมักจะมีการจัดงานเลี้ยงวะลิมะฮ์ทุกครั้งที่มีการจัดงานแต่งงาน โดยการจัดงานวะลิมะฮ์โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะเชิญญาติสนิทมิตรสหาย

¹ อ่านเพิ่มเติมได้ใน Wahbah al-Zuhailiy, 2001 : *Fiqh dan Perundangan Islam* เล่ม 7 ตั้งแต่หน้าที่ 178 – 180, Abu Bakr Jabir al-Jazairi, 1996 : *Pedoman Hidup Muslim* ตั้งแต่หน้า 659 - 660

มารวมเป็นเกียรติในงานดังกล่าว ซึ่งการเชิญผู้คนเข้าร่วมในงานดังกล่าวนั้นมักจะเชิญในจำนวนไม่มากเท่าใดนัก ซึ่งจะแตกต่างไปจากการจัดกินเหนียวงานแต่งงาน การจัดเลี้ยงอาหารในงานวะลิมะฮ์นั้น เจ้าภาพบางครอบครัวจะมีการเชือดแพะหรือแกะเพื่อเลี้ยงอาหารแก่ผู้มาร่วมเป็นเกียรติในงานดังกล่าว หรือบางคนไม่ได้มีการเชือดแพะหรือแกะแต่อย่างใด แต่จะมีการเลี้ยงอาหารทั่วไปตามปกติของสังคมพะฎอนีย์ กระนั้นมักจะมีการเลี้ยงอาหารทันทีหลังจากพิธีการแต่งงานดำเนินเสร็จสิ้นไปแล้ว

ชะเกาะฟาต

ปราชญ์ทางภาษาศาสตร์ได้ให้คำนิยามของคำว่า ٱ ٱٱٱ (อ่านว่า อัซซะกะอะฟะฮ์) อย่างหลากหลาย อย่างไรก็ตาม คำนิยามต่างๆ เหล่านี้จัดอยู่ในความหมายและทิศทางเดียวกัน อัลกุรอานจำนวนหลายอายะฮ์¹ ที่กล่าวถึงเกี่ยวกับคำว่า ٱٱٱ ดังพระองค์ตรัสว่า

﴿ فَإِنَّمَا تَتَفَقَّهُمُ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم مِّنْ خَلْفُهُمْ لَعَلَّهُمْ يَدْكُرُونَ ﴾

(الأَنْفَال : 57)

ความว่า “ถ้าหากเจ้าจับพวกเขาไว้ในการรบ ก็จงขับไล่ผู้ที่อยู่ข้างหลังพวกเขา ด้วยการลงโทษพวกเขา (ให้เป็นเยี่ยงอย่าง) เพื่อว่าพวกเขาจะได้สำนึก”

(อัลอันฟาล : 57)

คำว่า ٱٱٱ (อ่านว่า ตัซซะกะฟีนนะฮุม) ในอายะฮ์ข้างต้นนั้น อัลกุรอานบัญญัติบรรดาอธิบายความหมายของคำดังกล่าวว่า เป็นการกักกันพวกกูร็อยซีในสถานการณ์สงคราม หรือการทำให้พวกเขาอยู่ในสถานการณ์ที่ร้อนดล่ำบาก รวมถึงเป็นการพิชิตสงครามเหนือพวกเขา (al-Qurtubī, 1962 : 8/21) ด้วยการประสบความสำเร็จดล่ำบากดังกล่าวนี้ จึงกลายเป็นประสบการณ์อันสำคัญจะได้เป็นบทเรียนแก่คนที่อยู่เบื้องหลัง เพื่อพวกเขาจะได้เกรงกลัวและจะไม่กระทำอีกต่อไป (Ibn Kathīr, 2014 : 3/616)

ชะเกาะพะฮ์ ٱٱٱ เป็นคำในภาษาอาหรับมาจากคำว่า ٱٱٱ (อ่านว่า ชะกิพะ) เมื่อพูดว่า ٱٱٱ وَٱٱٱ وَٱٱٱ وَٱٱٱ นั้นหมายถึงว่า ผู้ชายที่มีความเข้าใจอันชาญฉลาด มีความชำนาญเฉพาะด้าน ดังนั้น เมื่อพูดว่า ٱٱٱ الشئ จึงหมายถึง เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว คำว่า ٱٱٱ ยังหมายถึง รวมถึง الملاعبة بالسيف การละเล่นด้วยการใช้ดาบ (Mustafā, et al. n.d. : 98)

คำว่า ٱٱٱ ในความหมายของ ٱٱٱ ٱٱٱ หมายถึง กลายเป็นเฉลียฉลาด รวดเร็ว เข้าใจเร็ว (al-Zubaidī, 1986 : 23/60)

ชะเกาะพะฮ์ในภาษาไทยสามารถใช้แทนด้วยคำว่า วัฒนธรรม ในภาษามลายูใช้แทนด้วยคำว่า Kebudayaan ส่วนในภาษาอังกฤษใช้แทนด้วยคำว่า Culture คำว่า วัฒนธรรมตามความหมายของพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ 2530 บัญญัติว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของหมู่คณะ หรือสิ่งทำให้เกิดเจริญงอกงามแก่หมู่คณะ (พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ, 2534 : 487)

¹ ดู : อัลชะเกาะเราะฮ์ : 191, อันนิสาฮ์ : 91, และอัลอะฮซาบ : 61

จากความหมายของชะเคาะพะยี่ที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถจำแนกความหมาย ออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ชะเคาะพะยี่ที่เป็นความเฉลียวฉลาดทางสติปัญญา และทักษะความชำนาญ
2. ชะเคาะพะยี่ที่เป็นการละเล่นหรือการกระทำโดยใช้ของมีคม
3. ชะเคาะพะยี่ที่เป็นพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว
4. ชะเคาะพะยี่ที่เป็นวิถีชีวิตของหมู่คณะ

ด้วยเหตุนี้ ศาสตร์ องค์ความรู้ ค่านิยม วิถีชีวิต สิ่งคิดค้นหรือนวัตกรรมต่างๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม จึงถือว่าเป็นชะเคาะพะยี่อิสลามได้ทั้งสิ้น ในทางกลับกัน หากสิ่งต่างๆ เหล่านั้นไม่ได้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามแล้ว ก็ไม่อาจที่จะเรียกว่าชะเคาะพะยี่อิสลามแต่อย่างใด ดังนั้น หากสิ่งเหล่านั้นแม้ว่าจะเป็นองค์ความรู้ อารยธรรม หรือค่านิยมที่ดีตามที่คนของมนุษย์ทั่วไปก็ก็ตาม หากมีความขัดแย้งกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามแล้ว จะไม่นับว่าเป็นชะเคาะพะยี่อิสลามโดยสิ้นเชิง

สิ่งที่จะกล่าวถึงเกี่ยวกับชะเคาะพะยี่ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ประกอบด้วย วัฒนธรรมการกินเหนียวแต่งงาน วัฒนธรรมการเปิดปากทารกแรกเกิด วัฒนธรรมการอะกิเกาะฮ์ และวัฒนธรรมการเฉลิมฉลองวันอีด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัฒนธรรมการกินเหนียวงานแต่งงาน

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ นอกเหนือจากการจัดเลี้ยงในงานวะลิมะฮ์แล้ว ทางฝ่ายเจ้าภาพยังมีการจัดงานอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเรียกว่า การกินเหนียว โดยทางเจ้าภาพได้เชิญญาติพี่น้อง มิตรสหาย และคนรู้จักเพื่อมาร่วมรับประทานอาหารและร่วมเป็นเกียรติในพิธีการแต่งงาน

วัฒนธรรมการแต่งงานในรูปแบบหลังนี้มักจะมีการจัดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นพิธีแต่งงานไปแล้ว ข้อแตกต่างระหว่างรูปแบบหลังนี้กับการเลี้ยงอาหารวะลิมะฮ์ คือ งานเลี้ยงวะลิมะฮ์เป็นการเชิญผู้ร่วมในพิธีแต่งงานรับประทานอาหารเพื่อเป็นเกียรติและร่วมอำนวยการแก่คู่บ่าวสาวในงานดังกล่าว โดยผู้มาร่วมเป็นเกียรติในพิธีไม่ได้มอบเงินแก่เจ้าภาพงานแต่ประการใด แต่การจัดเลี้ยงในรูปแบบหลังนี้ผู้มาร่วมในงานแต่งงานจะมอบเงินแก่คู่บ่าวสาวหรือเจ้าภาพจัดงาน หรือที่เรียกว่าการกินเหนียว¹ น่าจะมีความสอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะฮูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวไว้ครั้งมีการจัดพิธีการแต่งงานศอฟิยะฮ์ ว่า ผู้ใดที่พอมีสั่งใดที่สามารถจุนเจือ ก็จงให้เถิด โดยท่านได้บุหนิงที่ได้มีการทำความสะอาดแล้ว บ้างมีการให้เนย อินทผลัม จนสามารถปรุงอาหารที่เรียกว่าฮัยส์เพื่อเลี้ยงในงานดังกล่าว (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 1365) ส่วนการกินเหนียวเป็นวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ เกี่ยวกับการแต่งงาน กระนั้น สังคมพะฎอนีย์ในอดีตเคยปฏิบัติกันลักษณะเช่นนี้ นั่นหมายถึงว่า

¹ สาเหตุที่เรียกว่า การกินเหนียว เนื่องจากแต่เดิมนั้น ทุกครั้งที่มีการจัดพิธีแต่งงาน ทางฝ่ายเจ้าสาวมักมีการจัดเตรียมข้าวเหนียวเพื่อเลี้ยงแก่ผู้ร่วมในพิธีการแต่งงาน ด้วยเหตุนี้ การไปร่วมในงานดังกล่าวจึงเรียกว่า การกินเหนียวสืบมาจนทุกวันนี้ แม้ว่าปัจจุบันทางฝ่ายผู้จัดงานไม่ได้จัดเตรียมข้าวเหนียวเช่นในอดีตก็ตาม

เพื่อนบ้านต่างก็ช่วยกันคนละไม้คนละมือ เช่น บ้างเอามะพร้าวมาให้ บ้างก็นำข้าวสารมาให้ และอื่นๆ แต่ต่อมาสภาพสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นจากการให้อาหารดังกล่าวข้างต้นมาเป็นเงินแทน ด้วยการช่วยกันคนละไม้คนละมือข้างต้นไม่เพียงแต่สามารถเลี้ยงผู้ที่มาร่วมงานเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่การมอบเงินนอกเหนือจากจะเป็นทุนสำหรับใช้จ่ายในการจัดงานดังกล่าวแล้ว ส่วนที่เหลือยังสามารถเป็นทุนสำหรับการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของคู่บ่าวสาวอีกด้วย

ในอดีตการจัดงานแต่งงานตามวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มักจะมีจำนวนหลายวัน ในงานดังกล่าวยังจัดให้มีหรรษาเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิงแก่ผู้ร่วมงานและชาวบ้านที่มาร่วมกันช่วยในงานดังกล่าว เช่น หนึ่งตะลุง ดิเกร์ฮูลู ปันจักสีลัต การตีกลองรีบานา และการละเล่นอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ การจัดงานแต่งงานไม่เพียงแต่มีการแต่งงานระหว่างคู่บ่าวสาวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการจัดงานเพื่อความรื่นเริงเพื่อเฉลิมฉลองการแต่งงานของคู่บ่าวสาว รวมถึงเพื่อความสนุกสนานแก่แขกที่มาร่วมงาน อีกทั้งเพื่อเป็นการประกาศว่าคู่บ่าวสาวคู่นั้นได้เข้าพิธีการแต่งงานแล้วอีกด้วย สิ่งนี้จึงมีความสอดคล้องกับสิ่งที่อิบนุ ฮะญูรได้กล่าวว่า การป่าวประกาศพิธีการแต่งงานของคู่บ่าวสาวด้วยเสียงกลองตฤฟและการร้องรำทำเพลงถือว่าเป็นสิ่งที่อนุญาต (al-'Asqalānīy, 1379 : 9/203) อีกทั้งยังสอดคล้องกับฮะดีษรายงานโดย อะมีร์ เล่าว่า ฉันเข้าไปพบกับกุรอฎาะฮ์ เป็น กะอับ อัลอันศอรีย์ในงานแต่งงานแห่งหนึ่ง ขณะนั้นมีเด็กผู้หญิงจำนวนหนึ่งกำลังร้องเพลง ฉันจึงเอ่ยว่า ท่านทั้งสองเป็นสหายของท่านเราะฮูลุลลอฮ์ ﷺ และเป็นนักรบสมารภูมิบะดร์ เหตุใดสิ่งนี้จึงเกิดขึ้นต่อหน้าท่านทั้งสอง? หนึ่งในนั้นจึงตอบว่า เชิญนั่งเถิดหากท่านประสงค์ที่จะนั่งและฟังพร้อมๆ กับเรา หรือท่านออกไปหากท่านไม่ประสงค์ ความจริงแล้วท่านนบี ﷺ ได้อนุโลมให้แก่เราในการฟังสิ่งบันเทิงในงานวะลีมะฮ์¹ (บันทึกโดย al-Nasā'īy, 1986 : 3383, al-Hākīm, 1990 : 2752) เรื่องนี้ ท่านอิมามอันนะวะวีได้กล่าวว่า การตีกลองตฤฟในการเฉลิมฉลองวันฮิด งานแต่งงานหรืองานวะลีมะฮ์ และการเข้าสู่ันต์ถือว่าเป็นสิ่งที่อนุญาตให้กระทำได้ (al-Nawawīy, 1392 : 6/183)

ตามบริบทสังคมมุสลิมพะฎอนีย์นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังคงมีกิจกรรมการละเล่นในหลากหลายรูปแบบเพื่อสร้างความครึกครื้นในงานแต่งงาน ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มสีสันและความสนุกสนานแก่แขกที่มาร่วมในงานแต่งงาน

อย่างไรก็ตาม หากกิจกรรมที่จัดขึ้นสอดคล้องกับฮะดีษบทนี้แล้วถือเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ แต่บางครั้งกิจกรรมที่จัดขึ้นในวันแต่งงานมีความเลยเถิดไปกว่าการประกาศเพื่อให้ผู้คนได้รับรู้พิธีดังกล่าว เช่น เสียงเพลงและดนตรี รวมถึงการละเล่นที่อาจมีการผสมผสานอบายมุขและสิ่งที่ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ หรือกิจกรรมที่คลุกคลีกันระหว่างชายหญิงอย่างไร้ขอบเขต เฉกเช่นงานแต่งงานที่จัดขึ้นอย่างแพร่หลายเช่นทุกวันนี้ สิ่งนี้จึงขัดแย้งกับคำกล่าวของท่านเราะฮูลุลลอฮ์ ﷺ ข้างต้น

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นฮะดีษอะสัน (al-'Albānīy, n.d. : 7/455)

วัฒนธรรมการเปิดปากทารกแรกเกิด

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์เมื่อใดที่ทารกที่เกิดใหม่ก็จะมีพิธีกรรมหนึ่งทีเรียกว่า ตะฮนีก หรือการเปิดปากทารกแรกเกิด หรือบางครั้งเรียกว่า บุกอ มูโละ อันเป็นแนวทางการปฏิบัติตามประเพณีท้องถิ่นที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน โดยมีการปฏิบัติกันอย่างผสมผสานกันระหว่างหลักคำสอนของศาสนาอิสลามกับประเพณีปฏิบัติจนเป็นเนื้อเดียวกันระหว่างทั้งสองหลักข้างต้นสืบมา

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์แล้ว พบว่า หลังจากทารกคลอดได้ 7 วัน จะมีการเปิดปากเด็ก พิธีนี้จะเชิญให้ผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพนับถือทำหน้าที่ในการเปิดปาก โดยปกติแล้วจะเลือกคนที่มีอามานะฮ์ พุดเก่ง และเป็นผู้รู้ศาสนา โดยปกติแล้วทารกที่เกิดใหม่บิดามารดามักจะนิยมให้ทารกของตนนอนในถาด ทั้งถาดทองเหลือง ถาดเหล็ก หรือถาดเคลือบ ภายในถาดจะปูด้วยเบาะ และใต้เบาะสำหรับเด็กชายมักจะวางเครื่องใช้ที่ทำมาจากเหล็ก เช่น มีดพับ เป็นต้น ส่วนเด็กหญิงมักจะวางพวกเครื่องประดับประเภททองคำ (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้, 2529 : 148)

การถือปฏิบัติของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มีความสอดคล้องกับคำอธิบายของชัยคดาอุด อัลพะฎอนีย์ โดยชัยคได้กล่าวว่า หลังจากทารกถูกคลอดออกมาแล้วจะต้องมีการตะฮนีกด้วยลูกอินทผลัม โดยให้ผู้ที่ศอลิฮ¹ ทำหน้าที่ในการตะฮนีก ทั้งนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ทารกดังกล่าว การตะฮนีกเป็นการเคี้ยวลูกอินทผลัม ลูกองุ่นแห้ง หรืออาหารที่มีรสชาติดหวาน แล้วนำไปถูเบาๆ ที่บริเวณเพดานช่องปากของทารก นอกจากนั้นยังจะต้องตั้งชื่อที่ตั้งามเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ทารกด้วย (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 107, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 186) สอดคล้องกับทัศนะของอิมามนะวะวี เห็นว่า การเปิดปากหรือการตะฮนีกควรให้ผู้ที่ศอลิฮทำหน้าที่ในการตะฮนีก หากไม่มีผู้ชายที่ศอลิฮก็อนุญาตให้หญิงที่ศอลิฮส์ทำหน้าที่แทนได้ (al-Nawawī, n.d. : 8/43) ด้วยเหตุนี้ ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ทุกครั้งที่จะมีการตะฮนีกทารกที่เกิดใหม่จะมีการเชิญโต๊ะครู อิมามมัสนูด หรือผู้ที่มีความรู้ศาสนาทำหน้าที่ในการเปิดปากทารกทุกครั้ง

สิ่งที่อุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสองท่านได้กล่าวข้างต้นนั้น สอดคล้องกับคำอธิบายอะดิษของอิมามนะวะวีและอิบน์ฮะญูร์ กล่าวว่า ตะฮนีก หมายถึง เพดานในช่องปาก ส่วนการตะฮนีกจึงเป็นการเคี้ยวลูกอินทผลัมหรืออื่นๆ จากนั้นจึงนำไปถูเบาๆ ที่เพดานในช่องปากของทารกแรกเกิด (al-Nawawī, 1392 : 3/194) การตะฮนีกจึงเป็นการกระตุ้นให้ทารกเริ่มรู้จักกินอาหารด้วยตนเองได้ และสิ่งที่ดีสุดสำหรับการตะฮนีก คือ ลูกอินทผลัมหรือสิ่งที่มีรสชาติดหวาน และสิ่งที่มีรสชาติดหวานที่ดีที่สุด คือน้ำผึ้ง (Ibn Hajar, 2014 : 7) การกระทำลักษณะนี้จึงเป็นการฝึกให้ทารกเริ่มใช้ระบบประสาทลิ้น เพดาน กราม และลำคอของทารก อันจะส่งผลให้ทารกสามารถดูดนมมารดาด้วยตนเองได้สะดวก (Ulwān, 2013 : 31) นอกจากการให้ทารกได้สัมผัสรสชาติดหวานจากอินทผลัมหรือ

¹ บุคคลที่มีความรู้ ประกอบอิบาเดฮ์ มีความถ่อมตน ความสมถะ และมีความสำรวมตน

น้ำผึ้งแล้ว ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์หลังจากมีการตะฮนิกด้วยลูกอินทผลัมแล้ว มักจะตามด้วยน้ำซัฆซัฆ ทั้งนี้ เพื่อเป็นบะเราะกะฮ์หรือสิริมงคลแก่ทารกดังกล่าว

นอกจากนั้นการตะฮนิกยังสอดคล้องกับชะดีษของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ดังปรากฏชะดีษที่เล่าโดยอนัส บิน มาลิกว่า ตอนที่อับดุลลอฮ์ บิน อบีฏ็อลชะฮ์ญ์ถูกคลอดออกมา ฉันได้พาเขาไปหาท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ จึงถามว่า

((هَلْ مَعَكَ تَمْرٌ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، فَتَنَاوَلْتُهُ تَمْرَاتٍ، فَأَلْفَاهُنَّ فِي فِيهِ فَلَا كُهْنَ، ثُمَّ فَعَرَ فَأَ الصَّبِيِّ فَمَجَّهَ فِي فِيهِ، فَجَعَلَ الصَّبِيُّ يَتَلَمَّظُهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: حُبُّ الْأَنْصَارِ التَّمْرَ وَسَمَاءُ عَبْدِ اللَّهِ))

(أخرجه مسلم ، د.ت. : 2144)

ความหมาย “เจ้ามีอิทผลัมบ้างไหม ฉันจึงตอบว่า ฉันมี พร้อมทั้งยืมลูกอินทผลัมให้แก่ท่านจำนวนหนึ่ง ท่านจึงหยิบมาใส่ปากและเคี้ยว แล้วจึงนำไปแตะที่ปากของทารก ทารกจึงดูดอินทผลัมดังกล่าว จากนั้นท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ จึงกล่าวว่า สิ่งที่ชาวอันศ็อรชอบ คือ อินทผลัม และจงตั้งชื่อเขาว่า อับดุลลอฮ์”

(บันทึกโดย Muslim, n.d. : 3/1689)

จากนัยยะของชะดีษที่กล่าวมาข้างต้น จึงชี้ให้เห็นว่า การตะฮนิกโดยการใช้ลูกอินทผลัมจึงเป็นสุนนะฮ์ของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ (al-Nawawiy, n.d. : 8/443) ทั้งนี้ การกระทำลักษณะนี้ก็เพื่อเป็นการฝึกให้ทารกได้รู้จักกินและดื่ม หลังจากคลอดออกมาใหม่ๆ ด้วยเหตุนี้การตะฮนิกจึงควรกระทำทันทีหลังจากทารกคลอดออกมาจากท้องมารดา (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 108)

สิ่งนี้นับเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับสิ่งที่กล่าวโดยชัยคุดาวัต อัลพะฎอนีย์และชัยคุมุฮ์มัดนุร อัลพะฎอนีย์ข้างต้น กระนั้นการตะฮนิกที่ถือปฏิบัติในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่าบิดามารดาบางคนจะกระทำทันทีหลังจากที่ทารกถูกคลอดออกมา สอดคล้องกับสิ่งที่ชัยคุดาวัต อัลพะฎอนีย์ได้กล่าวไว้ และบางส่วนจะกระทำไปพร้อมๆ กับการอะกิเกาะฮ์ และการตั้งชื่อทารก

วัฒนธรรมการอะกิเกาะฮ์

สืบเนื่องจากในวันเดียวกันจะเป็นวันแรกหรือวันที่ 7 ของการคลอดทารก มีการลำดับวัฒนธรรมที่จะต้องถือปฏิบัติต่อทารกแรกเกิด 4 ประการ คือ การตะฮนิก (ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น) ต่อไปนี้จะกล่าวถึงสิ่งสืบเนื่องอีกจำนวน 3 ประการ คือ การอะกิเกาะฮ์ การโกนหัว และการตั้งชื่อ ดังปรากฏชะดีษของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((كُلُّ غُلَامٍ مَرَّتَهُنَّ بِعَقِيَّتِهِ، تَذْبُحُ عَنْهُ يَوْمَ السَّابِعِ، وَيُخْلَقُ رَأْسُهُ، وَيُسَمَّى¹))

(أخرجه ابن ماجه ، د.ت. : 3165)

ความหมาย “เด็กทุกคนถูกประกันด้วยอะกิเกาะฮ์ของเขา จงเชือดอะกิเกาะฮ์ให้แก่เขาในวันที่เจ็ด และจงโกนผมไฟ และจงให้ชื่อแก่เขา”

(บันทึกโดย Ibn Mājah, n.d. : 2/1056)

ฮะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การอะกิเกาะฮ์ต้องกระทำในเวลาเฉพาะ นั่นคือ วันที่เจ็ดของการคลอดทารก ด้วยเหตุนี้ หากมีการทำอะกิเกาะฮ์ก่อนวันที่เจ็ดจึงถือว่าไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของฮะดีษดังกล่าว (Ibn Hajar, 2013 : 27/29)

อะกิเกาะฮ์² ตามบริบทหลังคัมมุสลิมพะฎอนีย์มักจะหมายถึงการทำบุญเลี้ยงผู้คนที่เป็นฮุกุมที่สู้นัด การอะกิเกาะฮ์เป็นการเชือดแพะหรือแกะอันเนื่องจากการคลอดทารกทั้งเพศชายและเพศหญิง หากเพศชายจะต้องเชือดแพะหรือแกะจำนวน 2 ตัว ส่วนเพศหญิงจะต้องเชือดจำนวน 1 ตัว โดยปกติแล้วการทำบุญอะกิเกาะฮ์จะทำขึ้นหลังจากที่ทารกมีอายุครบ 7 วัน หรืออาจทำหลังจากนั้นขึ้นอยู่กับความสะดวกของครอบครัว การเชือดสัตว์อะกิเกาะฮ์ข้างต้นก็เพื่อแจกจ่ายเป็นทานหรือจัดเลี้ยงอาหารให้แก่คนยากจนและบุคคลทั่วไป เพื่อเป็นการขอบคุณในความเมตตาที่พระองค์ทรงประทานบุตรให้แก่ครอบครัวของตน (al-Jazāirī, 1996 : 516)

ความเข้าใจดังกล่าวสอดคล้องกับชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์และชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ ได้กล่าวว่า การอะกิเกาะฮ์ถือว่าเป็นสิ่งที่สู้นัดมุอ์กกะดะฮ์ การเชือดสัตว์จำนวน 1 ตัว ถือว่าเป็นการเพียงพอแล้ว แต่สิ่งที่ประเสริฐกว่า คือ หากทารกเป็นเพศชายหรือผู้ชายควรเชือดจำนวน 2 ตัว และทารกเพศหญิงจำนวน 1 ตัว การทำอะกิเกาะฮ์นี้จะทำขึ้นในวันที่ 7 ของการคลอดทารก (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 107, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 185)

ส่วนสัตว์อะกิเกาะฮ์ที่จะเชือดนั้นจะต้องมีคุณสมบัติเฉพาะ นั่นคือ ประเภทกิบขจะต้องมีอายุหนึ่งปีย่างเข้าปีที่สอง หรืออาจสังเกตได้จากฟันหน้าของสัตว์อะกิเกาะฮ์ที่เปลี่ยนจากฟันน้ำนมเป็นฟันแท้ ส่วนสัตว์อะกิเกาะฮ์ประเภทแพะจะต้องมีอายุสองปีย่างเข้าสามปี โดยสัตว์ดังกล่าวจะต้องมีความสมบูรณ์และปราศจากสิ่งบกพร่อง อีกทั้งเมื่อเชือดเสร็จแล้วไม่ควรตัดกระดูกของสัตว์อะกิเกาะฮ์เป็นชิ้นเล็ก ๆ (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 186)

¹ นอกจากนั้นฮะดีษบทนี้ยังบันทึกโดย 'Aḥmad ฮะดีษลำดับที่ 20139, 'Abū Dāwūd ฮะดีษลำดับที่ 2837, al-Nasā'ī ฮะดีษลำดับที่ 4220 อัลอัลบานีย์ระบุว่าเป็นฮะดีษเศาะฮิฮ์ (al-'Albānī, n.d. : 1/2)

² อะกิเกาะฮ์เชิงภาษา หมายถึง ผมที่อยู่บนหัวของทารกที่เกิดใหม่ เชิงวิชาการ หมายถึง สัตว์ที่ถูกเชือดในวันที่เจ็ดอันเนื่องจากการคลอดของทารก ซึ่งเป็นเป็นสุนนะฮ์ที่จะต้องกระทำหลังจากที่ทารกถูกคลอดออกมาครบกำหนดเจ็ดวัน แม้ว่าทารกผู้นั้นจะเสียชีวิตก็ตาม ('Ibn Qāsim, 2005 : 1/315)

จากการสังเกตการจัดทำอะเกีเกาะฮ์ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่า โดยส่วนใหญ่มีการจัดทำอะเกีเกาะฮ์ที่สอดคล้องกับสิ่งที่ระบุไว้ในเอกสารวิจัย ดังที่ชัยค้อลพะฎอนีย์ทั้งสองท่านได้นำเสนอนั้น สอดคล้องกับอิบน์ กอเส็ม อธิบายว่า การทำอะเกีเกาะฮ์เป็นสุนนะฮ์ที่จะต้องกระทำหลังจากที่ทารกถูกคลอดออกมาครบกำหนดเจ็ดวัน แม้ว่าทารกผู้นั้นจะเสียชีวิตก็ตาม (Ibn Qāsim, 2005 : 1/315) การจัดทำอะเกีเกาะฮ์ถือว่าเป็นสุนนะฮ์อ็อกกะตะฮ์สำหรับผู้ปกครองที่มีความสามารถในการทำอะเกีเกาะฮ์ (al-Jazāiriy, 1996 : 516) นั้นแสดงว่า หากมองในมุขกลับแล้ว ผู้ปกครองคนใดที่ไม่มีความสามารถที่จะทำอะเกีเกาะฮ์ จนบุตรของตนบรรลุนิติภาวะแล้ว จึงทำให้หน้าที่ในการทำอะเกีเกาะฮ์ของผู้ปกครองตกไป แต่กลับเป็นหน้าที่ของบุตรข้างต้นว่าจะเลือกกระทำหรือไม่กระทำก็ได้ เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานที่บ่งบอกว่าอะเกีเกาะฮ์เป็นสิ่งวาญิบ (Ibn Qayyim, 1971 : 1/61) กระนั้นก็มีบางครอบครัวเมื่อครบกำหนดเจ็ดวันของการคลอดทารก แต่ไม่ได้ทำอะเกีเกาะฮ์โดยทันที ทั้งนี้ อันเนื่องจากขาดความสะดวกด้านเงินทอง แต่จะเลื่อนไปทำหลังจากนั้นตามโอกาสที่สะดวก กระนั้น การทำอะเกีเกาะฮ์เป็นหน้าที่ของบิดามารดา (Aḥmad al-Faṭānī, n.d. : 112) และจะต้องเอาจากทรัพย์สินของผู้เป็นบิดา มิใช่จากทรัพย์สินของบุตร และบุคคลอื่นจะกระทำอะเกีเกาะฮ์มิได้นอกจากต้องได้รับอนุญาตจากบิดาของเด็กเท่านั้น (Sālem, 2003 : 2/382) กระนั้นบางทัศนะของอุละมาฮ์ระบุว่าสามารถกระทำได้ในสัปดาห์ถัดไปหลังจากทารกถูกคลอดออกมา คือ วันที่ 14 หรือวันที่ 21 (al-Jazāiriy, 1996 : 516) สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะฮ์สุลลอลฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((الْعَقِيقَةُ تُدْبَخُ لِسَبْعٍ ، وَلَا رُبَّ عَشْرَةٍ ، وَلَا حُدَى وَعَشْرِينَ))

(أخرجه البيهقي، 2003 : 192193)

ความหมาย “สัตว์อะเกีเกาะฮ์ถูกเชือดวันที่ 7 หรือวันที่ 14 หรือวันที่ 21¹”

(บันทึกโดย al-Baihaqiy, 2003 : 192193)

ส่วนจำนวนที่จะต้องจัดทำอะเกีเกาะฮ์สำหรับทารกเพศชายและเพศหญิงนั้นมีความแตกต่างกันไป นั่นคือ การอะเกีเกาะฮ์สำหรับทารกเพศชายจำนวน 2 ตัว และสำหรับทารกเพศหญิงจำนวน 1 ตัว กระนั้นชัยคัมฮัมมัดนูร อัลพะฎอนีย์กล่าวว่า การอะเกีเกาะฮ์โดยการเชือดสัตว์อะเกีเกาะฮ์เพียงตัวเดียวเป็นการเพียงพอแล้ว (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 185) ชัยคฺน่าจะยึดจากอะดิษของท่านบิ ﷺ ที่ได้ทำการเชือดสัตว์อะเกีเกาะฮ์ให้แก่อะฮ์มัดและฮุสَيْنคนละ 1 ตัว² (บันทึกโดย 'Abū Dāwūd, n.d. : 3/107) อย่างไรก็ตาม ชัยคฺยังยืนยันว่าสิ่งที่ประเสริฐกว่า คือ สำหรับทารกเพศชายจำนวน 2 ตัว และสำหรับทารกเพศหญิงจำนวน 1 ตัว สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะฮ์สุลลอลฮ์ ﷺ ได้กล่าวโดยมีใจความว่า “ทารกเพศชายอะเกีเกาะฮ์ด้วยแพะจำนวนสองตัวที่

¹ สุนัน อัลกุบรอ อะดิษลำดับที่ 192193 อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นอะดิษเศาะฮิฮ์ (al-Albānī, n.d. : 2/759)

² อะดิษลำดับที่ 2841 อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นอะดิษเศาะฮิฮ์ (al-'Albānī, n.d. : 1/2)

เหมือนกัน และทารกเพศหญิงอะกิเกาะฮ์ด้วยแพะจำนวนหนึ่งตัว¹” (บันทึกโดย 'Ibn Mājah, n.d. : 2/1056)

ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นได้ชัดว่า บริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์เกี่ยวกับการอะกิเกาะฮ์ จึงดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับสิ่งที่ระบุไว้ในเอกสารวิจัยทุกประการ อีกทั้งยังสอดคล้องกับชะดีชของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวไว้ กระนั้นตามหลักการของศาสนาอิสลามแล้วยังเปิดช่องสำหรับบุคคลที่ขาดความสะดวกทางการเงินแล้วสามารถกระทำอะกิเกาะฮ์ยามใดก็ได้ตามที่ตนสะดวก

วัฒนธรรมการโกนผมทารกแรกเกิด

ตามบริบทของสังคมพะฎอนีย์มักจะมีการโกนผมทารกแรกเกิด ทั้งชายและหญิง นับเป็นกระบวนการหนึ่งของการอะกิเกาะฮ์ทารกหลังจากคลอดออกจากท้องมารดาครบ 7 วัน การโกนหัวทารกจะกระทำไปพร้อมๆ กับการอะกิเกาะฮ์ และการตั้งชื่อทารก

กระนั้นเมื่อครบกำหนด 7 วันของการคลอดทารกแล้ว บิดามารดาบางรายไม่สามารถทำการโกนผมทารกได้ทันที อันเนื่องจากทารกแรกเกิดขาดความสมบูรณ์ หรืออาจยังอยู่ในความดูแลของแพทย์ อย่างไรก็ตาม บิดามารดาก็จะทำการโกนผมทารกภายหลังจากที่ทารกดังกล่าวเจริญเติบโตและมีความสมบูรณ์เหมือนทารกทั่วไป

ความเข้าใจดังกล่าวมีความสอดคล้องกับคำอธิบายของชัยคุดาวัต อัลพะฎอนีย์ได้อธิบายว่า ทารกที่คลอดครบเจ็ดวันจะต้องทำอะกิเกาะฮ์ พร้อมทั้งจะต้องมีการโกนผมของทารก แล้วนำผมของทารกมาชั่งน้ำหนัก โดยเทียบน้ำหนักของทองคำและเงิน จากนั้นนำไปบริจาคให้แก่คนยากจน (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 107) ขณะเดียวกันชัยคุหมัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ก็ได้อธิบายว่า สุนัตให้มีการโกนผมทารกทั้งชายและหญิงในวันที่ 7 หลังจากถูกคลอดออกมาจากท้องมารดา (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 186) กระนั้นยังปรากฏความเชื่อของสังคมมุสลิมว่า หลังจากโกนผมทารกเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นำผมใส่ไว้ในลูกมะพร้าวอ่อน แล้วนำไปฝังไว้ที่โคนต้นกล้วย โดยเชื่อว่าการทำลักษณะนี้ เมื่อเด็กโตขึ้นจะเป็นเด็กที่มีความเฉลียวฉลาด สมองจะได้เติบโตแตกหน่อเหมือนหน่อกล้วย (อนุสรณ์ อุณโณ, 2554 : 65) สิ่งนี้จึงเป็นเพียงความเชื่อที่ไม่มีหลักฐานปรากฏในคำสอนของศาสนาอิสลามแต่อย่างใด แต่สิ่งนี้เป็นความเชื่อหรือสิ่งคาดเดาที่สืบทอดกันมาจนมีอิทธิพลต่อความเชื่อของสังคม

การโกนผมสำหรับทารกแรกเกิดทั้งชายและหญิง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การประกอบอะมัลประเภทนี้ยังคงสืบทอดกันอย่างเหนียวแน่น อาจพูดได้ว่า ไม่มีบิดามารดาคนไหนที่ทารกของตนเกิดมาไม่มีการโกนหัวก็ได้ ทั้งนี้ นอกจากสิ่งนี้ได้รับการปลูกฝังผ่านกระบวนการเรียนรู้จากตำรับตำราของอุละมาอะฎอนีย์แล้ว สิ่งนี้ยังสอดคล้องกับชะดีช ดังที่ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้

¹ ชะดีชลำดับที่ 3163 นอกจากนั้นชะดีชบทนี้ยังบันทึกโดย 'Ahmad ชะดีชลำดับที่ 24028, บันทึกโดย al-Tirmīziy ชะดีชลำดับที่ 1513 อัลอัลบานีย์ระบุว่าชะดีชเศาะฮียะฮ์ (al-'Albānīy, n.d. : 7/163)

กล่าวใจความว่า “เด็กทุกคนถูกประกันด้วยอะกิเกาะฮ์ของเขา จงเชือดอะกิเกาะฮ์ให้แก่เขาในวันที่เจ็ด และจงโกนผมไฟ และจงให้ชื่อแก่เขา” (บันทึกโดย 'Ibn Mājah, n.d. : 3165)

การโกนผมทารกในวันเจ็ดหลังจากการคลอดออกจากท้องมารดานับเป็นสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ (al-Zuhailiy, 2010 : 577) ตามบริบทของสังคมมุสลิมแล้ว เชื่อว่าการโกนหัวทารกนี้เป็นการขจัดคราบที่อยู่ตามผมของทารก และผลของการโกนผมทำให้ผมของทารกตกต่ำเป็นเงางามและแข็งแรงขึ้น สอดคล้องกับสิ่งที่อิบนุก็อยyim ได้อธิบายว่า การโกนหัวเป็นการขจัดคราบสิ่งสกปรกออกจากผมของทารก อีกทั้งเป็นการขจัดเส้นผมที่อ่อนแอแล้วทดแทนด้วยเส้นผมที่แข็งแรงกว่า นอกจากนี้ยังทำให้ไอจากหัวของทารกออกมาได้สะดวก และยังเพิ่มประสิทธิภาพการมองเห็น การดมกลิ่น และการฟัง ('Ibn Qayyim, 1971 : 1/71)

อย่างไรก็ตาม ในสังคมมุสลิมในอดีตยังมีการโกนผมทารกบางส่วน และไว้อีกบางส่วนเป็นลักษณะผมจุก หรือที่เรียกว่า เกาะซาอ์ ทั้งนี้ เกิดมาจากความเชื่อบางประการ เช่น เชื่อว่าหากโกนผมโดยทั้งหมดแล้ว ทารกจะมีการเจริญเติบโตช้า หลังจากเด็กมีอายุราว 2-3 ปี ผู้ปกครองจึงจะโกนผมส่วนที่เหลือออกไป การกระทำตามความเชื่อเช่นนี้จึงขัดแย้งกับคำสั่งท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ สั่งห้ามโกนผมส่วนหนึ่งและไว้อีกส่วนหนึ่ง¹ (al-Bukhārī, 1422 : 5921) อัลอุลวานได้จำแนกการเกาะซาอ์ออกเป็น 4 ประเภทคือ 1) การโกนเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของหัว 2) การโกนกลางหัว แล้วละไว้ส่วนรอบๆ หัว 3) การโกนส่วนรอบๆ หัว และละไว้ส่วนกลางหัว 4) การโกนส่วนหน้า แล้วปล่อยไว้ส่วนหลังของหัว (Ulwān, 2013 : 33) มากไปกว่านั้น หากการโกนผมส่วนหนึ่งและไว้อีกส่วนหนึ่งสอดคล้องกับความเชื่อที่มลายแล้ว เรื่องนี้ยังทำให้มีความขัดแย้งกับคำสอนของอุละมาอ์พะฎอนีย์และสุนนะฮ์ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อีกด้วย

วัฒนธรรมการตั้งชื่อทารกแรกเกิด

การตั้งชื่อให้แก่ทารกแรกเกิดย่อมเป็นสิ่งที่ทารกทุกคนพึงได้รับจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองของตน ตามบริบทของสังคมมุสลิมก็เช่นเดียวกัน เมื่อทารกคลอดออกมา เขาก็จะต้องได้รับตั้งชื่อตามที่บิดามารดาเห็นว่าเป็นชื่อที่เหมาะสมและดีที่สุดด้วย

ความเข้าใจดังกล่าวมีความสอดคล้องกับคำสอนที่ปรากฏในเอกสารวิจัยที่เขียนโดยอุละมาอ์พะฎอนีย์ ดังที่ซัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์ กล่าวว่า หลังจากที่มีการตะฮนิกหรือพิธีเปิดปากแก่ทารกที่เกิดใหม่แล้ว ยังจะต้องมีการตั้งชื่อให้แก่เขาด้วยชื่อที่ดีๆ ที่ขึ้นต้นด้วยประโยค “مِنْ” (อ่านว่า อับดูน หมายถึง บ่าว) เช่น อับดุลลอฮ์ อับดุลเราะหมาน หรืออับดุลเราะฮีม เป็นต้น (Dawūd al-Faṭānī, n.d. : 107) สอดคล้องกับชะติษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวไว้ดังใจความว่า

¹ ชะติษลำดับที่ 5921

“แท้จริงแล้ว พวกเขาได้ตั้งชื่อ (ลูกๆ ของพวกเขา) ด้วยชื่อของบรรดานบี และบรรดาคนที่ศอลิฮ¹” (บันทึกโดย Muslim, 3/1685) ยังสอดคล้องกับชะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อีกบทหนึ่งกล่าวไว้ว่า

((إِنَّ أَحَبَّ أَسْمَائِكُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ))

(أخرجه مسلم ، د.ت. : 2132)

ความหมาย “แท้จริงแล้ว ชื่อที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงชอบที่สุดคือ अबดุลลอฮ์และ अबดุลเราะฮมาน”

(บันทึกโดย Muslim, n.d. : 2132)

กระนั้นก็ตาม ศาสนาอิสลามไม่อนุญาตให้มีการตั้งชื่อทารกด้วยชื่อ अबดุลกะอับะฮ์ अबดุลเราะฮมาน หรือ अबดุลนะบี และอื่นๆ ถือว่าการตั้งชื่อทารกในลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชะรอหม (Muhammad Nūr al-Faṣānī, n.d. : 186) เนื่องจากชื่อต่างๆ เหล่านี้เป็นการบ่งบอกถึงการเป็นบ่าวของสิ่งอื่นที่ไม่ใช่การเป็นบ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของการสร้างวินและมนุษย์เพื่อการภักดีต่อพระองค์เพียงผู้เดียว (อัซซาริยาต : 56) เรื่องนี้จึงสอดคล้องกับชะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ดังท่านได้กล่าวว่า “แท้จริงชื่อที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรังเกียจที่สุดคือ มะละกู อัลอัมลาก (ราชาแห่งพระราชา)” (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 2143) ทั้งนี้ ชื่อลักษณะนี้เป็นการบ่งบอกถึงความหยิ่งผยอง ทั้งที่มนุษย์เป็นมخلูกที่ถูกสร้างโดยพระเจ้า จึงไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะไปตั้งชื่ออันบ่งบอกว่าตนเองมีความยิ่งใหญ่เหนือการต่ออัลลอฮ์ ﷻ

ตามบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมแล้ว ยังมีไม่น้อย หลังจากที่บิดามารดาได้ตั้งชื่อแก่ทารกของตนด้วยชื่อที่ถูกต้องและสอดคล้องกับชะดีษข้างต้น แต่ปรากฏความเชื่อว่า ชื่อที่ตนได้ตั้งไว้ให้แก่ลูกๆ นั้นส่งผลให้ทารกที่คลอดออกมาขาดความสมบูรณ์หรือเจริญเติบโตอย่างผิดปกติ โดยมีความเชื่อว่าสาเหตุเกิดอันเนื่องมาจากชื่อที่ตั้งไว้แก่ทารกนั้นไม่เหมาะสม หรือในภาษามลายูถิ่น 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เรียกว่า “เตาะ สีอุง” จึงส่งผลให้บิดามารดาต้องหาชื่อใหม่ที่เห็นว่าเหมาะสมกว่า สิ่งนับว่าเป็นสิ่งที่คนในอดีตมีความเชื่อและยึดถือมาโดยตลอด ซึ่งความเชื่อลักษณะนี้ไม่มีระบุไว้ในเอกสารวิจัย อีกทั้งไม่ปรากฏในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามแต่ประการใด จึงน่าเป็นห่วงว่าผู้ที่ยึดมั่นในความเชื่อลักษณะนี้จะเข้าข่ายการกระทำที่เป็นครุอฟาตและชริกต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทั้งนี้ เชื่อว่า ชื่อของเด็กทารกเป็นสิ่งที่ไปกำหนดสิ่งที่ดีและสิ่งที่ร้ายที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กทารกดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ยังปรากฏในชะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เปลี่ยนชื่อที่อับมงคล มาเป็นชื่อที่เป็นมงคลหรือดีกว่า ทั้งนี้ ในสมัยญะฮิลียะฮ์การตั้งชื่อเด็กทารกที่เกิดมาไม่ได้สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามแต่ประการใด ด้วยเหตุนี้ ภายหลังจากพวกเขาได้เข้ารับนับถือศาสนาอิสลามแล้ว ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เปลี่ยนชื่อที่เป็นมงคลกว่า เช่น กรณียของ अबดุลเราะฮมาน บิน

¹ ชะดีษลำดับที่ 2135

อบูบักร์ อัศศิดดีก เดิมมีชื่อว่า อับดุลอุซซา ('Ibn al-Bai', 1990 : 5999) กรณียุคเดิมมีชื่อว่า ฮัยรฺ หมายถึง สงคราม เปลี่ยนเป็น สัลมัน หมายถึง สันติภาพ ('Abū Dāwūd, n.d. : 4956) หรือกรณีการเปลี่ยนชื่อของสตรีนางหนึ่งซึ่งชื่อว่า อาคียะฮ์ หมายถึง หญิงผู้ทำบายมุข เปลี่ยนเป็น ญะมีละฮ์ หมายถึง หญิงที่งดงาม (Muslim, n.d. : 2139)

จากหลักฐานที่ได้กล่าวข้างต้น จึงประจักษ์ชัดว่าศาสนาอิสลามส่งเสริมให้ตั้งชื่อทารกแรกเกิดด้วยชื่อที่ตั้งงามและเป็นมงคล หากการตั้งชื่อที่ไม่เป็นมงคลแล้ว ควรมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ที่เป็นมงคลมากกว่า กระนั้น กรณีการเปลี่ยนชื่อจากชื่อหนึ่งเป็นอีกชื่อหนึ่งอัน โดยมีความเชื่อเดิมเชื่อว่าเป็นสาเหตุทำให้เด็กทารกไม่สบายหรือเป็นโรคบางประการแล้ว เหตุผลลักษณะที่ไม่มีที่มาในศาสนาอิสลาม เนื่องจากสิ่งที่จะเกิดกับเด็กทารกดังกล่าวนี้มาจากสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้กำหนดเพียงพระองค์เดียว โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับชื่อของทารกแต่ประการใด

วัฒนธรรมการเฉลิมฉลองวันอีดิลฟิฏริย์และอีดิลอฎฮา

คำว่า “عيد” (อ่านว่า อีด) เป็นคำในภาษาอาหรับ เป็นคำที่ผันมาจากคำว่า “عَوَّذٌ عَوَّذٌ” (อ่านว่า อาอะ อะอูดฺ เอาตุณ - เอาตะฮ์) ความหมายเชิงภาษา หมายถึง เวียนมาบรรจบ หวลคืนมาบรรจบ ครบรอบ ส่วนความหมายเชิงเทคนิค หมายถึง ที่ชื่อว่าวันอีดิ้นั้น เนื่องจากวันดังกล่าวได้เวียนมาบรรจบเป็นประจำทุกปีด้วยความสุขใจอันใหม่ ('Ibn Manzūr, n.d. : 3/315) นั้นเป็นการชี้ให้เห็นว่าวันอีดิเป็นวัฒนธรรมอิสลามและเป็นธรรมเนียมที่มีการเฉลิมฉลองเป็นประจำทุกปี และวันเวลาของการเฉลิมฉลองนั้นจะเวียนมาบรรจบเป็นประจำทุกปี

ส่วนคำว่า “فطر” (อ่านว่า ฟิฏร์) หมายถึง รับประทาน มาจากคำว่า “أَفْطَرَ يُفْطِرُ” (อ่านว่า อัฟฎะเราะะ ยุฟฎิรุ) หมายถึง การรับประทานอาหารโดยไม่ต้องถือศีลอดอีกต่อไป นั่นก็หมายความว่า เมื่อถึงเวลาฉลองวันอีดิแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องถือศีลอดอีกต่อไป แสดงว่าเวลาของการอดอาหารหมดลงแล้ว

คำว่า “عيد” สามารถพิจารณาได้ 2 ประเด็นคือ عيد الفطر และ عيد الأضحى ดังนี้

1. คำว่า “عيد الفطر” ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ فَأَوْمَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

(الرُّومُ، بَعْضُ مِنْ آيَةِ 30)

ความว่า “ดังนั้น เจ้าจงผินหน้าของเจ้าสู่ศาสนาที่เที่ยงแท้ (โดยเป็น) ธรรมชาติของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งพระองค์ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในการสร้างของอัลลอฮ์ ﷻ”

(อิรฺรุม ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 30)

อายะฮ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า แรกเริ่มของการกำเนิดมนุษย์นั้น มนุษย์จัดอยู่ในสภาพที่สะอาดบริสุทธิ์ ('Ibn Jauzīy, 1422 : 3/422) ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ทุกคนจึงเกิดมาในสภาพที่ไร้มลทินหรือบาป แต่เนื่องจากได้รับประสบการณ์บางประการจนทำให้เขาได้กลายเป็นผู้ที่ทรยศต่อผู้สร้างของตน

คำว่า “فطر” เป็นคำที่มาจากรากศัพท์ของคำว่า “أَفْطَرَ يُفْطِرُ” หมายถึง การละศีลอดหรือการไม่ถือศีลอด สาเหตุที่เรียกว่า فطر เนื่องจากในวันดังกล่าวชาวมุสลิมมีการเฉลิมฉลองและไม่อนุญาตให้ถือศีลอดเช่นการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน ดังที่ชัยดินาอุมร์ เราะฎิยัลลอฮุ อันฮุ ได้อ้างคำกล่าวของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้สั่งห้ามถือศีลอดในวันอีดิลฟิฏริยและวันอีดิลอฎฮา¹ (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 1137) ดังนั้น เมื่อนำทั้งสองคำมาควบกันเป็น عيد الفطر จึงหมายถึง การเฉลิมฉลองของชาวมุสลิมในขณะที่ไม่มีการถือศีลอดในรอมฎอนอีกต่อไป

อัลอฎฮา ضَحَى يُضْحِي الضَّحَى (อ่านว่า ฎะฮะฮะ ฮะฎะฮะฮะ ฮะฮะฮะฮะฮะ) หมายถึง การเชือดสัตว์พลี ความหมายเชิงภาษา หมายถึง สัตว์ที่ใช้ในการทำกุรบาน

อัลอฎฮียะฮ์ “الضحية” ในเชิงภาษาประกอบด้วย 4 ความหมาย คือ อฎฮียะฮ์ และอฎฮียะฮ์ในรูปของพหูพจน์ คือ อะฎฮียะฮ์ และอฎฮียะฮ์ในรูปของพะอิละฮ์ในรูปของพหูพจน์ คือ ฎะฮายา และอฎฮายาที่อยู่ในรูปพหูพจน์ คือ อฎฮายา ('Ibn Manzūr, n.d. : 14/474)

เคาะฎิบ อัซซารบีนิยได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า อัลอฎฮียะฮ์ หมายถึง การเชือดสัตว์เลี้ยงในวันอีดจนถึงวันตัจริกเพื่อความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ (al-Syarbīnīy, 1958 : 4/282)

ส่วนอัซซุฮัยลียได้อธิบายว่า อฎฮียะฮ์ เชิงภาษาหมายถึง ชื่อของสัตว์ที่ใช้สำหรับการทำการกุรบาน หรือสัตว์ที่ใช้ในการการเชือดในวันอีดิลอฎฮา ดังนั้น อัลอฎฮียะฮ์จึงหมายถึงสิ่งที่เชือดในวันอีดิลอฎฮา (al-Zuhailīy, 1999 : 3/687) ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า ความว่า “ดังนั้น เจ้าจงละหมาดเพื่อพระเจ้าของเจ้า และจงเชือดสัตว์พลีเถิด” (อัลเกาะฮ์ : 2)

อายะฮ์ข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่าการละหมาดที่ระบุไว้ในอายะฮ์ดังกล่าวเป็นการละหมาดอีดิลอฎฮาและการทำการกุรบาน ซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของอัลกุรอานและอัสนุนนะฮ์ (al-Syarbīnīy, 1958 : 4/282) สอดคล้องกับแบบอย่างของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่ได้ทำการกุรบานแกะตัวสีขาวและมีเขาจำนวน 2 ตัว โดยท่านได้ทำการเชือดด้วยตนเอง พร้อมทั้งกล่าวการตักบীরเพื่อการสรรเสริญแต่อัลลอฮ์ ﷻ (al-Bukhārīy, 1422 : 7399, Muslim, n.d. : 1966)

ดังนั้น อีดิลอฎฮาจึงเป็นการผสมผสานกันระหว่างคำสองคำ คือ คำว่า “อีด” และคำว่า “อัลอฎฮา” จึงหมายถึงการเฉลิมฉลองวันอีดโดยการเชือดสัตว์กุรบานเพื่อรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ และการภักดีต่อความยิ่งใหญ่ของพระองค์

¹ บันทึกโดย 'Abū Dāwūd ฮะดีษลำดับที่ 2416, al-Tirmīzīy ฮะดีษลำดับที่ 771, 'Ibn Mājah ฮะดีษลำดับที่ 1772

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฏอนีย์ในการเฉลิมฉลองทั้งวันอีดิลฟิฏริย์ และอีดิลอัฎฮาถือว่าเป็นสุนัตมุอ์กาะดท์ที่มีจะมีการละหมาดที่มีสญิตตามหมู่บ้านต่างๆ ของสังคมพะฏอนีย์ และมักจะให้ความสำคัญกับกิจกรรมต่างๆ ของวันอีดิลทั้งสอง นับตั้งแต่การจ่ายชะกาตฟิฏเราะฮ์สำหรับการเฉลิมฉลองวันอีดิลฟิฏริย์ และถือศีลอดในวันอะเราะเราะพะฮ์ อีกทั้งการเตรียมความพร้อมเพื่อการเชือดสัตว์ قربานสำหรับวันอีดิลอัฎฮา ตลอดจนการจัดเตรียมความพร้อมอื่นๆ สำหรับการฉลองทั้งสองวันดังกล่าว การเตรียมความพร้อมเพื่อการฉลองวันอีดิลทั้งสองมักจะได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งการจัดเตรียมเสื้อผ้าอาภรณ์ การจัดเตรียมอาหารเลี้ยงแขกที่มาเยือน เป็นต้น

โดยปกติแล้วการการถือปฏิบัติของสังคมมุสลิมในทั้งสองวันอีดิลมีความคล้ายคลึงกัน นั่นคือ เริ่มต้นด้วยเนียตในการอาบน้ำเข้าวันอีดิล การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ดีๆ การกล่าวตักบิร และสุดท้ายด้วยการมุ่งสู่มัสญิดหรือมัสยิดเพื่อการละหมาดอีดิล ส่วนการเดินทางสู่สถานที่ละหมาดบ้างอาจไปทางหนึ่งและกลับอีกทางหนึ่งขึ้นอยู่กับความสะดวกของแต่ละบุคคล

ความเข้าใจในเรื่องการละหมาดวันอีดิลทั้งสองของสังคมมุสลิมพะฏอนีย์มีความสอดคล้องกับสิ่งที่อุละมาอ์พะฏอนีย์ได้กล่าวไว้ นั่นคือ การละหมาดวันอีดิลทั้งสองเป็นสุนัตมุอ์กาะดะฮ์ โดยการละหมาดจะจัดขึ้นที่มีสญิต หลังจากดวงอาทิตย์ขึ้นสูงประมาณหนึ่งด้ามดอก และเมื่อใดที่มีผู้ร่วมละหมาดจำนวนมากหรือแน่นเกินไป ก็จะทำให้การละหมาดที่สนาม โดยการสวมเสื้อผ้าที่ดี และส่งเสริมให้ไปยังสถานที่ละหมาดตั้งแต่เนิ่นๆ เพื่อให้ได้อยู่ในแถวต้นๆ (Dāwūd al-Faṭanī, n.d. : 78) อีกทั้งส่งเสริมให้ผู้ชายกล่าวตักบิรด้วยเสียงสูง และผู้หญิงด้วยเสียงเบา อย่างไรก็ตาม การละหมาดวันอีดิลฟิฏริย์อาจจะช้ากว่าการละหมาดอีดิลอัฎฮา ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสสำหรับการจ่ายชะกาตให้เสร็จสิ้นก่อนที่จะดำเนินการละหมาดอีดิล และส่งเสริมให้รับประทานอาหารเช้าเล็กน้อยก่อนที่จะไปละหมาดวันอีดิล ซึ่งจะต่างไปจากวันอีดิลอัฎฮา (Dāwūd al-Faṭanī, n.d. : 78) สิ่งที่อุละมาอ์พะฏอนีย์ได้กล่าวข้างต้น สอดคล้องกับคำอธิบายของอิมามนะวะวีได้อธิบายว่า การละหมาดอีดิลเป็นสุนัตมุอ์กาะดะฮ์ แต่ตามทัศนะที่อ่อนมองว่าการละหมาดเป็นฟิรฎูกิฟายะฮ์ โดยการละหมาดอีดิลกำหนดไว้ไม่เพียงแต่ในรูปแบบญะมาอะฮ์เท่านั้น แต่ยังกำหนดให้ปัจเจกบุคคล สตรี เด็ก ทาส และคนชรากระทำการละหมาดอีดิลด้วย (al-Nawawī, 1989 : 145) อย่างไรก็ตาม ในเช้าของวันอีดิลฟิฏริย์ศาสนาอิสลามส่งเสริมให้รับประทานอาหารเช้าเล็กน้อยก่อนที่จะมุ่งสู่มัสญิดหรือมัสยิด ดังที่อุละมาอ์พะฏอนีย์ได้กล่าวไว้ข้างต้น สอดคล้องกับความเห็นของอิมามนะวะวี ซึ่งมองว่าเป็นการสุนัตให้รับประทานอาหารเช้าก่อนที่จะมุ่งสู่สถานที่ละหมาดอีดิล (al-Nawawī, 1989 : 147) ด้วยเหตุนี้ จึงพบว่าหลังการละหมาดศุบฮ์มักจะมีการเลี้ยงอาหาร ทั้งที่มีสญิตหรืออาจมีการเชิญเพื่อรับประทานอาหารเช้าตามบ้านต่างๆ

เมื่อพิจารณาถึงสถานที่ละหมาดอีดิลทั้งสองแล้ว พบว่า ตามทัศนะของชัยคุดาวัตอัลพะฏอนีย์เห็นว่า การละหมาดอีดิลทั้งสองควรทำการละหมาดที่มีสญิต ยกเว้นกรณีที่มีสญิตดังกล่าวไม่สามารถรองรับจำนวนผู้คนที่มาร่วมละหมาดได้ จึงอนุญาตให้ทำการละหมาดที่สนาม

(Dāwūd al-Faṭanī, n.d. : 78) ความเห็นของชัยคฺจึงสอดคล้องกับความเห็นของอิมามนะวะวีย์ที่อธิบายว่า การละหมาดอีดที่มีสญฺิตเป็นสิ่งที่อํพฎ็อลหรือประเสริฐกว่าการละหมาดในสถานที่อื่น (al-Nawawī, 1989 : 146) ด้วยเหตุนี้เอง หลังๆ นี้จึงพบว่าในสังคมมุสลิมพะฎอนียได้มีกระแสเรียกร้องให้มีการจัดละหมาดวันอีดที่สนาม แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากสังคมโดยส่วนใหญ่เท่าที่ควร แต่สังคมส่วนใหญ่ยังคงยืนหยัดที่จะทำการละหมาดที่มีสญฺิตเช่นเดิม แม้ว่าสญฺิตที่ใช้ทำการละหมาดอีดนั้นจะมีความคับแคบและไม่สามารถรองรับจำนวนผู้คนได้ก็ตาม

ตามบริบทของสังคมพะฎอนียที่มักจะถูกปฏิบัติมาโดยตลอดอีกประการหนึ่ง สิ่งนี้ได้กลายเป็นเลือดเนื้อของสังคมไปแล้วก็ว่าได้ นั่นคือ การเยี่ยมเยียนระหว่างมุสลิมด้วยกัน เช่น การเยี่ยมญาติพี่น้อง ครูบาอาจารย์หรือผู้มีบุญคุณ และเพื่อนฝูง เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นการเชื่อมสายสัมพันธ์อันดีงามระหว่างพี่น้องมุสลิมด้วยกัน สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ส่งเสริมให้มีความรักใคร่ระหว่างกันเสมือนสิ่งก่อสร้างที่แข็งแกร่ง (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 2585)

จากการสังเกต พบว่า ตามบริบทของสังคมพะฎอนียแล้วการปฏิบัติของสังคมมุสลิมพะฎอนียโดยส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับสิ่งที่ได้กล่าวไว้ในตำราของอุละมาอ์พะฎอนีย นับว่ามีอิทธิพลต่อสังคมมุสลิมเป็นอย่างยิ่ง กระนั้น อาจมีบุคคลบางคนที่ไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญบางประการ เช่น บางคนอาจไม่ได้รับประทานอาหารก่อนการละหมาดอีดิลฟิฏริยฺ โดยมีความรู้สึกว่าคุณยังมีความเคยชินกับการถือศีลอดมาเป็นเวลาหนึ่งเดือน หรือไม่ได้ตระหนักถึงสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำในวันดังกล่าว เช่น ยังไม่รับประทานอาหารเช้าเข้าวันอีด หรือยังคงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าปกติ เป็นต้น สิ่งนี้นับว่าเป็นความเคยชินของบุคคล จนอาจต้องใช้เวลาระยะหนึ่งเพื่อการปรับตัว

ดังนั้น โดยภาพรวมแล้ว สิ่งที่สังคมมุสลิมพะฎอนียถือปฏิบัติอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์กันกับคำสอนต่างๆ ที่ปรากฏในตำราของอุละมาอ์พะฎอนีย สิ่งนี้จึงสื่อให้เห็นว่าตำราดังกล่าวมีอิทธิพลโดยตรงต่อวิถีชีวิตสังคมมุสลิมจนสามารถยืนหยัดการดำรงการละหมาดอีดิลฟิฏริยฺและอีดิลอฎฎฮาได้สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

ญะนาซาท

ตามบริบทสังคมมุสลิมพะฎอนียมักจะถูกเข้าใจว่า ญะนาซาท คือ ศพของคนเสียชีวิต ความเข้าใจดังกล่าวนี้ไม่สอดคล้องกับชัยคุดาอูต อัลพะฎอนีย โดยท่านได้กล่าวว่า อัลญะนาซะฮ์ หมายถึง อุปรกรณ์ที่ใช้สำหรับหามศพคนเสียชีวิต (Dāwūd al-Faṭanī, n.d. : 81)

คำว่า ญะนาซาท (جنازة) เป็นคำในภาษาอาหรับมาจากคำว่า جَنَزَ ทั้งคำว่า جَنَزَ ปรากฏสัญลักษณ์กัศเราะฮ์ที่พยัญชนะญีม (ج) (อ่านว่า อัลญินาซะฮ์) และคำว่า جَنَزَ ปรากฏสัญลักษณ์ฟัตฮะฮ์ที่พยัญชนะญีม (ج) (อ่านว่า อัลญะนะซะฮ์) ทั้งสองคำนี้มีความหมายเดียวกัน คือ ศพ ('Ibn Manzūr, 1993 : 2/383)

อัลญะนาซะฮ์ หมายถึง ศพ ส่วนคำว่า อัลญินาซะฮ์ หมายถึง อุปกรณ์ใช้สำหรับหามศพ แต่ในความเป็นจริงแล้วทั้งสองคำดังกล่าวสามารถใช้สลับกันได้ เนื่องจากมีความหมายที่คล้ายคลึงกัน (al-'Uthaimīn, 2014 : 1)

ญะนาซะฮ์ตามความหมายของอัลเคาะฎิบ อัซซัรบีนิยะ หมายถึง ศพที่อยู่ในที่หามศพ แต่ถ้าศพที่ไม่ได้อยู่ในที่สำหรับหามศพแล้วจะไม่เรียกว่า ญะนาซะฮ์ แต่จะเรียกว่า มัยยิตหรือศพ อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปเนิ่นนาน จนในที่สุดผู้คนจึงเรียกคนที่เสียชีวิตว่า ญะนาซะฮ์ แม้ว่าศพของคนเสียชีวิตไม่ได้อยู่ในที่สำหรับหามศพก็ตาม (al-Syarbīnī, 2012 : 285)

จากคำนิยามที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถมองได้ 2 ความหมาย ดังนี้

1. คำว่า ญะนาซะฮ์ หมายถึง ศพ
2. คำว่า ญะนาซะฮ์ หมายถึง ที่สำหรับหามศพ

กระนั้นความหมายทั้งสองสามารถใช้ทดแทนหรือสลับกันไปมาได้ ปัจจุบันจึงเห็นได้ชัดว่า ผู้คนทั่วไปมักจะเรียกผู้ที่เสียชีวิตว่า มัยยิตหรือญะนาซะฮ์ โดยไม่ได้แยกแยะระหว่างทั้งสองแต่ประการใด ดังนั้น ความเข้าใจตามบริบทของสังคมมุสลิมจึงมีความสอดคล้องกับคำนิยามของชัยคุดาวูด อัลพะฎอนิยะ และผู้รู้ได้ให้คำนิยามไว้

หลังจากมนุษย์ได้ดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดไว้แล้ว เมื่อถึงกำหนดเวลาหนึ่งตามที่พระองค์กำหนดไว้มนุษย์จึงต้องหมดลมหายใจและจากโลกนี้ไปในที่สุด กระนั้นศาสนาอิสลามได้กำหนดวิธีการจัดการกับศพผู้เสียชีวิตหรือที่เรียกว่า ญะนาซะฮ์ ก่อนที่จะนำไปฝังตามหลักการศาสนาอิสลามต่อไป

หลักฐานจากจากอัลกุรอานและฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จำนวนมากมายที่กล่าวถึงการเสียชีวิตของมนุษย์ หลักฐานบางส่วนคือ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا﴾

(الزمر، بعض من آية 42)

ความว่า “อัลลอฮ์ทรงปลิดชีวิตในยามตายของมัน”

(อัซซุมัร ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 42)

อายะฮ์ดังกล่าวอัลลอฮ์ ﷻ ทรงแจ้งให้ทราบว่าพระองค์โดยบรรดามะลาอิกะฮ์ของพระองค์ทรงปลิดชีวิตของคนเสียชีวิตไป โดยให้วิญญาณของเขาหลุดออกไปจากเรือนร่าง ส่วนคนที่ยังมีชีวิตอยู่พระองค์ทรงถือมันไว้ขณะที่เขานอนหลับ (Ibn Kathīr, 2014 : 86) นั่นหมายถึงว่า การปลิดชีวิตมนุษย์ของอัลลอฮ์ ﷻ จัดอยู่ใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 การปลิดชีวิตด้วยการตายที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งการตายในลักษณะที่หนึ่งนี้ พระองค์จะไม่คืนวิญญาณกลับสู่ร่างของเขาอีกแล้ว ส่วนลักษณะที่ 2 การตายในรูปของการนอนหลับ ซึ่งการตายในลักษณะนี้ พระองค์จะทรงคืนวิญญาณเข้าร่างของคนที่ยังนอนหลับอีกครั้ง จึงสอดคล้องกับฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((أَكْفُرُوا دِكْرَ هَادِمِ اللَّذَاتِ¹))

(أخرجه ابن ماجه، د.ت. : 4258)

ความหมาย “จงรำลึกถึงสิ่งที่ทำให้ตัดขาดจากความสุขทั้งหลาย”

(บันทึกโดย 'Ibn Mājah, n.d. : 4258)

สิ่งที่วาญิบสำหรับผู้ที่มีชีวิตที่จะต้องกระทำต่อศพของผู้เสียชีวิต 4 ประการ คือ การอาบน้ำศพ การกะฝั่งหรือการห่อศพ การละหมาดต่อศพ และการฝังศพที่สุสาน (al-Syarbīnī, 2012 : 285 - 293) สิ่งต่อไปนี้จะกล่าวถึงเกี่ยวกับการจัดการศพตามบริบทของสังคมพะฎอนีย์ ดังนี้

การอาบน้ำศพ

ตามบริบทของสังคมพะฎอนีย์หลังจากคนเสียชีวิตไปแล้ว ก็จะใช้ผ้ามาผูกคางไว้กับหัว ปิดตาของศพ รวมทั้งให้มีกอดอกหรืออยู่ในสภาพเหมือนขณะกียาม ตลอดจนเอาผ้ามาปิดศพไว้ช่วยคาวูด อัลพะฎอนีย์ มองว่า เมื่อมีคนชีวิตแล้วสิ่งที่จะต้องทำคือ ผูกคางไว้กับหัวของศพ ลูบตาของศพให้ปิดสนิท การทำให้ข้อส่วนต่างๆ ของศพอ่อนคลาย (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 81) การกระทำข้างต้นสอดคล้องกับคำอธิบายของอิมามานะวะวีย์เกี่ยวกับการกระทำต่อศพผู้เสียชีวิต อีกทั้งคลุมศพด้วยผ้าบาง และนำสิ่งของที่มีน้ำหนักวางไว้เหนือท้องของศพ (al-Nawawī 1989 : 155) จากนั้นจึงมีการจัดเตรียมความพร้อมเพื่ออาบน้ำศพ ได้แก่ เครื่องมือและอุปกรณ์ในการอาบน้ำศพ การบูรไบพุทรา (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 143) ไบพุทราสามารถจัดกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ที่ส่งกลิ่นออกมาจากศพของผู้เสียชีวิต

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องกระทำ คือ การประกาศถึงการเสียชีวิตของบุคคลดังกล่าว เพื่อให้พี่น้องมุสลิมจะได้รับรู้กันถ้วนหน้า ทั้งนี้วัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อให้มีผู้คนได้มาร่วมละหมาดญะนาซะฮ์เป็นจำนวนมาก (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 82) โดยบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์แล้วการจัดการศพของผู้เสียชีวิตมักจะดำเนินการโดยเร็ว สอดคล้องกับสิ่งที่ชัยคาวูด อัลพะฎอนีย์ได้กล่าวว่า จะต้องจัดการอาบน้ำญะนาซะฮ์ การกะฝั่ง และการฝังญะนาซะฮ์โดยเร็ว (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 82) สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะสุลุลลอฮ์ได้กำชับว่า ให้รีบเร่งจัดการฝังศพ เพื่อให้ผู้ตายที่ประกอบความดีงามจะได้รับผลตอบแทนที่ดี แต่ในทางกลับกัน ก็จะเป็นการสลัดความชั่วออกจากบ่าของผู้จัดการศพ (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 1315, Muslim, n.d. : 922)

จากการสังเกต พบว่า การละหมาดญะนาซะฮ์ในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ทุกแห่งจะมีการละหมาดญะนาซะฮ์ตรงตามกำหนดเวลา เมื่อเทียบกับบางกิจกรรมของการประกอบอะมัลอื่นๆ เช่น การละหมาดฟัรฎู และการประกอบอะมัลอื่นๆ นั่นจึงแสดงให้เห็นว่าคำสอนที่ปรากฏในตำราของชัยคัพพะฎอนีย์มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตสังคมมุสลิมพะฎอนีย์นับตั้งแต่อดีตจวบจนทุกวันนี้

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นอะดิษอะสันเศาะฮีย (al-'Albānī, n.d. : 3/145)

การอาบน้ำศพตามบริบทของสังคมพหุญนิยม การเริ่มต้นอาบน้ำชะงะฮ์ โดยผู้ทำการอาบน้ำจะต้องเนียตในการอาบน้ำทำความสะอาด และเนียตอาบน้ำละหมาดให้แก่ศพ การอาบน้ำศพส่งเสริมให้กระทำในสภาพที่ศพมีเสื้อผ้าและในสถานที่สงบ มิดชิด และหลบตาผู้คน (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้, 2529 : 1/157) สอดคล้องกับสิ่งที่ชัยคุดาวัต และชัยคุมฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ได้กล่าวไว้¹ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 82, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 143) อย่างไรก็ตาม อัซซัรบีเนียระบุว่า การอาบน้ำชะงะฮ์ไม่จำเป็นต้องมีการเนียตแต่อย่างใด เนื่องจากการอาบน้ำชะงะฮ์มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อทำความสะอาดเท่านั้น ด้วยเหตุนี้การอาบน้ำชะงะฮ์โดยคนกาฟิรถือว่าใช้ได้ (al-Syarbīnī, 2012 : 285)

การอาบน้ำชะงะฮ์เริ่มต้นด้วยการผสมน้ำกับการบูรและใบพุทราทั้งใบสดหรือแห้ง แต่จะต้องไม่ทำให้ความสะอาดของน้ำเปลี่ยนสภาพไป (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 143) เนื่องจากใบพุทราสามารถจัดกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ที่ส่งกลิ่นออกมาจากศพของผู้เสียชีวิต สอดคล้องกับฮะดีษของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ได้กล่าวว่า จงอาบน้ำศพด้วยน้ำและใบพุทรา² (บันทึกโดย 'Ibn Mājah, n.d. : 2/1030) หากปรากฏซึ่งนะญิสที่จะต้องขจัดโดยการกตบริเวณท้องน้อยของศพเพื่อนะญิสที่คั่งค้างในช่องท้องออกมาให้หมดเสียก่อน (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 82, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 143) เรื่องนี้สอดคล้องกับคำอธิบายของอัซซัรบีเนีย (al-Syarbīnī, 2012 : 285) คือ การทำความสะอาดรูทวารหนัก จมูก หู และช่องปาก โดยใช้ผ้าพันไว้ที่นิ้วข้างซ้ายแล้วสอดใส่พร้อมทั้งทำความสะอาดในรูทวารต่างๆ จนสะอาดหมดจด จากนั้นจึงอาบน้ำละหมาดให้แก่ศพ การเริ่มต้นอาบน้ำจะต้องเริ่มต้นรดน้ำเย็นผสมการบูร ปูนไล หรือน้ำพิมเสนเพื่อเป็นการดับกลิ่นที่มาจากศพ ขณะอาบน้ำศพจะต้องใช้ผ้าคลุมศพตลอดทั้งร่างและกระทำด้วยความนุ่มนวล (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้, 2529 : 1/157)

การกะฉีนหรือการห่อศพ

คำว่า “การกะฉีน” ในบริบทของสังคมมุสลิมพหุญนิยมมักจะหมายถึง การห่อศพของผู้เสียชีวิตหลังจากอาบน้ำศพเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยการกะฉีนศพเพศชายใช้ผ้าสีขาวจำนวน 3 ชั้น และศพเพศหญิงจำนวน 5 ชั้น และแต่ละชั้นจะโรยด้วยผงการบูรและน้ำหอมหรือน้ำอบ และหลังจากเสร็จสิ้นการกะฉีนแล้วก็นำศพเพื่อเข้าสู่การละหมาดชะงะฮ์ในลำดับต่อไป

ความเข้าใจดังกล่าวสอดคล้องกับชัยคุดาวัต อัลพะฎอนีย์ โดยท่านกล่าวว่า วาญิบให้ทำการกะฉีนผู้ที่เสียชีวิตเพศชายอย่างน้อยด้วยผ้าจำนวนหนึ่งผืนที่สามารถปกปิดร่างกายของผู้ตายอย่างทั่วถึงและมิดชิด (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 82)

¹ รายละเอียดเพิ่มเติมในหนังสือ *อัลญะวาฮิร อัลสันนียะฮ์* หน้า 82 และหนังสือ *กัฟายะฮ์ อัลมุฮตะดะฮ์* หน้า 143

² ฮะดีษลำดับที่ 3084 อัลอัลบานียัรระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮิฮ์ (al-'Albānī, n.d. : 7/84) ตามภูมิปัญญาของในโลกมลายูเห็นว่า การอาบน้ำศพโดยผสมใบพุทราเข้ากับน้ำก็เพื่อดับกลิ่นที่มาจากศพของผู้เสียชีวิต (Muhamad Yusri Yusuf, 2017 : 8)

ขณะที่การถือปฏิบัติในบริบทของสังคมมุสลิมพะฆอนีย์ที่นอกเหนือจากที่วาญิบ โดยถือว่าการปฏิบัติในลักษณะถือว่าเป็นสิ่งที่สุนัต คือ การกะผั้นผู้ตายเพศชายด้วยผ้าจำนวน 3 ชั้น ส่วนผู้ตายที่เป็นเพศหญิงกะผั้นด้วยผ้าจำนวน 5 ชั้น ได้แก่ 1) ส่วนที่เป็นผ้าสำหรับกะผั้น จำนวน 2 ชั้น 2) ส่วนที่เป็นผ้าสำหรับสวมใส่จำนวน 1 ผืนที่สามารถปกปิดเอาเราะฮ์ได้ 3) ส่วนที่เป็นผ้าปิดศีรษะจำนวน 1 ผืน สำหรับส่วนที่ 4 และ 5 ใช้สำหรับกะผั้นศพ โดยมีการลำดับขั้นตอน คือ สวมใส่ผ้า เสื้อคลุมหรือผ้าปิดศีรษะ และตามด้วยผ้ากะผั้นอีกจำนวน 2 ผืน ตามลำดับ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 82, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 143) สอดคล้องกับความเห็นของอิมามนะวะวียะ ระบุว่า อนุญาตโดยไม่มีสิ่งมักรூฮ์สำหรับกรณีที่มีผืนที่สี่หรือผืนที่ห้า และสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับญะนาซะฮ์เพศหญิงคือ จำนวนห้าผืน (al-Nawawīy, 1989 : 160) และสิ่งที่ถือปฏิบัติทุกครั้งที่มีการกะผั้นญะนาซะฮ์ คือ การกะผั้นด้วยผ้าสีขาวที่ได้ซักให้สะอาดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และสูนตอบผ้ากะผั้นด้วยไม้กฤษณา¹ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 82) จึงมีความสอดคล้องกับชะดีษของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ที่สั่งให้มีการกะผั้นศพด้วยผ้าขาวที่สะอาด ทั้งนี้ ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ใช้ให้กะผั้นคนที่เสียชีวิตโดยใช้ผ้าสีขาว² (บันทึกโดย al-Tirmizīy, 1975 : 3/310)

ความเห็นของชัยคดาวัต อัลพะฆอนีย์ข้างต้นมีความสอดคล้องกับทัศนะของอัซซัรบีเนีย เห็นว่า วาญิบให้มีการกะผั้นสำหรับผู้เสียชีวิตเพศชายอย่างน้อยด้วยผ้าจำนวนหนึ่งผืนที่สามารถปกปิดร่างกายของผู้ตายได้อย่างมิดชิด (al-Syarbīnīy, 2012 : 289) นั้นหมายความว่า การกะผั้นศพด้วยผ้าจำนวนหนึ่งผืนเป็นสิ่งที่วาญิบจะต้องกระทำ แต่การกะผั้นด้วยผ้าจำนวน 3 ผืนถือเป็นการสุนัต โดยไม่มีเสื้อและผ้าสัรบัน (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 82, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 143) สอดคล้องกับทัศนะของอิมามนะวะวียะ ดังที่ท่านได้อธิบายคำพูดของท่านหญิงอาอิซะฮ์เราะฮ์ฎัยลลฮุ อันฮา (al-Nawawīy, 1392 : 7/8) โดยยึดคำพูดของท่านหญิงอาอิซะฮ์ได้กล่าวความว่า “ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ถูกกะผั้นด้วยผ้าขาวสะอาดจำนวนสามผืน โดยไม่มีเสื้อและสัรบัน” (บันทึกโดย al-Bukhārīy, 1422 : 1273 และ Muslim, n.d. : 941)

จากที่สิ่งได้กล่าวมาข้างต้นนั้น การกะผั้นหรือห่อศพนับได้ว่า สังคมมุสลิมพะฆอนีย์ถือปฏิบัติเหมือนดังที่ชัยคดาวัต อัลพะฆอนีย์ และชัยคมุฮัมมัดนุร อัลพะฆอนีย์ได้ระบุไว้ในเอกสารวิจัยทุกประการ ทั้งนี้ การถือปฏิบัติตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น อันเนื่องจากสังคมมุสลิมพะฆอนีย์ได้มีการศึกษาเรียนรู้จากตำรับตำราของอุละมาอ์พะฆอนีย์ในอดีต อีกทั้งยังสืบทอดความรู้ดังกล่าวจากอดีตจนถึงปัจจุบันจนซึมซับและกลายเป็นวิถีชีวิตของสังคม

¹ อ่านเพิ่มเติมใน *Pedoman Hidup Muslim* (al-Jazā'irīy, 1996 : 417) ท่านเห็นว่า การใส่เครื่องหอมจากไม้กฤษณาลงในผ้ากะผั้นถือว่าเป็นสิ่งที่สุนัตให้กระทำ

² ชะดีษลำดับที่ 994 อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นชะดีษเศาะฮีฮ์ (al-'Albānīy, n.d. : 2/494)

การละหมาดญะนาซะฮ์

การละหมาดญะนาซะฮ์หรือมักจะมีเรียกว่า การละหมาดมายัต โดยบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์แล้วมักจะหมายถึง การละหมาดให้แก่คนที่เสียชีวิต ซึ่งเป็นฟัรฎูกิฟายะฮ์ ประกอบด้วย 7 รุกุ่น คือ การเนียต สี้ตักบิร อ่านสุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ ยืนสำหรับคนที่มีความสามารถ เศาะลาวาตแต่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ดุอาอ์แก้มยียิตและให้สลาม

การละหมาดญะนาซะฮ์ประกอบด้วย 7 รุกุ่น คือ 1) การเนียต 2) การตักบิรจำนวน สี้ตักบิร 3) การอ่านสุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ 4) การยืนสำหรับคนที่มีความสามารถ 5) การเศาะลาวาตแต่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ 6) การดุอาอ์ให้แก่มัยยิต และ 7) การให้สลาม (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 83, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 143 - 145) สอดคล้องกับทัศนะของอิมามนะวะวี และอัชชะรีบีญ์ ระบุว่า รุกุ่นของการละหมาดญะนาซะฮ์ประกอบด้วย 7 รุกุ่น เช่นเดียวกับสิ่งที่นำเสนอโดยชัยค้อลพะฎอนีย์ทั้งสองท่านข้างต้น (al-Nawawī, 1989 : 162 – 163, al-Syarbīnī, 2012 : 296 – 301) ถึงแม้ว่าผู้ที่มีร่วมญะนาซะฮ์ดำรงการละหมาดฟัรฎูไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ถือว่าการละหมาดญะนาซะฮ์ดังกล่าวถือว่าใช้ได้ ทั้งนี้ เนื่องจากการละหมาดญะนาซะฮ์ถือเป็นฟัรฎูกิฟายะฮ์ หากไม่มีผู้ใดละหมาดญะนาซะฮ์แล้ว จะทำให้ทุกคนจะต้องรับบาป ('Aḥmad al-Faṭānī, n.d. : 73)

ตำแหน่งการยืนของอิมามนำละหมาดญะนาซะฮ์ระหว่างญะนาซะฮ์ที่เป็นเพศชายกับญะนาซะฮ์ที่เป็นเพศหญิงมีข้อแตกต่างบางประการ คือ 1) การละหมาดญะนาซะฮ์ที่เป็นเพศชายอิมามจะยืนตรงหัวของญะนาซะฮ์ 2) การละหมาดญะนาซะฮ์ที่เป็นเพศหญิง อิมามนำละหมาดจะยืนอยู่ตรงกลางหรือต่ำกว่าส่วนเอวของญะนาซะฮ์ ('Aḥmad al-Faṭānī, n.d. : 74) สอดคล้องกับคำอธิบายของอิมามนะวะวีเกี่ยวกับจุดหรือตำแหน่งการยืนของผู้ที่จะทำการละหมาดญะนาซะฮ์ (al-Nawawī, 1989 : 165) การถือปฏิบัติในการละหมาดญะนาซะฮ์ในบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์จากอดีตจนถึงปัจจุบันพบว่ามีความสอดคล้องกับสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น

จากการสังเกต พบว่า การละหมาดญะนาซะฮ์ในบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มีความสอดคล้องกับสิ่งที่กล่าวไว้ในเอกสารวิจัยทุกประการ ทั้งนี้ วิธีปฏิบัติในการละหมาดญะนาซะฮ์ได้รับการสืบทอดทั้งโดยวิธีการเล่าเรียนและการฝึกประสบการณ์ในรูปแบบการปฏิบัติจริงของคนรุ่นต่อๆ มา จนสิ่งนี้ได้กลายเป็นวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมโดยปริยาย กระนั้นยังปรากฏวิธีปฏิบัติบางประการที่ถูกสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จนสิ่งนี้อาจจะกล่าวได้ว่ากลายเป็นประเพณีปฏิบัติสำหรับการจัดการศพของผู้เสียชีวิตไปแล้ว เมื่อใดที่ไม่มีกรถือปฏิบัติ อาจจะมีเสียงสะท้อนหรือการตำหนิจากสังคมส่วนรวม นั่นคือ การแจกเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ร่วมละหมาดญะนาซะฮ์

ประเพณีการแจกเงินหรือสิ่งของแก่ผู้ละหมาดญะนาซะฮ์

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ การจ่ายเงินหรือแจกสิ่งของแก่ผู้มาร่วมละหมาดญะนาซะฮ์นับว่าเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติอย่างกว้างขวางในสังคมมุสลิมรวมทั้งสังคมโลก

มลายู ประเพณีปฏิบัตินี้ได้กลายเป็นวิถีชีวิตของสังคมมุสลิม เมื่อเสร็จสิ้นจากการละหมาดญะนาซะฮ์ แล้ว ทางฝ่ายครอบครัวผู้เสียชีวิตจะต้องจัดเตรียมเงินหรือสิ่งของ เช่น ข้าวสาร ไข่ เป็นต้น การแจกเงินและสิ่งของให้แก่ผู้มาร่วมละหมาดนั้นนับว่าได้สร้างความลำบากแก่ครอบครัวที่เสียชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่มีฐานะยากไร้ จนหลายครั้งจำเป็นต้องสร้างหนี้สินหรือต้องหยิบยืมจากผู้อื่น

เมื่อพิจารณาถึงหลักการอิสลามแล้ว พบว่า ไม่ปรากฏคำสอนใดๆ ที่ส่งเสริมให้มีการแจกจ่ายเงินหรือสิ่งของเพื่อเป็นสิ่งตอบแทนให้แก่คนที่มาร่วมละหมาดญะนาซะฮ์แต่ประการใด แต่ปรากฏสิ่งที่ตรงกันข้ามกับประเพณีปฏิบัติข้างต้น ดังนี้

1. หลักฐานจากชะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ส่งเสริมให้มีการให้กำลังใจและช่วยเหลือสมาชิกครอบครัวของผู้เสียชีวิต โดยการจัดเตรียมอาหารแก่พวกเขา เนื่องจากพวกเขากำลังอยู่สภาพที่ยุ่งเหยิงและทุกข์ระทม ดังนั้น เพื่อแบ่งเบาความทุกข์ยากของญาติผู้เสียชีวิต ภายในสามวัน หลังจากการเสียชีวิต เพื่อนบ้านต่างก็ควรมีการปลอบขวัญแก่พวกเขา (al-Syarbīnīy, 2012 : 309) สอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวไว้ในเหตุการณ์การเสียชีวิตของเครือญาติของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ คือ ญะอ์ฟัร บิน อับฎอลิบ ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((اصْنَعُوا لآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا، فَقَدْ أَتَاهُمْ مَا يَشْعَلُهُمْ، أَوْ أُمَّرٌ يَشْعَلُهُمْ¹))

(أخرجه ابن ماجه ، د.ت. : 1610 ، أحمد بن حنبل، 2001 : 1751)

ความหมาย “จงทำอาหารให้แก่ครอบครัวของญะอ์ฟัรเถิด เนื่องจากได้มีสิ่งที่ทำให้พวกเขาประสบกับความยุ่งเหยิง”

(บันทึกโดย 'Ibn Mājah, n.d. : 1610, 'Aḥmad Bin Ḥanbal, 2001 : 1751)

ตามนัยยะของชะดีษข้างต้น ศาสนาอิสลามส่งเสริมให้เพื่อนบ้านหรือบุคคลที่อยู่ในละแวกเดียวกันทำอาหารเพื่อบริการแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิต เนื่องจากเวลานั้นเขากำลังอยู่ในสภาพที่เศร้าโศกเสียใจ โดยไม่อนุญาตให้สมาชิกครอบครัวผู้เสียชีวิตทำอาหารเพื่อจัดเลี้ยงแก่ผู้มาร่วมในงานศพดังกล่าว เนื่องจากการกระทำลักษณะนี้เป็นการเพิ่มความทุกข์ยากแก่ครอบครัวและญาติผู้เสียชีวิต อีกทั้งเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของชาวญะฮ์ลียะฮ์อีกด้วย (al-'Uthaimīn, 2014 : 495) อัซซัรบีนิยได้อ้างทัศนะของอิบน์ เศาะลาฮ์ ระบุว่า หากครอบครัวของผู้เสียชีวิตเป็นคนที่จัดเตรียมและเลี้ยงอาหารให้แก่ผู้ที่มาในงานศพแล้ว ถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่เป็นบิดอะฮ์หรืออุตริกรรม (al-Syarbīnīy, 2012 : 313)

2. ผู้ที่ร่วมละหมาดญะนาซะฮ์จะได้รับผลตอบแทนจากอัลลอฮ์ ﷻ นับตั้งแต่เขาผู้นั้นได้ติดตามศพที่เคลื่อนออกจากบ้านเสียอีก ดังที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นชะดีษอะสัน (al-'Albānīy, n.d. : 1/514)

((مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ حَتَّى يُصَلَّى عَلَيْهَا فَلَهُ قِيرَاطٌ، وَمَنْ شَهِدَهَا حَتَّى تُدْفَنَ فَلَهُ قِيرَاطَانِ، قِيلَ : وَمَا الْقِيرَاطَانِ؟ قَالَ : مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ))
(أخرجه البخاري، 1422 : 1325، مسلم، د.ت. : 945)

ความหมาย “ผู้ใดร่วมกับคนที่เสียชีวิตจนเขาละหมาดให้แก่เขา เขาผู้นั้นจะได้รับ 1 กิร็อฏ และผู้ใดอยู่ร่วมกับผู้ที่เสียชีวิตจนเขาถูกฝังแล้ว เขาผู้นั้นจะได้รับ 2 กิร็อฏ มีคนเอย่ถามว่ากิร็อฏคืออะไร ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จึงตอบว่า เสมือนภูเขาที่ใหญ่ที่มาจำนวน 2 ลูก”

(บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 1325, Muslim, n.d. : 945)

จากนัยยะของฮะดีษดังกล่าวชี้ชัดว่า กิร็อฏที่กล่าวถึงในฮะดีษบทนี้ หมายถึง ผลบุญที่ใหญ่เทียบเท่ากับภูเขาอูด แต่ไม่ใช่เป็นทองคำหรือเงิน (al-'Uthaimīn, 2014 : 291) ฮะดีษข้างต้นจึงเป็นสิ่งจูงใจให้ชาวมุสลิมให้ความสำคัญกับการละหมาดญะนาซะฮ์อันเนื่องมาจากผู้ใดที่ร่วมละหมาดแล้วจะได้ผลบุญที่ยิ่งใหญ่เท่ากับภูเขาอูดที่ตนสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน นั่นแสดงให้เห็นว่าผู้ที่ติดตามญะนาซะฮ์นับตั้งแต่ออกจากบ้านสู่การละหมาดจนถึงเสร็จสิ้นการฝังแล้ว เขาผู้นั้นจะได้รับผลบุญที่ยิ่งใหญ่เทียบเท่าภูเขาอูดจำนวนสองลูกนั่นเอง

สิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้น นับได้ว่าเป็นสิ่งตอบแทนที่อัลลอฮ์ ﷻ จะประทานให้แก่ผู้ที่มีร่วมละหมาดญะนาซะฮ์ ด้วยเหตุนี้ จึงไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะไปรับหรือหวังในสิ่งตอบแทนจากครอบครัวของผู้เสียชีวิต อันเป็นการสร้างความลำบากแก่ครอบครัวของผู้เสียชีวิตนั่นเอง

3. ส่งเสริมให้ผู้ร่วมละหมาดญะนาซะฮ์มีความบริสุทธิ์ใจในการขออ้อให้แก่ผู้เสียชีวิตได้รับการอภัยโทษจากอัลลอฮ์ ﷻ สอดคล้องกับฮะดีษของท่านนบี ﷺ ได้กล่าวใจความว่า “ไม่มีมุสลิมคนใดที่เสียชีวิตลง และได้รับการละหมาดโดยผู้คนจำนวนสี่สิบคนที่ไม่ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ แน่نونที่สุดพระองค์จะประทานความช่วยเหลือให้แก่เขา” (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 948)

การละหมาดญะนาซะฮ์เป็นสิ่งที่สุนัตและส่งเสริมให้มีผู้มาร่วมละหมาดญะนาซะฮ์ในจำนวนที่มาก ยังมีจำนวนผู้คนมาละหมาดมากก็ดียิ่งดี (al-'Uthaimīn, 2014 : 480) สอดคล้องกับฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ดังใจความว่า เมื่อมีการละหมาดญะนาซะฮ์แล้ว ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กำชับให้มีการอ้อด้วยความบริสุทธิ์ใจ¹ ('Abū Dāwūd, n.d. : 3199, 'Ibn Hibbān, 1988 : 3076) อ้อที่บริสุทธิ์ใจมีสองลักษณะ คือ 1) อ้อที่ขอด้วยความจริงใจและเฉพาะให้แก่ญะนาซะฮ์ และ 2) อ้อที่ขอด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ (al-'Uthaimīn, 2014 : 274) ดังนั้น เมื่อใดที่ผู้ร่วมละหมาดมีการอ้อด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่อพระองค์ทรงให้อภัยในบาปของเขาแล้ว อัลลอฮ์ ﷻ ย่อมจะทรงตอบรับการอ้อของพวกเขา (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 2/655)

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นฮะดีษสะลัน (al-'Albānī, n.d. : 1/2)

จากการสังเกตบริบทของสังคมพหุนิยม พบว่า ประเพณีที่ปรากฏในการละหมาดญะมาอะฮ์ยังคงมีการแจกและรับเงินหรือสิ่งของจากครอบครัวผู้เสียชีวิตจนกลายเป็นวิถีชีวิตของสังคมโดยปริยาย เมื่อพิจารณาถึงตัวบทของหลักคำสอน อีกทั้งเอกสารวิจัยแล้ว ไม่ปรากฏการส่งเสริมให้มีการแจกหรือรับเงินจากครอบครัวผู้เสียชีวิตแต่ประการใด แต่สิ่งปรากฏหลักฐานจากหะดีที่ได้อ้างข้างต้นนั้นเป็นการส่งเสริมและช่วยเหลือครอบครัวผู้เสียชีวิตต่างหาก

ดังนั้น สิ่งที่สังคมมุสลิมพหุนิยมควรตระหนักเกี่ยวกับการละหมาดญะมาอะฮ์ คือ การร่วมละหมาดและดูอาด้วยความบริสุทธิ์ใจ หวังในความโปรดปรานและผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ อีกทั้งการมาร่วมละหมาดโดยไม่แจกเงินหรือสิ่งของแก่ผู้มาร่วมละหมาด ทั้งนี้ นอกเหนือจากสิ่งนี้ ชัดแย้งกับหลักฐานจากฮะดีข้างต้นแล้ว ยังเป็นการสร้างความลำบากแก่สมาชิกครอบครัวของผู้เสียชีวิตอีกด้วย

การฝังศพ

ตามบริบทของสังคมมุสลิมพหุนิยมการฝังศพ มักจะเข้าใจว่าเป็นการฝังศพของผู้เสียชีวิตในสุสานหรือกูโบร์ โดยกูโบร์ที่ใช้ฝังศพนั้นจะต้องขุดลึกลงไปในระดับที่สามารถป้องกันกลิ่นที่เกิดจากศพ และสามารถป้องกันจากการขุดคุ้ยของสัตว์ได้

ความเข้าใจข้างต้นสอดคล้องกับสิ่งที่ซัยคุดาวูด อัลฟาฏอนีย์ ได้อ้างไว้ว่า หลุมที่จะฝังศพของผู้เสียชีวิตอย่างน้อยจะต้องมีความลึกเท่ากับระดับความสูงของตัวบุคคล ความกว้างโดยประมาณสองหลา และความยาวสี่หลาครึ่ง (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 83) หรือความกว้างของหลุมฝังศพให้พอประมาณกับร่างของศพผู้เสียชีวิต และผู้ที่จะนำศพลงหลุมและฝังได้สะอาด (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 145) เรื่องนี้จึงสอดคล้องกับอิมามนะวะวีที่ได้อธิบายเกี่ยวกับการขุดหลุมฝังศพว่า จะต้องสามารถปิดศพให้มิดชิดและปลอดภัยจากการขุดคุ้ยของสัตว์ อีกทั้งไม่ส่งกลิ่นเหม็นที่เกิดจากศพ (al-Nawawī, 1989 : 167) ส่วนความลึกและความกว้างนั้นให้อยู่ในระดับตามที่นำเสนอโดยซัยค้ออัลฟาฏอนีย์ทั้งสองท่านข้างต้น อีกทั้งยังสอดคล้องกับฮะดีของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ท่านได้กล่าวมีใจความว่า จงขุดหลุมฝังศพให้ลึกลงไปและจงทำให้ดี¹ (บันทึกโดย al-Nasā'ī, 1986 : 2010)

นอกจากสิ่งที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีรายละเอียดบางประการของหลุมฝังศพ ดังนี้

1. การขุดหลุมฝังศพในลักษณะที่เรียกว่า **حلم** (อ่านว่า อัลละฮดี) คือ หลุมที่ขุดลึกลงไปทางซีกกิบลัตของหลุมฝังศพในความกว้างเท่ากับศพของผู้เสียชีวิต (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 83) การขุดหลุมฝังศพในลักษณะนี้มักจะขุดในที่ดินกูโบร์ที่เป็นดินแข็งจึงจะสามารถขุดได้ หากเป็นดินทรายแล้ว จึงไม่สามารถทำเป็นละฮดีได้ (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 145)

2. การขุดหลุมฝังศพในลักษณะที่เรียกว่า **حلم** (อ่านว่า อัชชุกก) คือ หลุมที่ขุดลึกลงไปกลางหลุมฝังศพ (al-Jazā'irī, 1996 : 423)

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮิฮ์ (al-'Albānī, n.d. : 5/154)

อย่างไรก็ตาม การขุดหลุมฝังศพทั้งสองลักษณะข้างต้นนั้นอุละมาอ์มีมติเอกฉันท์ว่าสามารถกระทำได้ (al-Nawawīy, n.d. : 5/287) ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพของที่ดินในบริเวณสุสานนั้นๆ กระนั้นการขุดหลุมฝังศพแบบละฮัดย่อมดีกว่า ทั้งนี้ สอดคล้องกับฮะดีษที่ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวไว้ตั้งใจความว่า ละฮัดสำหรับเรา ส่วนที่เป็นหลุมสำหรับคนอื่น¹ (บันทึกโดย 'Ibn Mājah, n.d. : 1554)

ด้วยเหตุนี้ เมื่อสังเกตการจัดเตรียมหลุมฝังศพสำหรับคนเสียชีวิตแล้ว พบว่าตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มีความสอดคล้องกับสิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นทุกประการ นั่นคือการจัดเตรียมหลุมฝังศพจัดอยู่ในสองลักษณะ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพของดินในบริเวณสุสาน ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การจัดเตรียมหลุมฝังศพในกรณีบริเวณสุสานเป็นดินแข็ง การจัดเตรียมหลุมฝังศพมักจะนิยมทำเป็นลักษณะละฮัด โดยจะมีแผ่นไม้มาปิดหลุมละฮัดหลังจากที่จัดวางศพเรียบร้อยแล้ว

ลักษณะที่ 2 การจัดเตรียมหลุมฝังศพในกรณีดินในบริเวณสุสานเป็นดินทรายหรือดินร่วนแล้ว การจัดเตรียมหลุมฝังศพตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์โดยทั่วไปแล้ว มักจะนิยมใช้โคลนไม้เพื่อบรรจุศพผู้เสียชีวิต ทั้งนี้ เพื่อแก้ปัญหาการถล่มของดินทรายขณะนำศพลงไปหลุมศพ

อย่างไรก็ตาม การจัดวางศพผู้เสียชีวิตในทั้งสองรูปแบบยังคงถูกต้องเหมือนเดิมทุกประการ นั่นคือ การจัดวางศพให้นอนตะแคงหันหน้าไปทางกิบลัตทุกประการ ดังนั้น จึงมั่นใจได้เลยว่า การจัดเตรียมหลุมฝังศพที่ปฏิบัติอยู่ในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์สอดคล้องกับตำราข้างต้น

ประเด็นที่ 4 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่จะกล่าวต่อไปได้แก่ เศาะบ์รฺ เสียสละ ช่วยเหลือ สมณะสันโดษ และความรับผิดชอบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เศาะบ์รฺ²

เศาะบ์รฺในบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มักจะหมายถึงการอดทนต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนต้องเผชิญ เช่น เศาะบ์รฺต่อปัญหาอุปสรรค หรือการทดสอบในรูปแบบต่างๆ เช่น การเจ็บป่วย การเสียชีวิต เป็นต้น โดยมีความมั่นใจสิ่งที่ได้รับการทดสอบนั้นมาจากอัลลอฮ์ ﷻ

ความเข้าใจดังกล่าวสอดคล้องกับชัยคุฮ์มัมมัดนูร อัลพะฎอนีย์ โดยท่านเห็นว่าการเศาะบ์รฺเป็นการอดทนต่อพระบัญชาและการทดสอบจากอัลลอฮ์ ﷻ รวมถึงการมอบหมายตนต่อพระองค์ที่ได้ทดสอบด้วยสิ่งดังกล่าว (Muhammad Nūr al-Faḡānī, n.d. : 382 - 383) การประกอบ

¹ 'Abū Dāwūd ฮะดีษลำดับที่ 3208, al-Nasā'iy ฮะดีษลำดับที่ 2009 อัลอัลบานีย์ระบุว่าฮะดีษเศาะฮิฮ์ (al-'Albānīy, n.d. : 1/2)

² คำว่า เศาะบ์รฺถูกบรรจุไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานจำนวนมากอย่างหลากหลาย ปราชญ์มุสลิมบางท่านกล่าวว่า คำดังกล่าวถูกระบุไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานจำนวน 70 ครั้ง (al-Ghazālīy, 2000 : 743) และบางท่านกล่าวว่าคำดังกล่าวถูกระบุไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานจำนวนมากถึง 90 ครั้ง ('Ibn Qayyim, 1996 : 1/130)

อิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ และการละเว้นจากคำสั่งห้ามของพระองค์ย่อมจะต้องอาศัยความเศาะบ์ สิ่งนี้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของมนุษย์ในการเผชิญหน้ากับบททดสอบจากพระผู้เป็นเจ้า

เศาะบ์ หมายถึง การอดทนอดกลั้นหรือการยับยั้ง (‘Ibn Qayyim, 1996 : 155) รวมถึงการระงับอารมณ์ใฝ่ต่ำด้วยการอดทนต่อการปฏิบัติสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงใช้ และยับยั้งจากสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้าม (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 345, al-Mandilīy, 1959 : 75) คำว่า อดทน หมายถึง การอดกลั้น การงดเว้น การระงับใจ (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, 2534 : 586)

นอกจากนั้นคำว่าเศาะบ์ยังหมายถึงการยับยั้งตนเองในการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ การยับยั้งจากการกระทำอบายมุขต่ออัลลอฮ์ ﷻ และการหักห้ามใจจากความรู้สึกโกรธเคืองต่อการตักเตือนของอัลลอฮ์ ﷻ (al-‘Uthaimīn, 2001 : 24)

จากความหมายของคำเศาะบ์ข้างต้น จำแนกการเศาะบ์ได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การเศาะบ์กับการปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ ﷻ
2. การเศาะบ์ต่อการละเว้นจากคำสั่งห้ามของพระองค์

ปราชญ์มุสลิมได้จำแนกการเศาะบ์เป็นประเภทต่างๆ เพื่อให้ความหมายของเศาะบ์มีความสมบูรณ์และสามารถเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง อีกทั้งสามารถนำไปสู่ภาคปฏิบัติได้โดยง่าย ดังนี้ 1) การเศาะบ์ในการละเว้นจากอารมณ์ใฝ่ต่ำ 2) การเศาะบ์และพอใจกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนด 3) การเศาะบ์และรักในทุกสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างและประทานมา 4) การเศาะบ์จากความโกรธเคือง 5) การเศาะบ์หรือยับยั้งสิ้นจากการพรับ่น 6) การเศาะบ์ของอวัยวะต่างๆ ของร่างกายจากการกระทำสิ่งที่ไม่เหมาะสม (al-Ghazālīy, 1982 : 162, ‘Ibn Qayyim, 1996 : 2/155)

ด้วยเหตุนี้ ในภาพรวมของบริบทสังคมพะฆวนีย์แล้วชาวมุสลิมมีความอดทนในการยับยั้งและเคร่งครัดในการปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ ﷻ โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา และด้วยความเศาะบ์ของอุลมาอ์พะฆวนีย์ที่ได้มุ่งมั่นถ่ายทอดและเผยแผ่ความรู้ต่างๆ ในศาสนาอิสลาม จนในที่สุดสังคมมุสลิมพะฆวนีย์สามารถนำหลักคำสอนของศาสนาอิสลามมาใช้ปฏิบัติในทุกบริบทของวิถีชีวิต สอดคล้องกับสิ่งที่ซัยคุดาอูด อัลพะฆวนีย์ และซัยคุมุฮัมมัดนุร อัลพะฆวนีย์ได้กล่าวว่า ผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ ย่อมจะต้องมีความเศาะบ์ต่อความยุ่งยากและความลำบาก และเพื่อให้บรรลุผลในการทำงานที่ยากนั้นย่อมจะต้องอาศัยความเศาะบ์และการตะวักกัลต่ออัลลอฮ์ ﷻ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 275, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 384)

อาศัยการเศาะบ์ของบรรดาอุลมาอ์พะฆวนีย์นี้เอง จึงทำให้ศาสตร์และความรู้ต่างๆ ในอิสลามสามารถเผยแผ่ไปยังทุกสารทิศของสังคมมุสลิม จากความพยายามของท่านเหล่านั้น จึงสอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอานจำนวนหลายอายะฮ์¹ อัลลอฮ์ทรงดำรัสไว้เพื่อกำชับและเน้นหนัก

¹ อายะฮ์อัลกุรอานที่กล่าวถึงเศาะบ์มีจำนวนมากมาย เช่น ฮูด : 49, 112, อีซุรฮ์ : 33, 43, อีซุหม์ร : 10 (Rahmān, 1994 : 227)

เพื่อให้ศาสนทูตของพระองค์และบรรดาผู้ศรัทธามีความอดทนต่อการเผชิญหน้ากับบททดสอบต่างๆ จากอัลลอฮ์ ﷻ สอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يُنِّي أَمِ الصَّلَاةَ وَأَمْرًا بِالْمَعْرُوفِ وَأَنَّهُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ﴾

(لقمان، بعض من آية : 17)

ความว่า “โอ้ลูกเอ๋ย เจ้าจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และจงใช้กันให้กระทำความดี และจงห้ามปรามกันให้ละเว้นการทำความชั่ว และจงอดทนต่อสิ่งที่ประสบกับเจ้า”

(ลูกมาน ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 17)

อายะฮ์แรกอัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำชับให้บรรดาผู้ศรัทธาที่ติดตามท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ในการทำสงครามกับบรรดาผู้ปฏิเสธเคียงบ่าเคียงไหล่กับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ด้วยความอดทน และด้วยความอดทนนี้เองอัลลอฮ์ ﷻ แจ้งว่าพระองค์อยู่เคียงข้างกับพวกเขา และด้วยความเคารพต่อการทำความดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ นี้ ผู้ศรัทธาจะได้รับผลบุญอย่างมหาศาลอย่างไร้ขีดจำกัด (al-Ṭabarīy, 2000 : 13/576, 21/270) ทั้งนี้ การเคารพตามคำกล่าวของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ มีสองส่วน คือ ส่วนหนึ่งเป็นความเคารพ และอีกส่วนหนึ่งเป็นการซุกร (บันทึกโดย al-Baihaqīy, 2003 : 12/192 : 9264)

ด้วยเหตุนี้ จึงไม่เป็นเรื่องแปลกที่การประกอบอิบาดะฮ์จึงต้องอาศัยการเคารพที่สูงยิ่ง เช่น การถือศีลอด การประกอบฮัจญ์ การญิฮาด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยการเคารพจึงจะสามารถบรรลุตามเจตนารมณ์ได้ และด้วยการเคารพนี้เองจึงจะได้รับความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง อีกทั้งยังต้องเคารพต่อบททดสอบจากพระองค์ในรูปแบบต่างๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการวัดความยำเกรงของผู้ศรัทธา สอดคล้องฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า ความอดทนเป็นส่วนหนึ่งของการศรัทธา¹ (บันทึกโดย al-Ṭabarānīy, 1994 : 8544) และสอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้คำมั่นสัญญาว่า พระองค์ทรงอยู่เคียงข้างผู้ที่มีความเคารพ (อัลบะเกาะเราะฮ์ : 153)

กระนั้นการที่จะได้ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ ในรูปของการประกอบอิบาดะฮ์ต่างๆ และการละเว้นจากข้อห้ามของอัลลอฮ์ ﷻ ย่อมจะต้องอาศัยความอดทนที่สูงยิ่ง หากปราศจากการเคารพแล้ว จึงไม่สามารถที่จะยืนยันยืนยันความเป็นผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ได้ เนื่องจากข้อห้ามต่างๆ ของอัลลอฮ์ ﷻ สอดคล้องกับความต้องการของอารมณืใฝ่ต่ำของมนุษย์ ขณะที่สิ่งที่พระองค์ทรงใช้ปฏิบัติกลับเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับอารมณืใฝ่ต่ำ ด้วยเหตุนี้ จึงประจักษ์ชัดว่าการที่จะได้รับความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ที่สมบูรณ์จะต้องอาศัยความเคารพที่สูง เนื่องจากการประกอบอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทุกอย่างจะต้องอาศัยความอดทนจึงจะได้รับผลบุญและการตอบรับจากพระองค์

¹ อัลอัลบานียัรระบุ เป็นฮะดีษเศาะฮิฮ มากูฟ (al-'Albaniy, 2000 : 3/327)

เสียสละ

การเสียสละในบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนี้นี้มักจะหมายถึงความยินยอมต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นความดีงามที่ตนมิให้บังเกิดกับบุคคลอื่นด้วยความเต็มใจ โดยที่ตนเองไม่ได้สิ่งนั้น นั่นก็หมายความว่าตนเองยอมสละสิ่งที่ตนควรจะได้ให้แก่ผู้อื่น

ความเข้าใจดังกล่าวมีความสอดคล้องกับสิ่งที่ชัยคุหมัตนุร อัลพะฎอนีโยธิบายว่ามุสลิมที่สมบูรณ์แบบคือ ผู้ที่ให้ความสำคัญแก่ผู้อื่นก่อนความสำคัญของตน แม้จะต้องเสียสละในสิ่งที่ตนมีก็ตาม (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 375)

ผู้รู้ได้ให้คำนิยามไว้ว่า คำว่า เสียสละ ตรงกับคำในภาษาอาหรับว่า **تَضَحَّى** (อ่านว่า ตฎอฮียะตัน) ตามความเห็นของอัลอัสมะอีย (al-'Aṣma'ī) คำนี้มีทั้งหมด 4 คำ ด้วยกัน คือ **تَضَحَّى** (อ่านว่า อฎอฮียะตุณ) **تَضَحَّى** (อ่านว่า อฎอฮียะตุณ) **تَضَحَّى** (อ่านว่า ฎะฮียะตุณ) และ **أَضْحَى** (อ่านว่า อฎุฮียะตุณ) ('Ibn al-Sikkīt, 2002 : 1/130, 'Ibn Manzūr, n.d. : 14/474)

อายะฮ์อัลกุรอานจำนวนมากมายที่กล่าวถึงการเสียสละในรูปของการบริจาคในหนทางของอัลลอฮ์¹ ﷻ ทั้งนี้ การบริษาดนับเป็นความเสียสละที่สูงส่ง อันเนื่องจากผู้ที่เลือกเส้นทาง การบริษาดในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ นั้น สอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอาน ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ (التوبة : 41)

ความว่า “พวกเจ้าจงออกไปกันเถิด ทั้งผู้ที่มีสภาพ่องไว และผู้ที่มีสภาพ เชื่องช้า และจงเสียสละทั้งด้วยทรัพย์สินของพวกเจ้า และชีวิตของพวกเจ้า ในทางของอัลลอฮ์ ﷻ นั้นแหละคือสิ่งที่ดียิ่งสำหรับพวกเจ้า หากพวกเจ้ารู้”

(อัตเตาบะฮ์ : 41)

อายะฮ์ข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่า อัลลอฮ์ ﷻ ทรงใช้ให้ผู้ศรัทธาออกสู่สมรภูมิสงคราม ไม่ว่าจะเป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพที่พร้อมและไม่พร้อมจะทำสงคราม หรือมีความรู้สึกเป็นกังวลที่จะละทิ้งทรัพย์สินเงินทอง (al-Fairūz 'Abādī, 2015 : 580) แต่การออกไปสู่สมรภูมิ สงครามเพื่อปกป้องศาสนาอิสลามเป็นความเสียสละและหน้าที่ที่ทุกคนต้องมี สอดคล้องกับคำกล่าว ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่ส่งเสริมให้ผู้ศรัทธาทำการบริษาดด้วยทรัพย์สินเงินทอง เลือดเนื้อ และคำพูด² (บันทึกโดย al-Nasā'iy, 1986 : 3096) ขณะเดียวกันท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ยังให้ความสำคัญต่อการทำ หน้าที่และการเสียสละของบุตรต่อบิดามารดา แม้ว่าการบริษาดในเส้นทางของอัลลอฮ์ ﷻ จะมีความ ยิ่งใหญ่สักเพียงใด แต่การปรนนิบัติต่อบิดามารดาก็ไม่อาจที่จะละเลยไปได้ สอดคล้องกับคำกล่าว

¹ อายะฮ์อัลกุรอานที่กล่าวถึงการบริษาดและการเสียสละ เช่น อัลบะเกาะเราะฮ์ : 154 – 156, 190 – 195, อาละ อิมรอน : 139 – 157, 165 – 175, อันนิสาฮ์ : 71 – 100 เป็นต้น (Rahman, 1994 : 167)

² อัลอัลบานียัรระบุว่า เป็นชะติษเคาะฮีย (al-Albānīy, n.d. : 7/168)

ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ครั้งหนึ่งได้มีชายหนุ่มมาขออนุญาตเพื่อเข้าร่วมในสมรภูมิสงคราม แต่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จึงกล่าวว่า หากบิดามารดาของเขายังอยู่ก็จงกลับไปดูแลและปรนนิบัติต่อท่านทั้งสองให้ดีที่สุด (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 2549)

ประวัติศาสตร์อิสลามอันยาวนานได้บันทึกความเสียหายของบุคคลจำนวนมากมายาวนานตั้งแต่เริ่มของการเผยแผ่ศาสนาอิสลาม ประวัติศาสตร์ได้บันทึกความเสียหายของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ทั้งชายหญิงต่างหมู่เพื่อหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ หลายท่านที่มีความเสียหายและมีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์การอพยพของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ยัจนครมะดีนะฮ์ เช่น อะลีเป็นบุคคลที่เข้าไปนอนยังที่นอนของท่านนบี ขณะที่ชาวมุซิกีนกำลังล้อมเพื่อที่จะฆ่าท่านนบี โดยท่านหญิงอาอิชะฮ์และอัสมาอ์เป็นผู้ที่จัดเตรียมเสบียง ส่วนอับดุลลอฮ์ บุตรชายของอับบักร์เป็นผู้ที่คอยหาข่าวคราวและการเคลื่อนไหวของชาวกูร็อยช์ ส่วนซัยดีนาอับบักร์เป็นสหายร่วมเดินทางกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เหตุการณ์นาซีวิตขณะที่ถูกตามล่าโดยชาวมุซิกีนมักกะฮ์¹ เหตุการณ์ครั้งนั้นจึงฉายภาพให้เห็นถึงบทบาทของบุคคลจำนวนหนึ่งที่มีความเสียหายเพื่อความยั่งยืนในศาสนาของอัลลอฮ์ ﷻ อย่างสูงยิ่ง

ด้วยเหตุนี้ การเสียหายจึงเป็นการยินยอมด้วยความภาคภูมิใจ ซึ่งบางครั้งการเสียหายจะต้องทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ และสิ่งที่มีค่าไปกว่านั้น การที่จะทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งบรรลุถึงเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ บางครั้งการทุ่มเทย่อมจะต้องเสียหายด้วยชีวิตที่ทุกคนรัก แต่การเสียหายเพื่อหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ ที่บริสุทธิ์นั้น พระองค์สัญญาการตอบแทนด้วยความสุขของสวรรค์อันนิรันดร์

ช่วยเหลือ

คำว่า ช่วยเหลือ ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีนิยมมักจะหมายถึง การอุดหนุนหรือส่งเสริมให้การงานใดๆ บรรลุผล

การช่วยเหลือ หมายถึง ส่งเสริมให้สำเร็จ อุดหนุน ป้องกัน ส่วนคำว่า ช่วยเหลือ หมายถึง ช่วยกิจการของเขาให้สำเร็จ (พจนานุกรมนักเรียนฉบับเฉลิมพระเกียรติ, 2552 : 107) ความช่วยเหลือในภาษาอาหรับเรียกว่า مَسَاعِدٌ (อ่านว่า มะสะอะตะฮ์) มาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับว่า سَاعَدَ سَاعِدًا (อ่านว่า สะอะตะ ยูสะอิด) عَلَى الْمَرْءِ سَاعِدًا หมายถึง ช่วยเขาทำงาน (al-Marbawī, n.d. : 289) ดังนั้น คำว่า ช่วยเหลือ คือ ให้การสนับสนุน อุดหนุนเพื่องานของบุคคลสำเร็จตามที่มุ่งหวังไว้

อายะฮ์อัลกุรอานจำนวนหลายอายะฮ์ที่ได้กล่าวถึงการช่วยเหลือ ทั้งในรูปของคำว่า سَاعَدَ (อ่านว่า สะฟาอะตัน) หรือคำว่า نَصَرَ (อ่านว่า ตะอวะนะ) หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ² สอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอาน ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

¹ ดูเพิ่มเติมใน “วิเคราะห์ชีวประวัติท่านนบีมุฮัมมัด” (อัลสิบาอีย์, 2559 : 55 - 56)

² “และพวกจงช่วยกันในเรื่องที่เป็นคุณธรรมและความยำเกรง และจงอย่าช่วยกันในเรื่องที่เป็นบาปและเป็นศัตรูกัน” (อัลมาอิดะฮ์ : 2)

﴿ مَنْ يَشْفَعْ شَفَعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِّنْهَا ﴾

(النساء : 85)

ความว่า “ผู้ใดที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดี ก็จะเป็นของเขาซึ่งส่วนหนึ่งจากความดีนั้น และผู้ใดที่ให้ความช่วยเหลืออย่างชั่ว ก็จะเป็นของเขาซึ่งส่วนหนึ่งจากความชั่วนั้น”

(อันนิสาอ์ : 85)

อายะฮ์ข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ นั่นคือ การทำให้บุคคลสองฝ่ายที่มีความบาดหมางได้คืนดีกัน ด้วยการช่วยเหลือผู้อื่นนี้ทำให้เขาจะได้รับความดีงามจากการกระทำของเขา ในทางกลับกันผู้ที่ทำให้บุคคลสองฝ่ายเกิดความบาดหมางและแตกแยกกัน เขาก็จะได้รับผลตอบแทนอย่างสาสมกับการกระทำของเขา (al-Fairüz 'Abādī, 2015 : 284) ทั้งนี้ การบาดหมางกันระหว่างบุคคลสองฝ่ายย่อมนำมาซึ่งความเสียหายต่อสังคมมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลทั้งสองฝ่ายเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อสังคมแล้ว ความเสียหายย่อมจะมีมากเป็นเงาตามตัว ฉะนั้น การสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายย่อมทำให้เกิดผลดีต่อปัจเจกบุคคลและสังคม ในทางกลับกัน การสร้างความแตกร้างระหว่างกันมีแต่จะสร้างความเสียหายต่อมุสลิมและสังคมมุสลิม

การทำความดีย่อมจะได้รับผลดี บางครั้งผู้นั้นจะได้รับผลดีตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ในโลก ดุนยา แต่ที่สำคัญผลดีดังกล่าวเขาจะได้รับการตอบแทนจากอัลลอฮ์ ﷻ ในวันอาคิเราะฮ์อย่างแน่นอน แม้ว่าบางครั้งอาจไม่สามารถให้ความช่วยเหลือในขณะนั้น แต่ควรวิงวอนต่ออัลลอฮ์ ﷻ โปรดให้ความช่วยเหลือแก่เขา อีกทั้งควรตั้งใจว่าเมื่อใดมีโอกาสก็จะให้ความช่วยเหลือแก่เขา (Dāwud al-Faṭānī, n.d. : 266) กระทั่งว่าการช่วยเหลือในรูปการให้หีบยืมเสื้อผ้าเพื่อป้องกันจากอากาศหนาวหรืออากาศร้อน บางครั้งก็เป็นวาญิบ (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 217) สอดคล้องกับชะติษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวใจความว่า “มุสลิมเป็นพี่น้องของมุสลิม เขาจะไม่อธรรมต่อพี่น้องของเขา และเขาจะไม่ยอมให้ผู้อื่นมาอธรรมต่อพี่น้องของเขา ผู้ใดอยู่ในการให้ความช่วยเหลือฐานะของพี่น้องของเขาแล้ว อัลลอฮ์ ﷻ ก็จะไม่ทรงช่วยเหลือในฐานะของเขา ผู้ใดผ่อนปรนให้แก่มุสลิมซึ่งความเดือดร้อน อัลลอฮ์ ﷻ ก็จะไม่ทรงผ่อนปรนให้เขาพ้นจากความเดือดร้อนในวันกิยามะฮ์ ผู้ใดที่ปกปิดให้แก่มุสลิม ในวันกิยามะฮ์อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงปกปิดให้แก่เขา” (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 2442, Muslim, n.d. : 2580)

ชะติษดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นว่า เมื่อใดที่มุสลิมได้ให้ความช่วยเหลือขอจัดปิดเป่าความลำบากแก่พี่น้องของเขาแล้ว อัลลอฮ์ ﷻ ก็จะไม่ให้ความช่วยเหลือแก่เขาโดยการผ่อนปรนความเดือดร้อนที่เขาจะประสบในวันกิยามะฮ์ (อันนะวะวี, 2537 : 171) คำพูดของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จึงเป็นการปลุกเร้าให้ผู้ศรัทธามีจิตใจโอบอ้อมอารีที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก

โดยการแจ้งถึงรางวัลหรือค่าตอบแทนที่เขาจะได้รับในวันกิยามะฮ์ สอดคล้องกับชะดีชของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ส่งเสริมให้ผู้ศรัทธาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ประสงค์ความช่วยเหลือ ดังที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “เมื่อมีผู้ความช่วยเหลือมายังท่าน ท่านจะหันไปทางบรรดาผู้ที่นั่งอยู่ด้วย และกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจงให้ความช่วยเหลือเถิด แล้วท่านก็จะได้ผลตอบแทน อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงสนองตอบตามสิ่งที่นบีของพระองค์เรียกร้องในสิ่งที่ท่านชอบ” (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 6027, Muslim, n.d. : 2627)

ด้วยเหตุนี้ เมื่อสังเกตถึงบริบทของสังคมพหุนิยมแล้ว ประเพณีต่างๆ ที่สื่อให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อหนุนกัน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เรียกว่า มาแกตสร้างมัสญิดหรือสุเหร่า การลงขันลงแรง เช่น การลงแรงดำนาน การเกี่ยวข้าว การย้ายบ้าน เป็นต้น สิ่งนี้สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของสังคมพหุนิยมที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หากสังเกตแล้วการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นจึงเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ แม้ว่าดูเผินๆ แล้วจะเป็นสิ่งที่เล็กน้อยก็ตาม แต่ผลตอบแทนที่เขาจะได้รับจากอัลลอฮ์ ﷻ นั้นช่างยิ่งใหญ่เหลือเกิน ดังนั้น ศาสนาอิสลามจึงส่งเสริมให้ผู้ที่มีฐานะที่ดีกว่า สมควรอุดหนุนหรือให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ขัดสน สิ่งเหล่านี้จึงเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติด้วยความช่วยเหลือที่เขาได้ให้ไปนั้นย่อมจะไม่สูญเปล่า แต่อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงตอบแทนความดีงามของเขาย่างยิ่งใหญ่ในโลกอาคิเราะฮ์อย่างแน่นอน

สมณะ

คำว่า สมณะ หรือในภาษาอาหรับเรียกว่า ซุฮุด ในบริบทของสังคมมุสลิมพหุนิยม มักจะเข้าใจว่า หมายถึง ความสงบทางจิต ความมั่งนอย มุ่งแต่สิ่งตอบแทนในวันอาคิเราะฮ์โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับโลกดุนยาเท่าที่ควร

ความเข้าใจดังกล่าวมีความสอดคล้องกับชัยคุมุฮัมมัดนุร อัลฟะฎอนีย์ โดยท่านเห็นว่า คำว่า مُنْجِي (อ่านว่า อัซซุฮุด) หมายถึง การเกลียดชังและละทิ้งความสุขในโลก แต่มุ่งมั่นต่ออาคิเราะฮ์ ทั้งนี้ เนื่องจากกังวลว่าจะไม่ได้รับความสงบสุขของโลกอาคิเราะฮ์ โดยเจริญรอตตามจรรยา มารยาทและการประกอบอะมัลที่ศอลิฮ์เหมือนดังที่บรรดานบีและวะลีของอัลลอฮ์ ﷻ (Dāwūd al-Faṭānī, n.d. : 265, Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 347) นั้นแสดงว่า บุคคลผู้นั้นมีความพึงพอใจในสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ประทานมาให้ที่พอสำหรับการดำรงชีวิต โดยไม่ได้มุ่งมั่นที่จะได้มากกว่าเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

คำว่า อัซซุฮุด หมายถึง สิ่งตรงกันข้ามกับความต้องการหรือความชอบต่อสิ่งทางโลก (‘Ibn Manzūr, 1993 : 3/196) ซุฮุดมาจากคำว่า مُنْجِي مُنْجِي (อ่านว่า ซะฮิดะ ยัซซะฮุด) คำว่าซุฮุดเชิงภาษา หมายถึง การไม่ยึดติดกับสิ่งใด และการละจากโลกดุนยา نِي الْمُنْجِي (อ่านว่า ซะฮิดะ ฟิอัดดุนยา) หมายถึง การปล่อยวางจากโลกดุนยา ส่วนผู้ที่ปฏิบัติซุฮุดจึงเรียกว่า ซาฮิด ซุฮายาด หรือซาฮิดุน ซาฮิดะฮ์ (The Academy of the Arabic Language in Cairo, 2008 : 403) ซุฮุดจึงหมายถึง การปฏิบัติซุฮุดเพื่อการละจากความสุขสบายทางโลก (al-maany.com)

ความหมายของซุฮุดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จึงเป็นการเกลียดชังและต้องการห่างไกลจากโลกดุนยา (Muhammad Nūr al-Faḡānī, n.d. : 374) นั่นก็หมายถึง การไม่ประสงค์ความสุขสบายจากสิ่งที่เป็นทางโลกดุนยา เนื่องจากกังวลว่าเมื่อชวนขวยความสุขในโลกดุนยาแล้ว จะทำให้ตนเองต้องพลาดจากการประกอบอามัลต่ออัลลอฮ์ ﷻ อันเป็นสาเหตุเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขสบายในวันอาคิเราะฮ์ สอดคล้องกับสิ่งที่อิบน์ตุย์มียะฮ์กล่าวไว้ว่า ยิ่งความอริสาศสูงเท่าใด ความการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ก็ยิ่งสมบูรณ์เท่านั้น และความต้องการต่อสิ่งทางโลกก็ยิ่งลดลงเท่านั้น และความภักดียิ่งสมบูรณ์เท่าใดแล้ว ยิ่งทำให้ความอิสระจากตะกับบุริชริกยิ่งสมบูรณ์เท่านั้น (Ibn Taymiyyah, 1982 : 134) อีกทั้งยังสอดคล้องกับความเห็นของอัลมันตีลีย์มองว่า การชวนขวยสิ่งที่เป็นทางโลกนี้เองเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องหลงลืมจากการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ (al-Mandīṭī, 1964 : 91) ตามความหมายนี้ การมุ่งแต่ชวนขวยความสุขในทางโลกจะทำให้โอกาสที่จะประกอบอิบาตะฮ์น้อยลง ด้วยเหตุนี้บุคคลดังกล่าวก็จะได้รับความสุขในโลกนี้เท่านั้น แต่จะไม่ได้มีความสุขอันแท้จริงในวันโลกหน้า ด้วยเหตุนี้เองที่บรรดาผู้ที่ซาฮิตจะมุ่งมั่นประกอบอิบาตะฮ์หวังได้รับความสุขอันแท้จริงในวันโลกหน้า

ซุฮุดตามความหมายของสุฟยาน อัซเซารี (Sufyān al-Thaurī) คือ การจำกัดความต้องการต่อสิ่งที่เป็นทางโลก มิใช่เป็นการรับประทานอาหารที่แข็งและหยาบ หรือการสวมใส่เครื่องนุ่งห่มที่ไม่งดงาม (al-Qusyā'irī, n.d. : 1/240) ส่วนซุฮุดตามทัศนะของสุลัยมาน อัลดะรอญี (Sulaimān al-Darānī) คือ การหันเหจากสิ่งนี้อาจทำให้ตนเองต้องห่างเหินจากอัลลอฮ์ ﷻ (al-Qusyā'irī, n.d. : 1/241)

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสามารถจำแนกประเด็นสำคัญๆ ของการซุฮุด ดังนี้

1. การซุฮุดเป็นการสร้างความสงบทางจิตใจ
2. การซุฮุดเป็นการละจากความต้องการและความสุขสบายทางโลกดุนยา
3. การซุฮุดเป็นการมุ่งมั่นที่จะได้รับความสุขสบายในโลกอาคิเราะฮ์

สาเหตุที่สำคัญต่อการเกิดขึ้นของการซุฮุด 3 ประการ คือ ความหวาดกลัวต่อไฟนรกของอัลลอฮ์ ﷻ ความหลงใหลในความสุขที่จะได้รับในวันอาคิเราะฮ์ และการไม่มองสิ่งอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียว (al-Mandīṭī, 1959 : 73)

นั่นก็หมายความว่า การซุฮุด คือ การละทิ้งสิ่งที่เป็นทางโลก ทั้งสิ่งที่เป็นทรัพย์สินเงินทอง ความสุขต่างๆ ที่ผู้คนส่วนใหญ่มีความต้องการและชวนขวย เป็นต้น โดยมีความมุ่งมั่นต่อสิ่งที่เป็นทางธรรม การสร้างความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ เช่น การซิกรุลลอฮ์ การประกอบอิบาตะฮ์ การห่างไกลจากสิ่งที่เป็นอบายมุข ทั้งนี้ เนื่องจากเกรงว่าเมื่อมุ่งมั่นต่อสิ่งที่เป็นทางโลกแล้ว จะทำให้หลงลืมไปจากการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ สอดคล้องกับฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((اَرْهَدُ فِي الدُّنْيَا يُجِبُّكَ اللَّهُ، وَارْهَدُ فِي مَا فِي أَيْدِي النَّاسِ يُجِبُّكَ النَّاسُ))

(أخرجه ابن ماجه، د.ت. : 4102)

ความว่า “จงซุซุดต่อโลกคุณยาเถิด แน่แท้อัลลอฮ์จะทรงรักใคร่เจ้า และจงซุซุดต่อสิ่งที่อยู่ในมือของมนุษย์เถิด แน่แท้มนุษย์ย่อมจะรักใคร่เจ้า”¹

(บันทึกโดย Ibn Mājah, n.d. : 4102)

การซุซุดมีสถานะที่สูงกว่าการวาระอะฮ์ เนื่องจากการวาระอะฮ์เป็นการละทิ้งสิ่งที่เป็นทางโลกที่อาจนำมาซึ่งอันตราย ขณะที่การซุซุดเป็นการละทิ้งทุกสิ่งไว้ซึ่งประโยชน์ในทางอาคิเราะฮ์ การซุซุดต่อคุณยาจึงหมายถึงการไม่ประสงค์ต่อสิ่งที่เป็นคุณยา เพียงแต่จะใช้เท่าที่มีความจำเป็นเท่านั้น ไม่หวังและไม่ขอสิ่งของจากผู้อื่น ทั้งนี้ หากมีการขอจากผู้อื่นแล้วอาจทำให้กลายเป็นบุคคลด้อยต่ำ เนื่องจากผู้ที่เป็นมือบอย่อมมีเกียรติกว่าผู้ที่เป็นมือล่าง (al-Nawawī, 2013 : 410 - 411)

การซุซุดจึงสามารถเปรียบเทียบได้กับการเดินทาง ทรัพย์สินและความร่ำรวยที่อยู่ในมือเป็นสิ่งที่มนุษย์หิบบิยามา ขณะที่คนเดินทางนั้นจะต้องทิ้งจากไป ส่วนทรัพย์สินที่อยู่ในมือจะต้องคืนเจ้าของไป โลกคุณยาเป็นที่อาศัยของทั้งคนดีและคนชั่ว ผู้ที่รักในอัลลอฮ์ ﷻ จะรังเกียจต่อโลกคุณยา แต่กลับเป็นที่ชื่นชอบของผู้ที่หลงใหลในคุณยา ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่อยู่ร่วมกับผู้ที่รักและหลงใหลในโลกคุณยา เขาจะเป็นที่รังเกียจของผู้ที่รักในอัลลอฮ์ ﷻ (al-Qusyā'irī, 2003 : 1/105)

ดังนั้น เส้นทางผู้ซุซุดจึงให้ความสำคัญและหลงใหลไปกับการชิกรุลลอฮ์ ด้วยความมุ่งมั่นและจริงจัง จนสามารถกล่าวได้ว่าเป็นการไม่ให้ความสำคัญต่อโลกคุณยา แต่กลับให้ความสำคัญต่อโลกอาคิเราะฮ์มากกว่า ทั้งนี้ เกิดจากความมั่นใจในคำยืนยันจากอัลลอฮ์ ﷻ สอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอาน ดังพระองค์ตรัสมีใจความว่า “บรรดาผู้ศรัทธา และจิตใจของพวกเขาสงบด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ พึงทราบเถิด! ด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้นทำให้จิตใจสงบ”(อ์เราะฮุด : 28)

สิ่งบ่งชี้จากอายะฮ์นี้ คือ อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยืนยันว่า ผู้ศรัทธาที่ให้คำมั่นสัญญาแก่พระองค์ โดยการปฏิบัติตามคัมภีร์อัลกุรอานและแบบฉบับของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ พระองค์จะทรงประทานความสงบแก่จิตใจของพวกเขา (al-Fairūz 'Abādī, 2015 : 143 - 144) เรื่องนี้จึงมีความสอดคล้องกับคำพูดของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวความว่า ประโยคที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรักยิ่งจำนวนสองประโยค ซึ่งเป็นประโยคที่ง่ายต่อการเปล่งเสียงออกมา แต่กลับมีน้ำหนักมากในตาซังของพระองค์ คือ سبحان الله وبحمده (อ่านว่า สุบฮานัลลอฮ์ วะบิฮิมดิฮ์) และ سبحان الله العظيم² (อ่านว่า สุบฮานัลลอฮ์ อัลอะซีม)

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ผู้ศรัทธามีความซุซุด คือ การชิกรุลลอฮ์และการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งจะทำให้หัวใจที่ตายไปกลับมีชีวิตชีวาใหม่ อีกทั้งยังทำให้ผู้ที่หมดหวังมีความเฉลียวฉลาดขึ้น และยังสามารถเป็นเกราะกำบังจากการหลอกลวงของชัยฏอนมารร้าย และห่างไกลจากการกระทำบาปมุขต่ออัลลอฮ์ ﷻ (al-Khūlī, 2014 : 418)

¹ อัลอัลบานีระบุว่า เป็นอะดีษเศาะฮีฮ (al-'Albānī, n.d. : 1/922)

² บันทึกโดย al-Bukhārī, n.d. : 6682

ดังนั้น ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์แล้ว ผู้คนส่วนใหญ่มักมีความเข้าใจเกี่ยวกับการขุดตามความเห็นของชัยคัมฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ นั่นคือ การอะมัลด้วยการขุดเป็นพฤติกรรมของผู้ศรัทธาที่พยายามออกห่างจากสิ่งที่ยั่ววนทางโลก ทั้งที่เป็นทรัพย์สินเงินทอง หรือสิ่งที่ยั่ววนทางอารมณ์ อันหมายรวมทั้งสตรี สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเหตุทำให้ห่างไกลจากอัลลอฮ์ ﷻ สอดคล้องกับฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ซึ่งท่านได้กำชับให้ผู้ศรัทธามีความขุดต่อโลกดุนยา และด้วยการขุดนี้เองจะทำให้อัลลอฮ์ ﷻ รักใคร่ในตัวเขา อีกทั้งให้มีการขุดต่อสิ่งที่อยู่ในมือของมนุษย์ การขุดในสิ่งนี้จึงทำให้มนุษย์มีความรักใคร่ในตัวเขา (บันทึกโดย 'Ibn Mājah, n.d. : 4102)

หากพฤติกรรมของมนุษย์ที่ยังคงพัวพันอยู่กับความสุขทางโลกจนไม่ได้คำนึงถึงความสุขในโลกอาคิเราะฮ์เท่าที่ควร หรือการประกอบอิบาเดฮ์ในลักษณะที่ไม่ถึงแก่นแท้ และยังไม่สามารถที่จะนำพาตนเองออกห่างจากสิ่งที่เป็นทางโลกแล้ว นั่นก็หมายความว่า การประกอบอะมัลของผู้นั้นยังไม่ถึงขั้นขุดอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้โดยภาพรวมของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่า บุคคลที่ได้รับการปลูกฝังและผ่านกระบวนการเรียนรู้จากเอกสารวิจัยอุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่าน มักจะแสดงให้เห็นถึงการใช้ชีวิตที่ถ่อมตน เรียบง่าย และไม่เห็นแก่ตัว สิ่งบ่งชี้ว่าการขุดนี้ยังสามารถสังเกตเห็นได้จากบุตรหลานที่กำลังเรียนอยู่ตามสถาบันปอเนาะที่ได้นำตำราเหล่านั้นมาใช้สอนและปลูกฝังตราบจนทุกวันนี้ สิ่งนี้จึงส่งผลให้สังคมมีความร่มเย็นเป็นสุขสืบไป

สันโดษ

คำว่า สันโดษ ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มักจะหมายถึง การมีชีวิตอย่างเรียบง่าย ร่มรื่น พออยู่พอกิน และพอใจในสิ่งที่ตนมี ด้วยเหตุนี้ คำว่าสันโดษมักจะผูกกับคำว่า aman กลายเป็นประโยคใหม่ คือ aman sentosa หมายถึง สงบร่มเย็น

ความเข้าใจดังกล่าวสอดคล้องกับชัยคัมฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ โดยท่านได้กล่าวว่า เกาะนาอะฮ์ หมายถึง ความรู้สึกพอเพียงในสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานให้ ไม่ว่าจะมากหรือน้อย กระนั้นการพยายามให้ได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่วาญิบ (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 346)

สันโดษ ในภาษาบาลี มาจากคำว่า สันโตสะ (Santosa) สัน แปลว่า ตน ส่วน โตสะ แปลว่า ยินดี ดังนั้น คำว่า สันโดษ จึงหมายถึง ยินดี ชอบใจ พอใจ อิ่มใจ จุใจ สุขใจกับของตน หมายความว่าโดยย่อคือ รู้จักพอ รู้จักประมาณ (พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ, 2547 : 214)

สันโดษ ในภาษามลายูเรียกว่า sentosa หมายถึง สงบร่มเย็น ปราศจากความเสียหาย มีความสุข (Dewan Bahasa dan Pustaka, 1993 : 1172)

สันโดษ ในภาษาอาหรับเรียกว่า “سندوسا” (อ่านว่า อัลเกาะนาอะฮ์) มาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับว่า سَعَى (อ่านว่า เกาะนะอะ) หมายถึง การพอใจหรือยินดี ('Ibn Manzūr, n.d. : 8/297)

ความพึงพอใจกับริชกีที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานมา แม้จะมีเพียงเล็กน้อย โดยไม่โลภมาก (al-Ghazālī, 2000 : 571, al-Marbawī, n.d. : 158)

จากความหมายข้างต้น สามารถจำแนกคำว่า สันโดษออกเป็น 2 ความหมาย ดังนี้

1. สันโดษในความหมายของความเป็นอยู่และนิสัยของมนุษย์ เช่น การอาศัยอยู่เพียงลำพัง โดดเดี่ยว ออกจากสังคมหรือชุมชน เป็นต้น

2. สันโดษในความหมายของความรู้สึกทางจิตใจ เช่น สุขใจ สงบร่มเย็น และพอใจในสิ่งที่ตนมี เป็นต้น

นอกจากความหมายที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว คำว่า สันโดษ ยังสามารถที่จะให้ความหมายอีกว่า ความพึงพอใจ ความยินดี และมีความสุขในสิ่งที่ตนมีอยู่

ผลของความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ จึงทำให้บุคคลผู้นั้นห่างไกลจากความรู้สึกที่จะไปแก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่นกับผู้อื่น จนอาจนำมาซึ่งความบาดหมาง การพิพาทกัน เช่น การแย่งชิงผลประโยชน์และความร่ำรวย จนทำให้บุคคลสองฝ่ายหรือหลายฝ่ายต้องเป็นศัตรูกัน ทั้งที่ผลประโยชน์และทรัพย์สินเงินทองเป็นเพียงของเล่นที่อัลลอฮ์ ﷻ ไซ้มาเป็นบททดสอบแก่มนุษย์ จึงสอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยืนยันอย่างชัดเจนว่า การรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ จะทำให้จิตใจมีความสงบ และด้วยการรำลึกถึงพระองค์จะทำให้จิตใจของมนุษย์มีความสงบ (อรรเราะฮุด : 28) มิใช่ความร่ำรวยที่มนุษย์ครอบครองในรูปทรัพย์สินสมบัตินั้นจะทำให้เขามีความสงบ แต่ความสงบที่แท้จริง คือ ความสงบทางใจต่างหาก สอดคล้องกับคำพูดของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า ผู้ที่ศรัทธาได้ประสบชัยชนะและได้รับริชกีเพียงเล็กน้อย แต่อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงทำให้จิตใจของเขามีความสุขกับริชกีที่พระองค์ทรงประทานมา¹ (บันทึกโดย Muslim, n.d. : 1054)

จากสิ่งที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น จึงส่งผลให้สังคมมุสลิมพะฎอนีย์ดำรงชีวิตในลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัยและพึ่งพากัน รู้จักคำว่าเพียงพอในสิ่งที่ตนมี ภาวะการณ์ชิงดีชิงเด่น หรือการแก่งแย่งกันจึงไม่ค่อยปรากฏให้เห็นเท่าใดนัก เว้นแต่อาจเกิดกับบุคคลที่ไม่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยผ่านตำราของอุละมาอ์เท่านั้น ซึ่งเรื่องนี้มักจะเกิดกับนักเลงหรือคนอันธพาลที่มักจะก่อความไม่สงบหรือความวุ่นวายในสังคม เช่น การลักขโมย การฆ่ากัน เป็นต้น สิ่งนี้นับว่าจะมีในทุกสังคมมนุษย์ แม้ว่าจะมีการใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดก็ตาม สอดคล้องกับสิ่งที่ชัยคุฮ์มัมนูร์ อัลพะฎอนีย์ได้กำชับว่า ไม่ควรไปละโมภโลภมากกับสิ่งที่อยู่ในมือผู้อื่น (Muhammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 382) และสอดคล้องกับสิ่งที่ท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “ความร่ำรวยไม่ใช่การมีทรัพย์สินสมบัติที่มากมาย แต่ความร่ำรวยคือความร่ำรวยทางจิตใจต่างหาก”² (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 8/95) จากคำพูดของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷻ ข้างต้น จึงสอดคล้องกับคำอธิบายของอิมามอันนะวะวีที่กล่าวว่า ผู้ใดที่มุ่งแต่จะ

¹ บันทึกโดย Ibn Mājah อะดิษลำดับที่ 4137

² บันทึกโดย al-Bukhārī อะดิษลำดับที่ 6446, Muslim อะดิษลำดับที่ 1051, al-Tirmizī อะดิษลำดับที่ 2373, Ibn Mājah อะดิษลำดับที่ 4137

เพิ่มพูนความร่ำรวยโดยไม่เคยรู้จักคำว่าเพียงพอในสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานให้แล้ว คนพวกนี้จะอยู่ในข่ายของคนที่ขัดสน (al-Nawawī, 1392 : 7/140)

ด้วยเหตุนี้เองท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ จึงขออ้อจากอัลลอฮ์ ﷻ ให้ท่านได้มีคุณลักษณะที่เกะนาอะฮ์หรือมีความเพียงพอกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานให้มา และขอให้พระองค์ทรงประทานสิ่งที่ขาดหายไปด้วยสิ่งที่ดีกว่า¹ (บันทึกโดย 'Ibn Khuzaimah, 2003 : 2728) ดังนั้น ความสันโดษจึงเป็นการกระทำที่มีเกียรติ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อันน่ายกย่อง ทั้งนี้ คุณลักษณะที่รู้จักคำว่าเพียงพอในสิ่งที่ตนมีและสิ่งที่ตนได้รับ จะไม่ทำให้มีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นจนอาจนำมาซึ่งความขัดแย้ง ความบาดหมาง และการทำลายระหว่างกัน อันเนื่องจากการชั่งชั่งผลประโยชน์ในทางคุณยาที่ไม่จริงและยังยืนเฉกเช่นที่เกิดขึ้นทุกวันนี้

ความรับผิดชอบ

คำว่า ความรับผิดชอบ ในบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มักจะหมายถึง สิ่งที่เกิดหรือลงไปในเรื่องที่ตนรับผิดชอบ รวมทั้งการยอมรับต่อผลลัพธ์ที่ตนกระทำ ทั้งผลลัพธ์ที่ดีและไม่ดี

ความเข้าใจดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่ชัยคุหมัมมัดนูร อัลพะฎอนีย์ได้อธิบายว่า สิ่งที่มุสลิมจะต้องรับผิดชอบมีดังนี้ ความรับผิดชอบต่อมัลลูก² ต่อเพื่อนบ้าน ต่อญาติพี่น้อง ต่อบิดามารดา ต่อบุตรหลาน ความรับผิดชอบสามีต่อภรรยา ความรับผิดชอบของภรรยาต่อสามี ต่อมัสญิด ต่อคำเชิญร่วมรับประทานอาหาร ต่อสรรพสัตว์ และต่อบ่าวไพร่ (Muhammad Nūr al-Faṣānī, n.d. : 373 - 380)

ความรับผิดชอบตรงกับคำในภาษาอาหรับเรียกว่า المسلم (อ่านว่า อัลมัซลูลียะฮ์) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบ (al-Marbawī, n.d. : 275) ความรับผิดชอบยังเป็นการยอมรับผลทั้งที่ดีและไม่ดีที่ตนกระทำลงไป (พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ, 2534 : 448) นั่นก็แสดงว่า ทุกกิจกรรมหรือการงานที่ตนกระทำลงไป ทั้งที่เป็นการทำงานที่ดีหรือไม่ดี จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ตนจะต้องยอมรับผลที่เกิดจากการงานนั้น ทั้งผลดีหรือไม่ดีอย่างไม่อาจปฏิเสธได้เลย หากเขาไม่ยอมรับต่อผลข้างต้นแล้ว แสดงว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่ขาดความรับผิดชอบ

นอกจากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว คำว่า ความรับผิดชอบยังสามารถให้ความหมายอีกว่า การยอมรับในผลลัพธ์ทั้งที่ดีและไม่ดีที่เกิดขึ้น อันอาจจะมีผลต่อเนื้อหลังจากผลลัพธ์ดังกล่าวเกิดผลแล้ว จึงสอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอาน ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่ามีใจความว่า “แต่ละชีวิตย่อมถูกค้ำประกันกับสิ่งที่มันชวนชวายเป็น” (อัลมุดตษิร : 38) ซึ่งเป็นการบ่งชี้ว่า ผู้ที่ปฏิเสธสัจธรรมเขาจะถูกจองจำไว้ในนรกอย่างไม่มีที่สิ้นสุดอันเนื่องจากการกระทำกาฟิรที่พวกเขากระทำไว้ในโลกคุณยา (al-Fairūz 'Abādī, 2015 : 593 - 594)

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า ฮะดีษดังกล่าวเป็นฮะดีษฎะอ็ิฟ (al-'Albānī, 1992 : 13/91)

² สรรพสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้าง

ขณะที่ผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ จะได้รับผลตอบแทนด้วยสวรรค์อันนิรันดร มนุษย์ โดยปัจเจกบุคคลย่อมจะต้องรับผิดชอบต่อตัวเอง หรือตนเองจะวางตัวให้มีเกียรติหรือไร้เกียรติ เขาย่อมผูกพันกับความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนได้ทำไป สอดคล้องกับสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾

(المائدة، بعض من آية : 1)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงรักษาบรรดาสัญญา”

(อัลมาอิดะฮ์ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 1)

อายะฮ์ดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นว่า อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำชับให้ผู้ศรัทธารักษาสัญญาที่มีขึ้น ระหว่างอัลลอฮ์ ﷻ กับบรรดาผู้ศรัทธาและระหว่างผู้ศรัทธากับอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการเคร่งครัดต่อ พระองค์ด้วยความมั่นคง (al-Tabaṭṭī, 2000 : 9/447) และการรักษาตามที่ได้มีการสัญญากันระหว่าง อัลลอฮ์ ﷻ กับผู้ศรัทธานี้เองจึงเป็นความรับผิดชอบที่พวกเขาจะต้องรักษาและสนองไว้ตามสัญญาให้ ดีที่สุด สอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอานมีใจความว่า เมื่อใดที่เขาไม่ได้รับผิดชอบสิ่งที่สัญญา กับอัลลอฮ์ ﷻ แล้ว พระองค์จะสอบสวนในสิ่งที่เขาได้สัญญากับพระองค์ (อัลอิสรอะฮ์ : 34)

ความรับผิดชอบที่มนุษย์ยังจะต้องมี ทั้งความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้ใต้การดูแล ตลอดจนความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม สอดคล้องกับฮะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวโดยมี ใจความว่า คนทุกคนต่างก็มีหน้าที่และความรับผิดชอบ และทุกหน้าที่ความรับผิดชอบจะต้องถูก สอบสวนโดยอัลลอฮ์ ﷻ” (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 2409, Muslim, n.d. : 1829)

ฮะดีษดังกล่าวชี้ชัดว่า ทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ นับตั้งแต่ผู้นำจะต้อง รับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การนำของเขา ต่อทุกข์สุขของประชาชน สอดคล้องกับคำยืนยันของท่าน เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่กล่าวถึงผลของผู้นำที่ไม่ได้รับผิดชอบในความรับผิดชอบของตน ว่าเขาจะไม่ได้รับ แม้แต่กลิ่นอายสวรรค์ของอัลลอฮ์ ﷻ” (บันทึกโดย al-Bukhārī, 1422 : 7150)

ด้วยเหตุนี้ ตามบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม มักจะใช้ฮะดีษข้างต้นมาเป็นแนวทางใน การดำเนินชีวิต ซึ่งมักได้ยืนยันเสมอว่าบุคคลที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจะต้องรับผิดชอบต่อสมาชิกใน ครอบครัวของเขา รวมถึงการศึกษาหาความรู้ของสมาชิกในครอบครัว สอดคล้องกับชัยคุหมัมมัดนุร อัลฟะฎอนีย์เห็นว่า สามียะจะต้องให้ฟะเกาะห์และการดูแลแก่ภรรยา เมื่อใดที่สามีไม่ได้ให้ฟะเกาะห์แก่ นางแล้ว นางมีสิทธิ์ที่จะเอาจากทรัพย์สินของสามีเท่าที่จำเป็น อีกทั้งสามียังต้องพึงระวังไม่ให้ชายคน อื่นมองเห็นเอาเราะฮ์ของภรรยาของตน อีกทั้งสั่งสอนความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่จำเป็นต่างๆ ทั้งเรื่อง เกี่ยวกับญะนาบะฮ์ เลือดประจำเดือน เลือดนิฟาส และสั่งสอนภรรยาไม่ให้พูดจาหยาบคายกับสามี (Muḥammad Nūr al-Faṭānī, n.d. : 378) สิ่งนี้ยังสอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอานที่ใช้ให้หัวหน้าครอบครัว ดูแลและสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวเพื่อหลีกเลี่ยงจากไฟนรก (อัตตะฮิม : 6) อายะฮ์นี้บ่งชี้ให้เห็นว่า

สิ่งที่สามารถปกป้องและคุ้มครองผู้ศรัทธาให้ปลอดภัยจากไฟนรกคือ การศึกษาเรียนรู้เพื่อให้มีความศรัทธาและปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ และมีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ (al-Ṭabarī, 2000 : 23/491)

เมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์หลักฐานจากอะดิษข้างต้น สามารถจำแนกความหมายของความรับผิดชอบออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. ความรับผิดชอบของผู้ที่อยู่ในสถานะที่สูงกว่าต่อผู้ที่อยู่ในสถานะต่ำกว่า เช่น ความรับผิดชอบของผู้นำที่มีต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลของตน เป็นต้น

2. ความรับผิดชอบของผู้ที่อยู่ในสถานะต่ำกว่าต่อผู้ที่อยู่ในสถานะที่สูงกว่า เช่น ความรับผิดชอบของผู้ที่อยู่ภายใต้การนำที่มีต่อผู้นำ นั่นคือ การรักษาอะมานะฮ์ที่ตนมีต่อผู้นำ เป็นต้น

ผลของความรับผิดชอบดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น จึงพบว่า สังคมมุสลิมพะฎอนีย์โดยภาพรวมแล้วมีความอยู่เย็นเป็นสุข เพื่อนบ้านต่างคนต่างก็มีความรับผิดชอบระหว่างกัน ความเข้าใจดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่ชัยคุษมัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ได้กล่าวว่า สิ่งที่มีมุสลิมจะต้องรับผิดชอบต่อสิ่งต่างๆ ดังนี้ ความรับผิดชอบต่อแม่ลูก ต่อเพื่อนบ้าน ต่อญาติพี่น้อง ต่อบิดามารดา ต่อบุตรหลาน ความรับผิดชอบต่อสามีต่อภรรยา ความรับผิดชอบต่อภรรยาต่อสามี ต่อแม่สามี ต่อคำเชิญร่วมรับประทานอาหาร ต่อสรรพสัตว์ และต่อป่าไพร่ (Muḥammad Nūr al-Faḡānī, n.d. : 373 - 380)

เนื่องจากความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ จึงกำชับผู้ศรัทธาให้รักษาซึ่งความรับผิดชอบเป็นอย่างดี สอดคล้องกับข้อกังวลของชัยดินาอุมร์ อัลค็อฎฎ็อบเกี่ยวกับความรับผิดชอบที่ท่านมีอยู่ ซึ่งท่านจะต้องดูแลผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของท่าน แม้ว่าสิ่งนั้นเป็นเพียงแพะหรือแกะตัวน้อยๆ ที่หลงฝูงจากแม่ของมันก็ตาม ท่านเกรงว่าในวันอาคิเราะฮ์ อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงสอบถามถึงความรับผิดชอบของท่าน (al-'Aṣbahānī, 1974 : 1/53)

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ชีวประวัติของอะละมาฮ์พะฎอนีย์

ชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์

ชัยคุดาวูด อัลพะฎอนีย์มีชื่อเต็มว่า ดาวูด บิน अबดุลลอฮ์ บิน อิดริส อัลญาวีย์ อัลพะฎอนีย์ อัลมลายูวีย์ บิดาของชัยคุดาวูด ชัยควัน अबดุลลอฮ์ เป็น ชัยควันอิดริส เป็น ชัยควันสือนิก อัลกร็ลีย อัลพะฎอนีย์ ส่วนมารดาของชัยคุดาวูดว่า วันฟาฎิมะฮ์ บุตร วันสะละมะฮ์ บุตร วันนีสะฮ์ เป็นภรรยาของบินดาฮารา วันซู เป็น วันยูสุฟ มีฉายาว่า โต๊ะกายอ์รตนา เป็น ฟากิฮ์ อะลีย

ชัยคดาเวต อัลพะฎอนีย์ เกิดในปี ฮ.ศ. 1183 ณ หมู่แห่งหนึ่งชื่อว่า บ้านปาเราะมร์ธุม ตั้งอยู่ใกล้เคียงบ้านกรือเซะ อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม นักบันทึกประวัติมีทัศนะที่แตกต่างกันเกี่ยวกับสถานที่และปีเกิดของชัยค

ด้วยสาเหตุที่ชัยคเป็นหมัน จึงไม่สามารถที่จะมีบุตรธิดาได้ กระนั้นชัยคได้นำหลานชายชื่อว่า นิมัด กือจิก มาเป็นบุตรบุญธรรมเพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ทางวิชาให้สืบไปซึ่งต่อมาบุตรบุญธรรมของชัยคได้กลายเป็นอุละมาอ์คนสำคัญของโลกมลายู

การศึกษาของชัยคเริ่มต้นแผ่นดินเกิด คือ พะฎอนีย์ โดยได้รับการปลูกฝังวิชาความรู้จากบิดาของชัยคชื่อว่า ชัยควันอับลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์ และคุณปู่ชื่อว่า ชัยควันอิตรีส อัลพะฎอนีย์ และต่อมาได้เดินทางเพื่อศึกษาเล่าเรียนยังเมืองอาเจห์เป็นเวลา 2 ปี จากนั้นได้เดินทางต่อไปเพื่อศึกษาความรู้ยังนครมักกะฮ์เป็นเวลา 30 ปี และนครมะดีนะฮ์เป็นเวลา 5 ปี ระยะเวลาการศึกษาหาความรู้ของชัยคหลังจากออกจากแผ่นดินพะฎอนีย์รวมทั้งสิ้น 37 ปี ด้วยเหตุนี้ ชัยคจึงมีคณาจารย์จำนวนหลายท่าน ขณะเรียนที่แผ่นดินเกิด ได้แก่ บิดาและปู่ของชัยคเอง ส่วนที่อาเจห์ คือ ชัยคมุฮัมมัดชัยน เบ็น ฟากิชญะลาตุดีน อัลอาชีย์ และคณาจารย์ที่แผ่นดินฮินญาช เช่น ชัยคมุฮัมมัด อัลสัมมานีย์, ชัยคอะฎอูลลอฮ์, สัยยิดสุลัยมาน อัลอะฮ์ดีล และอื่นๆ

อาศัยพื้นฐานการศึกษาที่ได้รับจากบิดาและสมาชิกครอบครัวที่ถืออะกีดีตะฮ์ตามแนวทางอัลอะฮ์ริย และมัซฮับทางฟิกฮ์ คือ มัซฮับอัชชาฟีอีย์ จึงมีส่วนสำคัญทำให้ชัยคถืออะกีดีตะฮ์และมัซฮับเฉกเช่นเดียวกับสมาชิกในครอบครัวของชัยค

บรรดากิจกรรมทางศาสนาอิสลามที่เป็นชีวิตจิตใจของชัยคดาเวต อัลพะฎอนีย์ สำคัญๆ คือ การเขียนตำราอิสลาม นอกจากนั้นยังเป็นการสอนความรู้วิชาการอิสลามแก่บรรดาสานุศิษย์ของท่าน ณ มัสญิดอัลฮะรอหม นอกจากนั้นท่านยังเคยถือโอกาสกลับมาเยี่ยมเยียนแผ่นดินเกิด และได้สอนศาสนาอิสลามแก่สานุศิษย์ ณ ชุมชนบ้านเกิดของท่านด้วย

ผลงานกิตาบบัญญาวิของชัยคได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งในนครมักกะฮ์และประเทศอียิปต์ ครอบคลุมทั้งความรู้สาขาวิชาเตฮ์ดี ฟิกฮ์ ตะเศวูฟ และอื่นๆ จำนวนหลายสาขาวิชา ดังนี้ สาขาวิชาเตฮ์ดี จำนวน 11 เรื่อง สาขาวิชาฟิกฮ์ จำนวน 21 เรื่อง สาขาวิชาตะเศวูฟ จำนวน 12 เรื่อง สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จำนวน 7 เรื่อง และสาขาวิชาอื่นๆ อีกจำนวน 12 เรื่อง

จากการยอมรับในผลงานของท่าน ทำให้ตำราต่างๆ ได้รับการตีพิมพ์ทั้งในโลกอาหรับและโลกมลายู และตำราดังกล่าวยังคงได้รับความนิยมและใช้เป็นหนังสือเรียนในสถาบันปอเนาะ มัสญิด และสุเหร่าของผู้คนในโลกมลายูจวบจนทุกวันนี้

นอกจากนั้น ท่านยังได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐบาลอุษมานียะฮ์ให้ทำหน้าที่ในการดูแลกิจการฮัจญ์สำหรับฮุญญาตที่มาจากโซนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หน้าที่อันทรงเกียรตินี้บ่งชี้ว่าท่านเป็นบุคคลแรกของโลกมลายูที่ได้รับความไว้วางใจให้ทำหน้าที่ดังกล่าว

ชัยคมีसानุศิษย์จำนวนมากมาย ทั้งที่มาจากแผ่นดินพะงอนนี้อยู่ กลันตัน และอินโดนีเซีย เช่น ชัยคอะฮมัด อัลพะงอนนี้อยู่, ชัยคมุฮัมมัดชัยน อัลพะงอนนี้อยู่, ชัยคอับลุกกอติร์ อัลพะงอนนี้อยู่ และอีกจำนวนหลายท่าน

ชัยคดาอุด อัลพะงอนนี้อยู่ เสียชีวิตขณะพำนักอยู่ที่เมืองภูออิฟ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ด้วยวัย 82 ปี ด้วยความเป็นอุลละมาอ์ที่ยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียง ทำให้ศพของท่านถูกฝังไว้ใกล้เคียงกับหลุมฝังศพของอับลุกกอติร์ เป็น อับบาส ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

ชัยคอะฮมัด อัลฟาฏอนี้อยู่

ชัยคอะฮมัด อัลพะงอนนี้อยู่มีชื่อเต็มว่า อะฮมัด เป็น มุฮัมมัด เป็น มุฮัมมัดชัยน เป็น มุศฎะฟา อิบนุ มุฮัมมัด อัลพะงอนนี้อยู่ บิดาของท่านชื่อว่า ชัยควันมุฮัมมัดชัยน หรือมักจะถูกเรียกชื่อของท่านว่า “วันตั้น” ท่านเป็นบุตรชายของชัยควันมุศฎะฟา อัลพะงอนนี้อยู่ มารดาของชัยคชื่อว่า วันจิก เป็นติ วันมุฮัมมัดศอลิฮ เป็นชาวปาเสร์มีส รัฐกลันตัน

ชัยคเกิดในค่ำคืนวันศุกร์ที่ 5 เดือนชะอวาน ฮ.ศ. 1272 ตรงกับวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1856 ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งชื่อว่า บ้านสะนอยานยา อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี แต่เดิมนั้นหมู่บ้านแห่งนี้อยู่ในเขตปกครองของอำเภอยะรัง แต่หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงการปกครองใหม่แล้วหมู่บ้านแห่งนี้ถูกจัดให้อยู่ในเขตอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีจนถึงปัจจุบัน

ชัยคมีภรรยาจำนวน 2 คน คือ คนแรกชื่อว่า วันตั้นหยง จากการแต่งงานครั้งนี้ชัยคได้รับบุตรด้วยจำนวน 2 คน คือ ฮาญิวันอิสมาอิล กอฎิย และวันพะฎิมะฮ์ ส่วนภรรยาคนที่สองชื่อว่า สิดีเสาดะฮ์ เป็นติ วันอับลุกกอติร์ ภรรยาคนที่สองของท่านนี้เป็นหลานสาวของชัยคนิมัตกัจจิก จากการแต่งงานครั้งนี้ชัยคจึงมีบุตรอีกจำนวน 1 คนชื่อว่า วันชัยนับ รวมบุตรจำนวน 3 คน

การศึกษาของชัยคสามารถที่จำแนกออกเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงแรก การศึกษาระดับเบื้องต้นที่พะงอนนี้อยู่ ดารุสสะลาม ช่วงที่สอง การศึกษาที่นครมักกะฮ์ ช่วงที่สาม การศึกษาที่บัยติลมักกิส และช่วงที่สี่ การศึกษา ณ มหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร ประเทศอียิปต์ นับได้ว่าชัยคเป็นนักศึกษารุ่นแรกของโลกมลายูที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้

ชัยคได้รับการปลูกฝังความรู้ศาสนาเบื้องต้นที่บ้านของตนเอง โดยอาจารย์ท่านแรกคือ บิดาของชัยคเอง คือ ฮาญิวันมุฮัมมัดชัยน และชัยควันอับลุกกอติร์ เป็น ชัยควันมุศฎะฟา ฉายานามว่า “โต๊ะบีนดังกายอ” ผู้เป็นลุงของชัยค ต่อมาชัยคได้ศึกษากับคณาจารย์จำนวนหลายท่าน คณาจารย์จากโลกมลายู ได้แก่ ชัยคนิมัต กัจจิก และชัยคอับลุกกอติร์ อัลพะงอนนี้อยู่ คณาจารย์จากรัฐกลันตัน ได้แก่ ชัยคมุฮัมมัดสะอิด อัลกลันตานี้อยู่, ชัยคอับลุกกอติร์ กูตา และชัยควันอาลี้อยู่ กูตัน ส่วนคณาจารย์จากโลกอาหรับ เช่น ชัยคอะฮมัด ชัยนี ตะหลาน, ชัยคฮัสบูลลอฮ์ นอกจากนั้นคณาจารย์จากอัลอัซฮัร เช่น ชัยคมุศฎะฟา อะฟีฟีย, ชัยคอุมร์ อัชชามิย อัลบุกอฮีย และสัยยิดหุสัยน อัลฮับชีย และอื่นๆ

หลังจากชัยค์สำเร็จการศึกษาจากนครมักกะฮ์, บัยติลมักคิส และจากมหาวิทยาลัย อัลอัซฮัรแล้ว ชัยค์จึงมีความรู้ในหลากหลายแขนงวิชา เช่น ภาษาอาหรับ อุลูลุดดีน ตัฟสีร์อัลกุรอาน ฮะดีษ มะฮานีย์ และอื่นๆ อีกหลายแขนงวิชา ชัยค์จึงได้ทุ่มเทชีวิตของชัยค์กับการทำหน้าที่สอนศาสนาประจำมัสญิดอัลฮะรออม จนชัยค์ได้กลายเป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงอันเนื่องมาจากมีความรู้ที่สูงส่งและผลงานนิพนธ์ที่มีจำนวนมากมายสู่สังคมนักวิชาการ

ผลงานนิพนธ์ของชัยอะฮมัด อัลพะฎอนีย์มีจำนวนมากกว่า 160 ชิ้น ทั้งที่อยู่ในรูปของผลงานนิพนธ์ในภาษามลายูและภาษาอาหรับ ทั้งที่เป็นผลงานนิพนธ์ที่เป็นวิชาการและกวีนิพนธ์ ตลอดจนที่เป็นผลงานการบรรณาธิการหนังสือทั้งที่เป็นผลงานนิพนธ์ในภาษามลายูและอาหรับ

ความโดดเด่นของชัยค์ได้รับการยอมรับจากสังคม เช่น ชัยค์เป็นอุละมาอ์โลกมลายูที่มีความสามารถในทางเคมีและมีความรู้ในการหลอมทองคำ และเป็นอุละมาอ์โลกมลายูท่านแรกที่ได้ศึกษาทางวิชาการแพทย์ มีความมุ่งมั่นในงานบรรณาธิการหนังสือ มีความสนใจเรื่องประวัติศาสตร์ มีความสามารถในศาสตร์ต่างๆ จำนวนมากถึง 47 แขนงวิชา จนมีผลงานมากมายเทียบได้กับอุละมาอ์โลกอาหรับ นอกจากนั้นชัยค์ยังเป็นที่ปรึกษาของสุลต่านในโลกมลายู รวมทั้งสุลต่านรัฐกลันตัน

หลังจากที่ชัยค์ได้ทุ่มเทในงานวิชาการอิสลามและกิจกรรมทางสังคมตลอดชีวิตของชัยค์แล้ว ในวันที่พุธ ที่ 12 เดือนซุลหิจญะฮ์ ฮ.ศ. 1325 หรือตรงกับวันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1908 ชัยค์จึงกลับสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ ๕๕ ๓ ทุ่งมินา ด้วยโรคอัมพฤกษ์ ด้วยวัยเพียง 53 ปีเท่านั้น โดยศพของชัยค์ถูกนำไปฝังไว้ ณ สุสานมะอะลา ใกล้กับมัสญิดอัลฮะรออม มหานครมักกะฮ์

ชัยค์มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์

ชัยค์มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ มีชื่อเต็มว่า มุฮัมมัดนุร เบ็น มุฮัมมัด เบ็น อิสมาอิล เบ็น อิดริส เบ็น อะฮมัด อัลพะฎอนีย์ อัลมักกี ชัยค์เป็นบุตรชายของชัยค์นุมีต กือจิก โดยชัยค์นุมีต กือจิกเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากบิดาของท่านชื่อว่า วันอิสมาอิล เบ็น อะฮมัด เบ็น วันอิดริส หรือเรียกว่า ชัยค์อิสมาอิล ญังกุตเมระฮ์ มารดาชื่อว่า โต๊ะวันชัยนบ เบ็นติ อิดริส เป็นหลานของชัยค์ดาอูด อัลพะฎอนีย์ ส่วนมารดาของชัยค์มีชื่อว่า เซรีพะฮ์ อะมีนะฮ์ เบ็นติ สัยยิดฟิรฎ เป็นสตรีชาวอียิปต์

ชัยค์มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์มีความแตกต่างไปจากอุละมาอ์พะฎอนีย์ท่านอื่นๆ โดยส่วนใหญ่แล้วเกิดในแผ่นดินพะฎอนีย์ แต่ชัยค์ถูกกำเนิดที่วาดียัลลาอับรอฮีม นครมักกะฮ์ ในปี ฮ.ศ. 1290 ตรงกับ ค.ศ. 1873 ชัยค์เป็นอุละมาอ์ที่มีชีวิตอยู่ในสองรัชสมัย คือ สมัยการปกครองของเซรีฟ ฮุสเซ็น และรัชสมัยการปกครองของราชวงศ์อัสสุด

ชัยค์ได้แต่งงานกับเศาะฟิยะฮ์ บุตรีของชัยค์วันอาลีญุกตัน อัลกลันตานีย์ จากการแต่งงาน รวมทั้งจากมิลกุล ยะมีน ชัยค์ได้มีบุตรธิดา จำนวน 15 คน กระนั้นลูกๆ ของชัยค์ยังมีจำนวนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในวงการวิชาการ ได้แก่ ชัยค์อะฮมัด เบ็น มุฮัมมัดนุร, ชัยค์ซัยน เบ็น มุฮัมมัดนุร และชัยค์อะสัน เบ็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์

การศึกษาของชัยคุมฮัมมัดนุรสามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาในระดับนี้ชัยคุได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักคำสอนศาสนาอิสลามกับคณาจารย์ที่เป็นเครือญาติและเป็นอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียงมาก ช่วงที่ 2 เป็นการศึกษาในระดับสูง โดยชัยคุได้ศึกษาที่มหาวิทยาลัยอัลอัสซัยรกับบรรดาอุละมาอ์ผู้ยิ่งใหญ่ในแขนงวิชาต่างๆ

คณาจารย์ที่ชัยคุได้เล่าเรียนในระดับพื้นฐานคือ บิดาและญาติพี่น้องที่ใกล้ชิด นอกจากนั้นชัยคุยังเรียนกับชัยคุอับดุลหัทท์ ผู้ก่อตั้งโรงเรียนฟัครียะฮ์ และชัยคุอาบิต อุละมาอ์ในนครมักกะฮ์ ขณะที่ศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยอัลอัสซัยร ชัยคุได้ศึกษากับคณาจารย์ที่มีชื่อเสียง เช่น ชัยคุอับดุลเราะหมาน อัซซุบีนีย, ชัยคุมฮัมมัด อับดุลฮุสัยนีย, ชัยคุสัยยิดรอสิด ริฎอ และชัยคุอะฮ์มัด ซายิด ส่วนสานุศิษย์ของชัยคุมีทั้งที่มาจากโลกมลายูและที่อื่นๆ เช่น ตะโตะฮาญีมุฮัมมัดนุร ตำแหน่งมุฟตีประจำรัฐกลันตัน, ฮาญีอับดุลลอฮ์ เปาะฮีม เกาะปิ้ง และฮาญีอะฮ์มัด อับดุลวาฮับ อัลฟูซานีย เป็นต้น

ชัยคุได้รับการปลูกฝังหลักอะกีดะฮ์จากครอบครัวและครูบาอาจารย์ คือ อะกีดะฮ์สะลัฟ ต่อมาชัยคุได้รับการศึกษาจากอาจารย์ของชัยคุ คือ ชัยคุมฮัมมัด อับดุลฮุสัยนีย นอกจากนั้นยังได้มีการทบทวนตำราผลงานเขียนของชัยคุอัลอิสลาม อิบน์ ตัยมียะฮ์, อิบน์ กอยยิม และชัยคุมฮัมมัด บิน อับดุลวะฮ์ฮาบ จึงไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าอะกีดะฮ์ที่ชัยคุยึดมั่นคือ อะกีดะฮ์สะลัฟ ส่วนการถือมัซฮับทางฟิกฮ์ชัยคุยังคงยึดมั่นในมัซฮับอัซฮาฟีฮียเช่นเดียวกับอุละมาอ์พะฎอนียในอดีต

ชัยคุเป็นอุละมาอ์เชื้อสายพะฎอนียที่มีความรู้สูงส่ง ชัยคุทำการสอนศาสนาในมัสนิด อัลฮะรออม ประจำอยู่ทางฝั่งประตูอัลชียาตอะฮ์ ส่วนแขนงวิชาที่ชัยคุสอน เช่น วิชาฟิกฮ์ ตัฟสีร์ ฮะดีษ และหลักภาษาอาหรับ นอกจากนั้นยังเปิดสอนที่บ้านพักของชัยคุ วิชาที่เปิดสอนที่บ้านพักก็คล้ายกับวิชาที่สอนที่มัสนิดอัลฮะรออม แต่การสอนที่บ้านพักชัยคุได้เพิ่มแขนงวิชาอื่นๆ เช่น วิชาดาราศาสตร์ และวิชาคณิตศาสตร์

ผลงานการนิพนธ์และผลงานแปลชอบชัยคุมีจำนวนหลายเล่ม โดยได้รับความนิยมนจนถึงบัดนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัตตานีและโลกมลายูอื่นๆ ได้แก่ หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮิตะดีย, หนังสือนิตาด์ อาม มิน อุละมาอ์ บะละดิลลาฮ์ อัลฮะรออม, หนังสือตุฮฟะฮ์ อัลมรดียะฮ์ และหนังสืออัลฮิตายะฮ์ อัลสะเนียยะฮ์ ฟัย อัลอะกีดะฮ์ อัลสะละฟียะฮ์

หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮิตะดีย นับได้ว่าเป็นผลงานของชัยคุที่มีบทบาทและคุณูปการสำคัญต่อชาวมุสลิมมายาวนาน ไม่น้อยกว่า 84 ปี ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏคำยอมรับและคำชื่นชมต่อชัยคุว่า “ชัยคุเป็นบุคคลที่มีความถ่อมตน จรรยาบรรณที่งดงาม และเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม มีความรู้ที่กว้างขวาง เป็นนักดาราศาสตร์ มีสติปัญญาที่เฉียบแหลม มีความสมบูรณ์แบบ เป็นผู้สอนหนังสือที่ใช้วิธีการสอนของอัลอัสซัยร อีกทั้งมีความสามารถในการสะกดหัวใจของผู้เรียนด้วยคำอธิบายและวาจาที่ไหลลื่นเสมือนถูกมนต์ขลังไม่มีผิด”

ชัยคดียชีวิตในปี ฮ.ศ. 1363 ตรงกับปี ค.ศ. 1944 รวมอายุได้ 73 ปี ชัยคล้มป่วยได้เพียงสามวัน ก็กลับไปสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ ศพของชัยคฺได้รับการละหมาดที่มีสญัตอัลฮะรอหมผู้คนจำนวนนับพันคนได้ร่วมละหมาดญะนาซะฮ์ของชัยคฺ หลังจากนั้นศพของชัยคฺถูกฝังไว้ที่สุสานมะอฺลาเคียงข้างกับสุสานของท่านหญิงเคาะดีญะฮ์ภรรยาของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ

สรุปผลภาพรวมของอุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้ง 3 ท่าน

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาชีวประวัติของอุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่าน คือ ชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนีย์, ชัยคฺอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ และชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ พบว่า อุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่านต่างก็มีความโดดเด่นที่แตกต่างกันบางประการ ดังนี้

ด้านการเกิด ชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนีย์นับได้ว่าเป็นอุละมาอ์อาวุโสที่มีอายุมากกว่าท่านอื่นๆ โดยสถานที่เกิดที่ตีเดียวกันกับชัยคฺอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ คือ ทั้งสองเกิดที่แผ่นดินพะฎอนีย์ ขณะที่ชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์เกิดที่นครมักกะฮ์ อย่างไรก็ตาม หากดูจากปีเกิดแล้ว พบว่า ชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนีย์กับชัยคฺอะฮมัด อัลพะฎอนีย์และชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์จะอยู่คนละยุคสมัย กระนั้นชัยคฺอะฮมัด อัลพะฎอนีย์กับชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์นับได้อยู่ในยุคเดียวกัน

ด้านการสืบตระกูล พบว่า อุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่านเป็นผู้ที่สืบตระกูลอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่มีชื่อเสียงทั้งสิ้น

ด้านการศึกษา พบว่า อุละมาอ์ทั้งสามท่านมีพื้นหลังทางการศึกษาที่แตกต่างกัน คือ ชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนีย์และชัยคฺอะฮมัด อัลพะฎอนีย์เริ่มต้นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่แผ่นดินพะฎอนีย์ แต่ชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์เริ่มต้นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่นครมักกะฮ์ โดยชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนีย์ก่อนที่จะเดินทางไปยังนครมักกะฮ์ได้มีโอกาสศึกษาที่เมืองอาเจะห์ก่อน ส่วนชัยคฺอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ได้เดินทางตรงไปยังนครมักกะฮ์ อย่างไรก็ตาม การศึกษาในระดับสูง ชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนีย์ได้ศึกษา ณ แผ่นดินอิญาซ คือ นครมักกะฮ์และนครมะดีนะฮ์ ส่วนชัยคฺอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ และชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ได้ศึกษาที่นครมักกะฮ์และมหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร

ด้านการผลิตผลงานนิพนธ์ อุละมาอ์ทั้งสามท่านต่างคนก็มีผลงานนิพนธ์ที่โดดเด่นมาก อย่างไรก็ตาม หลังจากได้ศึกษาชีวประวัติของชัยคฺทั้งสามท่านแล้ว พบว่า ชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนีย์นับได้ว่ามีความโดดเด่นมากที่สุด ตามด้วยชัยคฺอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ และชัยคฺมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนีย์ ทั้งนี้ สิ่งนี้สังเกตได้จากผลงานนิพนธ์ต่างๆ ของชัยคฺที่ยังคงตีพิมพ์และใช้เป็นตำราในการเรียนการสอนตามปอเนาะจนถึงปัจจุบัน

ด้านกิจกรรมการบริการวิชาการ พบว่า อุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่านนับว่าเป็นอุละมาอ์ที่ทุ่มเททั้งกายและใจเพื่อเผยแผ่สัจธรรมห่งอิสลาม โดยชัยคฺดาวูด อัลพะฎอนีย์ นอกเหนือจากนิพนธ์ตำราแล้ว ชัยคฺยังทำหน้าที่ในการเป็นอามิรฮัจญ์ที่คอยดูแลเกี่ยวกับการประกอบฮัจญ์ของคนที่มาจากโซนเอเชีย ส่วนชัยคฺอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ นอกเหนือจากนิพนธ์ตำราอิสลามแล้ว

ชัยคัยังเป็นบรรณาธิการหนังสือต่างๆ ก่อนที่จะมีการตีพิมพ์ ทั้งนี้ ชัยคัยังบรรณาธิการหนังสือต่างๆ ทั้งหนังสืออาหรับและหนังสือยาวี สำหรับชัยคัมหมัดนุร อัลพะฎอนีย์ นอกจากนิพนธ์หนังสือแล้ว ชัยคัยังได้รับความไว้วางใจจากชะรีฟ ฮุสซัยน์ให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาประจำนครมักกะฮ์ สิ่งนี้จึงเห็นถึงความโดดเด่นของชัยคัยังเห็นได้ชัดเจน

ด้านการเสียชีวิต พบว่า ชัยคัยังเสียชีวิตที่ฏอฮ์ฟและศพของชัยคัยังถูกฝังไว้ที่สุสานของอับดุลลอฮ์ บิน อับบาส ส่วนชัยคอะฮหมัด อัลพะฎอนีย์ และชัยคัมหมัดนุร อัลพะฎอนีย์ เสียชีวิตที่นครมักกะฮ์ โดยศพของชัยคัยังทั้งสองท่านถูกฝังไว้ที่สุสานมะอลา ใกล้เคียงกับสุสานของท่านหญิงเคาะดีญะฮ์ ภรรยาของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ อย่างไรก็ตาม ในบรรดาบรรดาอุละมาอ์ทั้งสามท่าน ผู้ที่ได้รับการกล่าวขานมากที่สุดคือ ชัยคัยัง อัลพะฎอนีย์

ผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์

หนังสืออัลญะวาฮิร อัศสะนียะฮ์

ชื่อหนังสืออัลญะวาฮิร อัศสะนียะฮ์ ผู้เขียนถือว่าเป็นเสมือนอัญมณีแห่งสุนนะฮ์ของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ที่ทรงคุณค่ายิ่งที่มีประกายอันเจิดจรัสและงดงาม อธิบายถึงหลักการยึดมั่นที่มุสลิมทุกคนจะต้องยึดถือเพื่อให้เกิดความยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อันเป็นคำสอนที่ได้รับการยินยอมจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และตามแบบฉบับของท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ

สาเหตุที่นิพนธ์หนังสือเล่มนี้ คือ ชาวมลายูมุสลิมยังขาดความรู้เรื่องการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และต่อบรรดาเราะฮ์ลุลลอฮ์ของพระองค์ อีกทั้งความรู้เรื่องศาสนบัญญัติ การประกอบอิบาดะฮ์ มุอามะลาต มุนากะฮะฮัต ญินาญัต และเกี่ยวกับหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามอันดีงาม

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยปกนอก ประกอบด้วยชื่อหนังสือ ชื่อผู้เขียน ชื่อโรงพิมพ์ ส่วนปกในประกอบไปด้วย ชื่อหนังสือ ชื่อผู้เขียน จำนวนครั้งที่พิมพ์ และชื่อสำนักพิมพ์ เหมือนข้อความในปกนอกทุกประการ แต่ปกในยังระบุไว้ว่าก่อนจะมีการจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 ได้มีการนำหนังสือฉบับพิมพ์ครั้งที่หนึ่งไปเทียบกับหนังสือต้นฉบับของหนังสืออัลญะวาฮิร อัศสะนียะฮ์

ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการกล่าวบัสมะละฮ์และกล่าวสรรเสริญต่ออัลลอฮ์ ﷻ การประสาทพรแต่ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ โดยเขียนเป็นภาษาอาหรับภายในวงเล็บ โดยมีการถอดข้อความที่อยู่ในวงเล็บมาเป็นภาษามลายู เฉพาะเนื้อหาที่เป็นบทนำของหนังสือ ส่วนการปิดท้ายบทนำหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้ใช้คำว่า (بِسْمِ) อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการที่จะเริ่มต้นเข้าเนื้อหาของหนังสือ สิ่งนี้นับว่าเป็นวัฒนธรรมในการนิพนธ์ตำราของอุละมาอ์พะฎอนีย์และอุละมาอ์โลกมุสลิม

ผู้เขียนได้ลำดับเนื้อหาสาระ โดยเนื้อหาสาระแขนงวิชาฟิควัยมีความชัดเจนมากที่สุด โดยแบ่งหัวข้อใหญ่เรียกว่ากิตาบ (كِتَاب) หรือ บท หัวข้อย่อยเรียกว่า บาบ (بَاب) หรือหมวด หัวข้อแยก

ย่อเรียกว่า ฟัศล (فصل) หรือตอน ประเด็นปลีกย่อยเรียกว่า ฟัร่อ (فروع) ส่วนคำยืนยันของผู้เขียน เรียกว่า (إشهاد) อ่านว่า ชะฮาดาน ส่วนการเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเรียกว่า ตะติมะฮะฮ์ (تتمة)

ผู้เขียนได้เขียนบทส่งท้ายว่าด้วยการเจริญรอยตามสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และหลังจากกล่าวถึงเนื้อหาแขนงวิชาฟิกฮ์แล้ว ผู้เขียนจึงเขียนบทส่งท้ายของแขนงวิชาตะเศวอ์ฟ แล้ว จึงกล่าวถึงเนื้อที่เกี่ยวกับตะเศวอ์ฟอันเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ควรมีสำหรับผู้ศรัทธา มนุษย์ผู้ที่ทรงเกียรติที่สุด ความรักของชาวอากิเราะฮ์ต่อโลกดุนยา เป็นต้น

สารบัญของหนังสือค่อนข้างมีความแตกต่างกับสารบัญหนังสือยุคใหม่คือ โดยสารบัญหนังสือเล่มนี้ได้มีการจัดลำดับเลขหน้าหนังสือก่อน แล้วตามด้วยชื่อเรื่องหรือเนื้อหาสาระของหนังสือ เริ่มตั้งแต่กิตาบ บาบ ฟัศล ฟัร่อ ชะฮาดาน และตามด้วยตะติมะฮะฮ์

ผู้เขียนได้อธิบายหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ 1. หลักอะกีดะฮ์หรือหลักยึดมั่นต่อ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ประกอบด้วยความรู้เรื่องรากฐานของศาสนาอิสลาม ความสำคัญของความรู้สุลุดดีน เรื่องราวในวันกิยามะฮ์ เรื่องราวในหลุมฝังศพ สวรรค์ นรก และการคิดบัญชี 2. หลักการทางฟิกฮ์หรือ บทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การประกอบอิบาตะฮ์ มูอามะลาต มุนากะฮะต และอื่นๆ ที่เกี่ยวกับฟิกฮ์ และ 3. หลักจรรยาบรรณที่อิงดงามตามแบบฉบับของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ โดยได้ กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ศรัทธา ผู้มีเกียรติสูงส่ง การรักต่อโลกดุนยาของชาวอากิเราะฮ์ บุคคลที่มีความสุขมากที่สุดในโลกดุนยา การเป็นเพื่อนกับคนดี รวมทั้งการอธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่ให้โทษ

ผู้เขียนใช้วิธีการเรียบเรียง ดังต่อไปนี้ 1. การเรียบเรียงเนื้อหาอย่างเป็นระบบ เริ่มต้นด้วยแขนงวิชาสุลุดดีน แขนงวิชาฟิกฮ์ และแขนงวิชาตะเศวอ์ฟตามลำดับ 2. เริ่มต้นเขียนหนังสือด้วยการกล่าวบัสมะละฮ์ ฮัมตะละฮ์ และสรรเสริญความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ ﷻ รวมทั้งการ กล่าวเศาะละวาตแด่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ส่วนนี้เรียกว่ากฎบะฮ์หนังสือ 3. การเรียบเรียงเนื้อหาหนังสือ ผู้นิพนธ์ไม่ได้มีการย่อหน้ากระดาษ โดยจะเขียนเนื้อหาไปเรื่อยๆ จนจบเนื้อหาในเรื่องนั้นๆ จึงจะขึ้นต้นบทและตอนใหม่ โดยมีการคั่นกลางหน้ากระดาษด้วยชื่อบทและชื่อหมวดใหม่ กรณีมี ประเด็นปลีกย่อยจะระบุด้วยฟัร่อ กรณีการยืนยันจะระบุว่า ชะฮาดาน การเติมเนื้อหาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จะระบุ ตะติมะฮะฮ์ 4. การนำเสนอโดยใช้คำศัพท์ในภาษามลายูผสมผสานกับคำศัพท์ในภาษา อาหรับ 5. การใช้ตัวเลขภาษาอาหรับในการระบุลำดับของหน้าหนังสือ โดยตัวเลขระบุลำดับหน้า หนังสือระบุไว้ด้านบนของหน้าหนังสือ 6. ผู้นิพนธ์ไม่ได้ระบุแหล่งที่มาของอายะฮ์อัลกุรอาน ฮะดีษ หรือบทดุอาอ์ต่างๆ 7. ผู้นิพนธ์ไม่ได้ระบุหนังสืออ้างอิงในตอนท้ายเล่มของหนังสือ 8. สารบัญหนังสือ จัดวางหน้าสารบัญในตอนท้ายของหน้าหนังสือเหมือนกิตาบญาวีทั่วไป

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนยึดเนื้อหาที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอาน และอัสสุนนะฮ์ อีกทั้งยึดเนื้อหาที่มาจากกรอญมาอ์หรือมติเอกฉันท์จากบรรดาอุละมาอ์เป็นสำคัญ อีกทั้งยังอ้างอิง จากอุละมาอ์คนสำคัญๆ ในมัซฮับอัชฮาฟีอีฮ์ เช่น อิมามนะวะวีอี อิมามมัลเฆาะซาลีย์ เป็นต้น

ผู้นิพนธ์ได้ให้ความสำคัญตามแขนงวิชาอย่างเป็นลำดับ นั่นคือ แขนงวิชาอะกีตะฮ์ นับว่าเป็นแขนงวิชาที่มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ แขนงวิชาฟิกฮ์ ซึ่งเป็นแขนงวิชาที่มุสลิมทุกคนจะต้องนำมาใช้ในถือปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตในชีวิตประจำวันจึงจัดไว้ให้อยู่ในลำดับที่สอง ส่วนลำดับที่สาม คือ แขนงวิชาตะเศวูฟ เป็นแขนงวิชาที่จะทำให้มนุษย์มีความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ และมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม

นอกเหนือจากที่ปรากฏชื่อของผู้นิพนธ์หนังสือเล่มนี้ที่ระบุไว้ทั้งในปกนอกและปกในแล้วว่าเป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคุดาวูด อัลฟาฏอนีย์ และยังเป็นທີ່ประจักษ์ชัดแก่บรรดาผู้บันทึกประวัติศาสตร์ว่า หนังสือเล่มดังกล่าวเป็นผลงานนิพนธ์ของท่านโดยแท้จริง โดยผลงานนิพนธ์ดังกล่าว นักบันทึกประวัติศาสตร์ของท่านได้ระบุไว้ในผลงานเขียน เช่น อะฮ์มัด ฟัตฮี, วันมุฮัมมัดเศาะฆิร อับดุลลอฮ์, อิสมาอีล เจะตาวูด และมุฮัมมัดลาซิม ลาวี เป็นต้น

ปัจจุบันผลงานนิพนธ์ของชัยคุดาวูด อัลฟาฏอนีย์ยังคงตีพิมพ์โดยโรงพิมพ์มุฮัมมัดนะฮ์ดีเย และร้านขายหนังสือยังคงจำหน่ายหนังสือดังกล่าวจำนวนมากมาย เช่น ร้านฮาริษเทรตดิง ร้านสุไลมาน และอื่นๆ สิ่งนี้จึงบ่งชี้ว่าหนังสืออัลญะวาฮิร อัลสะเนียเยฮ์ ได้รับการเผยแพร่และค่านิยมมากที่สุด ทั้งได้รับความนิยมจากผู้อ่าน นักเรียนนักศึกษา ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาถึงจุดเด่นของหนังสือแล้ว พบว่า หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาที่ครอบคลุมในวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมทุกคน นับตั้งแต่เรื่องความเชื่อต่อพระผู้เป็นเจ้า บทบัญญัติที่จะทำให้การดำรงชีวิตมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยโดยปราศจากความโอหังและทะนงตน

หนังสืออัลพะตาวา อัลฟาฏอนียะฮ์

หนังสืออัลพะตาวา อัลฟาฏอนียะฮ์ เป็นหนังสือถามตอบปัญหาโดยอาศัยการวินิจฉัยชี้ขาดเชิงลึกในหุกุมหรือหลักการต่างๆ ของศาสนาอิสลาม การวินิจฉัยนี้มุ่งตรงต่อข้อคำถามที่มาจากพะฎอนีย์หรือเพื่อไขปัญหาของชาวพะฎอนีย์ แม้ว่าภายในหนังสือเล่มนี้ยังปรากฏบางคำถามที่มาจากท้องถิ่นอื่นก็ตาม เช่น กัมพูชา กัลันตัน และสยาม แต่พื้นที่ต่างๆ ที่มาจากแหล่งอื่นที่นอกเหนือจากพะฎอนีย์นั้นก็จัดอยู่ในโซนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อันเป็นภูมิภาคเดียวกัน

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยโครงสร้างหลัก 5 โครงสร้างคือ 1. ปกนอกและปกใน โดยปกนอกและปกในมีข้อความที่เหมือนกันทุกประการ คือ ชื่อหนังสือ ชื่อผู้เขียน ชื่อผู้สนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการจัดพิมพ์ จำนวนครั้งที่พิมพ์ ข้อความ ลิขสิทธิ์ และสำนักพิมพ์ 2. บทนำ ผู้นิพนธ์ได้เริ่มต้นการนิพนธ์ด้วยการกล่าวบัสมะละฮ์และฮัมดะละฮ์เพื่อเป็นการสรรเสริญและขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ﷻ ตามด้วยการประสาทพรแต่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่าน ผู้นิพนธ์ได้กล่าวบทนำเพียงสั้นๆ ว่า เป็นข้อคำถามจำนวนหนึ่งที่ถามชัยคุด ส่วนการเริ่มต้นของบทนำหนังสือเริ่มต้นด้วยคำว่า **والله** ก่อนที่จะขึ้นต้นเนื้อหาต่อไป 3. การลำดับเนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้เริ่มด้วยด้านฟิกฮ์ ตามด้วยอุศูลุดดีน และสิ้นสุดด้วยคำถามเกี่ยวกับตะเศวูฟ 4. บทส่งท้าย ผู้นิพนธ์

ไม่ได้มีการเขียนคำสั่งท้ายแต่อย่างใด ดังนั้น หลังจากผู้นิพนธ์ได้ตอบคำถามข้อสุดท้ายแล้ว เป็นอันว่า การนิพนธ์หนังสือเล่มนี้เสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์ 5. สารบัญหนังสือ สารบัญของหนังสือได้กำหนดตาราง ออกเป็นจำนวน 2 ช่อง คือ ช่องที่ 1 เป็นช่องหมายเลขลำดับคำถาม ส่วนช่องที่ 2 เป็นช่องเลขหน้า หนังสือ พร้อมระบุชื่อคำถามทั้งหมดไว้ในสารบัญ

ข้อคำถามและคำตอบในหนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วยข้อคำถามและการวินิจฉัย ต่างๆ ที่ครอบคลุมในแขนงวิชาสำคัญๆ ทั้งสิ้น 3 แขนงวิชาสำคัญๆ คือ แขนงวิชาอุศุลุดดิน แขนงวิชา ฟิกห์ และแขนงวิชาตะเศวฟ การตอบคำถามโดยส่วนใหญ่ใช้ภาษามลายูเป็นสำคัญ

การเรียบเรียงหนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะ มีดังต่อไปนี้ 1. การเรียบเรียงเนื้อหา สารระดำเนินไปอย่างเป็นระบบ 2. คำนำหนังสือประกอบด้วยประโยคบัสมะละฮ์ ฮัมตะละฮ์ และคำ สรรเสริญความยิ่งใหญ่ของพระองค์อัลลอฮ์ﷻ รวมทั้งการเศาะละวาตแต่ท่านนบี ﷺ และบรรดา เศาะฮาบะฮ์ของท่าน 3. เนื้อหาของหนังสือประกอบด้วยคำถามและคำตอบตลอดทั้งเล่ม 4. การลำดับ ข้อคำถามและคำตอบอย่างชัดเจน 5. การนำเสนอโดยใช้คำศัพท์ในภาษามลายูผสมผสานกับคำศัพท์ ในภาษาอาหรับ 6. ไม่ได้ระบุที่มาของอายะฮ์อัลกุรอาน และฮะดีษต่างๆ มีเพียงบางอายะฮ์และ บางฮะดีษเท่านั้นที่ผู้นิพนธ์ได้ระบุที่มา 7. การอ้างอิง ผู้นิพนธ์มักจะระบุชื่อผู้เขียนมาพร้อมๆ กับชื่อ หนังสือมาใช้ในการอ้างอิง และ 8. สารบัญของหนังสือถูกจัดอยู่ตอนท้ายของหน้าหนังสือ

แหล่งที่มาของเนื้อหาที่ผู้นิพนธ์ได้อ้างอิงและยกมาเป็นหลักฐาน ดังนี้ การอ้างอิง จากอัลกุรอาน ฮะดีษนะบะวีเย์ และทัศนะของอุละมาอ์ที่มีชื่อเสียง เช่น หนังสือญะเราะฮ์ โดยอิมามอัลลาละกาอีย้, หนังสือดักกรีบ อัตะฮ์ซิบ โดยอัลฮาฟิซอิบนุ ฮะญูร์ อัลอัศเกาะลานีย้, หนังสือ อิชยาอ์ อุลูมุดดิน โดยอิมามอัลฆะฆะซาลีย้ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้นิพนธ์ได้อ้างอิงทั้งชื่ออุละมาอ์และ หนังสือแล้ว ผู้นิพนธ์ยังอ้างอิงเฉพาะชื่อของบรรดาอุละมาอ์ โดยไม่ได้ระบุชื่อหนังสือของท่านเหล่านั้น เช่น สิตีอะลี อัลเคะวะวาค, อิบูฮะสัน อัชชะอรอนีย้, สิตีอิบรอฮีม อ์เราะฮะซิดีย้ เป็นต้น

ความสำคัญของหนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะเห็นได้จากสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. หนังสือที่รวบรวมปัญหาและข้อคำถามที่มาจากโลกมลายู ล้วนเป็นคำถามที่เป็นปัจจุบันในยุคนี้
2. หนังสือการถามตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมในแขนงวิชา สำคัญๆ 3 แขนงวิชาคือ แขนงวิชาอุศุลุดดิน แขนงวิชาฟิกห์ และแขนงวิชาตะเศวฟ 3. ข้อคำถามไม่ได้มาจากบุคคลทั่วไปเท่านั้น แต่ยังมีมาจากเจ้าผู้ครองนครกลับตันได้มีคำถามมายังผู้นิพนธ์ 4. การตอบ ปัญหาข้อคำถาม ผู้นิพนธ์ได้ยึดและอ้างอิงจากหนังสือสำคัญๆ ของอุละมาอ์มัซฮับอัชชาฟีอีย้
5. ผลของคำถามในหนังสือเล่มนี้สามารถนำไปใช้ได้ในพื้นที่ต่างๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น พะฎอนีย้ กลันตัน อินโดนีเซีย และกัมพูชา

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า หนังสือเล่มดังกล่าวเป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคุโดยแท้จริง โดยผลงานนิพนธ์ดังกล่าวมักบันทึกประวัติศาสตร์ของชัยคุระบุไว้ในผลงานเขียน เช่น อะฮมัด ฟัดอี, วันมุฮัมมัดเศาะฆิร อับดุลลอฮ์, อิสมาอีล เจะดาวูด และอื่นๆ

หนังสืออัลฟะตาวา อัลฟะฎอนียะฮ์ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ฮ.ศ. 1324 หรือ ค.ศ. 1906 เป็นหนังสือที่มีบทบาทสำคัญในการให้ความกระจ่างเกี่ยวกับปัญหาในหุกุมต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับเตาฮีด ฟิกห์ และตะเศาวูฟ อีกทั้งสิ่งที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแพทย์ ภาษาศาสตร์ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงจุดเด่นของหนังสือแล้ว พบว่า หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาที่ครอบคลุมในวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมในพะฎอนียะฮ์และโลกมลายูโดยรวม นับตั้งแต่การดำรงชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับแขนงวิชาอูซูลุดดีน อันเกี่ยวกับรากฐานของศาสนาอิสลาม แขนงวิชาฟิกห์ที่เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม และแขนงวิชาตะเศาวูฟที่จะทำให้ชาวมุสลิมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถ่อมตน

หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุบตะดีย

ความหมายของหนังสือเล่มนี้ คือ ความเพียงพอสำหรับบุคคลที่เฝ้หาทางนำ เนื่องจากหนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่ครอบคลุมถ้วนสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนศาสนาอิสลาม หนังสือเล่มบรรจุนี้อาสำคัญๆ ต่อเริ่มต้นทำความเข้าใจในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

เนื่องจากหนังสือต้นฉบับสุลละมู อัลมุบตะดีย ผลงานนิพนธ์ของชัยคุดาอุด อัลฟะฎอนียะฮ์ เป็นหนังสือที่มีความกะทัดรัดโดยปราศจากคำอธิบายถึงรายละเอียดต่างๆ จนทำให้ผู้ที่ริเริ่มศึกษาเล่าเรียนรากฐานศาสนาอิสลามไม่อาจทำความเข้าใจด้วยตนเองได้ง่ายนัก ดังนั้น การนิพนธ์หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุบตะดียก็เพื่ออธิบายหนังสือสุลละมู อัลมุบตะดียเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจของบุคคลทั่วไป

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยโครงสร้างหลัก 5 โครงสร้าง คือ 1. ปกนอกและปกใน ปกนอกประกอบด้วยชื่อหนังสือ ชื่อผู้นิพนธ์ และชื่อสำนักพิมพ์ ส่วนปกในประกอบด้วย ชื่อหนังสือ ชื่อผู้นิพนธ์ และสำนักพิมพ์ 2. บทนำ ผู้นิพนธ์เริ่มต้นการเขียนด้วยการกล่าวว่ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ หมายถึง ขออัลลลอฮ์ ٱ้จ้งประทานความง่าย ตามด้วยการกล่าวบัสมะละฮ์ และการเศาะละวาตแต่ท่านนบี ٱ้ โดยเนื้อหาต้นฉบับของหนังสือเดิม ผู้นิพนธ์ได้ยกมาและจัดวางอยู่ในวงเล็บ ส่วนการถอดข้อความมาเป็นภาษามลายูไม่ได้อยู่ในวงเล็บ 3. บทส่งท้ายหนังสือ ผู้นิพนธ์ได้เขียนบทส่งท้ายของหนังสือไว้จำนวน 2 จุดคือ บทส่งท้ายที่ 1 ว่าด้วยจรรยา มารยาทที่ดีและไม่ดี ส่วนบทส่งท้ายที่ 2 เป็นคำส่งท้ายหนังสือที่ผู้นิพนธ์ได้เขียนขึ้นก่อนปิดเล่ม 4. หน้าสารบัญจะจัดลำดับเลขหน้าหนังสือก่อน แล้วตามด้วยชื่อเรื่องหรือเนื้อหาสาระ

หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายหลักการทางศาสนาอิสลามอันประกอบไปด้วยหลักการสำคัญๆ 3 ประการ คือ 1. หลักการอิติกออดหรือการยึดมั่นต่อพระองค์อัลลลอฮ์ ٱ้ 2. หลักการฟิกห์

หรือบทบัญญัติอิสลามที่ได้รับการยินยอมและชื่นชอบ 3. หลักจริยธรรมที่ตีงตามแบบฉบับของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ

การเรียบเรียงหนังสือกีฟายะฮ์ อัลมุยตะดีย มีดังนี้ 1. การเรียบเรียงเนื้อหาสาระเป็นไปอย่างเป็นระบบ 2. การเริ่มต้นเขียนหนังสือด้วยการกล่าวด้วยประโยค (رب يسر) ตามด้วยประโยคบัสมะละฮ์ หัมตะละฮ์ และเศาะละวาตแด่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ 3. ไม่มีการย่อหน้ากระดาษ 4. การลำดับเนื้อหาสาระ ผู้นิพนธ์ได้ลำดับคล้ายกับหนังสือทั่วไป หัวข้อใหญ่เรียกว่า กิตาบ หัวข้อรองเรียกว่า บาบ หัวข้อย่อยเรียกว่า ฟิศล ประเด็นปลีกย่อยเรียกว่า ฟิรอ การยืนยันเรียกว่า ชะฮดาน และการเพิ่มเติมเนื้อหาสาระ เรียกว่า ตันบีฮ์ 5. ไม่ได้ระบุที่มาของอายะฮ์อัลกุรอาน ฮะดีษ หรือคำพูดของอูลมะมา ว่า เป็นอัลกุรอานอายะฮ์และสุเราะฮ์ใด หรือเป็นฮะดีษที่รายงานมาจากผู้ใด และใครเป็นผู้บันทึก หรือคำพูดนั้นๆ มาจากแหล่งใด 6. ไม่ได้ระบุหนังสืออ้างอิงในตอนท้ายเล่มของหนังสือ 7. สารบัญหนังสือ หนังสือเล่มนี้ได้จัดวางหน้าสารบัญของหนังสืออยู่ตอนท้ายของหน้าหนังสือเหมือนหนังสือญาวิทัวๆ ไป

หนังสือกีฟายะฮ์ อัลมุยตะดียประกอบไปด้วยเนื้อหาในสามแขนงวิชา อันได้แก่ แขนงวิชาอูศูลุดดีนที่มาจากคำอธิบายจากชาวสะลัฟ อัศศอลิฮ เช่น ความรู้จากการอธิบายของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ บรรดาเศาะหาบะฮ์ และบรรดาตะบิอิน เป็นต้น ความรู้แขนงวิชาฟิกฮ์จากมัซฮับอัชชาฟีอียี่ที่ชัดเจน และความรู้แขนงวิชาตะเศาะวุฟที่มาจากชาวศอลิฮ

ความสำคัญของหนังสือมีดังนี้ 1. หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมองค์ความรู้อิสลามทั้งสามแขนงวิชาหลักให้มาอยู่ภายในหนังสือเล่มเดียวกัน 2. หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงรายละเอียดของความรู้ต่างๆ ได้อย่างชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติโดยทันที เนื่องจากผู้นิพนธ์ได้อธิบายประเด็นต่างๆ จากหนังสือต้นฉบับได้อย่างละเอียด 3. หนังสือเล่มนี้ได้รับความนิยมและขึ้นชื่อในโลกมลายู

หนังสือผู้นิพนธ์ได้รับการยืนยันจากผู้บันทึกประวัติศาสตร์ของชัยคุมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียี่ ดังนี้ การยืนยันจากมุฮัมมัด เบ็น มุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียี่ ซึ่งเป็นบุตรชายของท่านเอง การยืนยันจากอุมร์ अबดุลญับบาร์, ชัยคุ अबดุลลฮอย มิร์ดาต, อะหมัด ฟิตฮียี่, อิสมาอิล เจะดาเวด, วันมุฮัมมัดศอซีร์ अबดุลลฮอย และอื่นๆ

ก่อนที่หนังสือเล่มนี้จะได้รับการเผยแพร่สู่แวดวงการศึกษาการันั้น หนังสือสุลละมุน อัลมุบตะดีย ผลเขียนของชัยคุดาเวด อัลพะฎอนียี่ได้มีการเผยแพร่และได้รับความนิยมมาก่อนแล้ว แต่หลังจากที่ชัยคุมุฮัมมัดนุร อัลพะฎอนียี่ได้พิจารณาและทำการอธิบายเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดแก่หนังสือดังกล่าวแล้ว จึงทำให้หนังสือเล่มนี้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะแก่ผู้ที่เรียนอยู่ในสถาบันปอเนาะในปัตตานีและประเทศมาเลเซีย

ความพิเศษและจุดเด่นของหนังสือ ดังนี้ 1. เป็นหนังสือที่มีรูปแบบการสะกดคำที่ค่อนข้างยุคใหม่ ซึ่งผู้อ่านในยุคปัจจุบันสามารถอ่านและทำความเข้าใจได้ไม่ยากเท่าที่ควร 2. หนังสือ

ต้นฉบับของชัยคดาเวด อัลพะฎอนีย์ มักจะใช้คำทับศัพท์ในภาษาอาหรับเป็นจำนวนมาก ดังนั้นหนังสือเล่มนี้ได้อธิบายหนังสือต้นฉบับดังกล่าว จึงทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจง่ายขึ้น 3. เป็นหนังสือเล่มแรกๆ ที่เป็นผลงานนิพนธ์ของอุละมาอะพะฎอนีย์ที่ได้มีการอธิบายและขยายความหนังสือ 4. เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาพื้นฐานอันเป็นประโยชน์เป็นอย่างมากแก่ผู้ที่เริ่มเรียนรู้อิสลาม 5. ผู้นิพนธ์ได้ระบุชุดถึงวัน เดือน และปีของการเสร็จสิ้นการนิพนธ์หนังสือ

ภาพรวมของผลงานนิพนธ์ทั้ง 3 เล่ม ดังนี้

เมื่อพิจารณาหนังสือสามเล่มแล้ว จึงประจักษ์ความโดดเด่นในด้านความเหมือนและความต่างกัน ดังนี้

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับผลงานนิพนธ์ของอุละมาอะพะฎอนีย์ทั้ง 3 เล่ม คือ หนังสืออัลญะวาอิร อัลสะนียะฮ์ หนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ และหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ ปรากฏว่าหนังสือทั้งสามเล่มดังกล่าวมีความคล้ายและความแตกต่างบางประการ ดังนี้

ด้านเนื้อหา พบว่า หนังสือทั้ง 3 เล่ม มีความครอบคลุมทั้งสามสาขาวิชาหลักในศาสนาอิสลาม คือ เตาฮีด ฟิกห์ และตะเศววฟ เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาที่ผู้นิพนธ์นำเสนอแล้ว พบว่าหนังสืออัลญะวาอิร อัลสะนียะฮ์ นิพนธ์โดยชัยคดาเวด อัลพะฎอนีย์ได้กล่าวถึงเนื้อหาและรายละเอียดมากกว่าหนังสือเล่มอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาเกี่ยวกับฟิกห์ นับว่าค่อนข้างครอบคลุมในทุกๆ ด้าน รองลงมาคือ หนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ ซึ่งเป็นหนังสืออธิบายผลงานนิพนธ์ของชัยคดาเวด อัลพะฎอนีย์ คือ หนังสือสุลละมฺ อัลมุบตะดียฺ กระนั้นผู้เขียนได้อธิบายเนื้อหาจากต้นฉบับเดิมที่ค่อนข้างละเอียด ส่วนหนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ เป็นผลงานนิพนธ์ของชัยคอะฮมัด อัลพะฎอนีย์ ผลงานเล่มนี้มีความแตกต่างไปจากทั้งสองเล่ม อันเนื่องจากเขียนขึ้นมาเพื่อตอบปัญหาข้อสงสัยในศาสนาอิสลาม ดังนั้น การนิพนธ์จึงดำเนินไปตามข้อคำถามที่ถามมาจากผู้ถาม อย่างไรก็ตาม เนื้อหาต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือมีความครอบคลุมสาขาวิชาหลักทั้งสามสาขาวิชา

ด้านการนำไปใช้ พบว่า หนังสือทั้ง 3 เล่ม สามารถนำไปใช้ได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมพะฎอนีย์ เนื่องจากเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือทั้งสามเล่มไปสนับสนุนความรู้ความเข้าใจการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม กระนั้นอาจมีข้อแตกต่างบางประการสำหรับหนังสืออัลพะตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ อันเนื่องจากหนังสือดังกล่าวนิพนธ์ขึ้นเพื่อตอบปัญหาข้อสงสัยทั้งที่เป็นประเด็นทางศาสนาและประเด็นร่วมสมัยอื่นๆ เช่น ด้านการใช้ภาษา วิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากหนังสืออัลญะวาอิร อัลสะนียะฮ์ และหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ ที่นิพนธ์ขึ้นเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในภาพรวมมากกว่าการตอบประเด็นปัญหา

ด้านความนิยมของสังคม พบว่า หนังสืออัลญะวาอิร อัลสะนียะฮ์ และหนังสือกิฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ ได้รับความนิยมจากสังคมนักศึกษาปอเนาะเป็นอย่างสูง เนื่องจากหนังสือทั้งสองเล่มนี้เป็นตำราหลักของการศึกษาในระบบปอเนาะ โดยทางฝ่ายโรงพิมพ์กลายเป็นปัจจัยหนุนที่

สำคัญเพื่อสนองความต้องการของนักศึกษาในสถาบันปอเนาะต่างๆ ทั้งในปัตตานีและประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างหนังสือดังกล่าวได้อย่างแพร่หลาย ในทางกลับกันหนังสืออัลฟาตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ไม่ได้รับการตีพิมพ์แจกเช่นหนังสือทั้งสองเล่มข้างต้น แต่จะอยู่ในรูปของการถ่ายสำเนาสำหรับผู้สนใจเท่านั้น เนื่องจากประเด็นปัญหาที่ปรากฏในหนังสือดังกล่าวเป็นที่รับรู้ของสังคมโดยทั่วไปแล้ว อีกทั้งข้อสงสัยต่างๆ เป็นที่กระจ่างชัดและโต๊ะครูตามปอเนาะต่างๆ ได้รับคุณูปการจากหนังสือเล่มดังกล่าวมาอย่างยาวนานแล้ว จึงสามารถให้คำปรึกษาหรือตอบคำถามแก่สังคมทั่วไปได้เป็นอย่างดี กระนั้นหนังสืออัลฟาตาวา อัลพะฎอนียะฮ์ยังคงมีประเด็นปัญหาร่วมสมัยยังเป็นที่ย้ำอึ้งของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ตลอดมา

ความสัมพันธ์ผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์กับวิถีชีวิตสังคม

จากการศึกษาความสัมพันธ์ผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์กับวิถีชีวิตสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่า รากฐานการดำเนินชีวิตสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ดังนี้

อะเก็ดะฮ์

ความเชื่อด้านอะเก็ดะฮ์ของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่า สอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏในผลงานนิพนธ์ของอุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามเล่ม จึงส่งผลให้มีการปฏิบัติในสิ่งที่ตนมีความเชื่อมั่น คือ การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอิสลาม ละทิ้งสิ่งที่ศาสนาอิสลามไต่ให้ละเว้นปฏิบัติ ผลของการยึดมั่นเกี่ยวกับอะเก็ดะฮ์เตาฮีดที่เรียกว่า คิฟัต ดูอู บูโละฮ์ สอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือทั้งสามเล่มของอุละมาอ์พะฎอนีย์ ส่งผลให้สังคมมุสลิมพะฎอนีย์มีความเชื่อมั่นและศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างเหนียวแน่นและมั่นคง

นอกจากการศึกษาเตาฮีดข้างต้นแล้ว พบว่า ตามบริบทของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ยังมีการศึกษาเตาฮีดอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า เตาฮีดสะลัฟ การศึกษาเตาฮีดประเภทหลังนี้ได้รับความสนใจจากสมาชิกบางส่วน of สังคมพะฎอนีย์ โดยการศึกษาตามรูปแบบนี้ไม่ปรากฏในหนังสือทั้งสามเล่มของอุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่าน

สังคมพะฎอนีย์โดยส่วนใหญ่แล้วได้รับการศึกษาเตาฮีดเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับคำสอนที่ปรากฏในหนังสือของอุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามเล่ม กระนั้นยังพบว่า ปัญหาการกระทำชิริกต่ออัลลอฮ์ ﷻ และพฤติกรรมการมรุตต์ต่อศาสนาอิสลามยังคงปรากฏให้เห็นในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ อันเป็นพฤติกรรมที่สวนทางกับเนื้อหาคำสอนที่มีอยู่ในหนังสือทั้งสามเล่มของอุละมาอ์พะฎอนีย์ ส่งผลให้ผู้นั้นปฏิบัติที่ขัดแย้งกับบทบัญญัติและอาจหลุดพ้นจากความเป็นมุสลิม ทั้งนี้เกิดจากการไม่ได้รับการศึกษาเตาฮีดอย่างจริงจังจากหนังสือทั้งสามเล่มของอุละมาอ์พะฎอนีย์

ปัญหาการกัฟร พบว่า เป็นการกระทำที่มักจะไม่ปรากฏในบริบทสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความรู้ความเข้าใจที่สัมพันธ์กับเนื้อหาคำสอนที่ปรากฏในหนังสือ

ทั้งสามเล่มของอุลมะอ์พะฎอนีย์ข้างต้น อย่างไรก็ตาม ยังคงมีการกระทำกุฟรที่สวนทางกับคำสอนในหนังสือดังกล่าว ทั้งนี้ สาเหตุเกิดจากการไม่ได้รับศึกษาเรียนรู้คำสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาในหนังสือทั้งสามเล่มข้างต้น เฉกเช่นเดียวกับพฤติกรรมครุอฟาต หรือความเชื่อที่มงายที่ถูกสืบทอดจากผู้คนในอดีต เป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับเนื้อหาที่มีอยู่ในหนังสือของอุลมะอ์พะฎอนีย์ทั้งสามเล่ม

เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมของความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่าสมาชิกของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มีความเชื่อมั่นและมีการเตาฮีดของอัลลอฮ์ ซ็ฮ์ อย่างเหนียวแน่น โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนโดยอาศัยผลงานนิพนธ์ของอุลมะอ์พะฎอนีย์ทั้ง 3 เล่ม สังเกตได้จากกิจกรรมต่างๆ ในศาสนาอิสลามมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับหลักคำสอนที่ปรากฏในหนังสือข้างต้น อย่างไรก็ตาม ยังมีสมาชิกของสังคมจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้รับการศึกษาอย่างลึกซึ้งจากหนังสือของอุลมะอ์ดั่งกล่าว ทำให้บุคคลกระทำในสิ่งที่ขัดแย้งคำสอนในหนังสือดังกล่าว จนต้องหมดสภาพความเป็นมุสลิม อีกทั้งยังปฏิบัติในสิ่งที่เป็นครุอฟาตอันเกิดจากการไม่ได้รับศึกษาจากหนังสือข้างต้นอย่างดี จนทำให้ขาดความสมบูรณ์ในเตาฮีดต่ออัลลอฮ์ ซ็ฮ์

อิบาดะฮ์

การประกอบอะมัลอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ นับตั้งแต่ฮัจญะฮฺฮาระฮ์นะญิส การอาบน้ำวุฎูอ์ การอะซานและการอิกอมะฮ์อ การละหมาต การถือศีลอด การจ่ายซะกาต และฮัจญ์และอุมเราะฮ์ พบว่า สอดคล้องกับเนื้อคำสอนที่ปรากฏในหนังสือทั้งสามเล่มของอุลมะอ์พะฎอนีย์ทุกประการ เนื่องจากหนังสือทั้งสามเล่มได้นำเสนอเนื้อหาการประกอบอิบาดะฮ์ตามมัซฮับอัชฮาฟีอีย์ จึงสอดคล้องกับการถือมัซฮับทางฟิกฮ์ของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์

การประกอบอะมัลด้านมุนาเกาะฮฺตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่า ยังคงดำเนินไปในแนวเดียวกันกับเนื้อหาคำสอนในหนังสือทั้งสามเล่มของอุลมะอ์พะฎอนีย์ อันเนื่องจากสมาชิกในสังคมได้รับการปลูกฝังจากเนื้อหาคำสอนของหนังสือทั้งสามเล่มดังกล่าว จนสามารถนำสู่ภาคปฏิบัติที่สอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏในหนังสือข้างต้น อย่างไรก็ตาม ยังมีบางประการที่ย้อนแย้งกับเนื้อหาคำสอน ทั้งนี้ เกิดจากการไม่ได้รับการศึกษาเรียนรู้จากหนังสือข้างต้น

การประกอบอะมัลด้านมุนาเกาะฮฺตของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่า ยังคงดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับเนื้อหาคำสอนที่มีอยู่ในหนังสือทั้งสามเล่มของอุลมะอ์พะฎอนีย์ ทั้งนี้ เนื่องจากสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มองว่าการแต่งงานสร้างครอบครัวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง จึงต้องมีการศึกษาเรียนรู้อย่างละเอียดก่อนที่ดำเนินงานทุกอย่าง

การประกอบอะมัลด้านชะเกาะฟาต พบว่า ยังคงมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือทั้งสามเล่มของอุลมะอ์พะฎอนีย์ อันเนื่องจากบางส่วนมีความเกี่ยวข้องกับชะเกาะฟาตที่ถูกถ่ายทอดมาจากคำสอนของศาสนาอิสลาม จึงส่งผลให้การปฏิบัติยังคงเป็นไปในแนวเดียวกันกับเนื้อหาคำสอนจากหนังสือ อย่างไรก็ตาม ยังมีกิจกรรมบางอย่างที่ไม่ปรากฏในหลักคำสอนของศาสนา

อิสลามถูกสอดแทรกเข้าในกิจกรรมอะฮ์ลุลบัยต์ในรูปของความเชื่อและศรัทธา ทั้งนี้ เกิดขึ้นเนื่องจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิมของสังคมมุสลิมอะฮ์ลุลบัยต์ สิ่งนี้จึงเป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับเนื้อหาคำสอนในหนังสือข้างต้น

การประกอบอะมัลด้านญะนาฮัต พบว่า ยังคงมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาคำสอนที่ปรากฏอยู่ในหนังสือทั้งสามเล่มของอะลมะอ์อะฮ์ลุลบัยต์ ทั้งนี้ สังคมอะฮ์ลุลบัยต์ให้ความสำคัญกับการจัดการญะนาฮัตเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ยังปรากฏบางอย่างที่ไม่สัมพันธ์กันกับเนื้อหาคำสอนจากหนังสือทั้งสามเล่มข้างต้น ทั้งนี้ เกิดจากความไม่ตระหนักในเนื้อหาคำสอนที่มีอยู่ในหนังสือข้างต้น

เมื่อพิจารณาภาพรวมการประกอบอะมัลของสังคมมุสลิมอะฮ์ลุลบัยต์ พบว่า ยังคงยึดและสอดคล้องกับคำสอนที่ปรากฏในหนังสือทั้งสามเล่ม คือ หนังสืออัลญะวาฮิร อัลสะนะนิยะฮ์, หนังสืออัลฟะตาวา อัลอะฮ์ลุลบัยต์ และหนังสือกีฟายะฮ์ อัลมุฮ์ตะดียฺ ทั้งนี้ การนำเสนอของอะลมะอ์อะฮ์ลุลบัยต์ทั้งสามท่านมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับบริบทของสังคมมุสลิมอะฮ์ลุลบัยต์ นั่นคือ เนื้อหาที่นำเสนอเกี่ยวกับอิวาฮาด มุอัมมะลาต มุนากะฮาด ชะเกาะฟาต และญะนาฮัต นับว่าเป็นไปตามแนวทางของมัซฮับอัชชาฟีอียฺทุกประการ จึงทำให้ชาวมุสลิมยอมรับและนำสู่การปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ดำเนินมาจากรากอดีตถึงปัจจุบัน แม้ว่าบางกรณีได้นำเสนอทัศนะอื่นที่ต่างไปจากทัศนะของมัซฮับอัชชาฟีอียฺบ้าง แต่ใช้สำหรับการอธิบายให้เกิดความเข้าใจที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

อียซานหรือตะเศวฟ

จากการศึกษาความสัมพันธ์ผลงานนิพนธ์ของอะลมะอ์อะฮ์ลุลบัยต์กับวิถีชีวิตของสังคมด้านอียซานหรือตะเศวฟที่ปรากฏในสังคมมุสลิมอะฮ์ลุลบัยต์ ดังนี้

พฤติกรรมการเศาะบ์ที่ปฏิบัติอยู่ในสังคมอะฮ์ลุลบัยต์ พบว่า สมาชิกสังคมมุสลิมอะฮ์ลุลบัยต์มีความเศาะบ์ในการปฏิบัติตามคำสั่งใช้ให้ปฏิบัติและคำสั่งให้ละเว้นปฏิบัติสูงมาก มีความอดทนกับความยุ่งยากและความลำบากจากการทดสอบจากอัลลอฮ์ ﷻ เนื่องจากสิ่งที่พระองค์ทรงใช้ให้ปฏิบัตินั้น ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับความต้องการของอารมณ์ใฝ่ต่ำ ดังนั้น การเศาะบ์ที่ปรากฏในสังคมมุสลิมอะฮ์ลุลบัยต์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเนื้อหาคำสอนที่ปรากฏในหนังสือของอะลมะอ์อะฮ์ลุลบัยต์

การเสียสละ พบว่า สิ่งนี้เห็นได้จากผลการเสียสละของอะลมะอ์อะฮ์ลุลบัยต์ในอดีตที่ทุ่มเทร่างกายและแรงใจเพื่อเผยแผ่ความรู้อิสลามจนสังคมมุสลิมอะฮ์ลุลบัยต์ได้รับคุณูปการจากอะลมะอ์อะฮ์ลุลบัยต์เหล่านั้นจนสามารถดำรงตนตามเจตนารมณ์ของอัลลอฮ์ ﷻ ได้เป็นอย่างดี จากการเสียสละข้างต้นได้ถ่ายทอดสู่สังคมมุสลิมอะฮ์ลุลบัยต์ จนสมาชิกของสังคมได้ร่วมมือร่วมใจกันในการทุ่มเท และร่วมกันเสียสละในการสืบสานกิจกรรมต่างๆ ของท่านเหล่านั้น สอดรับกับเนื้อหาคำสอนที่ปรากฏในหนังสือทั้งสามเล่มของอะลมะอ์อะฮ์ลุลบัยต์ดังกล่าว

ตามบริบทของสังคมมุสลิมด้านการช่วยเหลือ พบว่า การใช้ชีวิตของสมาชิกสังคมมุสลิมพะฎอนีย์มีส่งเสริม สนับสนุน และการเกื้อกูลกัน มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบของมุอามะลาตระหว่างสมาชิกในสังคม บางครั้งการช่วยเหลือแก่ผู้อื่นนั้นเป็นสิ่งที่วาญิบจะต้องกระทำ สอดคล้องกับเนื้อหาคำสอนในหนังสือของอุละมาอ์พะฎอนีย์ข้างต้น ด้วยการช่วยเหลือและการเกื้อหนุนในกิจกรรมต่างๆ ของสังคม จึงทำให้เกิดสังคมมุสลิมพะฎอนีย์เป็นสุข

ความสมณะของสมาชิกสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่า การประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่ได้รับการปลูกฝังและผ่านกระบวนการเรียนรู้จากเอกสารวิจัยอุละมาอ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่านนั้น สอดคล้องและมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาคำสอนที่ปรากฏในหนังสือของอุละมาอ์ทั้งสามท่าน โดยพยายามประกอบความดีงามทั้งในรูปการประกอบอิบาดะฮ์และอื่นๆ อีกทั้งหลีกเลี่ยงจากความชั่วและอบายมุข อย่างไรก็ตาม ยังปรากฏการกระทำความชั่วและอบายมุขในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ ทั้งนี้ เกิดจากการไม่ได้รับการศึกษาอย่างลึกซึ้งจากเนื้อหาหนังสือของอุละมาอ์ทั้งสามท่าน

การใช้ชีวิตอย่างสันโดษของสมาชิกพะฎอนีย์ พบว่า การใช้ชีวิตของสมาชิกสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ดำเนินไปสอดคล้องกับเนื้อหาคำสอนที่ปรากฏในหนังสือทั้งสามเล่มของอุละมาอ์พะฎอนีย์ ด้วยการได้รับปลูกฝังจากเนื้อหาคำสอนในหนังสือดังกล่าว ทำให้สมาชิกสังคมดำเนินชีวิตอย่างรู้จักเพียงพอ ทั้งนี้ ความสุขที่แท้จริงเกิดจากจิตใจที่รู้สึกพอใจกับสิ่งที่ตนมี ด้วยเหตุนี้ ภาพของความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมพะฎอนีย์ยังมีให้เห็น อันเนื่องจากสังคมได้รับการปลูกฝังจากตำราผลงานของอุละมาอ์พะฎอนีย์ที่คอยเป็นแนวทางอย่างดีสำหรับการใช้ชีวิตของสมาชิกในสังคม

การดำรงไว้ซึ่งความรับผิดชอบของสมาชิกสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่า สมาชิกของสังคมมักจะได้รับปลูกฝังถึงความรับผิดชอบที่ทุกคนมีอยู่ นับตั้งแต่ความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ต่อผู้อื่น ทั้งต่อสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือของอุละมาอ์พะฎอนีย์ อย่างไรก็ตาม ยังพบว่า สมาชิกของสังคมบางส่วนที่ไม่ได้รับการปลูกฝังจากคำสอนที่ปรากฏในหนังสือข้างต้น ยังปฏิบัติในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับคำสอนข้างต้น

เมื่อพิจารณาถึงภาพรวมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ พบว่า รากฐานทั้ง 3 ประการ คือ อะกิดะฮ์ อิบาดะฮ์ และอิฮซานที่ปรากฏอยู่ในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์ยังคงมีความเหนียวแน่นและยั่งยืน ทั้งนี้ สังเกตได้จากปรากฏการณ์เกี่ยวกับความเสียหายในเรื่องอะกิดะฮ์เกิดขึ้นเล็กน้อยมาก ขณะที่การประกอบอิบาดะฮ์ที่ปรากฏในสังคมมุสลิมพะฎอนีย์นับได้ว่ายังคงยึดและแข็งแกร่ง ครั้งหนึ่งสังคมมุสลิมพะฎอนีย์เคยได้รับการขนานนามว่า ระเบียบแห่งนครมักกะฮ์ ส่วนอิฮซานยังคงปรากฏให้เห็น แม้ว่าสังคมปัจจุบันจะต้องเผชิญหน้ากับความเจริญทางวัตถุก็ตาม แต่สิ่งนี้ยังสามารถมองได้จากวิถีชีวิตของสังคมมุสลิมยังคงดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงและมีความถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. นำหลักการ วิธีการ และแนวทางที่เกี่ยวข้องกับอะกิตะฮ์ของอุลมาฮ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่าน
2. ประกอบอิบาติฮ์ตามหลักการ วิธีการ และแนวทางของอุลมาฮ์พะฎอนีย์ทั้งสามท่านอย่างแท้จริง
3. เสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับตะเศวฟของอุลมาฮ์พะฎอนีย์เพื่อนำสู่ภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ศึกษาวิเคราะห์การยึดมั่นด้านตะเศวฟของชัยคุดาวูด เป็น อับดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์
2. ศึกษาวิเคราะห์คำพิตวาตด้านอะกิตะฮ์ของชัยคอะฮมัด เป็น มุฮัมมัด เป็น มุฮัมมัดซัยน์ อัลพะฎอนีย์
3. ศึกษาวิเคราะห์ด้านฟิกฮ์ของชัยคมุฮัมมัดนุร เป็น อิสมาอีล อัลพะฎอนีย์

Prince of Songkla University
Pattani Campus